

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

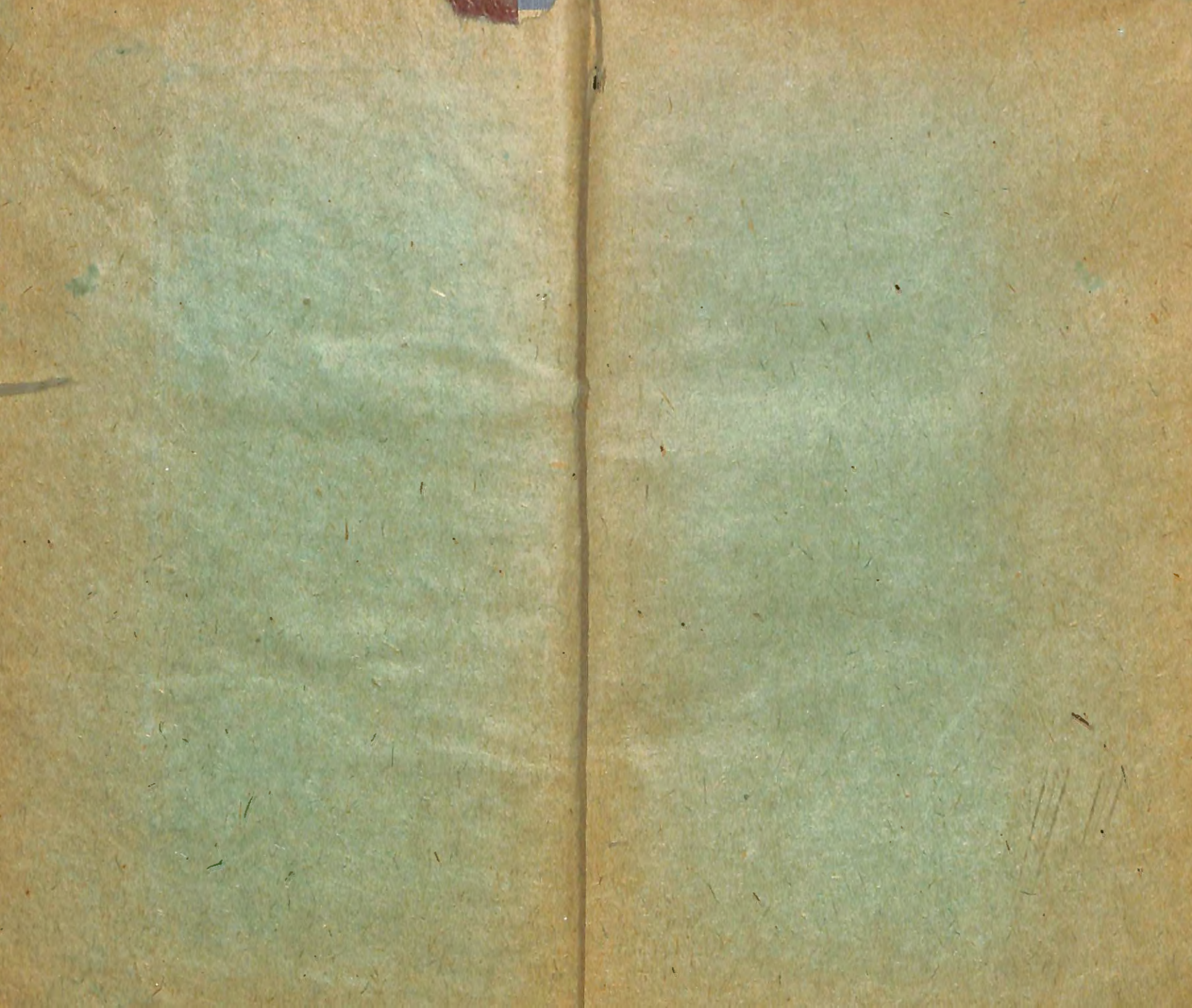
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

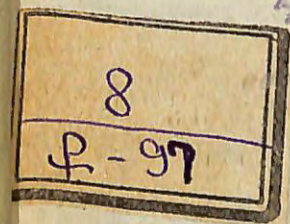
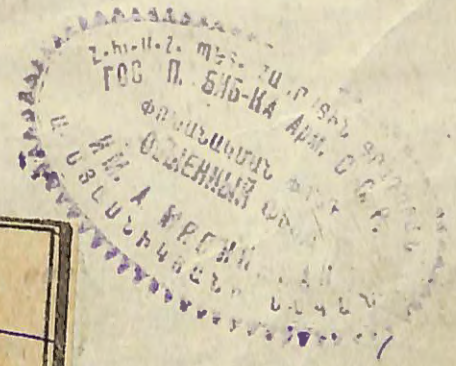
Adapt — remix, transform, and build upon the material

8
R-97

775

У. П. У. Ч. -Р

2 NOV 7

8
f 97

43

28.

Ա Ռ Ա Կ Ք

Ծ Ա Ղ Կ Ա Ք Ա Ղ Ք

七

ኮከብ ህ. ሳ. ኮ. ቀ.

Հ. ԲԵՐՈՎԷԷ Վ. ԲՈՒՇՆԵՐԵԱՆՆԻ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒԽՏԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ

1904

30 JUL 2013

600

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՅԻՆ ԳԵՂԱՐԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱԶՄԱՆԻԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՅԻՆ ԳԵՂԱՐԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱԶՄԱՆԻԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՅԻՆ ԳԵՂԱՐԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱԶՄԱՆԻԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՅԻՆ ԳԵՂԱՐԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱԶՄԱՆԻԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՅԻՆ ԳԵՂԱՐԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱԶՄԱՆԻԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

1398-51

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

ԲԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ

ՈՍԿԵՂԻՆԻ ԶՈՐԵԼԻՆԻ

ԱՐՀԻԱՊԱՏԻԻ ԵՒ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ

ՏԵԱՌՆ

Տ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ Վ.Ի ԿԻՐԵՂԵԱՆ

ԱՐԲԵՊ. ՏՐԱՅԵԱՆՈՒՊՈԼՍՈՅ

ԵՒ

ԸՆԴՀ. ԱՐԲԱՅԻ ՄԻԻԹԱՐԵԱՆՅ

ՆՈՒԻՐԷ ԶՄԱՏԵԱՆՍ ԱՌԱԿԱՅ

ՆՊԱՍՏՈՂ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՍ

ՅՈՎՀ. ՊԱԼԵԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Գաղափարներ կան՝ որոնք թէև անգործադրելի մնան՝ սակայն յղացողին պատուարեր կը ճանչցուին, բայց երբ անոնք իրականանան՝ այն տառն յաւէտ գովելի կը հանդիսանան ազգերու գրականութեանցը մէջ:

Ահա այսպիսի ընտիր և գործադրելի գաղափարներ յղացող Նոր Նախիջևանցի Պր. Յովհաննէս Պալեան երիտասարդը՝ մանաւանդ թէ բանիմաց և բանասէր Հայ Սեկենասը՝ այս անգամ ևս՝ հայկական բարձր կենաց զասակարգին մէջ հազուադիւս — չըսելու համար անգուցական — բարեսրտութեամբը կ'ուզէ անմահացընել Հ. Քերովրէ Վ. Քուչներեանի աշուներ:

Եւ յիրաւի, վեհասիրտ Պարոնը, մեծապէս զնահատելով վաղափախճան Հայ Առաւելափոխի թարգմանութիւններու և ինքնագրութիւններու ներդաշնակ հայերենի սահուն ոճը, նրբամիտ և զուարճալի՝ միանգամայն և կրթիչ՝ ապացուածներու ամբողջութիւնը, առաջարկեց

մեզի զանոնք ի մի հաւաքել, կարգաւորել և իւր ծախքովն վերստին տպագրել՝ յօգուտ Հայ մանկւոյ և ի պարծանս իրեն Առակախօս բարեկամին:

Պր. Յ. Պալեան կը կանխէ յայտնելու թէ՛ հնօրէնքը մեծապէս վարձատրուած պիտի նկատէ՝ եթէ այս գիրքը մեր կարօտալի ազգին գրականութեանը և լեզուին գոյզն ինչ զարկ մը տալու՝ կամ զարդ մը պատճառելու ըլլայ:

Մխիթարեան Միաբանութեանս վրայ սքանչացող ազնուամեծար Պարոնը, ուրիշ դրուատելի մտածութեամբ մ'ալ կամեցաւ որ՝ սոյն հատորը նուիրուի Ուխտիս Դիտապետին քահանայապետին յիսնամեայ յորեկինի յիշատակին՝ իբր յարգանացը հաւատարմը մը առ այն՝ որ Հայ մամուլի, Հայ գրականութեան զարգացմանը և ծաւալման սատարողը եղած է: Եւ յիշուի Մեծին Մխիթարայ և անոր ձեռասուններու արդիւնքով լճակիս ճախուտի մէջ հաստատուած հայկական մամուլը մեծապէս զեղազարդողը, ընդարձակողը և եւրոպական տպարաններու մրցակից հանդիսացընողը՝ նոյն ինքն Արմիապատիւ եւ Գերապ. Տէր, Իգնատիոս Վ. Կիւրեղեան Աբբամայրը եղած է:

* * *

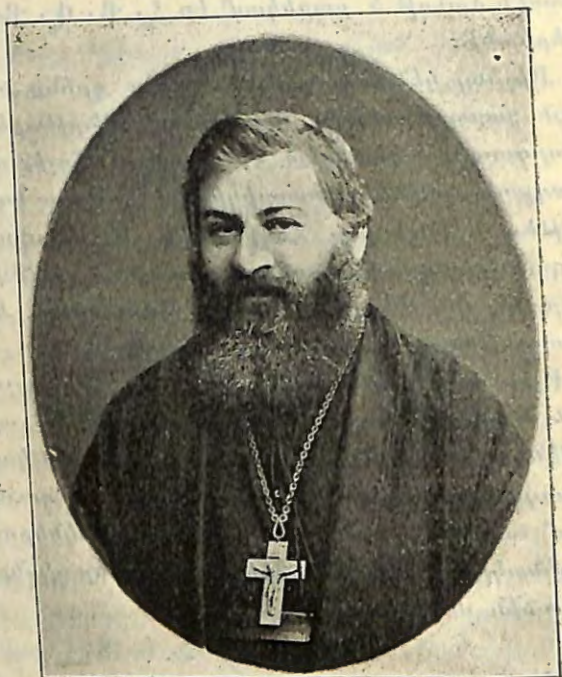
Հարկաւոր կը համարինք աւելցընելու թէ՛ նախաբանիս յաջորդող հանգույցեալ Առակախօս Վ. ի ամփոփ կենսագրութիւնը՝ ըստ յայտնի փո-

փաքանաց Մեկենաս բարերարի՝ շարագրած է՝ համակրելի բարեկամն մեր՝ Պ. Միքայէլ Ռ. Թիմինճեան որ Մուրատ - Ռաֆայէլեան վարժարանի վարդմի շրջանաւարտներէն ըլլալէ զատ, մօտէն ծանօթ և բարեկամ էր Հ. Ք. Վ. Քուշներեանի:

Յիշեալ կենսագրութենէ վերջը գրինք նախ այն յառաջաբանը որ Առակախօս Մխիթարեան վարդապետը զետեղած էր իւր Կաղանդէք մակագրով առջինեկ հատորիկին մէջ: Ապա նոյնութեամբ տպեցինք հեղինակին՝ Առակախօս ներու վրայ գրած հմտալից յօդուածը՝ որ 1886ին՝ մեր տպարանէն լոյս տեսած Առակներու երկրորդ հատորին սկիզբը կը գրաւէր:

Այդ գրութիւններէ վերջը՝ ըստ մեր ճաշակին և ընտրութեան՝ կարգաւ զետեղեցինք այն ամէն աշխարհարար և գրարար ինքնագիր կամ թարգմանածոյ գրութիւնները՝ որոնք տպուած կամ անտիպ գտանք Բաղմալիպի պրակներու, հեղինակի կրկին հատորիկներու և մեր վանքի գիւտնին մէջ:

Հ. Ն. Տ.

Հ. Քերովբէ վ. Քուշներեան

ՀԱՅՐ ՔԵՐՈՎԲԷ Վ. ՔՈՒՇՆԵՐԵԱՆ

(Ծն. 1841 + 1891)

Մ ԲԱՒԱՄԲԻ կրնանք մօտ ժամանակացս նշանաւոր անձանց կարգը դասել Հ. Քերովբէ Քուշներեանը՝ թէ իրրե մատենագիր և թէ իրր արդիւնաւոր անձ մի՝ ազգութեան համար աշխատող :

Ղրիմու Խարասուպազար քաղաքին մէջ 1841 ին փետրուար 3ին վրթանէս Քուշներեան վաճառականն երկուորեակ զաւակ ունեցաւ, որոնք ազգիս Լուսաւորչին թոռանց անուններովն մկրտուեցան՝ մին Դանիէլ, միւսը Գրիգորիս : Կը պատմեն թէ նոցա մայրը 47 տարեկան հասակին երկուորեակ զաւակ աշխարհ ընծայելով և յոյժ բարեպաշտ կին լինելով Աստուծոյ սեղանին ծառայելու նուիրեց իւր զաւակները, ինչպէս երբեմն Աննա իւր որդին Սամուէլը :

տերախաղերով զիրենք կրթել և Ս. Գորց Պատմութեան ազբիւրներէն առած «Սաւուղ», «Յովսէփ Գեղեցիկ», և այլն. և Հայոց Պատմութենէն՝ «Կարմիր վարդան», «Տրդատ», և այլն նիւթերով. սակայն ցաւալի է որ այս գրութիւններ ձեռքէ ձեռք պատեւելով անհետացած են :

Եւ ասածներուս յայտնի ապացոյց է Օղեսայի զպրոցական շրջանին վերատեսուչ՝ իսկական պետական խորհրդատու Պատրէն զը Կարնէի վկայութիւնը, որ այցելելով Հ. Քերովքէի զպրոցը ասած կը լինի. «Ահա օրինաւոր զպրոց. կը զգամ որ՝ ոչ միայն վարդապետ կ'աշխատի այս տեղ, այլ՝ մարդ» :

1871ին կը նշանակուի ժողովրդապետ Թէոփոյ Հայ — Կաթողիկ ժողովրդեան՝ հանդուցեալ Հ. Յովսէփ Խարամուրդապետնի տեղ : Հարկ չէ մեզ երկարօրէն խօսել Հ. Քերովքէի վրայ՝ երբ հովիւ հոգեւոր իւր կարօտ հօտին : Բնածին կորուսով և աշխոյժ հոգւով, ի փոքր հասակէ արդէն սուրբ աշխատութեան և համբերութեան, ամենայն արգելք և դժուարութիւնք արհամարհելով մինչև ցլերջ իւր պաշտաման պահանջներն լիովին կատարած է :

Յիշատակենք որ՝ ոչ միայն իւր հօտին սիրելի էր նա, այլ համայն Թէոփոսիոյ ալլաւորսն և ալլազգի մեծատան և աղքատի, որք միշտ կը զիմէին հանդուցելոյն օգնութեան և խորհրդոց :

Յիշենք ասա երկատու Նորա գործունէութիւնն

Թիւնն յետին Ռուս — Տաճկական պատերազմին միջոց (1877 — 1878). նա ամենամիլանդամներէն մին էր «Կարմիր խաչ» կոչուած մասնաժողովին Թէոփոսիոյ : Նորա յանձնուած էր գրամ բաժանելու պաշտօնն առ կանայս և ընտանիս ուս զինուորաց, որք պատերազմի արինահեղ դաշան կը զրկուէին : Հայրական խնամքով կատարեց նա այդ պաշտօնն : Երբ Տաճիկք ոմրակոծեցին զԹէոփոսիա Յունուար 1ին 1878ին, Թշամուոյն ումրերէն մին, հայ — Կաթողիկ եկեղեցւոյն վրայէն թռչելով հարուածեց զմիւթն՝ ճիշտ այն միջոցին՝ երբ Հ. Քերովքէ պատարագ կը մատուցանէր : Չնայելով այլոյսի վտանգալից բոպէներու, վարդապետը պատարագը չաւարտած չթողուց Ս. Խորանը. յետոյ իսկոյն քաղաք դնաց օգնութեան հասնելու ստառապելոց :

Պատերազմէն վերջը քանի մի ամիս անդադար կ'երթար երկու անգամ՝ օրը ի Կարանտին, ուր շոգենաւք կը բերէին Տաճկաստանէն բազմութեամբ ժանտաւանդէ ախտացեալ թըշուառ ուս զինուորներ, և ամենայն օր հարկ էր աղօթքներով խոստովանցնել և հաղորդել, և ամենօրեայ մի քանի մեռանող զինուորներ թաղել :

Վարդապետին անձնուրացութիւնն զարմանք կը պատճառէր թէ բժիշկներուն և թէ խնամագութ Քերց : Կը մտնէր նա հիւանդանոցի սրահին մէջ, Ժպիտը շրթանց վրայ, կանգ կ'առ

նուր ամեն մի մահճի քով, կը խօսակցէր հիւանդներուն հետ, կը քաջալերէր, նամակներ կը գրէր նոցա ծնողաց ի Ռուսաստան, կը մխիթարէր խօսքով և աղօթքով: Շատերը հոգինն աւանդելով բարե մնաց կ'անէին հետը վերջին համբոյրն տալով . . . :

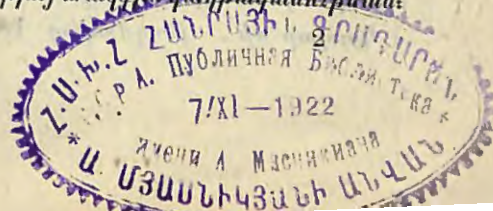
Յիրաւի քաջ և ազնիւ է գիւցազն՝ որ անուկանդ կը յառաջէ գէպ ի մահ, ի դաշտ պատերազմի, գնտակաց կարկաթին մէջէն. սակայն ոչ նուազ քաջարի և վեհ է գիւցազն՝ որ խոնարհ, համեստ և անձայն, հեռու յաչաց, չնայելով առ վտանգն որ զինքը յամենուստ կը պատէ, կը կանգնի աներկիւղ անոր զիմաց ոչ թէ դրօշակ մի կամ անմատչելի գիրք մը գրաւելու համար, այլ հոգի փրկելու, օգնելու նմա յետին ճգնաժամին . . . և այլ՝ մի միայն քրիստոնէական պարտուց զգացումն զոհացնելու և փրկչին անունն փառաբանելու համար:

Հ. Քերովը՝ վնասակեան ազգօգուտ «Բազմալէպ» Հանդիսարանին հզօր աջակիցներէն մէկն եղած է, և որոյ համար քսան տարի անգամ զաւարտուած է: Հարկ է միայն բանալ այլապէս արուստ ստուար հատորներն, որոց մէջ վաղ ամբողջ որոյ էջերուն մէջ Հ. Քերովը բնակուի, միշտ իւր անուշ և կանոնաւոր, կենդանի և անհուն լեզուով: Հանդուցելոյն սեփական և սիրելի զրազմունքը ի մանկութենէ եղած է միշտ առակաց յօրինմունքը, որոնք 1863է սկսեալ մինչև իւր վերջի տարիները

Բազմալէպին գեղեցիկ գոհարներն կազմել են և որոց մեծ մասը առանձին և երկու հատորիկով «Կաղանղէք» հանրածանօթ անուամբ հրատարակուած. որոց կրկին տպագրութիւնքը և հազարաւոր հատորոց սաէպ սպառիլը յայտնի ապացոյց են ազգայնոց ընդունելի եղածին: Առակաց մեծ մասը հետևողութիւնք են եւրոպացի առակախօսից ինչպէս Եսովպոսի, Փեղրոսի, Քոնիւովայ, Լաֆոնթենի, Ֆլօրիանու, Վիէննէի, Լաշամբոդիի և այլն. ունի նաև խումբ մի ինքնագիր առակներ, գեղեցիկ և իմաստալից: Իւր «Կաղանղէք»ը նուիրած է մանուկ հասակի, որ սովորելով բերնուց ծառայէ նոցա իւր նախնական կրթութիւն մեր հայրենի լեզուին և ի խրատ առողջ բարոյականի:

Հանդուցելոյն Բազմալէպի էջերուն մէջ հրատարակած պատմական երկասիրութիւններէն երեքն առանձին հատորիկով ի մի ամփոփուած հրատարակուեցան ի վնասակ 1895ին եւ են. ա. Ճանապարհորդութիւն ի Թեոդուսիայ ի Նոր Նախիչեան. 1884. յորում Քերովը օտար և հայ աղբիւրներէ պատկերաւ տասնութերորդ դարու վերջերուն Հայոց Ղրիմէ գէպ ի Դօնեան աշխարհ արած պատմականութեան պատմութիւնն կ'անէ խօսկոյր միանգամայն արդի Նախիջեանու և անոր գիւղօրէից վրայ:

բ. Ուրուագիծ Պատմութեան Թեոդուսիա — Կափա քաղաքին Տաշրիոյ և ազգի գոհարներէն:

Այս գրութիւնը հանդուցելոյն պատմական
երկասիրութեանց գլուխ գործոցն կը խոստանար
լինել, զոր սկսել էր մահուանէ քանի մի ա-
միս առաջ մասն առ մասն հրատարակել Բազ-
մալիպի մէջ 1891ին, այլ ափսոս որ կէս
կատար մնաց, թէ և մաս մի միայն շարունա-
կուեցաւ Հ. Ալիշանի ձեռնդրէցութեամբ:

դ. Ռիտագեղացիք առ Տիրամայրն Հայոց
ի Կամեկից — Փոքրեան 1883, յորում Հ.
Քերովրէ կը պատմէ Հայոց զաղթականու-
թիւնն ի հարաւային արեւմտեան կողմանս Ռու-
սաստանի՝ հաւաքելով իւր տեղեկութիւնք Կա-
մենից — Փոքրեան եկեղեցեաց գիւմարներէն և
Ս. Վլադիմիրի համալսարանին գրատան յի-
շատակարաններէն:

Հ. Քերովրէ լինելով լեզվաբան և անգամ
Օդեսսայի Պատմական և Հնագիտական ըն-
կերութեան՝ գրած է «Հայկական արձանա-
գրութիւնք Ղրիմու» սուսերէն թարգմանու-
թեամբ և մեկնութեամբ հանդերձ որք և
տպուած են «Записки Одесского Общества
Истории и Древностей» «Յիշատակարան
Պատմական և Հնագիտական Ընկերութեան Օ-
դեսսայի» Ե. հատորին մէջ:

Ի Փոքր Ռուսաց, Հ. Քերովրէ թարգմանած
է թառակ Եւլիշնիցիի «Մարիսենա» և «Դուս-
քա», ազգային բանաստեղծութիւններէն հա-
տընտիր կատրոնք՝ ընկերելով այդ թարգմանու-
թիւնք կենսագրութեամբ անմահ հեղինակին
«Կորզար» ի. Բազմալէպ 1879:

Գեղեցիկ են քաղուածոյ թարգմանութիւնք
ի գրոց «Ճանապարհորդութիւն յԷրզրում»
Պաշկինի, Բազմալէպ 1881 և «Յիշատակա-
րան տպաշարութեանց ձեռնարկին յԱյրարատ»
Մարգովցելի. Բազմալէպ 1883, որ առանձին
հատորով ևս հրատարակուեցաւ իւր մահուանէ
յետոյ:

Յիշատակներ անցողարար Հ. Քերովրէի
ձեռք գրուած կենսագրութիւնք՝ ա. Հոշակա-
ւոր նկարչապետին Յովհաննու Այվազովսկի,
Բազմալէպ 1882: — Բ. Դիւցալին Ղրիմու պա-
տերազմին, ծովապետին Սերբերիակովի, թա-
ղեալ ի Խարասու. — Գ. Կենսագրութիւն տա-
ղանգաւոր երաժշտին Ղրիմեցի Անդրէաս վար-
ժապետի Քաղցածեան, 1881: — Դ. Քինադա-
տական արժանաւորութիւնք նշանաւոր հայ գե-
րասան Պետրոս Ալամեանի և Նկարագիր հանդի-
սաւոր բացման Նոր Զրմուղին Թէոդոսիոյ, որոյ
Ջուրն պարգեւ է մեծանուն հայ ծովանկարչին
1889 Բազմալէպ. և այլք:

Հայր Քերովրէի վերջին նշանաւոր գործոց
մին էր Դաւիթ մարգարէին սաղմոսներն շա-
փով թարգմանելն յաշխարհիկ լեզու, որք յի-
րաւի օրինակ կարող են սեպուել տաղաչափա-
կան արուեստի: Այդ թարգմանութեան մէջ
խստիւ հաւատարիմ մնալու նպատակաւ, թարգ-
մանիչն օգտուած է Սաղմոսաց գրքին օտար
թարգմանութիւններէն. Բազմալէպ 1890. այլ
ափսոս որ այս Սաղմոսաց յարասութիւնն ևս
կիսակատար մնացած է:

Հ. Քերովը գարմանալի գիւրութիւն և յարմարութիւն ունէր ի տաղաչափութեան՝ խոտիւ հետեւելով անոր կանոնաց, ամեն տողի, բառի և վանկի մասնաւոր հոգ տանելով՝ այնպէս որ մարդ ակորժանօք կը կարկայ նորա որ և իցէ գրութիւնքը՝ հիանալով միանգամայն անոր ընտիր և զեղեցիկ աշխարհաբառին վրայ :

Հ. Քերովը գեռ շատ նախագծած գրութիւնք ունէր ի մտի և բարեկամացն յայտնած, այլ աւագ որ անողոք մահը յանկարծական վրայ հասաւ 5 Յուլիսի 1891ին ի Ռոստով (Գօնի վրայ), մինչդեռ նոր պաշտօն մի ընդունած կ'ուղևորէր Թէոդոսիայէն դէպ ի Սարատով թեմակալին հետ տեսութիւն անելու համար :

Տարածամ մահն յափշտակեց տարաւ այդ եռանդուն և արդիւնաւոր կեանքն իւր յիսնամեայ առողջ հասակին մէջ, փշրելով շատ յոյսեր և սոյց մէջ թողնելով վէնետիոյ Միխիթարեան Միաբանութիւնն, որոյ արժանաւոր գաւակն էր, իւր հովուած ժողովուրդն, մերձաւորներն և բազմաթիւ բարեկամները . . . :

Հանգուցելոյն մարմինն՝ խնդրանօք իւր Ժողովրդեան, փոխադրուեցաւ ի Թէոդոսիա և հանդիսաւոր կերպով թաղուեցաւ եկեղեցւոյն դրան մտից աջակողմն :

Արդ համեստ մահարձան մի կը տեսնուի այնտեղ, որուն տապանագիրն գրած է իւր մեծանուն ուսուցիչն Հ. Ալիշան՝ այսպէս .

Միխիթարեան Հայր Քերովը Քուշէր սա կոչի Որ գիտողիկ կայ հանգուցեալ առաջի Մարդեալ ուսմամբք սրբեալ կարգօք ի Վընէթ Ջհոգեկեցոյցն աստ սերմանեաց բան յաւէթ — Արեւելեայց ու արեւմտեայց բարեպաշտ Հընգից հընգեակ ամօք մըշակ ժիր և հաշտ Մինչ յաստիճան կոչեալ երթալը վեհագոյն Յափըշտակեաց Երկինք քան մահ յանկարծոյն Առ զուգածինն իւր զուգակրօն Սերովըն Զի միաբան ըզյետաճեացքն ըսփոփեն Որք ի Քերսոն հուպ ու որք հեռի սուրբ Ղազար Եւ կողկողին եւ երանիս տան հազար :

1891

Ի վերջ այս համարօտ կենսագրութեան՝ աւելցնենք աստ Հ. Քերովը մտերիմ բարեկամին՝ Պ. Կոլի* զաղղիացւոյն՝ թաղման հանդիսին միջոց զաղղիերէն լեզուով արտասանած հետեւեալ սրտառու խօսքերն :

« Կը համարձակիմ բարձրացնել տկար

* Պր. Կոլի՝ զաղղիերէն լեզուի հմուտ ուսուցիչ է մինչև ցայսօր Թէոդոսիոյ ուսւ երկսեռ գիմնադիտններու մէջ և Հ. Քերովը մահուանէ անմիջապէս յետոյ յողումած մի զեռեղած էր հանգուցելոյն յիշատակին « Одесскія Новості » լրագրին մէջ (1891), յորմէ մենք եւս տեղեկութիւններ քաղեցինք այս մեր համարօտ կենսագրութիւնը շարադրած միջոց :

» ձայնս այս սուրբ բակիս մէջ ժողոված բազ-
 » մութեան առաջ, արտասուելից աչօք և խո-
 » ցուած սրտով այն անդարման կորստեան
 » համար, զոր և կեղեցեալս ժողովուրդն կրեց
 » յայսմ զազաղի. յորում կը հանդէին յար-
 » ցելի սակերքն Հ. Քերովբէ վարդապետին :
 » Եթէ ցաւերնիս ի մի միաւորելով յիշատա-
 » կենք քանի մի խօսքով այն ընտիր առա-
 » քինութիւնք մարդուն՝ սրուն մահը կ'ողբանք,
 » սիրելի հանդուցելոյն հատուցած պիտի լի-
 » նինք որպէս առ իրենց հայրը ունեցած
 » պարտքը : Այո՛, եղբարք, մեր արտմութիւնն
 » մեծ է, մեր արտասուք դառն և առաւել ևս
 » առատ են, զի մահն վրայ հասաւ անա-
 » կընկալ : Անգութ մանդաղն մահու դպաւ ճիշտ
 » այն ժամուն՝ յորում երբեք մտքերնէս չէր
 » անցնել. այն ժամուն երբ մենք բոլոր յոյ-
 » սերնիս դրած էինք Հ. Քերովբէի վրայ, այն
 » ժամուն երբ մեր բաղձանք կ'ընկերէին զին-
 » քը ի հեռաւոր ճանապարհ, այդ ամենասի-
 » րուն, ամենապայծառ, ամենաժիր և կարե-
 » տրագոյն կեանքն որ մեր մէջ կը տիրէր,
 » ամենաթանկազին և գեղեցկափայլ կեանքն,
 » զոր մեր փոքրիկ ժողովուրդն ունէր : Ո՛հ,
 » այսօր ահա, երբ այլ ևս չկայ նա, տեսնե-
 » լով արտասուաց հեղեղը որք կ'ողողեն այս
 » նոր փորուած գերեզմանն՝ մենք կը զգանք
 » թէ ճշգիւ սիրելի էր Հ. Քերովբէ իւր ժո-
 » ղովրդեան : Ոչ միայն հասարակ ճառ մի,

» այլ ամբողջ մի զամբանական հարկ էր ար-
 » տասանել այս զազաղիս առաջ, քանզի այս
 » մի քանի խօսքերս անզօր են նկարելու այն
 » փայլուն կեանքը լի գործունէութեամբ, և
 » ռանգով և անձնութեամբ : Յիշաւի, եղ-
 » բարք, ո՞վ մեզմէ չգիտեր որ ամենէս ողբա-
 » ցեալ վարդապետն՝ մեր ամենուս ընտանեաց
 » բարեկամն էր, արթուն հովիւն իւր հօտին,
 » հայրն ամենեցուն, թէ մեծերուն և թէ փոք-
 » րերուն, միշտ պատրաստ օգնելու զժաղպին
 » իւր քսակով և խորհրդով, որ միշտ մեզ կը
 » հասնէր սև օրերու մէջ, ինչպէս նաև մաս-
 » նակից կը լինէր սակաւաթիւ գիպող ուրա-
 » խութեան վայրկեաններուն : Մենք ամենքս
 » տեսած ենք զինքը, միշտ նոյն փութով,
 » նոյն հայրական խանդավառանօք և նոյն
 » քրիստոնէական անշահասիրութեամբ հիւան-
 » վաց մահճին մօտենալն, հարուստին և աղ-
 » քատին դուռը զարկածը և անհաշիւ բաժ-
 » նածը կարօտելոց՝ առանց խտրութեան կրօ-
 » նից՝ իւր պաշտօնէն ստացած չափաւոր դրա-
 » մականն. գիշեր ցորեկ աշխատածը, քալա-
 » ծը և մուրացածը անանկին օգնութեան հաս-
 » նելու համար : Մոռնալով իւր անձը՝ ուրիշ-
 » ներուն համար, երջանիկ էր նա միշտ երբ
 » բարի գործ մի անել կարողանար ի փառս
 » Աստուծոյ և իւր քահանայական և մարդ-
 » կային պարտքերն զօհանջելու համար :
 » Երկար պիտի լինէր ասա թուելն մէկիկ

» մէկիկ այս յարգելի անձին կատարելութիւնը:
 » Խօսքս վերջացնելէս առաջ կ'ուզեմ՝ յիշել
 » նորա անխոնջ գործունէութիւնն, եռանդը
 » յաշխատութեան և իւր հայրական գործով և
 » սէրը առ մանկաւս: Այո՛, այդ գործունէութիւնն շատ խոշընդոսք անցած է բազում
 » յաղթանակներով: Հոյակապ ձեռակերտք
 » զայն կը վկայեն: Խօսմբ մի յօդուածներ և
 » մատենագրական երկասիրութիւնք զինքը կը
 » բարձրացնեն՝ տեղի տալով արդի հայ մատենագրաց
 » մէջ: Իւր՝ տղոց վրայ ունեցած սէրը
 » կեդրոնացած է առակաց գրքերու մէջ,
 » որք մշտնջենաւորապէս նշանաւոր պիտի մնան
 » իւր ազգի գրականութեան մէջ: Հ. Քերով
 » բէի առակները արժանի են բոլոր հայ տղա-
 » յոց ձեռաց մէջ գտնուելու: Սովորեցէ՛ք, սիրելի
 » տղայք, կրկնեցէ՛ք այդ առակներն, ինչպէս
 » Գաղղիոյ մէջ Լաֆոնթէնն կը սովորին և ի
 » Ռուսաստան՝ Քոկովն:
 » Սակայն միայն յայնմ չէ այդ ակնածելի
 » հոգւոյն զեղեցիկ արժանաւորութիւնն. քսան
 » տարիէ աւելի յամառ աշխատելով մեր ժո-
 » ղովրդեան բարւոքման համար շարունակ
 » գործունէութեամբ, ինքզինք մեզ սիրեցնել և
 » յարգել տուած էր և այսօր սրտերնիս տու-
 » չորուած է ցաւով:
 » Սիրեցեալ Հայր և բարեկամ. թող որ այս
 » արտասուայեղջ ծաղիկներն և դաբնիներն որք
 » զագաղղ կը ծածկեն, ընկեր լինին քեզ

» ի յաւիտենականութիւն. թող նոքա պատ-
 » մեն քեզ թէ՛ սրբան սիրել ենք զքեզ և
 » ինչպիսի խոր սգով քեզմէ կը բաժնուինք:
 » « Sit tibi terra levis » .

Մ. Ռ. ԹԻՄԻՆՃԵԱՆ:

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ¹

Յանյիշատակ ժամանակաց սկսեալ մինչև մեր օրերը, միշտ իմաստնոց յարգի և ընդունելի եղած է կենդանեաց և անշունչ արարածոց բերան՝ խօսք ղնել, և անոնց օրինակովը՝ մարդկային տկարութիւնները և պակասութիւնները ուղղել. որով գրեթէ ամէն հին և նոր ազգաց մէջ կը գտնուին Առակներ. զանոնք կարգաւորող և կարգաւորեալ ոճով գրի առնողներն ալ ասուեր են Առակախօսք: Ինչպէս Արաբացիք և Թուրքք ունեցեր են իրենց Լոգմանը և Նասրէտտինը, Յոյնք իրենց Խոսկալոսը, Լատինք իրենց Փեդրոսը, Գաղղիացիք իրենց աննըման Լաֆոնթէնը, Գերմանացիք իրենց Լէսսին կը և Ռուսք իրենց Քռիլովը. այսպէս մեր ազգն ալ ունեցեր է ժամանակ ժամանակ իր առակախօսները, որոցմէ ոմանք ընտիր և գեղեցիկ հայկաբան լեզուով, և այլք հնարագիւտ իմաստիւք գրեր են. ինչպէս Մխիթար Գոշը, Ողիմպիանու առակաց հեղինակն և Վարդան:

Մեր օրերը գրուած և հրատարակուած առակազրոյց մէջ նշանաւորք են Փեդրոսի հայերէն թարգմանութիւնն և Վրոյրի Որմզդանայ առակներն. այլ ասոնք երկուքն ալ գրաբար լեզուով գրուելնուն պատճառաւ, ամենուն իմանալի չեն: Քռիլով

¹ Գրած է Հ. Ք. Վ. Քունեբեան՝ 1876ին:

ռուս անուանի առականութիւն հեղինակին՝ ամբողջ հայե-
րէն ընտիր թարգմանութիւնն աշխարհաբար լեզուով,
մեր արդի լեզուին և մատենագրութեան ճոխութիւն է:

Սկզբան առականութիւնը իրենց առականները պարզ և
արձակ լեզուով գրեր են, որոց և մեզի ժամանակա-
կից գերմանացի լէսսինկ առականութիւնը հետևող գրե-
նուեցաւ, որ և կը պախարակէ այլոց ոտանաւոր
տողերով բանաստեղծական ոճը. այլ հասարակաց
միշտ ընդունելի և ախորժելի եղած են ոտանաւոր
առականներն: Այս ոճով առաջին գրողն եղած է ֆե-
դրոս՝ Ազոստոս հռովմայեցի կայսեր ազատագիրն,
որ Եսովպոսի արձակ առականները՝ բանաստեղծօրէն
ոտանաւորի առնելով, ախորժելի ընծայած է բանա-
սիրաց. նոյն յոյն Եսովպոսին առականները, մեծաւ
մասամբ Գաղղիացոց լաֆոնթէն առականութիւնն իր
հայրենեաց լեզուին ընտիր ոճերով բանաստեղծաբար
գրելով՝ անմահացուցեր է իր անունը. նոյն առակ-
ները գեղեցիկ ոտանաւոր տողերով գրած է և ռուս
առականութիւն ֆոփով. նոյնպէս համարեա թէ արած
են և այլ ազգաց առականութիւն, որով և աւելի յարգ
առած և մեծապէս ալ օգտակար եղած են և կ'ըլ-
լան տղայոց համար: Վասն զի տղայք ոտանաւոր
գրուած առականները, ոչ թէ միայն ախորժելով կը
կարդան, այլ շատ հեղ և ի բերան կը սորվին. և
այս տղայոց առակ սորվիլը կամ լաւ ևս սորվե-
ցնելը, գրեթէ դաստիարակութեան մասն սեպուած
է: Եւ որովհետեւ ազգիս մէջ տակաւին չէ հրատա-
րակուած առական հաւաքում մը՝ յայլ և այլ հե-
ղինակաց, և այն ալ աշխարհիկ լեզուով, այս պատ-
ճառաւ և մանաւանդ յորդորանօք Ալա Ներսէս Պետ-
րիզեանի, որոյ անուան նուիրեալ է գրքոյկս, այլ
և այլ ժամանակ թարգմանաբար գրած առականներս

ի մի հաւաքելով այս փոքրիկ հատորիկս ձևացուցի,
յուսալով որ պիտանի ծառայութիւն մ'ըլլայ ազ-
գային մանկանց:

Այս առականներէն ոմանք Բազմավիպին մէջ տը-
պուած են. մեծաւ մասամբ հետևողութիւնք են եւ-
րոպացի առականութիւնից. ինչպէս Եսովպոսի, ֆեդրո-
սի, Քոփովայ, լաֆոնթէնի, Ֆլորիանու և այլոց.
կան և քանի մը ինքնագիր առականեր ալ: Երեք
մասն բաժնեցի գրքոյկս, տղայոց դիւրութեան հա-
մար. առաջինին մէջ՝ համառօտ դիւրութեան առակ-
ները ամփոփելով. երկրորդին մէջ՝ երկար և բար-
ձրագոյն իմաստով առականները, իսկ երրորդին մէջ
քանի մը գրաբար առականեր, միայն օրինակի հա-
մար:

Գրոցս անունը Կաղանդէր դնելուս պատճառն է
որ՝ ծնողք ալ իրենց տղայոց այս համառօտ և դիւ-
րագին գրքոյկը կաղանդէր ընծայեն իբրեւ ի նախ-
նական կրթութիւն մեր հայրենեաց լեզուին և ի
խրատ առողջ բարոյականի:

Եթէ համառօտ գրքոյկս ունենայ յարգ ազգայնոց
առջև և ծառայէ իր վախճանին, անշուշտ ուրիշ ան-
գամ աւելի ճոխացեալ ի լոյս կ'ընծայի յօգուտ ազ-
գային մանկտոյն:

ԱՌՍԿԱԽՕՍՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ՝

Ո՛ր և իցէ գրուածք մարդ կարդալու միջոց՝ բնական հետաքրքրութիւն մի կը զգայ՝ հեղինակին կամ գրողին վարքը և բարքը գիտնալու. թէպէտ նոյն իսկ գրուածքը կամ հեղինակութիւնը՝ յայտնի և լաւագոյն հայելի են գրողին վարուց և բարուց, զի նոցա խելքին չափը և սրտին զգացմունքը անդ տպուած կը տեսնուի, մանաւանդ երբ գիրքը բարոյական և իմաստասիրական նիւթերու վրայ լինի:

Մեր այս Բ Կաղանդէք գիրքը կարդացող մանկանց այդ օրինաւոր հետաքրքրութիւնը լեցընելու մտքով, համառօտ կերպով պիտի խօսինք հոս նախ երկու հին առակախօսներուն վրայ, որք են Եզովպոս և Փեդրոս, և ապա մեզի մերձաւոր դարերու երկու անուանի առակագիր հեղինակներու վրայ, այսինքն Ղաֆոնթէնի և Քոխլովի. ցուցընելով միանգամայն նոցա մեծ հանճարը և գեղեցիկ նպատակը:

Տղայոց համար օգտակար ևս կը լինի հեղինակացս վարուց ընթերցմունքը. զի նախապէս ըմբռնելով առակախօսներուն մեծ մտածութիւնը, այն է անփորձ հասակը կրթելն դէպ ի լաւն և ի բարին, ի չարէն և ի մոլութեանց զգուշացնելով, համոզմամբ իմն կարդան և սորվին, այն դրսէն խաղա-

1 Գրած է Հ. Ք. Վր. 1886ին Բ հատորի սկիզբը:

լիկ կարծուած զուարճալի տողերը, որոց մէջ ծածկուած կայ զանձ իմաստութեան, որք ամէն հասակի և կենաց ամէն պարագայից մէջ պիտանի և օգտակէտ դասեր կրնան լինել:

Ա. Հին առակախօսք: Եզովպոս Փոլեզացին, որ յունարէն գրած է, և Փեդրոս Թրակացին, որ լատին լեզուով՝ յառաջ են ժամանակաւ քան զթուական փրկչին. առաջինն իբր 550 տարի, իսկ երկրորդն՝ 30 տարի: Երկուքն ևս գերութեան մէջ մեծցած՝ և այն ծանր լուծը, որ այժմեան դարու ազատ մարդկութեան անտանելի կ'երևի, նոքա երկար ժամանակ կրած են իրենց վրայ. ճանչնալով իրենց աղետալի դիրքը և համբերելով բազմապատիկ անիրաւ զրկանաց և արհամարհանաց. մանաւանդ Եզովպոս՝ իւր այլանդակ տեսքովը, և ծանրախօս և կակազ լեզուին համար. ինչպէս նորա առասպել լախառն վարքին մէջ կը կարդանք, զոր խնդրողք՝ կը գտնան Եզովպոսի առակաց հայ թարգմանութեան ճակատը:

Սակայն պէտք է գիտնալ որ գերութիւնը չէ կառողացած նկուն առնել կամ ընկճել այդ ազատամիտ մարդկան, Եզովպոսի և Փեդրոսի, ոգին և միտքը. նոքա մէկ կողմանէ բողոքելով և միւս կողմանէ արիական համբերութեամբ պատերազմած են այն անարգ լուծին դէմ. և հասած են նպատակին՝ թօթափելով զայն իրենց ուսէն: Այլ սրտերնուն մէջ դեռ երկար ժամանակ մնացած է գերութեան դէմ ունեցած ատելութիւննին և մինչև ցվախճան վառ պահած են դէպ առ գերեկիցս կարեկից ոգի:

Մեզ այնպէս կ'երևի որ սոքա չկարենալով համարձակ քարոզել ազատութեան վայելչութիւնը բաւաւոր մարդու համար, (քանզի և ո՞վ էր այն ժա-

մանակներ նոցա մտիկ ընողն) առական կամ այլաբանութեանց միջոցով աշխատած են, նախ՝ ցուցնելու անգութ և բռնաւոր գերեկարաց՝ անարդար բարքը և վարքը, դէպ ի ժողովրդեան ընկճեալ մասը, այսինքն գերիները. և երկրորդ՝ խրատելով յետինները հեռու փախչիլ բռնաւորներէն, եթէ կարելի է, ապա թէ ոչ՝ խելը և ճարտարութիւն բանեցնել, և ուր որ ոյժ չի բաւեր՝ հնարագիտութիւնը ձեռք առնուլ: Այդ պատրուակաւ ժողովրդեան բռնաբար իշխող մասը՝ առիւծներու և արջերու մորթուներքէ կը ներկայացնեն, և անխնայ կը ձողեն և կը խայտառակեն, իսկ հարըստահարելոց վրայ, իբրեւ գառներու, աղաւնիներու և այլ անզօր կենդանեաց և բուսոց, կ'արգահատին և կը գորովին:

Կեր մտաց յոյժ համաձայն կը գտնեմք փեդրոսի Գ. զրոց առ Եւտիքոս գրած նախերգանաց քանի մի տողը . . .

« Հակիրճ աշտիկ ասացից՝ առ ինչ հնարեալ առասպելք .

« Զի ստորկութիւն հրպատակ չիշխեր ասել ղոր կամէրն ,

« Յառակտ ըզկիրս իւր յայտնեաց .

« Առ ի մերժել կեղծեօք խաղուց ըզբարուր . . » :

Ակն յայտնի կ'երևի այս միտքն Եզովպոսի առական մէջ. նա ամենապարզ ոճով, իբրեւ եղելութիւնք կը պատմէ իւր առականները. մի միայն նպատակն է ռամկին դիւրահասկնալի լինելը. մատենագրական վայելչութիւնը՝ նորա համար երկրորդական խընդիր է:

Իւր պարզ լեզուով և սուր մտքով հասած է իւր նպատակին Եզովպոս, ինչպէս ռամկին նոյնպէս ևս ժամանակին իմաստասէրք, ի թիւս որոց և նորատէրն, ըստ ումանց Սամոսացին Յաղմոն, կամ ըստ

այլոց՝ Քսանթոս փիլիսոփայն, լաւ հասկընալով նորա առական միտք, մանաւանդ զրողին մեծ ոգին, յակամայ կամս կը վերցընեն նորա վրայէն գերութեան լուծը:

Առատապէս կը վարձատրէ նորա իմաստութիւնը Կրեսոս թագաւորն և այլ մեծամեծ իշխաններ. կը ճոխանայ կը հարստանայ Եզովպոս. սակայն ինչպէս վայել է ճշմարիտ փիլիսոփայի, միշտ անայլալակ կը մնայ ինչպէս ձախող բաղդին հարուածներուն տակ, յընկճեալ վիճակին գերութեան, նոյնպէս ևս ի յաջողութեան: Արդարակորով մտօք և սուր լեզուով, պէտք եղած միջոցին կը բարձրացնէ իւր ձայնը, պախարակելով զանիրաւութիւնը. որոց ի վարձ կ'ընդունի մահ արգարոյ՝ անիրաւ Դելփացւոցմէ գահալէժ լինելով: Այլ Երկինք վրէժխնդիր արդարոյն մահուան, չարաչար ժանտախտով սատակամահ կ'ընեն նորա թշնամիքը:

Վիտողութեան արժանի է առակախօսիցս կենսագրութեան մէջ այս, զի ինչպէս Եզովպոս նոյն և փեդրոս, և այլ նոր հեղինակք առական, դեռ ևս ի կենդանութեան՝ իմանալի եղած են հասարակաց, և առատ վայելած են իրենց իմաստութեան վարձքը. մինչդեռ այլ շատք ի մատենագրաց, աննշան ելք ունեցած են յաշխարհէ. և շատ ժամանակ անցնելէն վերջ՝ ճանչցուած է նոցա յարգը:

Բ. Փեդրոս՝ Եզովպոսի նման կ'ազատի ի գերութենէ Աւգոստոս ինքնակալին ձեռք, դեռ ևս ի կենդանութեան կը վայելէ, հանգոյն Եզովպոսի, իւր իմաստութեան վարձքը. կը հասնի ի խոր ծերութիւն. գահալէժ մահուամբ չի մեռնիր. բայց սակայն ոչ սակաւ քան գոյն առակախօսը՝ հալածանաց ենթակայ կը լինի, մինչև մահուընէ վերջն անգամ:

Անշուշտ սորա ևս հալածման պատճառը, իւր արդարակորով մտաց հետ, սուր և երգիծանող գրիչն եղած է. որով համառօտ, գեղեցիկ և կոկ ոտանաւոր առակաց մէջ՝ պախարակած է հասարակաց պակասութիւնքը և մոլութիւնքը. զորս անշուշտ ժամանակին անիրաւ մարդիկ իրենց վրայ առնելով, կամ այսօրէս գրուցենք, իրենց ծածուկ կարծած նենգաւոր բարքը և վարքը՝ բաց և յայտնի կարգալով հեղինակին այլաբանութեանց մէջ, սաստիկ զայրացած են նորա դէմ. ի թիւս որոց նշանաւոր թուի լինել Սէանոս ոմն, յորմէ կը խորշի փեղրոս և չուզեր որ իւր գրուածոց դատաւոր կամ ամբաստան լինի .

« Թէ դատախազ այլ ոք էր ինձ, ոչ Սէան... » :

Ինքզինքը ամբասիր կ'առնէ փեղրոս թէ՛ իւր գիտաւորութենէն դուրս է մէկին միւսին պատուոյն դաշխլը. այլ հասարակաց համար է գրածն ի խրատ. և եթէ ոք կասկածելով իւր վերայ առնու, այն՝ խղճին արատաւոր լինելուն ցոյցն է.

« Իսկ թէ վրիպակ ոք ի կասկած՝ անձին կալցի ասացեալ
« Որ ինչ բնաւից առ հասարակ ի խըբատ,
« Ըղիւիդ՝ մըտացն անմըտաբար մերկասցի » :

Առակախօսին վախճանն և նպատակն է, կը գրէ նա, մոլութեանց դէմ կոռիլ և զմարդիկ ժրաջան և խելօք գործելու յորդորել.

« Եւ զինչ այլ առակախօս խընդրեսցէ՝
» Բայց զուղղութիւն մոլորութեանց մահացուաց.
« Եւ ըզժրաջան ճարտարութիւն հրահանգել » :

Այդ վսեմ նպատակը միշտ իւր առաջն ունենալով փեղրոս՝ աշխատած է մեծապէս անոր հասնելու միջոցը և ճանապարհը գտնելու. այն է իւր պարզ և կարճառօտ առակաց այնպիսի՝ վայելչութիւնը և շնորհքը, միանգամայն չափով տողերուն՝ այնպիսի՝ դաշնակութիւն՝ տալը, որ առ հասարակ ամենեցուն ախորժելի և ընդունելի լինին :

Մինչև ցայսօր լատին լեզուին ընտիր հեղինակաց կարգէն համարուած է փեղրոս, և նորա առակաց զիրքը՝ Կիկերոնի և Վիրգիլեայ հաւասար, օրինակ են հին հռովմայեցի բարբառոյն վսեմութեան : Յաջողելով յայսմ մասին ևս՝ կը գրէ

« Զի վայելուչ, օրինաւոր են ինձ փառք » . —

Եւ այլուր,

« Ըզբարութեան ինձ տենչալի է յոյժ առնել դըրուատիս »

Փեղրոս իւր փոքրիկ առակաց զրքով, միանգամայն երեք նպատակի և վախճանի ծառայած և հասած է. առաջին՝ պարսաւելու և խայտառակելու անմիտ և գոռոզ մարդկան մոլութիւնքը. երկրորդ՝ խրատելու և կրթելու անփորձ հասակը. երրորդ՝ ստանալ ընտիր մատենագրի փառք :

Անշուշտ՝ փեղրոս մաքէն անգամ անցուցած չէր այն չորրորդ փառքը՝ զոր սողացաւ մահուանէն Ժ. Դար անցնելէն վերջը, թարգմանութեամբ իւր առակաց ի բարբառ Հայոց Մեծաց ի ձեռն Տեառն Եղուարդայ արքեպիսկոպոսի, որք համապատիւ հեղինակին, օրինակք կրնան լինել պարզ և ընտիր մատենագրութեան և շարադրութեան մեր նախնեաց լեզուին : Այլ մէք դառնանք մեզի մերձաւոր առակախօսից վրայ խօսելու :

Գ. Նա՛ որ պիտի հուշակուէր աշխարհիս մէջ միտ-
միտ մարդ le bon homme անունով — Զովհան Լա-
ֆոնթէն — ծնաւ 1621ին յուլիսի 8, Գալլիոյ Շամ-
փայն գաւառին, Շաթո - Թիերի փոքրիկ քաղաքին
մէջ: Հօրն անունը Կարոլոս էր, և նոյն տեղ ան-
տառապետի պաշտօն կը վարէր:

Փոքրիկ Լաֆոնթէնը՝ տղայ ժամանակէն սիրելի
կերպ մի ունէր. այլ բարքով բոլորովին անհոգ էր:
Անշաւ կերպով աւարտեց ուսման ընթացքը, չտա-
լով բնաւ նշոյլ մի ապագայ հանճարոյն: Հասաւ
քսան տարուան անտարբեր յայլոց. նոյն միջոցին
կարդալով քանի մի հոգևոր գրեանք, փափագ ու-
նեցաւ հոգևորական կենաց ինքզինքը նուիրելու.
մտաւ դպրեւանք մի, այլ տարին չբոլորած՝ ձգե-
լով դպրաց տարազը, դատարկութեան և նորա ոչ
գոյնի զբօսանաց հետեցեալ: Արդէս զի այն անպը-
տուղ և փնասակար կեանքէն հեռացընեն զպատա-
նին, ծնողքը կը կարգեն զնա, և հայրը՝ որդւոյն
կը յանձէ իւր պաշտօնը: Եթէ Ժրագլուխ ոմն լի-
նէր Զոհաննուս կինն, և սկզբան անդ լաւ ազդեցու-
թիւն ունենար՝ տարտամ էրկանը վրայ, անշուշտ
նոցա ընտանեկան կեանքը յապագային բոլորովին
տարբեր ձև կ'առնոյր, և մեծ առակախօսը կարօտ
չէր լինել օտարաց տներուն մէջ խաղաղ անկիւն մի
փնտռելու, ուր գրէ իւր անկումն առակները, և
փարիզացի տիկնաց խնամոց ապաւինելու:

Մարիամ Հերիքար, այս էր Զովհան Լաֆոնթէնի
կնոջ անունը, փոխանակ Ժրաջան տնտեսութեան,
նորելուկ վէպեր կարդալով ժամապաճառ կը լինէր.
նոյն միջոցներ Զովհան՝ անուամբ միայն անտառա-
պետ, մեծամեծ ծառոց ներքև ժուռ կու գար, և
կակղիկ արօտներուն վրայ, կարկաշահոս առուա-

կաց եզերքը անոյշ քուն կը քաշէր. քնէն վերջ ալ
երկար միջոց միջատներու, մրջիններու և այլ
մանր մոշուր ճճեաց բարքը և արարմունքը զննելով
կ'անցընէր:

Բնական կազմով և բնաւորութեամբ արտաքին
աշխատութեանց միշտ անկարող, լաւ ևս՝ ծոյլ եղած
է Լաֆոնթէն: Այդ միջոց ժամանակին, ինչպէս
ինքն առանց քաշուելու կը զրուցէ, հօրմէն մնա-
ցեալ փոքրիկ դրամագլուխը, հանդերձ շահովը,
կ'ուտէ և կը մսխէ. և ժամանակը կ'անցընէ՝ ձեռքը
անցած քանի մի բանաստեղծներու և իմաստասի-
րաց գրքերը կարդալով, ի թիւս այլոց Պլատոնի և
Պլուտարքոսի, հարկաւ Գալլիարէն լեզուով, զի Լա-
ֆոնթէն յանձնառու չէ եղած յունարէն սորովելու՝
այդ իմաստասիրաց բնագիրները կարդալու համար:

Պէտք է ենթադրել որ՝ Լաֆոնթէն այդ ընթերց-
մանց միջոց, միայն կարդալով անցած չէ, ինչպէս
սովորական մարդիկ կ'առնեն, այլ կարդացածը
սեփականած է իրեն և մարսած. սակայն ինքը չի
փութար իւր բնածին հանճարոյն ցոյցերը տալու.
զանազան առիթներու մէջ փոքրիկ բանաստեղծու-
թիւններ գրելով կը շատանայ:

Երեսուն և երեք տարեկան հասակին՝ կը գրէ մի
կատակերգութիւն, որ հեռուէն կու տայ նշոյլներ
իր հանճարոյն. կոկիկ ոճն և ճարտար դարձուածք
լեզուին՝ կը գրաւեն միտք գիտնոց արուեստին դըպ-
րութեան: Սորա հանճարոյն յարգողաց առաջինը
կը լինի Ֆուլէ իշխանն որոյ փոխադարձ Լաֆոն-
թէն՝ իշխանիս տարաբաղդութեամբ պաշտօնագուրկ
լինելն այնպիսի տողերով երգած է, որք մշտակայ
զարդք են փռանկ մատենագրութեան և ցոյց՝ մեծ
հանճարոյ գրողին և փափուկ զգացմանց սրտին:

Երկար ժամանակ չի կրնար մնալ Լաֆոնթէն ի Շաթո-Թիերի. զաւակ մի ունենալէն յետոյ՝ կը թողու իւր ծննդեան տեղին, հանդերձ կողակցով և զաւակաւ, ի Բարիզ կ'անցընէ մնացեալ կենաց մեծագոյն մասը: Քանի մ'անգամ ետեւէն կ'երթայ կինն. ի տուն դարձընելու ցնորամիտ Լաֆոնթէնը, այլ զո՛ր տեղ: Մեծանունն Ռասին կ'աշխատի հաշտեցնելու բաժանեալ ամուսինքը, յորմէ ստիպեալ Լաֆոնթէն կը վերադառնայ ի Շաթո-Թիերի, և երկու օրէն վերջ դարձեալ ի Բարիզ կու գայ: Երբ կը հարցընեն բարեկամները թէ « Ի՞նչպէս, հաշտուեցա՞ր կնոջդ հետ ». կը պատասխանէ թէ « Տունը չէր »: — Կը զարմանան այս միամիտ պատասխանին վրայ առակախօսիս կենսագիրք. այլ գործին ընթացքէն այնպէս կ'երևի, որ կանխաւ ինքը Լաֆոնթէն կուշտ մի խնտացել է՝ տալու պատասխանին վրայ: Տարիներ կ'անցնին, Լաֆոնթէնի որդին կը մեծնայ. անգամ մի կը հանդիպին իրարու ընկերութեան մէջ, երբ կը հարցընեն Յոհաննու, թէ « Ի՞նչպէս կը գտնէ այն պատանին », կը պատասխանէ. — « Շատ շնորհալի կերպ ունի »:

Լաֆոնթէնի իբրև տիպար բնութեան՝ տրուած է միաւմիտ ածականն, զի նա ինք զինքը յաճախ ցուցած է իբրև ցնորամիտ ոմն և դիւրահաւան, մանաւանդ իրեն անախորժ և տաղտկալի ընկերութեանց մէջ, որպէս զի այդ արտօնութեամբ համարձակ կարենայ զբաղիլ մտօք՝ իւր սիրելի կենդանեաց և միջատից վրայ: Որովհետև, միւս կողմանէ, համարձակ մուտք և ելք ունեցած է Բարիզու իշխանաւորաց տները և յաճախ ժամանակ անցուցած է դարուն ականաւոր մատենագրաց հետ, հաւանական է կարծելն որ զուարթ և շէն բնաւորու-

թիւն և խօսակցութիւն ունեցած է, մտքին և ախորժակին յարմար անձանց մօտ գտնուած ժամանակ:

Անգամ մը զինքը ճաշի կը հրաւիրեն, իշխանաւոր մարդու մը տուն, որպէս զի զուարթ խօսակցութեամբ չէնցընէ հիւրերը: Լաֆոնթէն լաւ մի ուտել և խմելէն՝ վերջ, առանց բերանը բանալու կը մեկնի կ'երթայ. անշուշտ պատժել ուզելով զկոջնաւորն, որ զինքը իբրև զբօսեցուցիչ և ոչ իբրև պատուաւոր հիւր հրաւիրած էր:

Ի Բարիզ 22 տարի Սապլիեռ իշխանուհւոյն տունը բնակած է Լաֆոնթէն, իբրև տան մարդ. ուր և գրած է առակաց մեծագոյն մասը. նորա մեծ հանճարը ճանչցող և յարգող տիկինն իբրև տղայոյ՝ հոգ և խնամք տարած է ծերացեալ առակախօսին վրայ: Մնացեալ երկու վերջին տարիներն անցուցած է Պ. Հերվարի պալատան մէջ, աւելի եկեղեցիներ յաճախելով, գիտութեան և անգիտութեան մեղքերը ապաշխարելով, և ազատ միջոցները Սաղմոսք Գաւթի և Լատին եկեղեցւոյ շարականը *Dixes vœ* « Յայնմ աւուր ահեղին » ի փոանկ լեզու չափով թարգմանելով: Նոյն միջոցին Զենելոն մեծ վարդապետին հետ Պուրկոյնի դքսին ժառանգին դատախարակութեան պարապելով, գրուած է վարդապետին համակրութիւնը. որ և իրեն վերջի օրերուն մեծ մխիթարութիւն և թեթիկունք եղած է: Կարելի է գրուցել հանճարեղ և աննման Լաֆոնթէնի համար, թէ,

« Խաղաղութեամբ անցոյց իրեն աստեանական »

« Պայծառ տեսք օրին յաջորդեց ժամ երեկոյեան »:

Քանի մի ամիս հիւանդանալով, պատասխարեալ սրբազան խորհուրդներով, կը փակէ աչքերը Յովհան Լաֆոնթէն լի կրօնական մխիթարութեամբ, 1695ին

փետրուարի 15ին . անմահ անուն թողովով ապա-
գայից իւր Առակաց գրքովն , ի հասակի 74 ամաց .
ճիշտ նոյն հասակին մէջ մեռած է և Փեղրոս լա-
տին առակախօսն :

Յաւալի աչքով նայեցաւ դիականացեալ բարեկա-
մին (Լաֆոնթենի) վրայ Մեծն Ռասին , և Յենեղոն
ի դամբանականին՝ թարգման հանդիսացաւ զարմա-
նաց ժամանակին գրագետ մարդկան՝ ի վերայ գե-
ղեցիկ հանճարոյ առակախօսիս : Թարգմանելով դը-
նենք հոս Յենեղոնի քանի մի խօսքերը , որք ա-
ռաւել գոհացուցիչ գովեստ են Լաֆոնթենի հան-
ճարոյն , քան այլոց երկայն բարակ ճառերը : « Կար-
« դացէք զԼաֆոնթէն և ասացէք . Կարցա՛ւ արդեօք
« Անակրէոն առաւել զուարճախօս և վայելչաբան
« լինել քան զնա . կամ Որատիոս իւր իմաստ-
« տասիրութեան և բարոյականին տուա՛ւ աւելի զա-
« նազանեալ զարդ մտաց յանկուցիչ . և կամ Տե-
« րենտիոս նկարագրեց արդեօք աւելի ճշգրտաւիտ
« և բնական ձևով մարդկան բարքը . հուսկ ապա
« Վիրգիլիոս գերազանցեց արդեօք քան զնա ներ-
« դաշնակ և սրտամերձ տողերով » : Ո՛չ բնաւ : Այս-
չափ նորա հանճարոյ մասին խօսելով , աւելցնեմք
նորա բարուց մասին , իր մի հին բարեկամին (Մօ-
քրուայի) խօսքերը . — « Իմ յոյժ սիրելի և ամե-
« նահաւատարիմ բարեկամս Լաֆոնթէն վախճանե-
« ցաւ : Յիսուն տարիէն աւելի է՝ բարեկամացել է-
« ինք միմեանց հետ , շնորհակալ եմ Աստուծոյ՝ որ
« կարողացայ այն սերտ բարեկամութիւնն անընդ-
« հատ և առանց ցրտանալու պահել մինչև ցիւր
« ծերութիւն : Կրնամ զրուցել՝ որ միշտ զինքը սիրե-
« ցի գողտրիկ սիրով , սկզբանէ մինչև ցվերջ : Աս-
« տուած հոգւոյն հանգիստ պարգևէ : Նորա հոգին

« ամենապարզ և մաքուր էր , որոյ նմանը չեմ տե-
« սած , անխարդախ ամենեկին : Չգիտեմ՝ արդեօք
« սուտ խօսք ելամ է նորա բերնէն՝ բոլոր կենացը
« մէջ » : Փափագելի է որ Լաֆոնթենի բարեկամաց
իղձք ընդունելի եղած լինին յերկինք . զի սրբոց
սրտիւ՝ խոստացուած է տեսութիւն Անտեսին :

Թէպէտ և Լաֆոնթենի առակք մի քան զմի գե-
րազանց են ըստ արուեստին , ըստ գեղեցիկ ոճոյն՝ և
կենդանի ու ճարտար լեզուով գրուած լինելով , մա-
նաւանդ սխրալի համապատշաճ նկարագրութեամբ
բոլորց և այլ և այլ կենդանեաց , իւրաքանչիւրին
զատ և առանձին . զի նա խորագնին մանր դիտո-
ղութեամբ ի հանգէս կը հանէ զնոսա , իրենց բար-
քով և տարագու և զընթերցողը կը մերձեցնէ

« Ընդարձակ թատեր մը քով՝
« Հարիւրաւոր արարուածով » :

Սակայն գեղեցկագոյն ևս կը համարուին հետե-
ւեալքն . Կադմիլև և Եղեգև՝ վսեմ պարզութեամբ .
Երկու Ալաւնիք՝ Ոգիսականի փափկութեամբ . Կեև-
դանիք ըմբռնեալք ի ժանտամանէ , որ կենդանի
նկարագիր մի է անարդար դատաստանաց մարդ-
կան . Սյտոյտի ճագերն և Կադուածատեր , որով
ձաղելով կը խրատէ այլոց գործ տեսնել ուզողները ,
և Շիկակակն Դանուշի , որ ազդու բողոք մի է
ընդդէմ պատերազմաց և նոցա չարաչար հետեա-
նաց . Զաղացպանն , Որդիկ և Էշը հետերնին . ու
բով կը խրատէ յողորդ մտքով մարդիկը՝ ամէն
հովէ չարութիւն , այլ խելօք և հաստատուն գործ
տեսնելու . և այլ շատեր :

Դ . Քալիով . Լաֆոնթենի ծննդեան 147 տարի
վերջը ծնած է , նորա հոմանուն Յովհան (Իվան)

Ռուսաց մեծանուն առակախօսն, այն է 1768, փետրուարի 2ին, հեռաւոր և ի հիւօխսական յաշխարհի, մէկը միւսէն գրեալթէ մի և կէս դար վերջը, օտար աստղերու տակ: Այլ եթէ մէկը լաւ քննէ երկու ի մաստասէր առակախօսներուն բարքը և ապա մտաց արդիւնքը, ոչ թէ միայն նմանութիւն, այլ ըստ գլխաւոր մասանց նոյնութիւն կը գտնէ. սակայն իբրեւ ստեղծող հանճարներ՝ ունին իրենց առանձնական յատկութիւնք, և ըստ պարագայից և հանգամանաց՝ զանազանութիւն ևս կենսագրական մասին: Սա ևս իւր ազգէն տեւողչրա մականունը ժառանգած է, որ կը նշանակէ հայրիկ կամ պապուկ, այլ ըստ յարաբերական իմաստին՝ միաւրիտ մակդիրէն շատ հեռու չի մնար:

Սպայի որդի է Յովհան Քոնիլով, ծնած Մոսկուայի մէջ. և որովհետեւ նորա հօր անկարելի եղած է իւր սլաշտօնովը՝ հաստատ տեղ մի մնալը, այն պատճառաւ իւր փոքրիկ որդւոյն և նորա արժանաւոր մօրը հետ ի միասին աստանդական պտըտած են 12 տարի. և թվեռ քաղաքին մէջ մեռնելով՝ այրի թողուցած է զկինը Մարիամ, հանդերձ փոքրիկ ժառանգով. բոլորովին զուրկ ի ստացուածոց:

Որդեսէրն Մարիամ, իւր միակ զաւակին բարօրութիւնն աչաց առջևն ունենալով, ամենայն աշխատութիւն և զրկանք յանձն առած է, ձեռաց վաստակովը սնուցանելով որդին և իւր բոլոր գիտութիւնը նորա սորվեցնելով, անշուշտ միտքը դրած, — ինչպէս ամէն մայրեր, — որ իւր որդւոյն նման տղայ՝ բոլոր աշխարհիս մէջ չկայ: Թէ և Քոնիլով, հեզ և հանգարտ բարքով, չէ վշտացուցած իւր մայրը, սակայն չէ կրցած ևս փոխարինելու այն ծանր զոհողութեանց, զորս իրեն համար կրած է նա: Դեռ

չծերացած՝ սրտամաշ մեռած է Մարիամ, թողլով որդին 20 տարուան հասակի մէջ. եթէ դեռ ևս խնայէր մահը նորա վշտամբեր արեւուն, պիտի վայելէր առատապէս կրածներուն փոխարէնը, տեսնելով որդւոյն մեծ փառքը և ճոխութիւնն. այլ աւա՞ղ շատ անգամ չեն շնորհել երկինք այդ վայելք համբերատար և զաւակասէր մարց:

Քոնիլով Պետրբուրգի մէջ որբանալով ի մօրէ, անյարմար մարմնաւոր աշխատութեանց, ինչպէս իւր Փռանկ տիպարն, ժամանակ մի ընթերցանութեան պարապելով, ապա զրեւու ձեռք կը զարնէ. վերջնոյս գլխաւոր շարժառիթն աղքատութիւնն է, ապրուստի և կելոյ հարկն. մանր չափաբերական զրուածոց և լրագրաց հատուածոց հետ թատերական գրութեանց ևս կը հետեւի. և կը ճարէ իրեն չափաւոր ապրուստը. այլ ինչպէս Լաֆոնթենի՝ նոյնպէս ևս Քոնիլովի այդ նախնական զրուածներն՝ երկրորդական կարգի բաներ են և ոչ արժանաւորք իրեն վերջին մեծ անուան:

Քոնիլովի յերիտասարդութեան՝ ամուսնացնող չի գտնուիր. ապա անյաջող սէր մի՝ սրտաբեկ կ'առնէ զնա, որով իսպառ կը հրաժարի այդ լուծէն: Թերևս իրեն բաղդէն հանդիպել է այն բանն, որպէս զի նման Փռանկաց առակախօսին լծընկէց չլինի, և հեռաւոր տեղեր, օտար տիկնաց հովանաւորութեամբ ապաստանարան չի փնտռէ, իւր գեղեցիկ առակները գրելու. գուցէ Լաֆոնթենի օրինակն իրեն խրատ եղած լինի:

Դարուս սկզբան երեք տարիները Սարգիս Կալիցին իշխանին մօտ քարտուղարութեան պաշտօնով և ապա նորա որդւոց դատտիրարակութեան ղեղաւոր է՝ քաշուելով Սարաթովի մօտ՝ իշխանին կալուածը:

կարելի է համարել Քոնիլովի հանճարոյ զարգանալու միջոց 1801-1806, նախ՝ մօտաւոր կերպով ծանօթանալով կենաց այլ և այլ հանգամանաց և ապա առանձինն կարգալով ընտիր հեղինակներ եւրոպացի լեզուներով:

Թէպէտ և յամբ և դանդաղ կը զարգանայ մեծանուն առակախօսն, այլ հաստատուն հիմանց վրայ. այնպէս որ՝ 1806էն ետև նորա գրուածները փառք կը բերեն անուան հեղինակին և ուստի մատենագրութեան: Այս միջոցին կը ծանօթանայ Քոնիլով՝ Տիմիթրի (Գեմետրեան) հեղինակին հետ. յետինս ընդ այլ և այլ գրուածոց՝ շարադրած է քանի մի ևս առակներ, որք ընդունելի եղած են ազգին: Յոհաննու մտաց մէջ կ'արթընայ փափաք մի փորձելու իւր հանճարը, և մեծ խնամքով թարգմանելով լաֆոնթենի երկու առակները՝ Կադմոս և Եղիզն և Փեպրետի հարսնացուն կը ներկայացնէ Տիմիթրիին. սա իսկոյն ճանչնալով Քոնիլովի յարմարութիւնը յայտմասին մատենագրութեան, խրախուսիչ կը լինի: Հեղինակին խօսքերէն քաջալերուելով Քոնիլով, իւր գրիչը կը նուիրէ դպրութեան այս ճիւղին, մեծ խնամքով իմաստասիրական և բարոյական խրատուց իմաստներն առակաց դերասան-կենդանեաց և բոսոց բերանը դնելով, այլ ամէն տողի, բառի և վանկի մասնաւոր հոգ տանելով, արհեստը, վայելուչը, ներդաշնակը և գեղեցիկը ի մի կը ձուլէ. այնպէս որ նորա առակները զատ մի ամբողջութիւն կը կազմեն. ոչ մին թերի մնացած չէ վերջը յիշած կատարելութիւններէն. այս ամենայնի վերայ ազգին լեզուն, բարբը և բնաւորութիւնը, նոյն և իրենց բարոյական պէտքը՝ ամփոփած առակաց մի փոքր զրքի մէջ՝ կ'ընծայէ ազգին: Գրա-

գէտք իսկոյն մեծ համակրութիւն կը ցուցնեն առ հեղինակն, ինչպէս կոմսն Սթրոկոնով և Օլենին. կայսրն Ալեքսանդր Պաւլովիչ, նորա փոքր գիրքը իբրև մի մեծ ծառայութիւն ազգին և ուստի գրականութեան համարելով, առատապէս կը վարձատրէ զգրողը. կայսրուհին Մարիամ Թէոդորեան ստէպ ստէպ հրաւիրելով իւր մօտ գրիչով, և նորանոր գրած առակները կարգացնելով դիմացը, սիրով մտիկ կ'ընէ և կը խրախուսէ:

Ինչպէս լաֆոնթէն, նոյնպէս և սա մեծ յարգութիւն ունեցած է առ իւր յարգը ճանչցողները, և որովհետև Քոնիլով վերջին տարիները շատ յաճախած է Օլենին իշխանին տունը, զըրուցած է անգամ մի առ տանտիկինն. — « Երբ հասնի իմ վերջը ջին ժամս, կու գամ հոս, ձեր ոտքերուն ներքև « մեռնելու ». և յիրաւի, ժամանակ անցնելէն յետոյ, երբ կ'իջնէ կաթուածը և կը խանգարէ հեղինակին ծերացեալ՝ այլ առողջ կազմը, հիւանդագին և մեծաւ զգուարութեամբ՝ կ'երթայ առ Եղիսաբեթ Օլենին իշխանուհին, և սրտամտիկ խօսքերով կը զրուցէ. — « Ասել էի արդէն որ պիտի « գամ ձեր ոտից ներքև մեռնելու. նայեցէք վրաս ». այլ իշխանուհոյն խնամօք դարձեալ կը կազդուրի Քոնիլով:

Ռուսաց Պետրբուրգի ակադեմիայն 1818ին, կը վարձատրէ Քոնիլովի աշխատութիւնը ոսկի միտալով, շնորհելով ևս մի նոյնպիսի միտալ Քարամզիւնի, ազգային անուանի պատմագրին: Քոնիլով կ'ապրի 76 տարի, և մեծ համբաւ թողլով ազգին մէջ, կը կնքէ իւր մահացուն: Նորա առակաց գիրքը մինչև ցարդ մեծի և փոքրի սիրելի ընթերցարան մի է. առողջ բարոյականը՝ զուարճալի և ընտիր

տաղաչափութեամբ գրուած : Աւելորդ է գրուցելը , որ մեծահանդէս կը լինի նորա թաղումը :

Չկայ հեղինակ մի , որոյ վրայ այս կամ այն կրիտիկոսը լեզու սրած չլինի . յայնմ իսկ է ընտիր հեղինակին յարգը՝ որ յաղթող հանդիսանայ ընդդէմ սուտ կրիտիկային . սակայն Քոնիլով այն հեղինակաց կարգէն է , որոյ համար ո՞վ ոք բերան բանայ կամ զրիչը ձեռք առնու , անշուշտ գովասանութեան համար պէտք է լինի : Այլ մեծագոյն գովեստ Քոնիլովի՝ իւր առակաց գիրքն է . որոյ հայերէն աշխարհաբառ թարգմանութիւնը Գաբրիէլ Այվազեան եպիսկոպոսի բազմահմուտ հայ թարգմանչին գործ է :

Թէպէտ Քոնիլով առաջնորդ առած է իրեն փռանկ առակախօսը , այլ չէ շատացած միայն նորա առակները թարգմանելով , շատեր յինքնէ հանճարած է , և ըստ պատշաճին և տեղոյն՝ ազգին պակասութիւնքը ուղղելու համար ձայնը բարձրացուցած է , և ըստ գրելոյ Գոգոյլ ռուս մատենագրին — « Նո՛ւրա առակաց գրքին մէջ ազգին ամենայն կարգի մարդկանց համար կայ կարևոր դասեր , սկսեալ « ի բարձրաստիճան պաշտօնէից՝ մինչև ցլետին « մշակն » :

Լաֆոնթենէ թարգմանած առակները , ինչպէս Կադմիլիս և Եդիգն , Մահ Կենդանեաց , Երկու Սղաւնիներ , և այլն , գաղափարին հաւասար գեղեցկութիւն ունին , միայն այս տարբերութեամբ որ առաջին գրողն եղած է ճարտարախօսն Լաֆոնթեն , իսկ երկրորդը՝ վայելչաբան և հիւսիսաբնակն Քոնիլով . որով՝ որչափ առաջնոյն գրուածքը իւր ազգին բարուց համեմատ , աննման են գեղեցկութեամբ , նոյնպէս ևս երկրորդինը՝ ռուս ազգին համար ընտիր և վայելուչ են :

Այլ և այլ դէպքերով գրած ինքնահանճար առակաց մէջ , յոյժ խորագէտ է Քոնիլով : Սրտաշարժ և գողտրիկ է Նյադիկ-Պաշտաց առակը , որ ի պատիւ կայսրուհւոյն Մարիամու Թէոդորեան գրած է , հեւանդութեան միջոց տարած խնամքին փոխադարձ : Ի՛նչ և Սոխակը գրած է առ ի քէն վրիժու ընդդէմ իւր առակաց անդպիր կրիտիկոսին : Քառաձայն նուագօր կը խրատէ ժամանակին մեծ պաշտօնավար անձինքը , ցուցնելով որ պաշտօնափոխութիւն կամ տեղափոխութիւն անօգուտ են , եթէ չունենան պաշտօնավարք՝ աշխարհք կառավարելու խելքը : Սկսուտուածք , ազդու բողոք մի է , ընդդէմ ժամանակին անկրօնից , այսպէս և այլ շարեերը :

Գիտելու արժանի է և այս՝ որ ինչպէս Լաֆոնթեն , նոյն և Քոնիլով նման հին առակախօսից Եզովպոսի և Փեդրոսի՝ ձաղել և խայտառակել են առ հասարակ մարդկութեան մոլութիւնքն և պակասութիւնքը . այլ վերջին հեղինակներս չեն գրգռած իրենց գէմ ստահակ մարդկան մոլեգնութիւնը . որով և իրենք՝ զերծ ի չար արկածից , փառօք և պաւորով չուել են յատեացս :

Եթէ այս բանիս պատճառ մէկ կողմանէ նոր հեղինակաց զգուշաւորութիւնն առնումք , և ի մեծամեծաց ընդունած մեծ յարգանքն , որով չեն համարձակած մոլենախանձ մարդիկ զինավառիկ նոցա դէմ , միւս կողմանէ անհրաժեշտ է համարելը , ի պատիւ մեզի ժամանակակից մարդկութեան , զի բարք և կերք՝ աւելի կիրթ և չափաւորեալ են այժմ , որով և արդիւնաւորած հին առակախօսից ջանքը : Այլ մեք չմոռանամք յիշելու աստանօր , հանդերձ մեծապատկառանօք , Երկնաւոր Վարդապետին բազմազան առակօք խրատելը զմարդկութիւն . որով բիրտ

և անոպայ բարձր կրթուելով, այժմ ամէն շիտակ խօսողը՝ գահավէժ չեն գլորել:

Ե. Հայերէն թարգմանելով վերոյիշեալ հեղինակաց գեղեցիկ առակներէն ոմանք, և յայլոց ևս քաղելով, մենք երկու գլխաւոր նպատակ ունիմք. առաջին՝ աշխարհիս վրայ խելօք վարուելու բարոյական սկզբունքը տպաւորել մանուկ հասակի, հայ փափուկ սրտերու մէջ. երկրորդ՝ մեր աշխարհաբառ կով լեզուն սիրելի ընծայել նոցա: Այս երկու նպատակէն վերջ՝ երրորդի ևս ծառայելով, Կաղաւկիւղի առակաց երկու պրակաց ևս վերջերը, իբրև երրորդ մասն և օրինակ աւելցուցած եմք պարզ գրաբառ առակներ. որպէս զի աշխարհաբառին մէջ քաջաւարժ աշակերտք մեր՝ գրոց գեղեցիկ լեզուին ևս ճաշակը առնուն: Քանզի բոլորովին անհամաձայն եմք անոնց, որք մեր գրաբառը մեռեալ լեզու կը համարին, և անոր ուսողութիւնը, անպէտ ժամավաճառութիւն: Համոզուած եմք, որ առանց գրաբառի աշխարհիկ լեզուն չէ կարելի ուսումնասիրել. և թէ մեր նախնեաց վսեմ լեզուն՝ միշտ ուսումնասիրելու առարկայ պէտք է լինի հայ գրագիտաց համար, քանի որ հայ եկեղեցեաց մէջ կը հնչեն այն լեզուով գրուած փառաւոր ժամասացութիւնք և մեծավայելուչ շարականք:

Զ. Կարելի է ոմանց մտաց մէջ խնդիր մի յուզի թէ ինչո՞ւ արդեօք արդէն հայերէն թարգմանուած և տպուած առակներէն ոմանք, այս գրոցս մէջ ևս տեղիք ունեցած են, այլ թարգմանութեամբ կամ նոր ձևով: Այդ խնդրոյ անհրաժեշտ է մեզ տալ պատասխան. մի՞ այնու զի մի հանգոյն չային փեղբոսին, յայլոց կողմադեմ փետրովք զարգասիրել թուիմք. և երկրորդ՝ ցուցնելու համար թէ

օրինաւոր վախճանաւ եղած են այն թարգմանութիւնք և ոչ անվախճան խորհրդով: Նախ և առաջ այլոց ո՞ր և իցէ գրուած առակ կամ նուագ, արձակ կամ չափեալ առնուլը և այլում անուամբ հրատարակելը, յայտնի գողութիւն և գործ մեղադրանաց կը համարիմք. այդ պատճառաւ խորշած եմք յայլոց թարգմանեալ առակք այս երկու ևս Կաղաւկիւղի Սաակաց մէջ մտցնելու, հրատարակեալ և դեռ ևս անտիպ մեր հաւաքած առակներն ի մի ամփոփելու: Եթէ երբեք ուրեք հանդիպին այս առակաց մէջ, ազգային այլ ընտիր հեղինակաց բացատրութիւնք, դարձուածք և տողք անգամ, մեր այն ոչ յափշտակութիւն կը համարիմք, այլ գեղեցկին և լաւագունին հետևողութիւն, ընծայելով փառքը միշտ առաջին հանճարողին: Մեզ յոյժ ախորժելի պիտի լինի, եթէ ո՞ր և իցէ բացատրութիւն կամ տող ներկայ առակներէս, մուտ գտնէ յայլում գրուածի:

Երկրորդ՝ այնպէս կը համարիմք որ օտարազգի հեղինակաց ո՞ր գրուածքն որ լինի ազատ է ամէն ոք երկրորդ և երրորդ անգամ թարգմանելու, եթէ ունի այդ գործոյն ախորժակ կամ առանձին նպատակ մի: Որովհետև առակացս առաջին գիրքը կամ պրակն եղաւ ընդունելի ազգին, այն պատճառաւ այս երկրորդ գրքին մէջ, ընտիր առակաց առժամանակեայ ամբողջութիւն մի տալու դիտմամբ, արդէն յայլոց թարգմանուած առակներէն գեղեցիկները վերստին թարգմանելով և լեզուին և բացատրութեանց միակերպ ո՞՞մ մի տալով, աւելցուցինք այս պրակիս մէջ. խորշելով ըստ կարելոյն՝ ոչ միայն յօտարազգի բառերէ, այլ և բացատրութիւններէ և դարձուածքներէ, որով համարձակիմք գրուցնելու՝ որ այս գրքիս մէջ ամփոփուածն ինչպէս հայ

բառերով, նոյնպէս ևս հայ բացատրութեամբ զըրուած են, և ոչ ստրկաբար մուրացածոյ յօտարաց դարձուածովք կազմեալ:

Մեղադրութեան, կարծեմ, արժանի կը լինէինք, եթէ յօտարաց հանճարուած ընտիր առակաները, այս գրքէս ի դուրս մերժէինք. մի անգամ թարգմանուած են զրոյցելով:

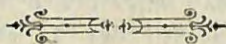
Այս ևս կը յաւելումք՝ որ յայլոց թարգմանուած կամ գրուած առակաները, մանաւանդ ընտիր գրչաց, և ոչ միով մասամբ նուաստ կը համարիմք. զի մեր մատենագրութիւնը յայսմ մասին վայելչական է և ծաղկած, որոյ ձգիչ զօրութիւնը պատճառ եղած է մեզ, այս պրականերս հաւաքելու: Պատշաճաւոր է փեղրոսի Գ գրոց երկու տողը մէջ բերելու, որք յուզեալ խնդրոյս յարմարաւոր պատասխանի կրնան համարուիլ:

«Քանզի ուրոյն իւրաքանչիւր ումեք խորհուրդք են ի բնէ,

« Եւ ինքնուրոյն նըկարելոյ զայն երանդ »:

Եթէ այս փոքրիկ գրքոյկն ևս նախընթացին բաղդին հանդիպելով ընդունելի լինի ազգիս, երրորդ և վերջին պրակն ևս հաւաքելու յօժարութեամբ կ'աշխատիմք¹. « Եթէ Տէր կամեսցի »:

1. Մահը հնձելով քաղցրաբարբառ Առակախօս Մխիթարեան Վարդապետի պատուական կեանքը՝ այդ ցանկալի երրորդ հատորէն զուրկ մնաց հայ ազգը:

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք՝

Ընդհանուր ԱՌԱՆԵՐԸ երեք գլխուոր դասակարգութեանց կը բաժնուին՝ որք են.

Ա. — ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱԿ՝ որ անբաններու բարքը և վարմունքը բացատրելով՝ և անոնց բերանը խօսք դնելով՝ բանաւորացս համար խրատ կը հանէ:

Բ. — ԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱԿ՝ որ մարդուս բարքը և կեանքը կը յայտնաբանէ՝ չըրածը՝ ըրածի պէս ներկայացընելով: Ասով մարդ կը յորդորուի ընտիր բնաւորութեան տէր անձ մ'ըլլալ:

Գ. — ԽԱՌՆ ԱՌԱԿ. սա կը ձևացընէ թէ մարդս կը խօսի անբանի կամ հրեշտակի և կամ բնութեան հետ, ևն, որոնցմէ ստացած խորիմաստ և կրթիչ պատասխաններէն՝ ընթերցողը իրեն համար օգտակար խրատներու փունջեր կը կազմէ:

Մենք Հ. Ք. Քուշներեանի առակները արդէն այլ և այլ մասերու բաժնած ըլլալով՝ պիտի ջանանք՝ իւրաքանչիւր մասերու մէջ՝ սոյն երեք դասակարգութեանց համեմատ շարել իւր առակները:

1. Գիտելիք և գիտողութիւնք Հ. Ն. Տ-ի են:

Ա Ռ Ա Կ Ք

Մ Ա Ս Ն Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

Ա

Ճ Շ Մ Ա Ր Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն

Ե Ի

Ա Ռ Ա Ս Պ Ե Լ *

ձըջմարտութիւն բռնորովին մերկանդամ՝

Երկնից յըստակ գաւառէն,

Եկաւ իջաւ երկրիս վրան.

Բայց գոհ չեղաւ իւր բաղդէն:

Ձի տեսնելով զինքն անհագուստ,

Ծերք, պառաւունք և մանկամարդք,

Եւ ամօթխած պարկեշտ կուսանք

Առին փախուստ:

Երկնաբընակ ձըջմարտութիւն

* Հ. Ք. Վ. Քուշներ զայս ազատաբար թարգմանած է Ֆլորիանու La Fable et la Vérité առակէն:

Մընաց ձիւնին ներքեւ անտուն:
 Յանկարծ ելաւ անոր դիմաց
 Առասպելըն հագուած սգուած.
 Փետրօք գըլուխը զարդարած,
 Վիզը մարգրիտ պըսպըղուն.
 Կուրծքին՝ ակունք վառվըռուն.
 Թէպէտ չունէր ըստոյգ գոհար՝
 Բայց խաբելու չափ փայլ կու տար.
 Հասակն ի վայր երկայն մուշտակ
 Կը տաքցընէր նորա կըռնակ.
 Շուրջը սամոյր պատուական,
 Մէջը կատու անպիտան:

— « Բարով, ասաց, ճըշմարտութեան,
 « Ի՞նչ ես կեցեր ճամբուս բերան »: —
 ճըշմարտութիւնը մեղմ ձայնով
 Նորա բարեն ընգունելով,

— « Տեսնե՞ս, ասաց, սիրելի,
 « Յուրտէն մարմինս կը սառի.
 « Ի զուր խընդրեմ անցւորներուն,
 « Որ զիս տանին իրենց տաք տուն.
 « Ամենք ինձմէ կը փախչին,
 « Վա՛յ ճըշմարիտ ասողին »: —

— « Քո քոյրդ եմ ես, կըրկնեց անոր Առասպել,
 « Սակայն ամեն տուն կը մըտնեմ անարգել.
 « Ինչո՞ւ տանջուիս ի զուր տեղ,

« Պէտք է ատոր գըտնել դեղ.....

« Դեղ՝ որով ամեն տուն,

« Անարգել՝ ես ու դուն

« Մըտնենք ելնանք,

« Երբ կամենանք:

« Արի, ծածկէ՛ իմ սամուրիս մէկ ծայրով

« Քու անդամոցդ մերկութիւն.

« Գըլխուս քանի մ' փետուրներով

« Յարմարցուր զարդ մ' ալ քու գըլխուն:

« Քու պատճառաւ իմաստնոց քով

« Չեմ մընար ես ալ ամօթով:

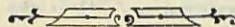
« Իսկ յիմարներն ըզքեզ ինձ հետ տեսնելով

« Մեզ կ'ընդունին ովսաննայով.

« Որով երկուքս հաւասար

« Գործ կը տեսնենք օգտակար¹ »: —

1. Յլորիան այս առակովն կ'ուզէ հասկընել թէ՛ Առաս-
 կադրոշքեան նպատակն է ճշմարտութիւնը՝ առասպելաբանու-
 րեան քողի տակ ծածկելով՝ զայն հաճելի և գործադրելի
 ներկայացընել ընդհանուր մարդկութեան:

Բ

ԿԱՂՆԻ ԵՒ ԵՂԵԳՆ *

Կաղնին՝ անգամ մ' առ Եղէգն
Դարձեր կ'ատէր. — « Թըշուառ հէգ,
« Բընութեան դէմ զանգտելու
« Ո՛րչափ պատճառ ունիս դու.
« Պըզտի ճընճողուկ մ' ալ քեզի
« Խիստ ծանըր բեռ կ'երևի: —
« Իմ ճըղերէս կախուած բունով
« Կ'ապրին թըռչունք հարիւրներով: —
« Մինչդեռ հագիւ թեթեւ հովիկ
« Շարժէ լըճին երեսն հեզիկ,
« Դու կէս մէջքով ասդին անդին,
« Կը չարչարուիս անօգնական.
« Իսկ ես տընկած ճակատս յերկին,
« Կ'արհամարհեմ ամեն բան: —
« Թող աշխարհիս չորս կողմէն
« Ելնեն մըրըրիկք ինձի գէմ: —
« Արի, եկու իմ շուքիս տակ,
« Ուշիշ բուսոց հետ համարձակ,

* Գիւտը Եղովբոսին է (առակ ծր). Իսկ Հ. Ք. Վշ. Քուշներ. զայս ազատաբար՝ մանաւանդ թէ հայացընելով՝ տաղաչափած է Լա Ֆոնթէնի Le chêne et le roseau առակէն: — Գերասյ. Գէորգ Հիւրմուզ ևս քշիկ մ'աւելի Գաղղիերէնի հաւատարմութեամբ աշխարհաբար թարգմանած է. վերջնոյս լեզուն աւելի անուշակ է. տէն ծաղկաքաղ Առակք. տպ. 1893 էջ 9-10: Քուիլով ևս տաղաչափած է:

« Ու մի հովէն ծովէն ծեծուած
« Այդպէս մենիս ճըռգած չորցած »: —
Հեզուկ Եղէգն ասոր դէմ,
— « Քեզի կարճ խօսք մ', ասաց, զուրցեմ.
« Դու իմ վըրաս շատ հոգ չանես,
« Գանգատելու բան չունիմ ես.
« Իրաւ հովէն կը ծըռիմ,
« Բայց միշտ առանց կտորելու
« Նորէն կ'ելնեմ կը շրտիմ:
« Այլ թէ յանկարծ ծըռի՞ս դու »... —
Այս ասելու ատեն՝ իրաւ,
Փոթորկաց դուռը բացուեցաւ:
Աշխարհք՝ աշխարհք ըլլալէն վեր
Կարծես այսպէս հով ելած չէր:
Իսկոյն Եղէգըն խոնարհ
Ծնեցաւ գետնի հաւասար.
Իր տեղ շիտակ կենար Կաղնին
Նըման Մասեաց բարձըր սարին:
Հովըն կատողած մէկ մ' ալ փըչեց,
Արմատաքի քաշեց հանեց
Զայն՝ որոյ գլուխն յամպերն ի վեր
Ուտքերն յանդունդըս կը հասնէր¹:

1. Առակագրութեան անհրաժարելի օրէնքներէն մին է բացառապէս անոր բարոյական իմաստը: Լա Ֆոնթէն հոս չէ պարզաբանած, վառնդի կարելի է երբեմն բարոյական իմաստը զանց ընել՝ երբ ինքնին յայտնի կը տեսնուի առակին նպատակը. ինչպէս՝ Կաղնի և Եղէգն—ի ընթերցումով կը հասկցուի որ, մարդս հպարտութեամբ վտանգալից բարձր աստիճաններու հասնելէ զգուշանալով, պէտք է խոնարհութեամբ՝ նախադասել միջին կենսի մը՝ օժտուած ապահովութեամբ և խաղաղութեամբ:

Գ

ՀՊՈՒՌՆ ԵՒ ՄՐՋԻՆՆ *

Շատիսօս ձըպուռն ամառն ի բուն,
Առաւօտէ մինչ իրիկուն,
Ժիժի, ժիժի, բերանաբաց
Անհոգ անփոյթ ժիր ճըռճըռաց:
Իսկ երբ տաքուկ օրերն անցան,
Նորա երգերն ալ դադրեցան:
Չորս դին սառած՝ գետին ու ջուր.
Ուստի՞ գըտնէր նա կերակուր:
Հարը հատած, յուսահատած,
Հընաբք մը միտքն ընկաւ յանկարծ.
Ելաւ Մըրջմին դուռը գընաց. —

- « Թըք թըք, թըք թըք » . — « Ո՞վ է ան » . —
- « ձըպուռն է՝ քու բարեկամ .
- « Դըռնիկըդ բաց, Մըրջմին խաթուն » : —
- Շուտով բացաւ դուռը, Մըրջին.
- Երեսն ի վայր ընկաւ ձըպուռն.
- « Մըրջին, ասաց, հոգւոյդ սիրուն,
- « Տուր ինձ կըտոր մը կերակուր,
- « Թէ չէ մեռնիմ ես, ո՞հ ի գուր » : —
- « Ի՞նչ, ուտելու բան չունի՞ս » : —
- ձըպուռն ասաց. « Լըսէ հոգիս,

* Ազատարար Թարգմանուած է Լա Ֆոնթենի La cigale et la Fourmi առակէն: Գերպ. Գ. Հիւրմիւզի Թարգմանութիւնը հաւատարիմ է: Տես Մարկի. առակք էջ 70-71: Այս առակն ալ նախ իջովբոս գուրցած է և Քոնիով ևս Լա Ֆոնթենէ Թարգմանած:

- « Քանի որ տաք օրերն անցան՝
- « Փորըս չընկաւ պատառ մը բան » : —
- « Հայա ամառն ու գարուն
- « Ի՞նչ արիր այն տաք օրերուն » : —
- « Մի՛ սըրդողիր, ասաց ձըպուռն,
- « Ես կ'երգէի այն տաքերուն » : —
- « Չեմ՝ սըրդողիր, իմ ի՞նչ հոգս է,
- « Ուրեմն հիմ՝ ալ գընա՛ պարէ » : —
- Այսպէս Մըրջինն ասելով,
- Գոցեց իր դուռը շուտով:
- Երիտասարդ անգործ քալող
- Ի ծերութեան կ'ըլլայ մուրող՝:

Դ

ԱՔԼՈՐ ԵՒ ՄԱՐԳՐԻՏ *

- Կըռկըռացող Աքլոր աղբար
- Քըրքըրելով աղբիւս վեր վար,
- Գըտաւ Մարգրիտ մը կըս-կըռոր,
- Շատ մեծագին, շատ ալ աղուոր.
- Բայց եկ տեսնենք ինչ դատաստան
- Կըտրէ խելօքն անոր վըրան:
- « Տեսքը գէշ չէ, գոյնն ալ սիրուն,

1. Վերջին երկու տողերս Հ. Ք. Քշ. ստեղծած է. վասն զի սոյն առակիս բարոյական իմաստն ևս ինքնին յայտնի ըլլալով՝ Լաֆոնթեն չէ պարզաբանած:

* Արձակ գրած է Եզովբոս: Լա Ֆոնթեն տաղաչափած է 12 տողով: Հ. Ք. Քշ. սոյն գաղափարը հայացուցած է և շատ ընտիր բացատրած առակիս իմաստը՝ ինքնաստեղծ չորս վերջին տողերուն մէջ:

« Բայց չէ տըլած սոցա բնութիւն
« Կըշտացնելու ալ զօրութիւն.
« Այս բաներուս փունճ և խաբող՝
« Միայն անխելք մարդիկ տան փող.
« Ինձի համար հատ մը կորեկ
« Ասկէ շատ վեր ունի արժէք.
« Տեսք ալ չունենայ.

« Ուտելու կու գայ »: —

Արլորիս խելքէն

Մարդիկ պակաս չեն,

Եթէ իրենց բան չեն արժեր,

Ոչ գիտութիւնք, ոչ լեզուներ:

Ե

ԱՌԻՒԾՆ ՅՈՐՍԻ*

Առիւծ և Գայլ, Աղուէս ու Շուն
Կազմեցին նոր ընկերութիւն.

Իրարու հետ դաշինք դրին,

Որ զատ զատ ինչ որ որսան՝

Հասարակաց գայ ի սեղան,

Եւ հաւասար առնուն բաժին: —

* Առաւելի փոփոխութիւններու նախահայրն Եզովրոս՝ Առիւծ և կենդանիք պատմութեան մէջ կը պարզէ այս իր մտքին ծնունդը: — տես առաւել Եզովրոսի Զ. թրդ. Հ. Մ. Բժշկեան: Փեղրոս զայս աւելի սեղմ իմաստներով տաղաչափած է: —

Չեմ գիտեր ուր և կամ ինչպէս,

Մէկ մեծղի այծ մ' որսաց Աղուէսն:

Լուրը շուտով լրտուեցաւ:

Ընկերքն հասան ըտապաւ:

Առիւծ բացած ճիրաններ

Նայեցաւ մէկ մ' իր չորս դին.

— « Մենք, տղաք, ենք չորս ընկեր », —

Զորսն ալ բաժնեց չորս բաժին.

« Առաջինին ես եմ տէր,

« Ինչպէս որ մեր դաշինքն էր.

« Դարձեալ երկրորդն ալ ինձ կ' իյնայ.

« Զի թագաւոր եմ ձեր վըրայ.

« Երրորդ բաժինն ուժովինն է.

« Ո՛վ է ուժով, թող դէմս ելնէ.

« Իսկ չորրորդին՝ թէ մէկուն ձեռքն երկընայ,

« Մենքի Առիւծ, թէ նա տեղէս ողջ դառնայ ¹ »: —

Լա Գենիսէ La Genisse, la Chèvre et la Brebis
en société avec le Lion վերնագրոյ տակ նոյնը կ'երգէ,
ուսկից աշխարհաբարի դարձուցած է Գերպ. Գ. Հիւրմիւզ:
Գաբ. Արքեպ. Այվազեան՝ Քուրդիկ թարգմանած է: Փե-
ղրոսի գրաբար թարգմանիչը Գերպ. Եդ. Հիւրմիւզն է:
1. Առաւելի բարոյական իմաստն է՝ մարդս պէտք է զգու-
շանալ իրմէ աւելի զօրաւոր անձերու հետ ընկերութիւն
ընելէ:

2

ԱՌԻԻԾ ԾԵՐԱՅԵԱԼ ԵՒ ԷՇ*

Երբ գործըդ յաջող՝ զըրպանդ է լեցուն
Մարդկանց քով ունիս պատիւ յարգութիւն.
Իսկ երբոր ատոնք պակասին քեզմէ՝
Լըսես ծանրը խօսք մեծէ պըզտիկէ:

Այս բանիս օրինակ
Համառօտ զայս առակ,
Առնելով հիներէն
Պատմեմ քեզ հայերէն: —

Աշխարհիս մէջը կա՞յ բան
Որ չունենայ իւր վախճան.
Տըղայն կ'ըլլայ օր մը ծեր,
Կը թառամին նոր ծաղկըներ:

Առիւծ թէպէտ զօրաւոր,
Ի հենգանիս թագաւոր,
Բայց և իրեն ծերութիւն
Հասաւ կենաց վերջերուն.
Ոյժ, զօրութիւնը հատած
Մընաց անտառը պառկած:
Ամեն գազանք, կենդանիք,

* Առակ Եզովբոսի Ժ.Գ. Ծեր առիւծ: — Փեղրոս Նոյնը
կը տաղաչափէ Առիւծ զառամ, Կիւնճ, Զոռարակ և Էշ մա-
կադրով: — Լա Ֆոնթեն Le Lion devenu vieux. — Ըն-
տիրէ Քոնիովի Առիւծ ժերսպեալը. գիտ Առակք Քոնիովի,
Թարգմ. Գր. Արք. Այվազեան Գիւրք Ը: Առակ Ա.:

Հագար և բիւր նախատինք
Թափեցին խեղճին զըլխուն,
Կէսն անիրաւ, կէսն ալ փուճ մուճ:
Ծերն՝ այն ամեն բաներուն
Կը համբերէր անտըրտունջ:
Բայց երբոր Էշն իշաբար
Յիշոց ու կիցք անխընայ
Սկըսաւ թափել իր վըրայ,
Մինչ վերջին շունչը տըկար
Կ'առնուր կու տար անդադար,

- « Համբերութիւնս, ասաց, հատաւ.
« Դու Արամազդ ես անիրաւ.
« Հասարակաց տըւիր մէկ մահ,
« Այս Էշս արաւ զիս կըրկնամահ¹ »: —

1. Վերոյիշեալ առակախօսներէ բոլորովին տարբեր ո-
գով 12 ինքնաստեղծ տողերու մէջ բարոյական մը երգե-
լով կը սկսի Հ. Ք. Քուշներ՝ սոյն առակը: Իսկ Փեղրոսի
Թարգմանիւնը սա վսեմ բացատրութեան մէջ կ'ամփոփէ
բարոյականը: Թշուառին եւ վատն անգամ լինի ոտնձար: —

Է

ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՍՈՒՍԿ*

Հանճար ու խելք մէկ ըստակ
Երբ բըռնութեան ընկնին տակ.

Կատուն ամառ ժամանակ
Յանտառն որսաց մէկ Սոխակ,
Ու ճանկերով մէջքէն բըռնած

- « Դու շատ անուշ, կ'երգես ասաց.
« Բանաստեղծներ քեզի, Սոխակ,
« Կու տան հազար մէկ գովասանք.
« Քեզի համար՝ անցեալ օր
« Վարպետ—աղուէս կ'ասէր որ,
« Բոլոր հովիւք հովուուհիք,
« Չայնէդ կը զգան մարելիք:
« Ես ալ պըզտի երգիչ չեմ.
« Մէկ մ'ալ երգէ որ տեսնեմ,
« Թէ այս գովեստ, այս համբաւ
« Սո՛ւտ են արդեօք, թէ իրաւ.
« Թէ ձայնդ ըլլայ անուշ, խաղուն,
« Կ'երդնում, խնայեմ քո արեւուն »: —
— Բայց Սոխակին սաստիկ վախէն
Լեզուն կապուած էր արդէն: —
— « Երգէ հոգի, երգէ սիրուն ».

* Բնագիրը հանճարեղ ֆուլովին է: Կերդաշնակ և ազատ թարգմանութիւնն է. ֆուշներեանի՝ ոչ նուազ ընտիր է Գար. Աբբ. Ասլաղեանի ըրածէն:

- Նորէն կըրկնեց նենգժոտ կատուն: —
Իսկ անմեղ ձագն՝ երգել զոր տեղ,
Ճիկ մը հազիւ հանեց մէկ հեղ:
— « Ի՞նչ, ա՛յս ձայնով, ա՛յ աներես,
« Բոլոր անտառը մոգե՞ր ես. —
« Կանչեց զագանն անըզամ. —
« Գիտցիր որ ձայնդ է անհամ,
« Եկա՛ւ մէկ մ'ալ համըդ տեսնամ »: —
Այս ասելով, ձագը պատռեց,
Եւ փետուրներն՝ հովուն ցըրուեց՝:

Ը

ԳԱՅԼ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ*

Արունտէր Գայլն ատենով,
Հարիւրը քիչ՝ հազարով,
Ոչխար ու այծ պատռելէն վերջ,
Չամբնալով բազմութեան մէջ,
Ելեր այսպէս կը գանգատէր,
Թէ՝ « Շանց ձեռքէն Գայլերուն կեանք՝
« Կեանք չէ, հապա անվերջ տանջանք:
« Ո՛րքան օրեր, ծարաւ քաղցած
« Անցուցեր եմ եղկելիս:
« Արդարութիւն, օրէնք չըմնաց,
« Գիտուն, տըգէտ, ամենք զիս

1. Ահիզրի երկու տողով լակոնական բարոյականը Հ. Ք. ֆուշների է:

* Ինքնագիր առակ Հ. ֆուշներեանի: Նախ և առաջ հրատարակած էր 1871ի Բագմավիպին մէջ. էջ 224:

« Անխիղճ սըրտով դատապարտեն :
 « Ճարքս հատաւ, շիտակն ասեմ,
 « Այլ այս կողմերս թողուլ փախչել
 « Միայն կարնայ զիս ազատել » : —
 Գայլին յանդուգըն խօսքերուն
 Նեղացաւ սիրտն Աղուեսուն . —
 « Գայլ աղբար, ասաց . ո՛ւր պիտի երթաս
 « Որ ուղածիդ պէս դատաստան գըտնաս :
 « Ո՛ւր ալ որ երթաս,
 « Այդ քու չար սըրտով,
 « Այդ խածնող պատուող սուր ակռաներով,
 « Ամէն օրէնք, 'ւ արդար դատ
 « Կ'անեն ըզքեզ դատապարտ » : —
 Տեղը փոխելն անօգուտ է՝
 Թէ չարն իր սիրտը չըփոխէ՝ :

Թ

ՄԱՐԻ ԵՒ ԱՐՏՈՅՏ *

Գեղեցկաշուք հովտի մը մէջ,
 Ատրքացեալ հասկերուն տակ,
 Արտոյտն համեստ գըգուելէն վերջ
 Կը խնամէր իր սիրուն զաւակը : —
 Կըզկըռացող Մարի-խաթուն
 Օր մը փորին իւր պատճառաւ,

1. Լաւ յաջողած առակ մ'է այս, վասն զի առակագրու-
 թեան օրէնքներուն համեմատ շինուած է :

* Հ. Փերովբէ այս ինքնագիր առակն ալ նախ 1871ի
 Բազմավիպին մէջ հրատարակած է. էջ 319 :

Եկաւ հովտին մէջը մըտաւ,
 Եւ տեսնալով զմայրըն սիրուն
 Որ՝ ի կըտուցն առած ճըճիք՝
 Դարձեր կու գար դէպ ի բունիկ : —
 « Երնէկ, ասաց, քեզ մարիկ .
 « Հազար երնէկ քեզ, Արտոյտ,
 « Որ քու սիրոյդ արգասիք
 « Կը տաքցընես մէջ ծոցոյդ,
 « Եւ անխրոով հանգըստեամբ
 « Կու տաս նոցա կեր ու ջամբ .
 « Եւ քո ծընունդք սիրասուն
 « Մինչև հընձոց քաղուելուն,
 « Երգ երգելով քաղցրաձայն
 « Յերկինս պիտի վերանան :
 « Այլ իմ՝ աւաղ՝ սև արևուտ,
 « Տեղ մը չունիմ որ նըստիմ թուխս :
 « Հազիւ նըստիմ հաւկիթ ածեմ մէկ երկու,
 « Կ'առնուն մարդիկ առանց վըրաս խղճալու .
 « Պիտի չըլլայ ինձի այն օր
 « Որ՝ վառեակներս չորս բոլոր
 « Ժողոված նըստիմ ճըխալով » : —
 « Քաշած ցաւերս մոռնալով » : —
 « Մի՛ գանգատիր, եղաւ հերիք » .
 Ասաց նըմա, մայրն Արտուտիկ,
 « Քու ցաւերուդ բուն պատճառ
 « Դու ինքըդ ես, Մարի-խաթուն,
 « Հազիւ կ'ըզգաս որ ես մայր,
 « Վերջ չըլլար քու կըզկըռներուն : —
 « Ձայնըդ քաշէ, հաւկիթներուդ տեղ մը տես,
 « Նըստէ թըխսէ, ինչպէս և երբ որ կ'ուզես .
 « Երկու ամիս լման չեղած՝
 « Դու ալ կ'ըլլաս մայր զաւակաց » : —

Մի սիրէք ձայն 'ւ արձագանգ,
Ընտրեցէք ձեզ քաշուած կեանք.
Որով երկար երջանիկ,
Եւ աննախանձ ալ կ'ապրիք:

Ժ

ԳԵՂԱՅԻ ԵՒ ՕԶ*

Գեղացի մը ձըմեռ ատեն՝
Տուն դառնալով իրիկուան դէմ
Իրեն գեղին մօտ անտառէն,
Ճամբուն վըրայ տեսաւ յանկարծ
Երկայն երկայն Օձ մը պառկած.
« Սառած է խեղճն, — ասաց մըտքէն, —
« Տանիմ ի տուն. ի՞նչ կ'ըլլայ,
« Գուցէ նորէն ողջանայ »: —
Ժանտ վիրազին ողորմեցաւ,
Պոչէն բըռնած առաւ տարաւ,
Եւ կրակին քով ըզգոյշ դըրաւ:
Եւ ինքն արդէն յոգնած դադրած՝
Քիչ մը ետ ալ հանգչիմ, ասաց:
Անցաւ վըրան քիչ ժամանակ,
Օձն անիրաւ տաքնալուն պէս՝
Վերցուց գըլուխը նայեցաւ,

* Առակ Եղովպոսի. գե'տ Հ. Մ. Բժշկեանի Թարգմանութիւն էջ 97, Երկրագործ եւ Օձ: Համառօտարանն Փեղրոս Մարդ եւ Օձ մակագրով տաղաչափած է: Լա Ֆոն-Թէն ընդարձակելով կ'երգէ, տե՛ս, գիրք Զ. Առակ ԺԳ. *Le Villageois et le Serpent.*

Ու ֆըշալով օղակ օղակ,
Առ Գեղացին բարերար
Սողոսկեցաւ թըշնամբար:
Մարդն արթընցաւ, ի՞նչ տեսնայ.
Իր մահուանէ փըրկած գազանն
Պիտի մատնէ զինքը մահուան՝
Եթէ քըչիկ մ'ալ ուշանայ:
Աճապարեց առաւ կացին
Ջախեց գըլուխ չար գազանին:
Ո՛վ ապերախտ, խըրատ քեզի
Թող ջախջըխած Օձըս լինի.
Եթէ ասով չըզգաստացար
Քու կորըստեանդ ինքդ ետ պատճառ՝:

Ժ Ա

Ծ Ղ Ր Ի Դ*

Ծըղրիգըն խեղճ կանանչ ճիւղի մ'վերե կըկզած
Վայեր կու տար իր աննըշան վիճակին.
Մինչ թիթեռնիկըն գոյնըզգոյն հագուած սըզուած
Կը թըռչըտէր մէկ ծաղիկէն մէկալին:
— Ծաղիկներուն տեսքն իրարմէ գերազանց,

1. Հ. Բ. Բուշներ Եղովպոսի սոյն առակը՝ իրմէ նախորդ առակախօսներէ բոլորովին անկախ ոճով տաղաչափած է:

* Այս առակը Ֆլորիան գաղղիացին հեղինակած է: Գիրք Բ. Առակ 11. *Le Grillon.* Միակ և աղատարար Թարգմանիւր Հ. Բ. Բուշներեանն է:

Մեր թիթեռնիկըն նոր ծաղիկ մ'էր՝ թե առած : —
Ծղղրիդն հառչեց. — « Անագորոյն դու Բրնոքիւն,
« Այդ ի՞նչ սըրտով կամ ի՞նչ արդեօք օրէնքով,
« Զիս այսպէս խեղճ ըստեղծելով
« Թիթեռնիկին տըւիր այդչափ գեղեցկութիւն » : —
Մինչդեռ այսպէս ցաւերու մէջ
Կը գանգատէր Ծղղրիդըն խեղճ,
Խուժք մը տըղաք հոն եկան,
Զեռքեր գընտակ, գաւազան :
Մէկըն կը վաղէ, միւսն ալ ետեւէն,
Բըռնեն, կը թողուն, կ'իյնան ու կ'ելնեն,
Եւ ահա մէկը մէջերնէն
— « Տըղաք, կանչեց, տըղաք, հասէք,
« Եկէք բըռնենք սա թիթեռնիկ » : —
Իսկոյն ամենքն այն տըղուն
Մտիկ արին խօսքերուն.
Գաւազան, գընտակ,
Գըլխարկ, թաշկինակ,
Թափեցին թիթեռնիկին
Անճըրկած անտէր գըլխին.
Ողորմելին զուր կը ջանար
Ազատութեան գըտնելու ճար :
Մէկիկ մէկիկ նաշխուն թեւերն
Փետրոտեցին խե տըղաքներն.
Գըլուխն ոտքեր մէկդի կըտրած
Սիրուն թիթեռն անկաւ մեռած : —
Ծղղրիդը զայն որ տեսաւ՝
Իր վիճակին փառք տըւաւ :
Աշխարհիս փայլք սլատիւ յարգանք
Ունին իրենց մեծ մեծ փորձանք¹ :

1. Այս առակիս ազատ թարգմանութեան չափը ցուցը-

Ժ Բ

Ն Շ Դ Ա Ր Ի Ե Ի Լ Ո Ւ Յ Ի Ա *

Երբ հասաւ գարնան զով,
Նըշդարի ծառին քով
Հողն ինքնին ճաթեցաւ՝
Լուբիա մ'երեցաւ :
Հաղիւ աչքերը բանալով՝
Երբ տեսաւ ծառն ճիւղերով՝
Իսկոյն անոր պըլլուեցաւ :
Վըրան ամիս մ'անցաւ չանցաւ
Ծառին գազաթն ի վեր հասաւ : —
Այս ամենուն ալ է յայտնի
Որ մարդ բարձրէն դիւրաւ խաբուի : —
Լուբիան ալ ինք զինքն մեծ կարծեց՝
Եւ իրմէն վեր՝ մեծ մեծ ջարդեց : —
« Բարեկամիկ ի՞նչպէս ես՝
« Կը քընանաս, ի՞նչ կ'անես », —
Կ'ասէր ծառին՝ ծաղրելով.
Բայց սա լըսէր մեծ սըրտով : —
« Ես քանի որ հոս եմ

Նեւու համար, ահա կը դնենք բնագրին վերջի չորս տողերը :
Oh! oh! dit le grillon, je ne suis plus fâché;
Il en coûte trop cher pour briller dans le monde.
Combien je vais aimer ma retraite profonde!
Pour vivre heureux vivons caché.

* Առակ Հ. Քուշներեանի, նախ տպուած է 1865ի Բագ-
մազիպի մէջ, էջ 96 :

« Ըզքեզ միշտ նոյն տեսնեմ.

« Եկուր ասա. քանի՞ տարի

« Այսպէս կ'ապրիս վերայ երկրի »:

— « Կայ տասը տարի », —

Ասաց Նըշդարի: —

« Հազար ափսոս, կըրկնեց Լուբիան,

« Յաւիմ վերայ քու բաղդին.

« Նայէ՛, ես դեռ մէկ ամսը կան՝

« Կը մօտենամ երկընքին.

« Եւ այս հաշուով՝ տաս տարիէն

« Քանի մ'անգամ երկինք պատեմ »: —

Ծառը տեսաւ որ Լուբիա՝

Բերնին եկածը դուրս կու տայ,

Եւ թէ՛ որքան ինք լուռ կենայ՝

Նա անդադար չափէն կ'ելնայ.

Խոժոռ աչքեր անոր դարձուց

Եւ այս խօսքերս ալ աւելցուց. —

« Երէկ մէկ, այսօր երկու

« Չես գիտեր վաղուան գալու.

« Կեցիր նայինք, դեռ դու ո՞վ ես

« Որ տաս տարուան խօսք մէջ բերես:

« Ամառն անցնի, աշուն գայ,

« Տեսնենք ո՞վ կայ, ո՞վ չըկայ »: —

Իրաւ, ամառն որ անցաւ,

Լուբիային բանը պըրծաւ.

Դեղնեցաւ, սեւցաւ, չորցաւ

Ու քամին առաւ տարաւ:

Լուբիային վերջն՝ ըլլայ քեզի,

Ո՞վ պարծենկոտ, նոր հայելի.

Որ քիչ բանով մը չըփացած՝

Ժամանակով դեռ փորձ չեղած,

Հին ծերերուն տընագ չանես.

Թէ ոչ՝ վախճանդ ալ է այսպէս՝:

Ժ Գ

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԱՅԾ*

Պարոն Աղուէսն և Այծ աղբար

Մէկտեղ ելան ի ճանապարհ.

Աղուէսին ինչ վարպետորդի

Ըլլալն՝ աշխարհք լաւ գիտէ.

Իսկ մէկալին ի՞նչ ըղեղի

Տէր ըլլալն՝ ո՞վ չըգիտէ:

Ճամբան երկար քալելէն

Տանջըւեցան ծարաւէն.

Երբոր ջըրհոր մը հասան,

Առանց չորս դին նայելու,

Մէկէն ի մէկ մէջ մըտան՝

Անուշ անուշ խըմելու:

Մէկ մ'որ աղէկ կըշտացան՝

Նոր սիրտ, նոր ուժ ըստացան.

Կարծես երկու օր ու գիշեր

1. Թուի թէ սոյն առակը աւելի հետեւողութիւն է քան թէ ինքնագիր. վասն զի Արիոստոյ խալացին իրմէ առաջ դրած է Տանձենի և Դրմենի առակը՝ ճիշդ նոյն դաղափարի վրայ: Տես թարգմանութիւն Հ. Գ. Հիւրմուշեանի. Ծաղկաբաղ Առակք. տիպ. 1893, էջ 10-11:

* Առակ Լա Յոնթէնի, Le Renard et le Bouc, Հ. Բերովբէ Աղաշէն ու Այծ վերնագրով՝ նախ դրած է 1865ի Բազմալիպի մէջ, էջ 55:

- Թէ ճամբանին դեռ երկարէր,
Ասոնք ջուրին նոր ուժով
Պիտ' երթային ապահով:
Բայց դու եկ տես ինչ արգելք
Կը խափանէ իրենց ելք:
Խոր ի գուբն են ջրհորին,
Շատ վեր մընայ ճամբանին: —
Դարձաւ Աղուէսըն դէպ ի Այծ,
Որ բանը դեռ չէր հասկըցած.
- « Իմ բարեկամս, ասաց, ինչպէս
« Պիտի ելնանք այս ջրհորէս.
« Միայն խմելով չի լըմընար.
« Պէտք է տեսնել մեր ճամբուն ճար »: —
Եւ քիչ մը լուռ կենալով,
Որպէս զի լաւ մ'Այծը խաբէ,
Վըրայ բերաւ խընդալով,
Իբրեւ թէ նոր գիւտ դըտեր է.
- « Միտքըս աղէկ հընարք մ'եկաւ.
« Եթէ մըտիկ ինձ որ անես՝
« Բաներնիս խիստ յաջողի լաւ,
« Շուտով կ'ելնենք մենք ջրհորէս:
« Սա առջևի ոտքերդ վերցուր
« Ու դէպ ի պատը կըռթընցուր.
« Գլուխըդ քիչ մ'առջև ծըռէ,
« Իսկ կոտորներդ ի վեր տընկէ:
« Ես կըռնրկէդ ճանկըռթելով
« Կոտորներուդ վըրայ կ'ելնեմ,
« Ու հոնկէ մէկ վեր ցատքելով՝
« Մէկ մ'որ ինք զինքըս դուրս նետեմ,
« Ա'լ անկէ վերջ կ'ըլլայ քու բանդ ապահով,
« Քեզ վեր կ'առնում, որ և իցէ նոր կերպով »: —
Բայց թէ ինչպէս. —

Զայն չասաց Աղուէս:

- « Ահա մօրուքըս քեզ վըրկայ », —
Այծը պոռաց արմընալով,
« Բուն խելքի գանձն է քուկին քով,
« Ճարտարութեանդ չափ չըկայ:
« Քեզի շիտակ խօսք մը զրուցեմ,
« Ճըմարտութիւնն ինչո՞ւ ծածկեմ. —
« Թէ քեզի հետ չըլլայի՝
« Անշուշտ ես հօս մընայի »: —
Ինչ և իցէ շատ չըքընց
Աղուէսն հորէն զինք դուրս նետեց:
Այլ տես թէ ինչ անգութ սըրտով՝
Մահու բերան զԱյծը թողլով,
Կըծու կըծու խօսքեր զրուցեց,
Ու իր ճամբան առաւ քալեց: —
« Երկինք, ասաց, թէ քեզի
« Փոխան բըրդեղ կըզակի՝
« Կըտոր մը խելք տուած ըլլար՝
« Իսկոյն չէիր հոտ իջնար:
« Յուսանք՝ ասով խելք կը սորվիս,
« Միայն թէ ողջ հորէն պըրծիս »: —

Առակս ըլլայ օղ ակընջիդ,
Զըրած՝ ըզվերջ մտածէ գործիդ¹:

1. Հ. Բուշներ խիստ անուշ և զուարճալի ոճով ազա-
տաբար ընդլայնած է Գաղղիոյ մեծ առակախօսին օղյն
մտքի ծնունդը:

- Օր մը առիւծ, Գայլ ու Աղուէս
Ընկերացան իրարու.
Ասին. — « Ապրինք աղբօր պէս,
« Ի՛նչ որ կարնանք որսալու՝
« Անենք մէջերս հաւտար բաժին »:
Խօսքին վըրայ գիր ալ արին,
Եւ անունին ստորագրեցին:
Վըրան անցաւ մէկ, կամ շատ շատ երկու օր,
Աղուէսն որսաց Եղնիկ մը գէր ու կըլոր.
Շուտով ընկերք հօն հասան
Եւ կենդանեաց թագաւոր
Բարձրը ձայնով ասաց որ՝
Որսը դըրուի ի մայտան:
Եւ իրենցմէ ո՛վ որ ուզէ
Թող զայն երեք մասի բաժնէ:
Բերնին ջուրերը սըրբելով՝
Քոստ քոստ եկաւ Գայլն որսին քով:
— « Առաջին մասն հանդերձ գըլխով, տէր արքայ,
« Ասաց, ձեզի տալ ինձ պատշաճ կ'երևայ.
« Փորը, մորթին և աղիքներ
« Թէ ինձի տաք՝ գէշ չէք աներ.
« Իսկ մընացածն, Աղուէս աղբար,
« Քեզի կ'իյնայ բաժին արդար. . . »
Դեռ խօսքին կէսն էր ի բերան,
« Ա՛յ անխելք Գայլ », պոռաց Առիւծ,
Խեղճին ծոծրակին ապտակ մը հասուց
Որով աչքերն ի դուրս եկան.
Ինք դառնալով դէսլ ի Աղուէս,

համարելով (որ եղնիկը բռնելով երեքի կը բաժնէ և մեծ
բաժինը իրեն կը պահէ՝ ուտելու համար) անոր տեղ՝ պատ-
շաճօրէն՝ մսակեր Գայլը փոխանակած է:

- « Բաժնէ՛, ասաց, դու պէտքին պէս »: —
Աղուէսն ահով ու դողով
Խեղճ Գայլուն քով մօտենալով,
— « Երեք բաժինն ալ, տէր արքայ,
« Ձեր բարձրութեան, ասաց, կ'իյնայ:
« Գըլուխն ու կուրծք նախաճաշիկ,
« Կէս օրին ճաշ՝ ձեզ փորոտիք,
« Իսկ մընացածն, արէք ընթրիք »: —
Առիւծն ասաց ժպտելով.
— « Լաւ բաժանմունք, շատ խելքով.
« Բայց ասա՛ Աղուէս, ուսկի՞ց սորվեցար
« Այսպէս գործ տեսնել տեղով ու յարմար »: —
— « Ճըմարիտն ասեմ ձեզի, տէր արքայ,
« Գայլուն դուրս ընկած աչքէն սորվեցայ »: —

ԺԶ

ՊՈՉԱՏ ԱՂՈՒԻՍ*

Աղուէս մը կար չընէ փախած վարպետորդի,
Մեծ հաւակեր, մեծ ջարդ տըռոդ նապաստակի:
Սա օր մ'ընկաւ գեղջկին ծուղակ,
Բայց ինչ արաւ, ինչ չարաւ,
Դակ մը գըտաւ դուրս պըրծաւ.
Ետևը բաց խաղք խայտառակ,
Չի հոն ձըգեց պոչը գրաւ:

*. Փռիւգացին Եղովպոսի առակ ձկ. Աղուէս և Ձեռ
իւր: — Լա Ֆոնթէն տաղաշափած է. *Le Renard ayant
la queue coupée: 2.* Քերովաէ Գաղղիոյ առակախօսէն
Թարգմանած է Պոլատ Աղուէսը:

Բայց իր պակասը պարտըկելու

Օր մ'աղուխուց ժողովքին մէջ

Ըսկըսաւ ճառ մը խօսելու,

Թէ՛ « Պոչ ասածդ՝ անշահ, փըցին

« Զարդ մ'է կախուած՝ զատ առանձին.

« Միշտ կ'աղտոտի կը ցեխոտի,

« Պէտք է կըտրի ու վերցըլի »: -

Այս խօսքին դէմ ելաւ մէկէն

Ունկընդրաց մէկը խընտալէն.

- « Խօսքըդ մեղրով, բարեկամ,

« Ասաց, դարձուր ետեւդ մէկ մը յատեան,

« Զի տեսնելով՝ կըտրենք ըստոյգ դատաստան »: -

Աղուէսք զայս լսելով՝

Մեծ մեծ ծիծաղով

Խընտալ ըսկըսան

Պոչատին վըրան:

Եւ նոյն հին կերպով

Պոչաւորք պոչով,

Պոչատն ամօթով՝

Տեղերնին դարձան՝:

1. Հ. Գ. Վ. ի՛նչ ալ ոչ գաղափարները իւրացնելով հայա-
ցնելու կարողութիւնը ցուցնելու համար կը գնենք հոս
Լա Ֆոնթէնի յիշեալ առակին սկիզբի չորս տողերը.

Un vieux renard, mais des plus fins,
Grand croqueur de poulets, grand preneur de lapins,
Sentant son renard d'une lieue,
Fut enfin au piège attrapé.

Մեարոս Կուպարեանցի Թարգմանութիւնը աւելի հաւա-
տարիմ է: Գիտ, Առակք Լա Ֆոնթէնի, էջ 108. Պոչը
կտրած Աղուէսք:

Ժ Է

ԿՍՏՈՒ ԵՒ ՄԿՆԵՐ[※]

Ճոխ ու հարուստ աղայի տուն

Կատու մը կար տեսօք սիրուն.

Մարմնով գիրուկ գունդուկիկ,

Մորթը փափուկ խառտուիկ:

Կ'ուտէր զէրտէ փախլաւա,

Պառկէր կակղիկ բարձի վրայ: -

Կատուն, կ'ասեն, իրեն փորին

Մատաղ կ'անէ մըկան հոգին: -

Սա՛ փորը կուշտ, կըռնակը տաք,

Որսի չունէր ժամանակ.

Որով համարձակ մըկներն անըզգամ

Կը վըխտային տան մէջ ցորեկն անգամ.

Թէ՛ առաւօտ, թէ՛ իրիկուն,

Թէ՛ գիշերուան ի խոր մըթուն,

Բան մ'առնելու ժամանակ՝

Միշտ կու գային ձեռքի տակ,

Թէ՛ չէր մուկ՝ էր մըկան ձագ:

Բայց ի՛նչ կարծես. պարոն Մըկներ

Չեն այսչափին ալ զոհ եղեր:

Օր մը յատեան կը ժողվին,

Եւ մէջերնէն լեզուանին,

Իբրեւ նոր ոմըն Գեմոսթեն,

Ի ծակ մըկանց և ոչ յԱթէն,

※ Ֆլորիանի Le Chat et les Rats առակին, աղաա
Թարգմանութիւնն է:

- « Արիացիք, կ'ասէ, Մըկներ,
- « Ազատութեան ժամն է հասեր.
- « Բըռնաւորին լուծը թոթվենք,
- « Թէ պէտք ըլլայ մեռնինք ալ մենք,
- « Թող մեր սերունդքըն սիրասուն
- « Վայելեն քաղցր ազատութիւն.

« Մենի՛ն կատուն »: —

« ~~Մենի՛ն~~ », կըրկնեն քաջ քաջ Մըկներ,

Եւ հո՛ւ վազեն ամենքն ի վեր,

Մէկն ի մառանէն,

Մէկն ի դարանէն,

Կը թափին խեղճ կատուին գըլխուն

Որ՛ կըծկըտած էր յանոյշ քուն:

Ոմանք ոտքերը քաշկըտտեն,

Ոմանք զականջքն խածխըծեն,

Ոմանք երկար պոչին ծայրէն:

Յատքէ կատուն մըռմըռալէն

Երբ կը տեսնէ որ վատ Մըկներ

Իրենց չափէն դուրս են ելեր,

Մէկ դի դըրած ըզքունն անոյշ

Կ'առնու խաթունն հըսկայի ոյժ.

Զարդ մը կու տայ մեր քաջերուն

Որ սատակով կը լեցուի տուն:

Հազիւ երկու Մըկունք միայն՝

Ծակէ մը ներս պըրծիլ կարնան,

Եւ մէկմէկու կ'ասեն ճամբան.

- « Թէ որ չափերըս գիտնայինք

« Այս փորձանքին մենք չըգայինք »: —

ԺԸ

ԱԳՈՒԱԻ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ *

Թէ նենգաւոր խօսքերով
Անըզգամին՝ շրփացար չոտ,
Կը պատժուիս խիստ շուտով՝
Բայց վերջի լացն է անօգուտ:

Պանիր ի կտուց Ագռաւն սև
Դադարեր էր ծառի մ' վերև.
Վարէն Աղուէսը տեսաւ
Բերնին ջրեր վազեցաւ:

- « Ագռաւ, ասաց, այդ ի՞նչ փայլուն
- « Տեսօք թըռչնիկ ես եղեր դուն.
- « Զրուցէ խընդրեմ ուստի՞ բուսար,
- « Զի չըկայ քեզ յերկրիս հաւսար.
- « Երգդ ալ անշուշտ տեսքիդ պէս
- « Քաղցր է 'ւ անոյշ կարծեմ ես »: —
- Այս խօսքերով ուռած Ագռաւ,
- Կըտուցքը լայն մը բաց արաւ.
- Եւ անախորժ կըռկըռներ

* Առակ Եղովբոսի: Նախ տաղաչափած է փեղրոս՝ ուրուն գրաբար թարգմանիչն է Գեղալ. Եղուարդ Հիւրմիւզ: Նոյնը երգած է բարոյական նախաբանով մը Քոիլով (Ворона и лисица), տե՛ս թարգմանութիւն Գ. Ասլաղեան: Իսկ Լա Ֆանթենի սեղմ իմաստեւք Le Corbeau et le Renard-ը թարգմանած են Գեղալ. Գ. Հիւրմիւզ, Հ. Ք. Քուշներ, Մ. Նուպարեանց, և այլք: Լաւագոյնը և քաղցրիկը Գեղալ. Հիւրմիւզինն է:

Պանրին հետ վար կ'արձըկէր.

Խեղճը առաջ և ոչ կարծէր

Որ մեղեդի պիտի կանչէր:

Համեղ պատառն անդիէն

Նենգժոտ Աղուէսն ուտելով,

— « Ո՛հ, ասաց, սա շատ համով,

« վար չի մընար շաքարէն:

« Բայց դու, ջատուկ Ագուաւ, դադրէ՛,

« Ձայնդ ալ տեսքէդ շատ հեռու չէ:

« Եթէ կ'ուզես պանրիդ փոխան՝

« Թող այս խօսքերս միտքդ մընան. —

« Ըզքեզ գովող շողոքորթին՝ ասկէ վերջ՝

« Փոխան բերնին՝ ջանա նայիլ սըրտին մէջ »: —

Ժ Թ

ՀԵՂԵՂ, ԵՒ ՎՏԱԿ *

Որոտածայն ծընունդ ամպոց

Հեղեղն՝ երթար թափել ի ծով՝

Դըդըչալով, մըրմըռալով

Գերած գերփած աւարն ի ծոց:

Համբուն վըրայ հանդիպելով

Վըճիտ պայծառ վըտակին,

Որ լեռներէն իջնալով

Կը կարկաշէր ի հովտին,

* Թուի թէ Հ. Ք. Քուշների ինքնաստեղծ առակ մ'է աս, թէ և Անատոլ տը Սեկիւս գրած է Հեղեղ ու վտակ առակը. բայց երկուքին վերջաբանները բոլորովին տարբեր են իրարմէ: Տես Գեղոշեի 1904 էջ 12, թարգմանութիւն Մ. Նուպարեան:

Ասաց. — « Ո՛վ խեղճ, այդ ի՞նչ քիչ ջուր.

« Ողորմելի՛ քո բաղդ տըխուր.

« Տես ինձ, ես դեռ երէկ ծընայ,

« Այսօր ահեղ ծով մը դարձայ »: —

— « Վաղն ալ, ասաց հեզ վըտակ,

« Յամքի չորնայ քու յատակ.

« Զի քեզիպէսներ

« Ես շատ եմ տեսեր »: —

Յիրաւի միւս օր

Գեղացիք բոլոր

Անթաց ոտքերով,

Անցան քալելով.

Յամքած Հեղեղէն

Մէկմէկու քովէն:

Ի

ԵՂՆԻԿԻՆ ԵՂՋԻԻՐՆԵՐՆ *

Դու քու օգուտ ո՞ր անգամ

Կարցար ճանչնալ, բարեկամ.

Չէ՞ որ շատ հեղ կը զուրցես,

— « Այս առթիւ մէջ, գիտեմ ես,

« Իմ շահըս լաւ սորվեցայ,

« Թէ և առաջ խաբուեցայ »: —

* Եզովբոս ստեղծած է. տես Հ. Մ. Բժշկեանի թարգմ. էջ 150: Նախ տաղաչափութեմ է փեղրոսէ՝ ուսկից գրաբար թարգմանած է Գեղպ. Գ. Հիւրմուղ: Լա Յոնթենի Le Cerf se voyant dans l'eau-ն երգած են Հ. Քերովրէ և Նուպարեանց:

Բայց անցածն ալ անցաւ
Ասկէ ետե դիտէ լաւ:

Անտառին մէջ ինքնիշխան
Վեր վար վազող Եղնիկ աղան,
Ծարաւէն օր մ'ըստիպուած՝

Ջուր խըմելու աղբիւր իջաւ:

Եւ հօն յանկարծ առջին ելաւ,

Պայծառ ջրին մէջ տըպուած,

Եղջուրներուն վրսեմ պատկեր:

Մինչդեռ անոր ըզմայլած

Կուշտ կուշտ ի ջուր կը նայէր,

Բարակ բարակ ու չորցած

Տեսաւ վարով իր ոտքեր.

Ու սիրտը կոտրած

Հառչեց ու ասաց.

— « Ի՞նչ ես արեր, տէր Աստուած,

« Եղջուրներու տըռող դուն,

« Որոց վրսեմ գեղեցկութիւն

« Կը զարդարէ իմ ճակատ.

« Մի՛ թէ այս իմ խեղճ ու անբաղդ

« Ոտքեր ալ քո՞ են ստեղծուած »: —

Ահա նոյն ատեն,

Ծառոց ետեւէն

Չորս ոտք վազելէն

Յարձրկեցան

Խեղճին վըրան

Որտորդ շրներն հառըլտալով:

Յատքեց Եղնիկն բարակ ոտքով,

Որոց վըրայ դեռ կ'ափսոսար,

Եւ շներէն փախաւ ճորով.

Բայց հազար մեղք. ի՞նչ կ'ըլլար

Որ եղջուրքն ալ ոտքերուն հետ ի միասին

Եղնիկին կեանքն ազատելու աշխատէին:

Յատքեց Եղնիկ, մնացին շրներն հեռու,

Բայց գըլխուն զարդք չըթողին շատ վազելու.

Եղջուրք ծառոց մէջ փաթթըւած

Մընաց Եղնիկն գումարած՝

Շրներուն նուր ակուային տակ.

Եւ մեռնելու նեղ ժամանակ

Շատ անիծեց իւր մահառիթ եղջուրներ,

Բայց ափսոս, որ՝ ալ ժամանակն անցեր էր:

Ի Ա

ԳԱՅԼ, ԱՅՆ ԵՒ ՈՒԼ.*

Այծըն մայրիկ գիշերը կաթ

Տալով Ուլին առատ առատ,

Հարկ եղաւ որ առաւօտ

Կանուխ ելնէ երթայ յարօտ:

Եւ իր Ուլին յըզգուշութիւն՝

Մինչև իրեն տուն դառնալուն,

Այս մէկ պատուէրը տըլաւ.

— « Իմ ետեւէս զըրան երկաթը դընես,

« Ո՛վ կ'ուզէ գայ, նայէ լաւ.

« Առանց Գալլիստ բառն ի նըշան լըսելու՝

« Չըլլայ որ մէկը ներս առնես »: —

Այս ասելով ելաւ զընաց:

* Այս ալ Եղովբոսին է: Լա Ֆրոնթէն կը տաղաչափէ
Le Loup, la Chèvre et le Chevreau վերնագրով: Թարգ-
մանէն է Գաղղիերէնէ Հ. Քերովէ Գ. և Մ. Նուպար:

խօսքը լըսեց Գայլն ու խնտաց,
Դուռը զարկաւ և այծենի կեղծ ձայնով
— « Գայլխոտ, Գայլխոտ, բաց, ասաց, դուռը
(շուտով) »: —

Սակայն Ուլիկըն կասկածով,
Դրբան ծակէն դէպ ի գազանն,
Ասաց, — « Մարիկ, կ'ուզէ՞ս բանամ,
« Ճերմակ թաթով, տուր ինձ նըշան »: —

Եթէ Ուլիկն հաւատար
Կեղծուպատիր Գայլուն խօսքին,
Անշուշտ կ'ըլլար կեր գազանին:
Գայլն արմընցած նայեցաւ վար:
Երբէք չի տար Բընութիւն,
Ճերմակ թաթիկ գայլերուն:
Ուստի գըլուխը վար կախած՝
Եկած ճամբէն դարձաւ գընաց.
Յիշոցք տալով լիրբ անըզգամ
Զոր չի վայլեր յիշել անգամ:

Ամեն խօսքի դու մի՛ իսկոյն հաւատար,
Երբեմն ուզէ՛ դու պատճառին ալ՝ պատճառ:

Ի Բ

ՍՆԱՊԱՐԾ ԶՈՐԻՆ *

Երբ գըլխընուս փորձանք մը գայ
Այն ժամանակն է որ անհա
Մեր չափը լաւ կը հասկընանք,
Կը խոնարհինք ու գոհ կ'ըլլանք:

Հըպարտ Զորին կը պարծենար
Իրեն նախնեաց ազնւութեամբ:
« Իմ մօրըս պէս, կ'ասէր, չըկար
« Ո՛չ ուժով՝ ո՛չ գեղեցկութեամբ.
« Նա չէր վագեր, այլ կը թռչէր.
« Տասնէն աւելի ձիւնթաց
« Յաղթեց, առաւ նա ոսկի թաս.
« Եւ իր տերանց ըստացողաց
« Վաստըկցուց մեծ մեծ գըրաւներ:
« Նա իրեն կենդանութեան՝
« Աշխարհքի մէջ էր յիշուական:
« Իսկ ես նայէ ինչ աննըշան
« Կեանք կ'անցընեմ մօրս անարժան:
« Սա Տէրտիրոջ դուռը այսպէս
« Մինչև ե՞րբ քաշ պիտի գամ ես »: —

* Գաղափարը Եղորտոսին է: Տճ՝ Զորի, Ի Հ. Մ. Բժշկ.:
Ոտ անաւորի վերածած է Լա Յոնթէն՝ ուսկից Հ. Քերովրէ
աղատաբար ընդլայնած է. և Նուպարեանց աւելի հաւա-
տարմաբար թարգմանած:

Բայց ոչ, երկար չըմընաց
Ի Տէրտիրոջ դուռը նա:
Բազդը դարձաւ յեղակարծ
Իշադացքին եղաւ ծառայ:
Այն ժամանակ յիշեց Զորին,
Որ իր հայրն ալ ջաղացականին
Աշխատաւոր ցած իշուկն էր,
Որ միշտ տատասկ ու ծեծ կ'ուտէր:

Ի Գ

ՆԱՊԱՍՏԱԿՔ՝

Մեզմէ խեղճին նայելով
Կարնանք ապրիլ զոհ սըրտով:

Նապաստականներն օր մը ժողոված՝
Խորհուրդ արին, տըրտում տըխուր.
Խորհուրդ՝ ցաօք լի և անլուր.
Զի սըրտերնին էր շատ էրած:

- « Զունինք, ասաց մէկն ի նոցուն,
« Ոչ մէկ կողմէ պաշտպանութիւն,
« Մարդիկ, շրնէր, ամեն գազան,
« Մեր մեռնելուն կը ցանկանան »:
- « Երկինքն, ասաց ծեր մը խըռֆած,
« Երկինքն՝ անգուծ է, ասեմ բաց.

* Փռւագացի Առակախօսի այս գիտն ալ՝ Լա Ֆրան-
թէն քիչ մը տարբեր ոճով կը տաղաչափէ, տե՛ս՝ Le Lièvre
et les Grenouilles. զայս Հ. Քերուր և Նուպա-
րեանց թարգմանած են:

- « Մեր թըշնամիք, շատ զօրաւոր,
« Անոնց դէմ հով ենք, փուճ անզօր »:
- « Երկինք, կըրկնեց երրորդ մ'իսկոյն
« Թէ՛ Զի խնայեր մեզ խեղճերուն,
« Ինչո՞ւ ուրեմն ալ ապրինք »:
- « Լա է մեռնինք, կորսըւինք ».
Ասաց առաջին
Մակարդը չարին.
« Երթանք սա մօտ լիճը թափուինք խըղղըւինք,
« Այսքան երկար չարչարանքէ ազատինք »:
Ինքն առջևէն պարագլուխ,
Ետևէն այլք կախգլուխ,
Կ'երթային լուռ ու մուռ
Խըղղըւիլ դէպ ի ջուր:
Սոցա զալուստն ըզգալնուն պէս,
Ողորմելի Գորտք, ի՞նչ տեսնես,
Ամեն կողմէ լեղապատառ
Ընկան ի ջուրըն շնչասպառ:
Զայն տեսնելով մէկ խելացի Նապաստակ,
- « Աղբալք, կանչեց, նորէն մեր տեղը դառնանք.
« Ահա՛ մեզմէ վախկոտ խեղճեր ալ տեսանք »:

1. Հ. Ք. Քուշներ՝ առակախօսներու Նախահօր սոյն
գաղափարը տաղաչափելով Մեծն Ալիշանի սրբագրել տը-
ւած է: Հ. Քերուրէի աշակերտութեան հին ձեռագիր ա-
ռակներէն շատերը սրբագրած են կամ Հ. Ի. Կիւրեղեան
և կամ Հ. Ղ. Ալիշան: Սոյն առակիս ձեռագրի վերջը կը
կարդացուի սա բարոյական վերջաբանը՝ որուն իմաստը Մ.
Գոշի Ղեռակէն առնուած կը թուի:

Մեզի պատիժ տըրուած է Մահ,
Ուղենք շուղենք նա պիտի գայ.
Բայց քանի որ դեռ կեանք ունինք
Նայինք խելօք շէնքով ապրինք:

Ի Դ

ՎԱՐԴ ԵՒ ՄԱՆՈՒՇԱԿ *

- « Բոլոր ծաղկանց եմ թագունին,
« Բուրաստանիս վայելքն ու զարդ »,
Ասաց օր մի. ինքնապանծ վարդ՝
Խոնարհ և հեզ Մանուշակին,
Որ մի անկիւն բուրաստանին
Քաշուած կ'ապրէր, աչք ի գետին:
« Տէս հասակիս վայելչութիւն.
« Իմ քաղցրիկ հոտ, իմ անոյշ գոյն
« Կը գըրաւեն սիրտ ամենուն:
« Մինչ խառն ի մէջ կանաչներուն
« Քու կարճ հասակ՝ խիստ շատ անգամ
« Մարդկանց կ'ըլլայ ոտից կոխան »:
— Պատասխանեց, հեզ Մանուշակ.
« Այդ չափազանց քոյին պարծանք
« Յայտնի նշան են տըգեղ սըրտի.
« Թող շըփանալըդ, վարդ, մէկ դի:
« Կատարեալ տէսք վայելչութիւն,
« Միշտ կը սիրեն խիստ պարզութիւն.
« Թէ անոնց վրայ աւելցուի
« Համեստութիւն բարքի, լեզու
« Ամէն սրտեր կը գըրաւին.
« Թէ սոցանէ մին պակասի՝
« Դիտցիր՝ շատ վար է նորա գին »: —

* Այս պարզ և ընտիր առակը ինքնագիր է, և նախ
1886ի Բազմավիտի մէջ տպուած:

Մանուշակէս առէք խըրատ,
Հայ օրիորդք, եղիք ըզգաստ:

Ի Ե

ԾԱՂԻԿ - ԴԱՇՏԱՅ *

- « Պարկեշտին ծաղիկ,
« Մեր հովիտներուն,
« Հերկած դաշտերուն,
« Դու զարդ գեղեցիկ.
« Ի՞նչ փոփոխութիւն.
« Այդ անուշիկ հոտդ,
« Որ ունիս ի ծոցդ,
« Ուսկից առիր դուն »: —
— « Օրիորդ Թագուկ,
« Այսօր առաւօտ
« Քաղեց քաղցրահոտ՝
« Զանազան ծաղկունք,
« Յասմիկ և Մեխակ,
« Վարդ և Մանուշակ.
« Կապեց մի փընջիկ՝
« Զիս նոցա քովիկ:
« Հոտաւէտ ծաղկունք
« Իրենց քաղցր բուրմունք
« Տըպաւորեցին
« Իմին բաժակին »: —

* Այն առակիս զաղափարը՝ պարսիկ բանաստեղծի
« Բիւ վէ կիշ »-ը կը յիշեցնէ:

Սիրասուն տըղայք—Ձեզի օրինակ
 Դադիկս կապուտակ.— Ընկերք, բարեկամք
 Ընտրեցէք ձեզի — Միշտ առաքինի:

Ի Զ

ՄԵՂՈՒ ԵՒ ԹԻԹԵՈՆԻԿ *

- « Կը մեղքընամ ես շատ քեզի,
 Ասաց Մեղունին՝ Թիթեոնիկ մի,
 « Կայէ՛ ինձի, ինչ սիրուն
 « Կեանք կը վարեմ օրն ի բուն:
 « Կաշխուն թևերով,
 « Վեր վար թռչելով.
 « Մէկ մի կ'երթամ Վարդին քով,
 « Յետոյ կ'իջնամ Մանուշակին,
 « Անկէց կու գամ Շուշանիկին.
 « Եւ միշտ պատրաստ, ապահով
 « Կոցա մօտ կայ ինձի
 « Կերակուր, ըմպելի:
 « Աւաղ, մեղք քեզ, միշտ փոքրիկ,
 « Չունիս թևեր դու նաշխունիկ,
 « Մութ փեթակին մէջը փակուած
 « Աշխատելու դատապարտուած՝
 « Միշտ կը դատիս բազմահոգ,
 « Չունիս հանգիստ ժամ անհոգ »: —

* Քախուլ գրած է Ջանէ և Մեղու (Муха и пчела)
 առակը՝ որոյ դադափարը նման է Հ. Քերովբէի Մեղու և
 Թիթեոնիկին:

Դատարկապորտ Թիթեոնին
 Խօսքեր՝ դըպան Մեղունին.
 Տըզտըզալով՝ վեր վեր թըռաւ:

- « Թիթեո, ասաց, կարծես իրան
 « Խօսեցար դու, հասակէդ վեր:
 — « Միթէ՛ քեզի կը վայլէ՞
 « Այդ պարծենկոտ մեծ մեծ խօսքեր,
 « Հիմա, այս տեղ, շուտ դրուցէ.
 « Քեզ կամ այլոց ի՞նչ օգուտ
 « Ունի՛ այդ քու դատարի կեանք:
 « Չմեռը գայ, վայ գըլխուդ՝
 « Պիտի լինիս շան սատակ,
 « Մինչ փեթակիս մէջ իմ բունիկ
 « Պատրաստ է կերս անուշիկ:
 « Այդ բաւական է, թէ չէ՝
 « Կեցիր զրուցեմ, դուն լըսէ՛.
 « Իմ բջիջներ մեղրով լեցուն
 « Սեղան կ'ելնեն թագւորներուն.
 « Մոմէս շինուած ճրագ պատուական,
 « Կը վառի միշտ ի Սուրբ Խորան »: —

Ամօթապարտ Թիթեոնիկ
 Պապանծեցաւ, լուռ մընջիկ.
 Մեղուն տըզզաց ու շիտակ
 Գընաց մըտաւ լիւր փեթակ:

Ի Է

ԳԱՌՆՈՒԿՆ ԱՆՓՈՐՁ ԵՒ ԳԱՅԼ* ԳԱՌՆՈՒԿՆ ԱՆՓՈՐՁ ԵՒ ԳԱՅԼ*

Գառնուկին մէկն՝ փարախէն դուրս
Կը պըտըտէր թափառական.
Խեղճը անփորձ՝ դեռ ևս անուս,
Զէր գիտեր որ իրեն կեանքին
Դարանակալ գայլեր կան:
Հեռուներէն գայն դիտելով,
Ծակ-աչք անյազ Գայլ գազան
Մօտիկ եկաւ, դէպ Գառնուկին,
Իբր յարօտէն արածելով.
Միանգամայն սիրտը դող՝
Որ փարախէն չըլլայ դուրս գան
Հօտին շրներն Գայլ-պատող:
Անմեղ գառնուկ՝ գայլին դարձած,
Սիրտը մարուր, միտք անկասկած,
Հարցուց. — « Երբ դու, հոս ի՞նչ կ'առնես »:
— « Կ'արծիմ, ասաց, ես քեզի պէս.
« Եկայ այս տեղ սրտահաւան,
« Այլ զո՛ւր, շիտակը կ'ափսոսամ,
« Զի դէպ ի ձախ, քիչ մը հեռուն,
« Խոտն ու դալար շատ լաւ է,
« Անուշիկ հոտ ծաղիկներուն
« Դաշտը բոլոր բըռնած է.
« Աղբիւրներուն համով ջրեր..

* Ֆենելոն արձակ գրած է Le Loup et le jeune
Mouton. Հ. Քերովրէ Ք. գայն տաղաչափած է:

« Ի՞նչ ջուր.. եղ է ու մեղր...
« Այս՝ արօտ չէ, անապատ է »:
— « Այդ դաշտն երթալ կարելի չէ՞ »:
Հարցուց Գառնուկն ըզմայլած:
— « Ինչո՞ւ ըլլայ անկարելի.
« Միայն մեզի փութալ պիտի,
« Որ հոն հասնինք չըմբլնած »:
Երբոր քըչիկ մ' հեռացան՝
Խածաւ ըզԳառն չար գազան.
Խեղճն — « Ի՞նչ է, ի՞նչ կ'ուզես
« Խընայէ իմ նոր արևս »:
— « Զայնըդ քաշէ, Գայլը պտուց.
Մընաց Գառնուկը գումարած:
« Արևուն նորն հինը կ'ըլլայ.
« Վաղուց ի մայր մըտեր է նա.
« Այ դու անխելք յիմար ըզքեզ...
« Տես սըւոր, տես »:
Եւ անխընայ պատուեց կերաւ.
Ու չըքուեցաւ չարն անիրաւ:

Ո՛վ դու անփորձ անմեղ մանկիկ.
Խըրատիս լաւ արա՛ մըտիկ.
Քու մեծերէդ հեռուներ,
Քեզ ըզբօսանք մի՛ փընտոեր:

Ի Ը

ԾՂՐԻԿ ԵՒ ՓՈՍՈՒՌԱՅ *

Գարնանային խաղաղ հանդարտ գիշերին,
Տըխուր ծղրիդն՝ ոստոսեւում ի դաշտին,
Հանգիպեցաւ փոսուռային,

Որ լուսաւոր աստղի մը պէս կը ցոլար:

— « Բարի գիշեր, ասաց ծղրիդ, աստղ պայծառ.

« Հազար բարի, լիալուսնեակըդ գիշերի.

« Դուն լոյս ես շքնաւոր,

« Կենդանի լուսաւոր

« Քեզ, այլոց շահաւոր:

« Բոլոր դաշտիս լոյս կու սըփռես,

« Երանի՜ քեզ »: —

— « Ծղրիդ, ասաց, փոսուռայ.

« Գովասանքիդ խօսք չըկայ:

« Արե եմ ես գիշերի,

« Լուսին պայծառ բոլորչի.

« Դաշտիս եմ լամպար,

« Մութին մըշտավառ.

« Քոյին բաղդին և իմին մէջ,

« Համատարած ծով կայ անվերջ:

« Դուն, սիրելիս, խեղճ ես մարմնով տըխրադէմ,

« Մինչ ես լուսոյ ճառագայթներ կու սըփռեմ.

« Քուկին աչքեր գիշեր ատեն չեն տեսնար,

« Դաշտիս վայելք, քեզի մութ են և խաւար.

* Գաղափարը՝ ֆրանսացի հեղինակի մ'է:

« Մինչ ես կու տամ պոչիս ծայրով ցոլք և գոյն

« Բոլոր դաշտիս ծաղիկներուն խոտերուն »: —

Չընչին որդու այսպէս խօսքեր

Իրաւ է որ չէր վայելեր:

Վըշտացաւ ծղրիդ,

Այլ ինքն էր առիթ:

Սակայն հըպարտն՝ իւր մեծ մեղքին՝

Գըտաւ պատիժ նոյն վայրկենին.

Չի դէպ ի այն նոր արե

Հասաւ Չըղչիկ մաշկաթի,

Եւ բոլորած լուսրնկայն

Ղըրկեց իւր սե որովայն:

Տըխուր ծղրիդ սարսափած,

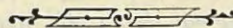
Պատահարէս յեղակարծ,

Սարսուեց դողաց,

— « Մեղայ » —, ասաց:

Թէ պէտք լինի՝ մեծ պատառ կեր.

Մեծ խօսք բերնէդ բնաւ մի՛ հաներ:

Ի Թ

ՎԱՐԴ ԵՒ ՄԱՅ ԱՌՃ

Փշոտ Մացառին շուքին ներքև
Վարդենույ թուփ մի կ'աճէր.
Վարդին կոկոն կարմրատերև
Նոր բացուելու վըրայ էր:
Սա՛ տեսնելով ծուռ-մուռ Մացառն,
Որ չորս կողմէն շուք կու տար,
Երեսն դարձուց՝ նեղացած:
Փուշը համեստ և լուրջ ձայնով.

— « Վարդ, ասաց,

« Մի վըշտանար.

« Իմ ճըղերէս քեզ զէն չի գար,

« Այլ մանաւանդ կը պահպանեն

« Յայտնի, անյայտ փորձանքներէն:

« Քամիներէ, շոգէ՛ տաքէ,

« Ապականիչ միջատներէ »: —

Արհամարհեց ըզՄացառ վարդ,

Զի դեռ անփորձ էր՝ պըճնազարդ:

— « Կ'ուզես, ասաց, իմ նոր արև

« Անցնեմ՝ քաշուած փուշիդ ներքև »: —

Հոն՝ փայտահար մարդ մի կար,

Վարդն ասաց. — « Խընդրեմ, աղբար,

« Քըչիկ չորս կողմըս մաքրէ,

« Այդ Մացառին շահն ի՞նչ է »: —

Մարդը վարդին խօսքն ի գետին չըձըգեց.

* Ինքնաստեղծ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի?

Եւ անխընայ Մացառն ջարդեց կոտորտեց:

Վարդն ազատ, բաժակն ի բաց,

Ամենուն աչք իրեն ձըգած,

Կարծէր փառաց հասած ի ծայր,

Թունդ ի թունդ սիրտը կը ճըխար:

Մանիմանի գեփիւռք թեթևք,

Փայփայեցին Վարդին տերևք,

Եւ մէջերնին փըսփըսային

Թէ՛ — « Աննձման է տեսք Վարդին »: —

Մինչդեռ այսպէս Վարդ չըփայցած,

Իրեն տեսքովն էր ըզմայլած.

Զազրամարմին որդ մ'անիրաւ՝

Ծըղօտն ի վեր սողոսկեցաւ,

Եւ գարշատես խըղունջ մի այլ

Թքոտեց թերթերը կարմրափայլ:

Շէշտ ճառագայթք բարկ արևուն

Խանգարեցին տերևոց գոյն:

Այլ, աւա՛ղ, հոն չէր Մացառ.

Ապաստանի շուք մի չըկար:

Վարդիկն անտէր և նըկուն

Տաքէ, հովէ նեղուած ձընշած,

Կեր լինելով որդերուն

Դեռ նոր բացուած, չորցաւ յանկարծ:

Խըրատ ձեզի Հայ Վարդանոյշք, Շուշանիկք,
Զըլլայ մերժէք ջոջ-պառուանց հովանիք:

L

ԻՆՔՆԱՊԱՆԻ ԷՇԸ^{*}

Կիրակի օր մ'ամառ տառն,
Պարտիզան մի, իւր պարտիզէն
Քաղելով շատ անուշահոտ
Պէտքէս ծաղիկ, և դալար խոտ,
Փընջեր կապեց, մեծ ճաշակով:
Միւրքն այն էր որ լաւ գընով
Այդ փընջիկներ վաճառելով
Բուրաստանին համար գընէ
Պարարտութեան՝ ինչ որ պէտք է:
Շարեց փընջեր, յերկու կողով
Եւ իշուկին համետին
Վըրան կախած երկու դին,
Ինքն առջեւէն,
Էշն ետեւէն,
Դէպ ի քաղաք գընացին:
Պատահեցան ճանապարհին
Շատ մարդիկներ, մանչեր, աղջկունք,
Որոնք դէպ իշուկ
Մեղմով կամացուկ
Մօտեցան՝ որ անոյշ բուրմունք
Ծաղիկներուն վայելեն:
Իսկ մեր իշուկ, ինքն իրեն
Կ'ասէր, թէ — « Շատ հըրաշալի

* Այս առակն ալ կը կարծուի որ Հ. Քերովբէի մտքին ծնունդն է:

« Պէտք է լինիմ ես կենդանի.
« Զի քովէս, այդ խեղճեր,
« Բաժնուիլ չեն ուզեր »: —

Քաղաք հասան չըհասան
Իշուն չորս դին ժողովեցան,
— Ծաղիկ գընելու,
Ո՛չ էշն պատուելու: —

Էշը գըռաց մեծաձայն.
Գըլխուն կերաւ գաւազան:

Շատ լաւ գընով պարտիզան
Վաճառեց փընջեր:
Իշուն կողովներ
Լեցուց՝ գարշահոտ
Աղբ, աղբիւս կեղտոտ:
Եւ, շո՛ւ, շո՛ւ, իշուկին
Ծեծելով գամակին
Դարձաւ դէպ ի տուն:

Ճամբան էր լեցուն
Անցուոր դարձուորով,
Այլ ամէնք փութով,
Քըթեր գոցելով
Հոռու կ'երթային,
Զըդիմանալով
Աղբին գարշ հոտին:

Ի՞նչ ասէ աղէկ,
Մեր անխելք է՛շէկ:
— « Ի՛նչ պատկառելի

« Ես եմ կենդանի.
« Տէս, ամբնալէն
« Կ'անցնին հեռուէն:
« Մանչեր և աղջիկք,
« Հա՛, չափերդ գիտցիր »: —

Շրվացած անխելքին — Թէ թըքնես երեսին,
Կ'անձրեւէ կ'ասէ. — Բանէ մ' հոգը չէ:

Լ Ա

ԶԱՆԳԱԿ ԵՒ ՍԱՐԵԱԿ *

Զանգակատան խաչին վերայ անգամ մի՛
Սեռեկ Սարեակ վար թըռչելով թառեցաւ.
Վարի դաշտերն երբոր տեսաւ ծաղկալի
Զըւարթացաւ՝ մեղմիկ երգել ըսկըսաւ:

Յանկարծակի.

— « Մէկդի գընա, ասաց Զանգակ,
« Ողորմելի,
« Փոքրիկ Սարեակ.
« Դու ինքդ ըզքեզ բա՛ն մի կարծես,
« Որ երգ կ'երգես իմ առջևս:
« Դուն ի՛նչ ես՝ որ ձայնդ ի՛նչ լինի.
« Քու երգըդ ո՛վ լըսէ պիտի:
« Զայնըդ քաշէ, ինձի նայէ.
« Տէս, գիտցիր լաւ, փուճ տեղը չէ

* Գրութեանս ոճը կը կարծեցընէ թէ ինքնագիր առակ
մ'է այս:

« Որ ինձ համար այս աղուոր տուն
« Բարձրացուցած է մարդկութիւն:
« Յեղըս հին է՝ ազնուական.
« Ոսկին արծաթ՝ իմ ազգական,
« Զայնս որ հանեմ օդ թունդ կ'ելնայ,
« Ալիք ալիք հեռուն կ'երթայ:
« Իսկ մարդիկ՝

« Մեծ, պըզտիկ,

« Շուքիս տակը կու գան ժողոված,
« Ու կը շարունին գըլուխին բաց.
« Լըսեցիր հա՛. հասկըցար դու
« Խօսք մի ունի՛ս. դէմս զրուցելու »: —

— « Հասկըցայ, ասաց Սարեկ,

« Այլ խընդրեմ, երգէ՛ մի երգ.

« Կարծեմ չըլլար նախատինք,

« Այլ մանաւանդ հաւատտիք

« Անունիդ՝ փառքիդ

« Ու խօսած ճառիդ »: —

— « Շիտակ է խօսքդ, ասաց Զանգակ,

« Բայց գիտե՛ս դու, Պարոն Սարեակ,

« Ինձի մէկ պէտք է

« Որ լեզուս շարժէ »: —

Զանգակիս նըման
Շատ մարդիկներ կան.
Իրենց պէս չըկայ.
Այլ գործի ատեն,
Մինակ կարող չեն,
Պէտք է այլը օգնեն,
Սիրտ ու խելք մաշեն.
Պարծանքի մասին
Այլոց պէտք չունին:

Լ Բ

ԵՐԿՈՒ ՃՆՃՂՈՒԿՆԵՐ *

Գարնան քաղցրիկ եղանակ,
Երբ կը բուրէ մանուշակ,
Երբ սոխակին դայլայլիկ
Հնչեն անտառք և մայրիք.
Երկու աղւոր ճնճղուկներ
Զունենալով ուտելիք, կեր,
Ոչ որդ, ոչ հատ, ոչ ընդիկ
Տանջուէին խիստ սաստիկ:

Սոցամէ մին յուսահատ
Երբոր կու լար իւր խեղճ բաղդ,
Միւսը տալով սիրտ՝ խըրատ,
Ասաց. — « Քուրիկ դուն մի՛ լար,
« Զունի օգուտ լաց՝ զանգատ
« Ես կը գըտնեմ ալդոր ճար:
« Աշխատիլ պիտի
« Որ չարն խափանի »:—

Թըռաւ գընաց շատ հեռու
Ուտելու բան փընտաւելու
Եւ ընկերոջ բերելու:

Թըռաւ, թըռաւ, վերջապէս
Հասաւ պըտղոյ մի պարտէզ.
Իսկոյն կըցեց ուտելու:

* Հ. Քերովսէի ինքնաստեղծ առակ մը կը թուի:

Կերաւ, կերաւ, կըշտացաւ,
Ա՛լ անօթի քոյրն մոռցաւ:
Պատեց գիշեր, մութ խաւար,
Զէր երևեր ճանապարհ:

Երբ առաւօտն լուսացաւ,
Մեր որկրամոլ փոքրիկ հաւ,
Ճորով քունէն արթընցաւ.
Հատ մի կեռաս ի կըտցին
Տարաւ բաժին քուրիկին:

Այլ երբ դըռնէն ներս մըտաւ...
Աւա՛ղ... տեսաւ խեղճ քուրիկ,
Սև արևիկ, մահուն գիրկ:

Երբ բաղդ քեզի ծիծաղի,
Շուտով հասիր օգնութիւն՝
Կարօտ, աղքատ ընկերի:
Այլ տընտընաս եթէ դուն
Կը լինին քու դարման դեղ՝
Կերակրէն վերջ մանանելս:

Լ Գ

Ա.Ռ.Ի.Ի.Ծ Ե.Ի ՄՈՒԿՆ *

Առ հասարակ ամենուն
Աշխատէ որ բարիք անես.
Դա իմ, նա իմ է՝ չասես:
Ձեռքէդ որ գայ ոչ մէկուն
Պատուոյն, շահին փոքրիկ վընաս,
Մազի թելով անգամ, չըտաս.
Ձի չըկարծած խեղճ թըշնամիդ
Քու կորըստեանդ կ'ըլլայ առիթ.
Ընդ հակառակն փոքր երախտիդ
Կը խափանեն մեծ մեծ չարիք:

Անտառին մէջ պըզտիկ Մուկիկ,
Իւր սոսն արած խաղալիք,
Գըլոր մըլոր ման կու գար.
Նա չէր գիտել որ հոն պառկած
Առիւծն՝ անոյշ քուն կ'ըլլար:
Նայիս՝ յանկա՛րծ,
Մուկն Առիւծին թաթ չիյնա՛յ:
Թէ որ կամաց թաթ սեղմէր նա,
Խեղճ Մուկին բանն էր բուսել:
Բայց սա սկըսաւ աղաչել.

* Առակ Եղովբոսի ԺԶ ըստ Հ. Մ. Բժշկեանի: Լա
ֆրանսէն Le Lion et le Rat: Քախուի Առիւծ եւ Մուկ-ը
(ЛЕВЪ И МЫШЬ) տարբեր կերպարանքի մէջ դրուած
է: Գլխաւոր թարգմանիչը Արք. Գ. Ալփազեան. — Հ. Ք.
Քուշներեան. — Մ. Նուպարեանց:

— « Մեղայ ձեզ տէր, չըտեսայ,
« Աչքիս արցունքը վըկայ:
« Ուրիշ անգամ հեռու հեռու
« Կ'երթամ ես խաղ խաղալու.
« Ձեզ անհանգիստ ասկէ վերջ
« Ձեմ անել ես կեանքիս մէջ:
« Ներէ յանցանքս, տէր իմ արքայ,
« Մահուանէս ձեզ ի՞նչ ոգուտ կայ »: —

Անուշիկ խօսքեր ճարտասան Մըկին
Ի գութ շարժեցին անեղ կենդանին:
— « Գընա՛ ասաց, խաղք եղիր ¹,
« Քեզ կը բաշխեմ այս անգամ.
« Այլ միշտ եղիր մըտաղիր,
« Ուրիշ անգամ թէ արթըննամ,
« Քու պատճառաւդ անոյշ քունէս,
« Պատիժդ կ'առնես »: —

Թողուց Մուկիկ որ ապրի:
Ինքն իյնալով կըռնըկի
Այսդին, այնդին թաթերն, ոտքեր,
Կը ճապկըտէր, կը յորանջէր:
Սա ես մըտքէն չէր անցընել
Որ թակարդի մէջ է ինկել:
Թաթեր, ոտքերը կաշկանդուած,
Մընաց Առիւծը յետ ինկած.
Ու որչափ որ վէր վար շարժէր,
Կ'ամբոսանային այնչամ թելեր:

1. Դրիմիցի ոճով « Խաղք ըլլալ » խաղալ, դրօսնուլ
կը նշանակէ. այդ մտքով հոս գործածուած է:

Սիրտը փրկեալ Առիւծին
Այնպէս ահեղ մըռնչեց
Որ լեռն ու ձոր թընդացին:
Մուկը նորա ձայնը լըսեց.
Դարձաւ եկաւ. — ի՞նչ տեսնայ:

Իւր քիչ առաջ ազատարար,
Թէ գըլխուն վրայ չըփութայ,
Պիտի սատկի հոն չարաչար:

Աճապարեց
Որոգայթին լարը շուտով
Կըրծեց կըրծեց
Իրեն սուր սուր ակռաներով:

Առիւծ մէկ մ'որ նոր թափ տըլաւ
Թակարդին լարը քակուեցաւ:
Ուրքի ելաւ գազանն իսկոյն,
Թափեց փռչին հողն բաշերուն.
Արիւնալից աչքը չորս դին
Պըտըտելով ի յանտառին,
Մէկն կը փընտռէր, թափել գըլխուն
Սըրտին էրուցը ու բարկութիւն:

Այլ տեսաւ նա, ճիշտ դիմաց
Բարերար Մուկը կայնած,
Որ այսպէս կ'ասէր.
— « Զեզ երկայն օրեր.

« Ինձի արած աղէկութեանդ փոխադարձ,
« Տէր իմ արքայ, ընդունէ գայս փոքրիկ վարձ »: —

Լ Դ

ԷՇ ԵՒ ԿՈՎ, ԵՒ ԶԻ *

Առաւօտու՝ երբ կենդանիք փարախէն
Արձըկուեցան՝ որ աղբիւրէն ջուր խըմեն,
Երկայնականջ էշ աղբար
Զընայելով որ իւր առաջ ծառ մի կար,
Զարնըւեցաւ ճակատով
Ու զըռաց թէ — « Ես իբրեւ կով,
« Յորեկ լուտով, չընայեցայ
« Դիմացս ի՞նչ կայ »: —
Նոյն միջոցին վազելով
Դէպ ի յաղբիւր ծարաւ կով,
Նոյն ծառին՝ ուժով
Զարկաւ կօտօշով:
Սա ևս, տեսնես,
Բառաչեց թէ — « Ես

« Արտորալով իշաբար՝
« Զըտեսայ այդ խոշոր ծառ »: —
Սոցա գանգատը լըսելով
Խոհական Զին, համեստ կերպով
Դարձաւ խրատեց կովուն, էշին
Որ գո՛ւր, փուճ տեղ՝ ցեղերնին
Փոփոխելու չաշխատին:
« Դու էշ, ասաց, իշաբար
« Այդ զործին մէջ վարուեցար.
« Իսկ դու, կովիկ, ոչ այլապէս
« Վարուեցար, այլ՝ ճիշդ կովու պէս »: —

* Ինքնագիր առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

Հատ անգամ լըսեցի
 Մարդկանցմէ այդպիսի
 Զուր և անարդար
 Բարուրք և պատճառ:
 Գործը Գասպարին
 Անյաջող գընաց.
 — « Խեղճով թորոսին .
 Գործ տեսայ, ասաց » : —
 Թորոսն այլ Մարկոսին
 Վայ տուաւ խելքին:
 Այլ սոցա ամենուն
 Զափ, կըշիռ խելքերնուն,
 Թէ առնես ու կըշոես,
 Հաւասար կը գըտնես:

Լ Ե

ԿԱՊԻԿ ԷՇ ԵՒ ԽԼՈՒՐԴ*

Իրենց անվերջ գանգատներով,
 Անկուշտ անյագ բաղձանքներով,
 Զանձրացուցին Էշն ու Կապիկ,
 Ոչ թէ միայն գերկնաւոր Դիք,
 Այլ երկրաւոր ևս կենդանիք:
 — « Ախ, Ի՞նչ կ'ըլլար կ'ասէր Էշ,
 « Թէ զոյգ մ'եղջիւր եզին պէս,
 « Ունենայի ճակատիս » : —
 Իսկ Կապիկն թէ՛ — « Վայ գըլխիս,

* Հ. Քերովբէէ շարագրուած կ'երեւայ:

« Զունիմ յետիս մի փոքրիկ
 « Պարկեշտաձև դըմակիկ » : —
 Երկրիս խորէն զայս լըսելով
 Խըլուրդ՝ տըքաց ցաւած սըրտով.
 — « Ապերախտներ՝ հերիք եղաւ զանդըտուիք,
 « Փառք տըւէք որ՝ դուք երկուքդ ալ աչք ունիք » : —

Լ Զ

ԶԻ ԵՒ ԷՇ*

Աշխարհիս մէջը պէտք է մենք,
 Մինըս միւսին հասնինք՝ օգնենք:
 Եթէ այսօր ոտքը սահեցաւ դըրացւոյդ,
 Վաղը կարնայ նոյն բանը զալ քու գըլխոյդ.
 Զենք տուր հասիր շուտ նըմա դուն
 Որ՝ այլք օգնեն քեզ պէտք ժամուն:

Զին և իշուկ ի միասին
 Գեղէն քաղաք կ'երթային.
 Մեծ բեռն կար իշուն շալակ,
 Իսկ Զին անբեռն ազատ արձակ
 Առաջ կ'երթար խաղալով.
 Էշն՝ կը տըքար կաղալով:
 Սա դառնալով դէպ ի Զին
 « Խըղճա՛, ասաց, իմ անձին »:

* Առաջ եղովբայի (ՄԺԹ). Տաղաշափած է Լա Ֆոնթեն
 le Cheval et l'Âne: Ազատ թարգմանիչը Հ. Քերովբէ
 և Նուպարեանց:

« Ուժըս հատաւ, կը մեռնիմ:
« Այլ ևս տոկալ կարող չեմ.
« Թէ իմ բեռին վըրայէն,
« Գոնէ, գոնէ կէս ի կէս
« Դու շալակէս չվերցնես...: —

Իսկ անհոգ Ձին այս խօսքերուն
Բնաւ չի դրաւ ուշադրութիւն:
Էշն՝ քանի մ' քայլ առաջ զընաց,
Ապա ինկաւ ճարը հատած:

Իշավարին հարկ եղաւ որ՝
Իշուն համետ, բեռներ բոլոր
Տեղաւորէ Ձիոյն կրունակ:

Հասկըցաւ Ձին անխըղձմըտանք
Վատ վարմութիւն հետեանքն.
Այլ ուշ՝ անցել էր ժամանակ.
Ուզէ չուզէ ըստխալուած,
Իշուն կաշին ևս շալկած,
Հասաւ քաղաք, սիրտը նեղ.
Ապա նորէն գէպ ի գեղ
Դարձաւ նորնոր բեռներ շալկած,
Տըքտըքալով՝ յոգնած դադրած¹:

1. Հ. Բ. Քուշներեանի այս առակը մինչև ցարդ չէր տպուած: Ասկէ յետոյ պիտի տեսնենք շատ մը առակներու տակը գրուած. Անտիպ առակ Հ. Բ. Քուշներեանի՝ բացատրութիւնը, որով ըսել կ'ուզենք թէ յիշեալ առակները (Թրդմ. կամ ինքնագիր) այլուր տպուած չէին բնաւ՝ այլ ձեռագիր մնացած:

ԼԷ

ԲՈՅ ԵՒ ՄՈՒԽ *

Անտառին մէջ խարոյկ ձրգուած չոր ճըղեր
Բոց՝ Մուխ մէկ տեղ փոթորկէին դէպ ի վեր.
Բոցն դառնալով՝ ասաց Մուխին նեղացած,
« Ինչո՞ւ ետեւ իբրեւ մի պոչ կից՝ կըպած
« Ուր որ կ'երթամ հոն կու գաս.
« Օգուտ չունիս այլ՝ վընաս.
« Ձի ուր ես լոյս կու սըփոնեմ,
« Դուն կը ձրգես շուք նըսեմ »: —
« Այո՛ կ'ասէ Մուխն ցած ձայնով
« Թէպէտ փայլուն վառ բոցին քով
« Մուխը նըսեմ է ու մըրոտ,
« Էւ նորա փայլն կ'անէ աղօտ.
« Այլ անբաժան բոցին ընկեր
« Մուխն եղած է հընուց ի վեր »: —

Փառքն՝ է սլայծառ բոց փայլուն.
Այլ վատթար կիրք նախանձուն՝
Մուխի նըման միշտ կը վազէ ետեւէն
Որ՝ խաւարէ գոնէ գոնէ մի կողմէն:

Եթէ կ'ուզես վարել խաղաղ՝ հանդարտ կեանք
Հեռո՞ւ, հեռո՞ւ մէկ դի քեզմէ ցոյց ու փայլ:

* Անտիպ առակ Հ. Բ. Քուշներեանի:

ԼԸ

ԲԱՂԵՂՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԲԱՐՏԻՔ*

Թէ ունիս միջոց, ո՛վ մարդ Աստուծոյ,
 Մատաղ հասակին ցըցուր գուլթ, ճամբայ.
 Եոցա՞ ինչ անես, դըրդեալ ի սիրոյ,
 Մի օր այն գըլխիդ պըսակ կը դառնայ:

Անտառին մէջ տեղ, երկու հատ բարտիք,
 Մոմի պէս շիտակ, կ'ելնային յերկինք.
 Եոցա ոտքին տակ Բաղեղն ազագուն
 Վարը՝ գետնաքարշ, թևերով՝ ճապուկ
 Կը փընտռէր իրեն թիկունք կամ նեցուկ,
 Որ՝ ոտքի հանէ իւր մարմին ճըկուն:

Գէպ ի Բարտիներ՝ սա մեղմիկ ձայնով
 — « Թողէք ինձ, կ'ասէ, որ ձեզ փարելով
 « Կլանգնիմ ես յոտին, վայելեմ՝ արև.
 « Գիտեմ ես բեռն եմ, — այլ փոքրիկ թեթև »: —

Բարտիներէն մին, յոխորտ՝ վատ կերպով
 Կը մերժէ նորա սըրտառու խընդիրք,
 Միւսը, անդիէն, վըրան գըթալով
 Դէպ ի նա հակէ իրեն մի ճըղիկ:
 Բաղեղը իսկոյն, կանանչ թևերով,
 Կը փարի ճըղին կ'ելնայ վեր շուտով:
 Աշնան վերջերուն, մինչդեռ պաղ քամին
 Ի վայր կը թափէ տերևք անտառին,

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

ԼԹ

ԹԻԹԵՈՆԻԿ ԵՒ ՃԱՆՃ*

Նաչխուն թեւով թիթեռնիկ,
 Գըլուր—մոլոր մանի մանի
 Կը թըռչըտէր շատ մօտիկ
 Չորս դին՝ վառած մի ճըրագի:
 Ոչ շատ հեռուն ճանճն սեւուկ
 Թառած կաթին ի պըտուկ,
 — « Այ խեղազար միջատ խեղճ,
 « Կ'ասէ, անշուշտ վերջը վերջ
 « Այդ բոցին մէջը ահա՛ դա
 « Իրեն պատիժն պիտի գըտնայ.
 « Թող որ մեռնի, երբ խեղք չունի,
 « Ես այս կաթիկն ուտեմ պիտի »: —

Եւ յիրաւի, քըչիկ մ'յետոյ,
 Աշխոյժ սիրուն ժիր թիթեռնիկն
 Խանձոտելով ոսկի թևիկն
 Լինի մատաղ և անպէտ զոհ՝
 Ճենճերելով ի բոցին:

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

Եւ անընդմէջ նոյն վայրկենին
 Կը խոնարհի ի վայր ճանճիկ
 Որ ուտէ կաթը անուշիկ:
 Բոլոր մարմնով յանկարծակի
 Պըտուկին մէջ կը գըլորի.
 Կը տըզտըզայ երկայն բարակ
 Եւ կը թողու հոն իւր սատակ:

Այս առակին՝ ճանճին նըման,
 Այլոց գըլխուն գալիք փորձանք
 Գուշակողներ խիստ շատեր կան.
 Մինչ դեռ իրենք անայլայլակ
 Փորձութեանց մէջ կ'երթան կ'ինկնան,
 Եւ կը լինին խաղք խայտառակ:

Խ

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՇՈՒՆ *

Ո՛րչափ անգամ կըրկնուած
 Եւ զօրաւոր պատճառներով ցոյց տըրուած
 Է ամենուն
 Որ՝ չողոքորթ, մեղմեիս լեզուն,
 Վընասակար է մարդկութեան:
 — Փուճ աշխատանք և ջանք ունայն: —
 Միշտ բազմաթիւ մարդկանց մօտ
 Ունի լեզուն չողոքորթ,
 Թէ ոչ պատիւ յարգութիւն

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

Այլ՝ սըրտի մէջ մի անկիւն:
 Մինչ ճըշմարիտ խօսողէն,
 Մարդիկ հեռու կը քայլեն:
 Սակայն դարձեալ պարտք է մեզ
 Ճըշմարտութիւնն յայտնապէս,
 Գըրուած ձեւով առակի
 Տալ տըղոց ձեռք հայելի.
 Թող նային մէջն, ըզզաստ լինին
 Որ՝ ի զուր տեղը չըխաբուին:

Գիւղին մէջ տեղ, փարախին քով
 Հաւնոց մի կար փայտաշէն.
 Դէպ ի փարախ, իրիկուան դէմ
 Կը քըշէին հազարներով,
 Գառներ, այծեր և ոչխարներ
 Որ՝ անցընեն այն տեղ գիշեր:
 Քըսու Աղուէսն որ՝ կը սիրէր
 Շատ՝ ճաշակել հաւեղէններ,
 Պըտըտելով հաւնոցին մօտ,
 Երբոր կ'առնուր հաւերուն հօտ,
 Սիրտը ներսէն կը տըրագէր.
 Նա՝ անվըրէս միտք կը դընէր,
 « Թէ չէ այսօր, վաղ կամ միւս օր
 « Պէտք է ջարդել հաւեր բոլոր: » —
 Այլ այդ բանին արգելք մի կար.
 Նա՝ Շըներէն շատ կը վախնար
 — Որ գիշերները միշտ արթուն
 Կը հըսկէին ոչխարներուն: —
 Յանկարծ եթէ մին սոցամէ
 Անմըտաբար ելնայ հաջէ՝
 Փոխան հաւուց քաղցրաճաշակ
 Ինք կը լինէր էշ նահատակ:

- Ուստ՝ ինք իրեն, կ'ասէր այսպէս.
- « Երբ հաւնոցին մօտը գամ ես,
« Պէտք է Շընքերն լինին հեռու
« Որ՝ ես կարնամ՝ ճաշակելու,
« Անվախ, անխըռով
« Ու հանդարտ սըրտով
« Այն հաւիկները քաղցրահամ.
« Պէտք է այդոր ճամբան գըտնամ »: —
- Այս ասելով շիտակ կ'երթայ փարախին դուռ
կամաց յուշիկ, մընջիկ և լուռ.
Բարեւ կու տայ Շընքերուն,
Եւ առանձին ամենուն
Հետ՝ սիրալիր վարմունքով,
Անոյշ լեզու թափելով,
Այնպէս խօսքեր կը զրոնցէ որ՝
Կը շուարին շընքեր բոլոր.
Եւ փոխանակ, այն տեղ իսկոյն,
Պատընտելու այդ չար՝ գազան
Եւ լափելու նորա արիւն
Կ'ապշին մընան ափ ի բերան:
- Նա սիրտ առած խօսի այսպէս.
- « Դեռ չի մըթնած վաղը իրկուն
« Մի քաղցած գայլ ձեր մօտ կու գայ
« Որ փարախէն ոչխար գողնայ
« Թողէք, կ'ասէ, որ մըտնայ ներս.
« Յետոյ ամենքդ մէկ տեղ՝ իսկոյն,
« Յարձակեցէք նորա վերայ,
« Որ՝ անօրէն իւր չափն գիտնայ:
« Քանզի երէկ այդ լիրբ՝ անզեղ,
« Կը պարծենար բազմութեան մէջ
« Թէ՝ մօտ գեղեր իրեն նըման

- « Զի գըտնուիր մի այլ գազան
« Գող վարպետորդի
« Անվախ և արի »: —
- Մինչդեռ այսպէս սա կը խօսէր,
Պատին ներքև կայնած դիտէր
Ուշադրութեամբ մի խելօք Շուն,
— Որոյ տային Բզգաստ անուն,
Համապատշաճ իւր վարքին
Արթուն, բզգաստ, խիստ բարբին: —
- Սորա խելօք աչքերէն այս կ'երևնար
Որ՝ Աղուիսուն փուն խօսքերուն չէր հաւտար:
Երկար բարակ խօսելէն վերջ չար Աղուէսն
Անցաւ գընաց դէպ ի լեռներ գողի պէս,
Անտառներուն մէջ՝ վեր ու վար
Ամէն ծակ-ծուկ որջ և դաղար
Մըտաւ ելաւ, և յետոյ
Հանդիպեցաւ մի Գայլոյ.
- « Դու ի՞նչ կ'անես այս տեղ, ասաց,
« Ողորմելի՛, փորըդ քաղցած,
« Վարի դաշտէն ահա կու գամ.
« Ի՞նչ պատուական հոն որսեր կան.
« Բերանէդ հեռու.
« Քաղցրիկ ուտելու . . .
« Գիրուկ Ոչխարներ,
« Ետենին զըմակ,
« Փափուկ Գառնուկներ
« Սևուկ ու ճերմակ
« Պատառներ համեղ
« Կեցած են այն տեղ »: —
- « Հոն՝ չըկա՞ն հովիւներ.
Հարցուց Գայլն անհամբեր.

- « Հապա թէ յանկարծ,
« Շըները կատղած,
« Վըրաս յարձակին.
« Վա՛յ է իմ գըլխին »: —
— « Ի՛նչ հովիւ, ի՛նչ Շուն,
« Ի՛նչ կը խօսիս դուն:
« Նոքա բոլոր այսդին այնդին
« Ըզբաղած են իրենց գործին,
« Հազարաւոր ոչխարներուն՝
« Հովիւնք, Շըները մը մէկուն
« Պիտի հըսկեն: Գու հոն գիշեր
« Անցընելու չես երթար:
« Կը խըլէս շուտ մի Ոչխար
« Ու կը դառնաս դէպ ի սարեր:
« Փութա՛ շատ մի տընտընար
« Որսը քու ոտքըդ չի գար »: —

Երբոր սոքա լեռներէն վար կ'իջնային,
Մահիկաձև նոր լուսին

Կու տարածէր լոյս աղօտ:

Երևեցան գեղն, արօտ:

Անթի Գայլն, ոչխարաց հօտն առնըլով,

Զըւարթացաւ. իսկ չար Աղուէսը շուտով

Հաւնոցին կողմը գընաց:

Տեսաւ Ըզգաստն Աղուիսուն գալը՝ դողաց.

— « Անշուշտ, ասաց ինքն իրեն

« Այդ կեղծաւոր անօրէնն

« Ունի մի չարութիւն

« Խաղալու մեր գըլխուն »: —

Վայրկեան մ' հագիւ վըրան չանցաւ,
Հաւնոցին մօտ իրարանցում

Մե՛ծ դըղըրդին մի լըսուեցաւ:

Յատկեց այն տեղ Ըզգաստն իսկոյն.

Եւ երբ տեսաւ որ չար Աղուէս

Մարմնոյն կիսով, հաւնոցէն ներս

Ճիգ կը թափէր կատաղաբար,

— Բոլոր հաւնոցը կ'երերար. —

Դիմեց վըրան ինչպէս կայծակ,

Հաս-խած արաւ բըրդոտ կըռնակ.

Եւ քաշելով, քաշըընելով

Գող անըզգամն, բոլոր ուժով

Հանեց ձըգեց ոտքերուն տակ,

Արին լըւայ, խաղք խայտառակ:

Նա թաւալած արեան մէջ,

Այլ մինչև վերջը անգեղջ,

Դարձեալ կ'ուզէր խաբելու Շուն

Թէ՛ իւր անպարտ և զո՛ւր մահուն

Վըրէժխընդիր պիտի լինին

Արդար աստուածք, դիք երկնային:

Ըզգաստն, իրմէ դուրս ելած,

— « Լըսէ ա՛յ չար, լիրբ, գողաց.

« Հերիք, եղան արգէն երկինք

« Գու մեղքերուդ վըրէժխընդիրք »: —

Նոյն միջոցին փարախին մօտ

Ձայն լըսուեցաւ խառնաշփոթ:

Շըներուն խուլ զօղանջին

Հովիւներուն կանչ գոչին:

Դայլը շալկած մի գէր Ոչխար

Զորս ուք վազէր դէպ ի յանտառ.

Ըզգաստն՝ արեան հօտէն կատղած,

Թողուց Աղուէսն կիսասատակ

Ինքը թըռաւ իրբեւ փայլակ,

Եւ Գայլն անտառ դեռ չը հասած

Հասաւ վըրան ու կոխեց վար,
Զարդեց գազանն պատառ պատառ:
Որով և սիրտը հանդարտած,
Սատկած ոչխարն կրճնակ զարկած,
Դարձաւ եկաւ յաղթանակով
Հովիւներուն, Շըններուն քով:

Ժամանակիս երկոտանի Աղուէսներուն
Վերայ զըրկէ տէր Զգաստին պէս մի խելօք չուն:

Խ Ա

ԱՅԼՈՐ ԵՒ ԱՂՈՒՅՍ *

Առհասարակ առակախօսք
Այս կանխակալ վարին կարծեօք,
Իբր թէ Աղուէսն խելացի է՝ խորամանկ,
Իսկ Աքլորն՝ հաւն հասարակ
Իրենց կըտցէն քըչիկ մ՝ հեռու,
Զարը բարիէն որոշելու
Համար՝ չունին խելք, արթնութիւն:

Այդ կարծիքին անտեղութիւն
Ներկայ առակս յայտնի և բաց
Պիտի ցուցնէ հասարակաց:

* Անտիպ առակ Հ. Բ. Քուշներեանի: Արձակագրան
Եզովբոսի է գիտը: Հ. Մ. Բշկ. Ճի Առակ: Լա Ֆոն-
թէնի Le Coq et le Renard-ը թարգմանած է Նուպա-
րեանց: Գ. Գեորգ Հիւրմիւզի Աղուէս և Հաւը նոյն գա-
ղափարի վրայ տաղաշափուած է. տես Երզնկայի տառապ.,
էջ 25, տպ. 1893:

Տեսաւ հեռուն Աքլորիկ աղբար
Որ՝ նենգժոտ Աղուէսն իրեն կու գար,
Աճապարելով ելաւ ծառն ի վեր:
Աղուիսուն բերնէն վազեցին ջրեր:

— Զի շատ փափաքէր այն գիրուկ Աքլոր
Ուղարկել մեղմով իրեն սոված փոր: —
Ուստի կամացուկ մօտեցաւ ծառին
Եւ խօսքեր նետեց ախորժ՝ սիրային:

— « Այ սիրունիկ Աքլորիկ,
« Ի՞նչ թագազարդ կատարիկ.
« Աչեր նաշխուտիկ
« Ոսկի փետուրիկ.
« Ինչո՞ւ վերեր կու քայլես.
« Հեռուներէն եկայ ես,
« Տեսնուելու, խօսելու:
« Բարձր ծառէն իջիր դու,
« Բաներ ունիմ զրուցելու,
« Հաշտութեան մե՞ծ աւետիս
« Քեզի բերել եմ, հոգիս »: —

Իսկ Աքլորիկ յառած աչեր
Դէպ հորիզոն նա կու դիտէր:
Սըտախօս Աղուէս,
Աւելցուց այսպէս.

— « Դուն Աքլորիկ չըլտեցիր
« Զի կարգացիր լըրագիր.
« Մի նոր օրէնք է ելած
« Ոք՝ ասկէ վերջ կենդանեաց
« Միջէն՝ վերնայ գըժտութիւն.
« Ու չըլինի սպանութիւն:

« Գայլը ոչխար չի պատռէ .
 « վագերք, առիւծք յարենէ
 « Պէտք է վախնան՝ հեռու քայլեն .
 « Շըներն ցորեկն կամաց հաջեն .
 « Հաւերուն հետ ի միասին
 « Աղուէսք սիրով պիտի վարուին » : —

Այս միջոցին վերէն Աթլոր
 կոտ, կոտ, կ'ասէ. սա կարծէ որ՝
 խօսածներուն կը հաւնի,
 Զի Աղուէս ինքն Ռիսմարկի¹
 Լեզուին ունէր հըմտութիւն,
 Մինչդեռ Աթլորն Լօռանի²
 Բընակիչ էր՝ գեղերուն.
 Ուր տեղը որ՝ այն ատեններ՝
 Գերմաներէն ոչ ոք խօսէր:

Աթլոր դարձեալ կը կըտկըտայ .
 — « Գիտէս, կ'ասէ, Աղուիսուն,
 « Ի՞նչ կը տեսնամ ես հեռուն.
 « Մէկն՝ շուքի պէս կ'երերայ . . .
 « Մարդ մի՝ ուսին հըրացան.
 « Հետը չորս հինգ Շըներ կան.
 « Բայց չի լըսուիր նոցա ձայն
 « Նոր օրինաց համաձայն » : —

— « Նա Որսորդ է, կ'ասէ Աղուէսն,
 « Պէտք է շուտով հեռանամ ես.

« Որ՝ չը լինի այդ Շըներուն
 « Մատաղ լինիմ աւուայներուն » : —
 — « Միթէ, կը հարցնէ, Աթլոր վերէն
 « Գոքա նոր օրէնք դեռ կարդացած չե՞ն:
 « Տեղըդ կեցիր հանգարտիկ.
 « Տեսնաք թող գան մեզ մօտիկ:
 « Կարելի է նոքա եւս
 « Լուր են բերել քեզի պէս » : —

— « Նոցա լուրերն դուն լըսէ
 « Իմ կաշիս ինձ շատ թանկ է » : —
 Այս զրուցելով մեր Աղուէսն
 կը հալածի դեւի պէս:
 Աթլոր ծառէն վար իջնալով
 կ'երթայ կամաց հաւերուն քով:

Նենգաւորին՝ խօսքերուն
 Մի բնաւ կախեր աւանջ դուն.
 Նա որչափ որ ըզքեզ գովէ,
 Հեռու փախիր դու նորամէ.
 Այսու թերեւս կարենաս
 Խափանելու նենգն՝ անվընաս:

1. Գերմանացի ամենանշանաւոր դիւանագէտ. (Ծն.
 1815 Վախճ. 1898):

2. Lorraine, գաւառ ընդմէջ Գաղղիոյ և Գերմանիոյ:

Խ Բ

ԿԱՏՈՒ ԴԱՏԱԽՈՐ*

Կատուն ծերացած՝ աչքերը տըկար,
Մուկըն որսալու նա եւս չէր կարնար.
Այլ մինչեւ մեռնիլ ուտելու հարկ կայ,
Պէտք է որ այդոր մի ճարը զըտնայ:

Մըտածեց երկար՝ միտք եկաւ յանկարծ՝
Որ ունէր ակնոց ապակին կոտրած,
Եւ երկու հատ գիրք հին՝ մին ցեցակեր
Մին բըժշկարան և մ'ւսը՝ երգեր:

Քըթին ծայր անցուց ակնոցն ջախջըխած
Գըրքերը առջեւ մինը փակ՝ մին բաց,
Եւ շուրջ նա չորս դին տարածեց համբաւ
Թէ՛ — « Այս ինչ գեղին այս ինչ մի անկիւն
« Մօտերս բացուեցաւ դատաստանատուն,
« Ուր որ անկաշառ՝ դատաստան արդար
« Դատէ և կըտրէ Կատուն անաչառ,
« Հաշտեցընելու նա միշտ կ'աշխատի
« Որպէս զի անվերջ վէճերն արգիլուի »: —

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի: Լա Ֆոնթէն
գրած է Le Chat, la Belette et le petit Lapin. տե՛ս
Թարգմ. Նուպարեանց, Կատուն Աքիս ու Պղտի ճագար:
Լա Ֆոնթէնի սոյն առակին և Հ. Քուշների՝ Կատուն դա-
տաստի պարամուծքը թէ և իրարմէ տարբեր են՝ սակայն
Կատուի դերը մի և նոյն ոճով կ'աւարտի:

Աքիսն ու Մուկիկ,

Այն գեղին բընիկ.

Երկար ատեն էր

Որ՝ բնաւ իրարու չէին բարեւեր.

Թէպէտեւ սըրտանց հաշտուիլ կ'ուզէին

Միջնորդն հաշտարար կը պակսէր միջին:

Անհանգիստ բան է կեանք վարել խըռով.

— Լաւ է հաշտութիւն փոքրիկ վընասով՝

Քան թէ յաղթութիւն երկար դատերով: —

Ուստի՝ Մուկն, Աքիս՝ Կատուին մօտ գնալով

Պարզ բացատրեցին վէճը այս ձեւով:

Մէկը կը զրուցէր թէ՛ — « Պանրին կըտոր

« Ինձմէ՛ դուն գողցար, դուն ես յանցաւոր »: —

Միւսը կը պընդէր. — « Ես չի գողացայ՝

« Այլ առի նորէն յետ տալու մըտքով »: —

Պանրին անունէն Կատուն դող կ'եննայ,

Հին գողութիւններն միտք կու գան կարգով:

Անցածը՝ անցած, մըտածելը դժուր.

Նա հիմայ քաղցած կ'ուզէ կերակուր:

— « Մօտ եկէք, կ'ասէ, իմ՝ սիրուն ձագեր

« Երկուքդ այլ արդար, դուք չէք մեղաւոր,

« Տըղու խօսքեր են զրուցածներդ բոլոր.

« Արեք ես ձեզի տամ մի մի պաշիկ »... —

Շուտով հաշտեցուց այս խօսքեր քաղցրիկ

Երկու ոսոխներ. որ տոտիկ տոտիկ

Գէպ ի դատաւոր գընացին մօտիկ:

Այլ ծեր կուրացեալ անխիղճ դատաւորն՝

— « Գեռ դեռ մօտեցէք, կ'ասէր, սիրունիկք »: —

Եւ ինքը բացած ճիրանն նենգաւոր

Բըռնեց ճիւղերէն խըղդեց խեղճ մըկներ,

Որ ճիւ ճիւ ճուալով եղան կատուին կեր:

Այլ չարն գոհ սըրտով բերանը սըրբած

Ակնոցն ի քըթին լաւ յարմարցուցած

Տակաւին անհամբեր կ'ըսպասէ կ'ասեն

Որ այլ Մուկն Աթիս իւր ատեան դիմեն:

Անշուշտ մեր այժմեան գատաւորք, ատեան
կատուին ատենին բընաւ չեն նըման.

Այլ յաճախորդաց մին պէտք է տուծի,

Զի դատաւորին կերակուր պիտի:

Խ Գ

ԱՂԱՆԻ ԵՒ ԿԱԶԱՂԱԿ *

Կարկաչող կաշաղակն

Ու համեստ Աղանեակն՝

Որ մի ելան ի միասին

Սիրամարգին հիւր գընացին:

Լաւ ընդունեց Սիրամարգ

Հիւրերը՝ շատ մեծարեց,

Եւ դառնալնուն ժամանակ

Նորէն գալերը խընդրեց:

Համբան՝ զմայլած Աղանին

Սիրամարգին վարմունքին,

— « Ի՞նչ քաղցըր, սիրուն

« Հիւրընկալութիւն »,

Ասաց, « Գորա, կարծեմ, հոգին

« Շատ նըման է գըրսի տեսքին »: —

— « Բայց դիտեցիր դուն »,

Հարցուց կաշաղակ,

« Նորա ոտքերուն

« Խորթ տըգեղութիւն.

« Այն ի՞նչ սև, բարակ...

« Ի՞նչ անախորժ ձայն,

« Ականջըս խլացան »: —

— « Չէ, կըրկնեց Աղանին,

« Չի տեսայ ես այն տեղ

« Ոչ մի բան խորթ տըգեղ:

« Նորա սիրուն է բարի,

« Վայելուչ կերպարանք.

« Կեցցէ՛ Սիրամարգ »: —

Չարանենգ լեզուն

Գըտնել կ'աշխատի,

— Նոյն իսկ բարույն մէջ, —

Թէ ոչ չարութիւն,

Գէթ վատ կողմ կամ էջ:

Այլ առաքինին

Եւ հոգւովն արդար

Ծածկէ կամակար,

Ինչպէս Աղանեակ,

Այլոց վըրիպակ:

* Հ. Քերովրէ գրած է և հրատարակած 1889 թ. Բագմա-
վիտի մէջ. էջ 152:

Խ Դ

ԳԱՌՆՈՒԿ ԵՒ ԳԱՅԼ.*

Անմեղ Գառնուկն բուրդ ըսպիտակ ձիւնի պէս,
Ջուր խմելու իջաւ առուակ առանձին.

Վրայ հասնելով, առուին մօտ Գայլն աներես.

- « Պըղտորեցիր իմ ջուրս, պռուց »: -
Գառնուկը՝ - « Ո՛չ, տէր իմ, ասաց.
- Հըրեշտակի անոյշ ձայնով,
Սիրաք գըփ, գըփ բաբախելով, -
« Զճւր տեղ դուն մի՛ չարանար
« Ես շուտ մ' ահա կը քաշուիմ վար »: -
- « Ի՞նչ, չարանա՛ւ, ասելով, Գայլ
« Առաջ անցաւ, մէկ երկու քայլ.
- Մըրմըռալով քըթին տակէն, -
« Անպատուեցիր զիս անօրէն,
« Պէտք է այդոր արդար վըրէժ
« Գու արիւնովըդ հանեմ՝ ես »: -

Այն սոսկալի վըճոյն դիմաց

Մընաց Գառնուկը գամ կըտրած.

Դոյն միջոցին, մի ձայն յանկարծ

- « Կեցիր նայինք, գոչեց, կամաց »: -
Եւ ձայնին հետ թըռաւ իսկոյն,
Հըրացանին անվրէպ հարուած,

* Անտիպ մնացած առակ մ'էր այս՝ որ Հ. Քերովըէ գրած է հետեւողութեամբ Ratisbone-ի:

Չար գազանին շիտակ գըլխուն,
Որ թաւալգլոր ինկաւ սատկած:

Հրացան պարպողը հովին էր
Որ մոլորած՝ իրեն Գառնուկն կը փընտէր:

Այս առակիս նըման գրուած մի այլ կայ,
Ուր կը խեղդի Գառնուկն Գայլէն անխընայ:
Անփորձ հասակն կը խըրատուի այնոր մէջն
Չըբաժնուիլ ընկերներէն:

Իսկ այսոր մէջը կը գըտնայ անօրէն
Արժանաւոր վերջն իրեն:

Խ Ե

ՍԻՐԱՄԱՐԳ ԵՒ ՍՈՒԽԱԿ*

Կը գովէր Սիրամարգ

Իւր աչագեղ փետուրներ.

Շըփանալով և Սոխակ,

- « Անոյշ կ'երգեմ՝ ես », - կ'ասէր:

- Թէպէտ ինքզինքը գովել

Խելօք անձի չէ վայել,

Այլ այդ փոքրիկ թերութիւն

Կը գըտնաս մօտ շատերուն. -

1. Տէս Գառնուկ և Գայլ, առակ ԿԵ:

* Այս առակը նախ 1891ի Բազմավայի 72 իջին մէջ տպուած էր: Թարգմանութիւն մ'է վիտալիս իտալացիէ:

- « Գեղեցկութիւն, ցոյցք և փայլք,
Կ'ասէր, յոխորտ Սիրամարգ,
« Ամէն ձիրքէ են գերագոյն »:
Պընդէր Սոխակն, — « Անոյշ լեզուն,
« Երգ, եղանակ քաղցրալուր՝
« Ունին մեծ յարգ ընդհանուր »: —

Մինչդեռ սոքա վիճէին,
Հասաւ գիշեր մըթագին:
Խաւարին մէջ անտես մընաց Սիրամարգ,
Մինչ Սոխակին երգոց անոյշ եղանակ
Դեռ ևս երկար ներդաշակ
Հընչէր և տայր արձագանգ:

Արտաքին փայլք, գեղեցկութիւն
Շուտով կ'անցնին, դառնան չէք.
Մինչ տաղանդին և հանճարոյն
Մընան 'նդ երկար արգասիք:

ԽԶ

ԷՇ ԵՒ ՎԱՐՍԱՆ *

Խելացի էշն միանգամ
Տեսաւ դիմացն անգուման,
Երկու տոպրակ
Լեցուն վարսակ:
Շըւարեցաւ եղկելին,

* Առակ Հ. Քերովրէի, 1887ի Բագմովոյի մէջ տը-
պուած, էջ 350:

Բերնէն ջըրեր վազեցին:
Ապշած կուշտ կուշտ կը նայէր,
Ու որոշել նա չէր կարնար
Թէ որը նախ ճաշակէր,
Ո՞րը պահէր վաղուան պաշար:
— Խընդիրը մեծ նորա համար,
Եւ որոշելը շատ դըժար: —
Նոյն միջոցին, յանկարծակի,
Վազելով հոն ձին չըհասնի.
Իշուն քըլթին տակ
Երկու լի տոպրակ,
Պարտրաստի վարսակ,
Համեղանաշակ,
Կ'ուտէ ախորժով,
Ու խըխընջալով
Կը վազէ դէպ ի ջըրհոր,
Չովացնել կըշտացած փոր:

Քեզի է խօսքըս, լըսէ,
Թըմբած յողգողդ պատանի,
Երբոր քեզի բաղըն ժըպտի,
Իսկոյն շահուիլդ նայէ:
Թէ չէ ճարտարը քան ըզքեզ,
Մինչ վարանիս դու իշապէս,
Քու քըլթիդ տակ, աշքիդ դիմաց՝
Կը խըլէ քու պատառիկ հաց:

Խ Է

Մ Ե Խ Ա Կ Ե Ի Ա Մ Պ *

- Ամառուան մի տաք շոգ օդին
Կարմիր Մեխակն երերագին
Նշարուած պապկած կը տանջըւէր .
Մահ նորամէ շատ հեռուն չէր :
Սա տեսնելով որ վերև
Ամպիկն՝ մըտած հովին թև,
Ուրախ գուարթ առաջ կ'երթայ,
- « Կեցիր, կ'ասէ, գթա՛ իմ վերայ,
Ազատէ կեանքս սիրուն Ամպիկ,
Յօղէ ծոցէդ քանի մ' կաթիլ » : -
- « Լաւ լաւ, կ'ասէ, Ամպը վերէն,
Երթամ, կու գամ, և այն ատեն
Չէ՛ թէ ցօղեմ՝ պիտի թեթև,
Այլ յորդառատ և ջաղբ անձրև
Կը թափեմ ես հովտիդ վերայ » : -
Այս կ'ասէ ու առաջ կ'երթայ :

Կը խոնարհի Մեխակիկ,
Աչք կը գոցէ մահուն գիրկ :
Երկու օրէն կը դառնայ Ամպն որոտագին
Ու կ'ողողէ սև գերեզման Մեխակին :

Ճըզնաժամին կարօտելոյն
Ձեռք տուր՝ հասիր յօգնութիւն .

* Առակ Հ. Քերովէի, տպուած էր 1887ի Բազմալիսի՝
349 իջին մէջ : Հեռեւորութիւն կը թուի :

Բանը բանէն անցնելէն վերջ,
Երբ մին ընկաւ խաչին ներքև
Անօգուտ է մարմարին շեղջ :
Չորցած ծաղկին ոչ յորդ արծրև՝
Կարօղ է տալ կենդանութիւն,
Ոչ մեռելին մարմար արձան,
Ծաղկեայ պըստակ վրան անթառամ՝
Չեն տար բընաւ կեանք յարութիւն :

Խ Ը

Ճ Ա Ն Ճ Ե Ր *

- Տունը զարդարուած չըքեղ գեղեցիկ,
Սեղանին վըրայ՝ պէսպէս ուտելիք,
Շիշերով գինի շատ քաղցրաւենիք
Մէջ տեղը մի փունջ հոտաւետ ծաղիկ .
Մի հարուտ իշխան կու տար մեծ սեղան :
Տանը չորս բոլոր տեսօք բուրաստան,
Ուր Մեղուն վեր վար կ'աշխատէր ի Ժիր
Հիւթ Ժողովելով անխոնջ անձանձիր :
Յանկարծ սա տեսաւ ճանճերու երամ
Որ մեծատան տուն շիփ-շիտակ կ'երթան :
- « Ո՛ւր բարով, կ'ասէ, կ'երթաք երամով
- « Դուք ի՞նչ գործ ունիք մեր իշխանին քով » : -
- « Մեք ի՞նչ գործ ունինք. - այն տեղ կայ սեղան,
« Շատ քաղցրաւենիք, պըտուղք զանազան .
« Կ'երթանք վայելել » . - կ'ասէ ճանճից մին .

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի :

- « Զեզ ո՞վ ձայն տուաւ », — հարցանէ մեղուն,
« Ամօթ չէ՞ երթալ չհրաւիրած տուն.
« Ես ամբշնալով ի գետին կ'անցնիմ.
« Լըսողք ի՞նչ կ'ասեն՝ Մեղուն ազգական
« Ճանճեր՝ անհրաւէր մարդու տուն կ'երթան »: —
Ճանճեր տըզգալով, — « Քու գործըդ նայէ
« Կ'ասեն մեղունին, դու մեզի համար

« Շատ մի՛ նեղանար,

« Քու մեղրըդ շինէ.

- « Զի երկրիս վըրայ կան այնպիսիներ
« Որ՝ այլոց համար պէտք են աշխատել.
« Կան և այնպիսիք, ինչպէս են Ճանճեր՝
« Ուրիշի վաստակ պէտք են վայելել »: —
Այսպէս ասելով՝ պատուհաններէն
Բըզգացող Ճանճեր ի ներս կը մըտնեն.
Ու շիտակ կ'երթան, առանց քաշուելու,
Սեղանին վերայ ուտել խըմելու:
Տանուտէրն յանկարծ այս որ կը տեսնէ,
Երաւային՝ « Ճանճեր դուրս վարէ » կ'ասէ:
Զեռքը թաշկինակ ծառայն անխընայ
Ճանճերուն ետե նեղացած կ'ինկնայ.
Նոքա շըփոթած վեր վայր կը թըռչին,
Շատերուն սատակ կը փըռուի գետին.
Հազիւ թէ ոմանք՝ դէպ ի պատուհան
Դիմելով շիտակ, դուրս ելնալ կարնան:
Տըզգալով նոցա դէմ կ'ելլայ Մեղու.
— « Վայեքը ձըզած կը փախչիք ինչո՞ւ », —
Կ'ասէ հեգնելով, « Թող լաւ վայլէիք
« Անաշխատ այլոց վաստակ և քըրտինք »: —

Ո՞վ որ կ'ուզէ անաշխատ

Շինել իրեն վայելք բաղդ,

Ճանճերու պէս, շատ անգամ,
Մընայ դատարկ ու տարտամ:
Այլ ես ասեմ քեզ Ճանճիկ
Քաղցրահամ ճաշ ու խորտիկ
Եթէ բըռնի ուտել ուզես,
Սատակըդ հոն կը փըռես:

Խ Թ

ՀՆԱՐԱԳԻԻՏ ՍԱՐԵԱԿՐ *

Տեսաւ Սարեկիկ

Շիշ մի կէսն ջըրով.

Ինքը ծարաւով

Կը տանջէր սաստիկ:

Մըտածեց արագ

Գըտաւ մի հընարք,

Քար ու խիճ մանրիկ,

Կամացուկ մեղմիկ

Լեցուց շիշին տակ:

Ի վեր բարձրացաւ

Զուրը անապակ:

Խըմեց յագեցաւ

Իմաստուն հաւիկ:

Խըրատ քեզ մանկիկ

Լինի սև Սարեակ,

Ամէն ժամանակ:

* Ինքնագիր շարադրութիւն Հ. Ք. Քուշներեանի:

Ծ

Ա. Դ. Ա. Մ. Ա. Ն. Դ. *

Մի մեծ փայլուն Աղամանդ
Որ կը ցոլար իշխանին մատ,
Իբրեւ մատնի թանկագին,
Ի վայր կ'ինկնայ օրին մին
Հասարակաց ճամբուն վերայ
Եւ ցեխին մէջ կ'անյայտանայ
Կոխեն կ'անցնին զինքը ձիեր,
Երկաթագամ պայտերով,
Յետոյ խոշոր մեծ մեծ սայլեր,
Եւ անր ահագին բեռներով:
Խեղճ աղամանդը կը տըքայ,
Յեխին ներքեւ թաղուած
Լոյսէ յոյսէ զըրկըւած.
Այլ միշտ տոկուն կը մընայ:
Ոչ կը ճըմլի, ոչ կը կոտորի,
Տեղէք չի տար ոչ մի բանի:
Կ'անցնի աշունն, կուգայ ձմեռն
Զինն կը պատէ ճանապարհներն.
Այլ ինչպէս որ ցեխին ներքեւ,
Նոյնպէս ձիւնին բեռը թեթեւ
Նա կը տանի անտըրտունջ:
Երբոր զարնան քաղցրաշունչ
Հովը ձիւներն կը հալէ,
Եւ ճառագայթ արեւուն

* Անտիպ առակ Հ. Քերովրէի:

Շիտակ նըմա կը զարնէ,
Նա առաջուն պէս փայլուն,
Ճամբուն վերայ իբրեւ հուր,
Լոյս կու սրփոէ ընդհանուր:
Եւ շուտով այն Աղամանդ
Կը լինի ազնիւ մի զարդ
Արքայական շքեղ թագին,
Շուրջը ակունք թանկագին:

Առաքինի, անբաղդ մարդուն իբր խըրատ
Մէջ տեղ առի այս թանկագին Աղամանդ:
Զի երբոր նա հալածուելով անդադար
Զոհ կը լինի վատ նախանձուն բըռնաբար,
Պէտք չէ ընկճի ու թուլանայ,
Այլ քաջապէս պէտք է տոկայ.
Կու գայ առեն, կ'անցնին կըրից աղտ ու ցեխ,
Եւ նորա սիրտ առաքինի, բարձր անմեղ,
Իբր աղամանդ պայծառ փայլուն
Կը յայտնուին ամենեցուն:

Ծ Ա

(Խառն տուկը)

ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՄԱՆԿԻԿ *

Աստի դու ինձ, տեսօք Մեղու,
Ինչո՞ւ կանուխ ամէն առտու,
Թրուչըտելով մի վեր, մի վար,
Հիւթ կը ժողվես ծաղիկներէն՝

* Առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

Մեխակներէն ու վարդերէն:
Զունիս վայրկեան մ'ըզբօսելու,
Հանգիստ ի՞նչ է. — չըզիտես դու:

- « Մանուկ, ասաց, խելօք Մեղուն,
« Որ կը տեսնաս վաղ զիս առտուն
« Աշխատելու միշտ ըզբաղած,
« Հանգըստութիւնըս մոռացած.
« Օրինակ զիս առ դու քեզի,
« Ձեռք զարկ ի ժիր աշխատանքի.
« Ժողովէ քեզի անկորուստ գանձ
« Կոր հըմտութեանց և գիտութեանց:
« Երբոր անցնի երթայ ամառ
« Դադկանց հեաքերն ևս չեն մընար.
« Կարմիր, ճերմակ գարնան ծաղիկք
« Խամրին ձըմենն՝ դառնան ի չիք:
« Այսպէս հասակ առոյգ մանկան
« Կը թառամի ի ծերութեան:
— « Զի և արև լուսապայծառ
« Կը խաւարի մըտնելով մայր: —

Մըտիկ արա՛, մանուկ, Մեղունին,
Ուշ դիր նորա խրատտու ձայնին.
Աշխատէ որ՝ օր մի վայլես,
Հերկէ, ցանէ՛ քաղոց կ'անես:
Քանի որ դու՝ դեռ Մանուկ ես,
Աշխատէ որ հունձք պատրաստես,
Ըզգաստ վարքով առաքինի.
Զի ձըմեռուան պաշար պիտի:

Ծ Բ

ՄԱՏՂԱՇ ԽԱՌԷ՝*

- Անտառի մ' մէջ ծառ մը կար՝
Երկայն, բարակ ու տըկար.
Սա օր մը մարդ տեսնելով,
Մէջքը սըրած կացինով.
— « Արա՛, ասաց, ինձ մըտիկ՝
« Բաներ ունիմ ասելիք.
« Հոգիդ սիրես՝ չընորհք մ'ըրէ
« Իւ սա չորս կողմըս մարբէ.
« Կըտրէ, վերցուր այդ ծառեր,
« Որ կը նեղեն իմ ճըղեր.
« Թող որ անգամ մ'արև տեսնեմ,
« Կապոյտ երկինքը վայելեմ:
« Տարին անցնի թէ զիս տեսնաս
« Հովտիս բոլորը չըտիրած,
« Այն ատեն զարկ զիս՝ կոտրէ
« Ու տար ի կրակը ձըգէ: » —

Մարդը մըտիկ արաւ Մառին
Ինչպէս իր հին բարեկամին.
Քաշեց մէջքի կացինն հանեց՝
Քովի ծառերն ամեն ջարդեց:
Երբ մինակուկ Մառը մընաց՝

* Գրած է Մխիթարեան առակախօսը 1865ին՝ և տպած
նոյն տարուայ Բազմավիտի 276 իջին մէջ:

- Խելքը կարծես գըլխէն գընաց.
— « Բանէ մ'ասաց, փոյթըս չէ,
« Աշխարհիս կեանք, ալ իմս է »: —

Ուժին տըւաւ որչափ կըրցաւ,
Լաւ մը չորս դին տարածուեցաւ.
Անցնող դարձող՝ երբ զինք տեսնար՝
— « Ազնիւ¹, կ'ասէր, ահա քեզ ծառ »: —
Տեսակ տեսակ թըռչուններ
Եկան դըրին հոն բուններ:
Անուշ հովիկն ալ այս ծառին
Կարծես զմայլած էր տեսքին: —
Բայց եկու տես թէ ինչ դիպուած՝
Դեռ այն տարին չըբողորած,
Լաւ ճըշմարտեց այն հին առած,
Թէ — « Խընտումին յաջորդէ լաց »: —

Աշնան օդեր փոփոխական՝
Մէկ ժամ միւսոյն չէ նըման: —
Օր մ'արև ծագէր պայծառ,
Փոթորկի նըշան չըկար.
Մէկ մ'ալ յանկարծ
Ամպը գոռաց,
Կայծակ ցոլաց,
Հովը պողթքաց.
Զարկաւ Նաոին այնպէս ուժով,
Որ վեր խըլեց հողով մողով:
Նաոն ընկնելով ի գետին՝
Հառաչեց այս խօսք յետին.

1. Ա. Խէրիմ:

- « Հովը մըտքէս անցած չէր,
« Կորսընեցայ անընկեր »: —

Ծ Գ

ՏՂԱՅ ԵՒ ՃՐԱԳ *

Չէ թէ միայն տըղոց համար,
Այլ շատերուն գէշ չէր ըլլար
Հընազանդիլ փորձ մեծերուն,
Լըսել նոցա խըրատներուն.
Այն ատեն շատ չարիք, վընաս
Կը լինէին մեզմէ պակաս:
— Որո՞ւ կ'ասես, լըսողն ո՞վ. —
Կ'ուզեն մարդիկ սորվիլ փորձով:

Տըղայ մի կար՝ չափազանց
Ամէն բանի մէջ ընկած.
Ամէն տեսած առարկայն
Կ'ուզէր տանիլ ի բերան:
Գիշեր ատեն ճըրագին դէմ
Երբոր կայնած կը խաղար,
Խելքին փըչեց որ անպատճառ
Վառ ճըրագին բըռնէ բոցէն:
Չայնը ձըգած կու լար, կ'ողբար,
Լըռեցնելու չեղաւ մի ճար.
Շատ խօսք, շատ բան, ու շատ յորդոր,
Բոլորն եղան անօգուտ:
Մըտքին եկաւ խելացի մօր

* Առակ Հ. Բ. Քուշներեանի:

Հատ իմաստուն մի խորհուրդ,
Ճըրագն իսկոյն

Մօտեցուց տղուն:

Ձեռքը բոցին որ դրպալ՝
Տըղան շուտով յետ կեցաւ,
Ձայնը քաշած, գումարած.
Երբ պի՛ կըցէր նորէն լաց,
Մօտեցուց Մայրըն ճրագակալ:
Տըղան վախէն ալլալէալ,
Ձէ թէ միայն վառ ճըրագէն,
Կը սասանէր՝ աշտանակէն:

Միտքըս արդեօք հասկըցա՞ք,
Ո՛վ նորասէր իմաստագր.
Կ'ուզէք ամէն բան փորձով
Գիտնալ՝ բըռնել շօշափելով.
Լաւ գիտցէք որ շատ բաներ կան
Առակիս վառ՝ ճրագին նըման.
Որոց ուզէք թէ մօտենալ
Կ'էրիք մըրկիք ամէնքըդ ալ:

Ծ Դ

Ա.Ն. Ծ Ե Ղ.*

Պատուհանի մը ճիշտ դիմաց
Մտաւին վերայ Անծեղն թառած
Ճոխալով շէն կը խօսէր
Եւ կարծես թէ բան մի կ'ուզէր

* Անտիպ առակ Հ. Բ. Քուշներեանի:

Հասկըցընէլ: Տանը տիկին,
Պատուհանէն դէպ Անծեղին

— « Եղաւ, ասաց, խօսքըդ հերիք
« Գաղթէ շատխօս անգործ հաւիկ: » —

Անծեղն տիկնոջ պատասխան
Կարկաշ վերցուց խառնաձայն:
Կինն արմընցած ուշ դընելով
Լըսեց այս խօսքս որոշ տեղով:

— « Միթէ դուք ձեր մէջ կընկալիք
« Միգմէ շատ խելօք խօսիք՝
« Հաւատացէ՛ք ես կ'երդնում
« Ձերին և մեր խօսելուն
« Մէջ՝ չըկայ տարբերութիւն: » —

Խըրատ շատխօս կընիկներուն,
Դրուեցաւ այս փոքրիկ առակ
Որ չըլինին զուր տեղ անյարգ:

Ծ Ե

Կ Ո Կ Ա.Ն.*

Կոկանին փուշերէն մի մանկիկ ձեռք խոցած
Լալագին զանգատէր իրեն հօրը դիմաց.
— « Անիծուած այդ չար թուփ փըշերով սըրածայր
« Գեղեցիկ դաշտի մէջ պէտք չէր որ մեծանար,

* Bressier գրած է Le Houx առակը. թարգմանած էր
Հ. Քերովրէ և անտիպ մնացած:

- « Նա չունի մի օգուտ, վընաս է ամենուն »: —
 — « Ոչ այդպէս, հայրն կըրկնեց, ոչ երբէք բընութիւն
 « Անօգուտ բան չաներ: Այլ սորվէ որդի դուն
 « Անձնական այդ փորձով, հեռանալ չարերէն
 « Որ քու սիրտ ի զուր տեղ կը խոցեն, կը կոտ-
 րեն »: —

ԾԶ

ՄԱՄՈՒԿ ԵՒ ՇԵՐԱՄ*

- Այս խօսքերով Մամուկն ծաղրէր ըզՇերամն
 — « Ահ, Տէր Աստուած, այդ ի՞նչ դանդաղ կը շարժիս,
 « Վրադ նայելով կը մաշին սիրտս և հոգիս.
 « Տես ես ինչպէս մի ժամուան
 « Մէջ՝ կը ծածկեմ ամբողջ մի պատ վերէն վար՝
 « Իմ թելերով անհամար »: —
 — « Այո՛, կ'ասէ Շերամ նըմա հեզ ձայնով,
 « Դու կը գործես արագ՝ շուտ,
 « Քոյ նուրբ բարակ թելերով:
 « Այլ ո՞վ, ասա, քաղէ անտի մի օգուտ:
 « Ես կ'աշխատիմ, այո՛ կամաց,
 « Մութ պատենիս մէջ փաթթեմ
 « Սակայն այն տեղ իմ շինած թելը
 « Հասարակաց են գարդը վայելք: » —

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի, Թարգմանած
 Le Bally գաղղիացիէ: (L'Araignée et le Ver à soie)*

ԾԷ

ԷՇ ԵՒ ՓԱՅՏԱՀԱՐ*

Ելած էր սիրտը, անկաւ գըլուխն,
 Սիրտը իջաւ ուր է գըլուխն:
 Առաւօտու վաղ փայտահարն,
 Աւանակին շալակ հեծած,
 Փայտ կոտրելու անտառ գընաց,
 Այլ չըգիտեմ ի՞նչ էր պատճառն.
 Անտառ մըտան թէ չը մըտան
 Չըռաց իշուկըն բարձրածայն:
 Փայտահարին սիրտը շատ նեղ
 Չարկաւ իշուն գըլխին մի հեղ:
 Խեղճ կենդանին սըրտախոց
 Չըզագրեցուց իւր գըռոց:

Փայտհար վեր վազեց, կատղած փըրփըրած.
 « Չայնըդ վար քաշէ, ո՞վ անմիտ », պոռաց:
 Եւ այնչափ ծեծեց գըռան աւանակ:
 Որ յերկիր փըռեց իշուկին սատակ:

Այլ քիչ ատենէն հասկացաւ փայտհար
 Որ՝ իւր բարկութեան, անզուսպ անարդար
 Չոհ էր գընացել խեղճով աւանակ.
 Չըղջաց արդարեւ. այլ ուշ ժամանակ:

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

Եւ փոխան իշով տուն փայտ կըրելու
Հարկադրուեցաւ իշուկն քերթելու.
Սատակն հոն ձըգած՝ կաշին յուս շալկած
Տըրտում և տըխուր դէպ ի տուն գընաց:

Ծ Ը

ՀՈՎԻԻ ԵՒ ԱՐԵՒԱԾԱՎԻԿ *

- « Ամէն օր դու ինչո՞ւ
« Երեսդ դէպ արևու
« Կը դարձընես անդադար »: -
Հարցուց հովիւ մի տըխուր
Արևադարձ ծաղիկին,
Որ հօն կ'ածէր ի դաշտին:
- « Այնոր համար, զի կը ճանչնամ,
« Որ նորա եմ ես պարտական,
« Ամենայն ինչ, որով կ'ապրիմ:
« Կանանչ տերևքս, ծաղիկ դեղին
« Բոլոր նորա են պարգև.
« Զի ձըմբան մէջ, անարև
« Կը խամրիմ ես և կը չորնամ,
« Եւ կը լինիմ ոտից կոխան: » -
- « Արդ դու, հովիւ, սորվէ ինձմէ
« Թէ՛ ինչպէս քեզ ապրիլ պէտք է,
« Դուն ևս քու միտքըդ հանապազ
« Դարձուր առ քոյ Տէրդ Աստուած: » -

* Անտիպ առակ Հ. Քերովրէի. Գաղափարը Եւրոպացի
հեղինակի մ'է:

Ծ Թ

Հ Ե Ղ Ե Ղ *

Վայրագ Հեղեղը յաղթաշուր՝
Բաշեր յողին՝ ճերմակ փըրփուր,
Իբրև առիւծ կատաղաբար
Բարձր լեռներէն կ'իջնար ի վայր,
Աւերելով և քանդելով անխընայ
Ընդդիմակաց ամենայն ինչ առարկայ:
Ոչ ծառ, ոչ ժայռ չէին զօրել
Նորա թափին արգելք լինել:
Երբ գեղացւոց մեծ բազմութիւն,
Օր մի ժողոված լերան գըլխուն,
Կը խորհէին միաբան
Գըտնալ մի ճար կամ դարման՝
Այդ կատաղի տարեր դէմ
Որ իրենց դաշտն ազատեն.
Համբորդին մէկն կանգ առնելով,
Իսկոյն խորհուրդ տուաւ, չուտիւ
Չեռք զարնել նոր ճանապարհի
Լեռան վերէն, ոչ ուղղակի,
Հեշտ դարվարով, ծամածուռ
Տեղ տեղ թումբեր քարակուռ.
Միայն, կ'ասէ՛, այս կերպով
Դուք կարող էք ապահով
Սանձել դորա բըռնութիւն.

* Առակ Հ. Ք. Քուշներեանի: Նախ տպուած է 1887ի
Բազմալի մէջ, էջ 350:

Որով քանդիչն ձեր դաշտերուն
 Կը լինի ձեզ ծառայ, ջրկիր.
 Դադկին արտերդ արօրադիր:
 Քաջ էր խորհուրդն. երկրորդ առտու
 Շատ մըշակներ լեռան չորս քով
 Ըսկսան ի ժիր աշխատելու,
 Կոր ճանապարհն բացին շուտով:
 Փըրփրած Հեղեղը իսկոյն
 Մէջը մըտաւ այն ճամբուն.
 Այլ ծուռ ու մուռ ելեւէջք
 Շուտ կոտրեցին նորա մէջք.
 Քարի, պատի զարնըւելով,
 Վեր վար իջնալ ելնալով
 Յոգնած, դադրած, յուսահատած,
 Վայրենի բարք մէկ զի դըրած
 Հեղեղն՝ եղաւ հանդարտ առու,
 Յարմար դաշտերը ջրելու:
 Եւ երէկուան չար թըշնամին
 Այսօր եղաւ բոլոր գեղին
 Խիստ օգտակար բարեկամ.
 Դաշտ, վարուցան, սեխեստան
 Առուն ջրով ուռճացան,
 Պարտէզք, այգիք, բուրաստան
 Առուն իրենց տուն տարին
 Իբր բարեկամ թանկագին:
 Խիստ բընութեան դէմ՝ փոխանակ
 Բընութեան գէնք ձեռք առնելու,
 Դուն բանեցուր սիրոյ կըրթանք,
 Եւ խոհական անոյշ լեզու,
 Որով բնութեան թերին, պակաս
 Տակաւ ուղղել՝ չըտկել կարնաս:

Կ

(Բանական առակք)

ԼՈՒԿԱՍԻՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԷՇԸ *

Լուկաս՝ ոտքով կամաց կամաց,
 Վեց հատ էշեր առջև ձրգած,
 Մօտ քաղաքէն տուն կը գառնար:
 - Քարուտ փոշոտ էր ճանապարհ. -
 Յոգնած դադրած մեր իշավարն.
 Բընեւելով մի աւանակ,

Հեծաւ անոր ցած շալակ:
 Ճամբան գնալու ժամանակ
 Խելքին եկաւ որ համրէ.
 - Այլ, ո՞վ զարմանք, ի՞նչ տեսնէ.
 Իշերէն մին պակաս է: -
 - Ձի չէր համրել, իւր հեծած. -

Տակն ու վըրայ, չըփոթած
 Այս դին կը վազէ, այն դին կը վազէ,
 Առաջն ելնողին, հարցափորձ կ'անէ
 Թէ՝ « Արդեօք մոլորական
 Է՞լ չտեսա՞ք, ճամբուն վըրան »: -

* Այս բանական առակին նիւթը ժողովրդական պատմութեամբ մ'է՝ որ ընդհանրապէս Լուկասին դերը Նասրեթտին խօճայի կը վերագրեն:

Այլ փո՛ւն տեղ: Գոհացուցիչ պատասխան
Զընդունիր: Յետի ժամ էր¹, մեր աղան
ի տուն դարձաւ, շատ այլայլած:

Կին դէմ էլաւ, սիրտ նեղացած
Կանչեց վըրան. — « Լուկա՛ս, Լուկա՛ս,
« Ուր որ երթաս, հոն կը մընաս:
« Այդ ի՞նչ երկայն տօնավաճառ »: —

Լուկաս անաց. — « Մի՛ նեղանար
« Կընիկ. նախ դուն իմացիր
« Պատճառը՝ վերջ նեղացիր »: —

— « Ի՞նչ է պատճառն, անա տեսնամ »:

— « Այսօր վեց էշ գընեցի,
« վեցը՝ հինգի դարձաւ ճամբան.
« Ես ամէն տեղ փընտռեցի,
« Կորաւ, չըկայ էշերէս մէկ.
« Վա՛յ մեզ կընիկ, ափսո՛ս, մե՛ղք, մե՛ղք »: —

— « Ի՛ջիր վար », ասաց, կինն իշխանաբար:
Լուկաս գումարած, շուտով իջաւ վար,

— « Վա՛յ գըլխուս, վա՛յ ինձի,
« Ասաց կինն Լուկասի
« Դուն չես էրիկ,
— « Այլ էրելիք:

« Եկել կ'ողբաս վեցերորդ էշդ կորսուած,
« Ես կը տեսնեմ եօթն հատ առաջըս շարուած »: —

1. Ղրիմեցիք ցայսօր պահած են, հին և գեղեցիկ բա-
բացատրութիւնս, արեւ մտնելու միջոցին յետի ժամ կամ
ետ ժամ կը զրուցեն. (ՏՃ). աքլամ: Հ. Գ. Քշ.

Կ Ա

ԿԱԹՅԱՎԱՃԱՌ ՄԱՐԹԱՆ *

Աշխատասէր և տընարար
Մարթան՝ աղջիկ կաթնավաճառ
Մի օր կանուխ՝ առաւօտուն,
ի գլուխ սափոր կաթով լեցուն,
Դէպ ի քաղաք կը փուլար,
Խախելու սափորով կաթ.

— Նոյն օրը կար տօնավաճառ: —
Եւ որպէս զի քայլէ ազատ
Հանգրիճած էր ըզգեստներ
Լաւ մի գըսպած. տըրեխներ:

Եւ որովհետեւ շահով տուրեանն
Կը սիրէ հաշիւ: Էւ ահա արատճառն
Որ՝ ըզգաստ Մարթան
Երթալով ճամբան
Կ'ըզբաղէր մըտքով
Իւր հաշիւներով:
Թէ արդեօք կաթին փողով
Ի՞նչ գործ բըռնէ հացով շահով:

* Միթարեան առակախօս Հ. Քերովէն այս առակը Լա
Յոնթենի հետեղութեամբ շարագրած է: Գերպ. Գ. Հիւր-
միզ տաղաչափած է Կարեալաճառ կիճն ու կարեալաճառ. Ա-
սոր մէջ կնոջ անունը Բերրէդ, է. իսկ Մ. Նուպարեանցի
Թարգմանութեան վերնագիրը սա է. Կարեալաճառ Շո-
շան, ու Կարեալաճառ:

Քանի կ'երթայ կը խորկընայ,
Սիրտ տըրոփէ հեալէն
Երեսին գոյնն կ'երթայ կու գայ:

- « Գըտայ, կ'ասէ, ինք իրեն.
« Ես այս կաթին ըստըկով
« Հաւկիթ կ'առնում քառասուն.
« Եւ դառնալով շուտով տուն
« Երեք հաւերըս կարգով
« Թուխ կը դընեմ: Մի ամիսէն
« Քառսուն վառեակ սիրունիկ
« Ման կու գան իմ չորս քովիկ:
« Կորեակ կուտամ, կը մեծցնեմ:
« Յետոյ զիրենք, ինչպէս այս օր
« Վաճառելու տանիմ՝ բոլոր:

« Քառսուն վառեկին

« Ութսուն դահեկան

« Սիրելով կու տան:

« Կ'առնում նոցա գին

« Կը գընեմ իսկոյն

« Մի գառնուկ սիրուն:

« Մեր տունին կըռնակ՝

« Արօտ կայ արծակ.

« Թող սիրուն գառնուկ

« Ազատ արածի.

« Որ շուտով լինի

« Ոչխար մի գիրով:

« Ոչխարս ծախելով

« Կ'առնում մի մոզի.

« Տարին բոլորի,

« Նա կը լինի կով.

« Հորթուկ մ'ետեւէն,

« Վեր վար ցատքելէն»: —

Ուրախութենէն՝ Մարթան այլայլած,
Հորթուն ետեւէն կը վազէ յանկարծ.

Սափորը գըլխէն կ'ընկնայ ի գետին

Սե հողը ծածկէ ճերմակ ըմպելին:

Բարով մընայք

Սիրուն վառեակք,

Կեցիր բարով

Սիրուն գառնուկ,

Ո՛ւր մընաց կով,

Ո՛ւր տեղ հորթուկ . . .

Վըշտագին Մարթա կոտրած սափորով,

Գըլուխը կախած ջախջըխած սըրտով

Կը դառնայ տուն.

Բան մի չասէր և ոչ մէկուն:

Կ Բ

ԱՇՈՒՂ, ԵՒ ՄԵԾԱՏՈՒՆ *

Ձեռքը կիթառ, տըխուր Աշուղ

Երգեր կ'երգէր յոյժ սըրտաբուլիս.

Աչքերը փակ չէին տեսնար,

Նա դըռնէ դուռ հաց կը մուրար:

Դողդոջ ազդու և մեղմ ձայնով

Կիթառին հետ դաշնակելով՝

Նա լըսողաց սըրտերուն խոր

Կ'արթընցընէր կիրք նորանոր:

* Հեղինակութիւն Հ. Բ. Քուշներեանի. նախ տպուած
է 1890-ի Բագրատիայի մէջ, էջ 286:

« Ողորմեցէք, տէրք և տիկնայք նազելի,
 « Թող գուժ շարժէ ձեր սիրտ իմ բազդ եղկելի.
 « Աստուծոյ լոյսն ինձի համար է խաւար,
 « Ահ ձեր դէմքեր, աւաղ, ափսոս չեմ տեսնար.
 « Ողորմեցէք տընանկ անլոյս աղքատին
 « Որ՝ լուսի մէջ օր մի հանգչի ձեր հոգին » :
 « Դուք ունիք աչք, տուն, ընտանիք, շատ բարիք.
 « Անտէր գըլխիս կը պակսի տուն և հացիկ:
 « Չեմ գանգատել, գիտեմ Տիրոջն աղքատաց
 « Կը պակասէր գըլխոյն ներքև շատ հեղ բարձ:
 « Ողորմեցէք տընանկ անլոյս աղքատին
 « Որ՝ լուսի մէջ օր մի հանգչի ձեր հոգին » :
 « Վայելեցէք Երկնաւորին տուրք, պարգև,
 « Այլ մի մոռնաք դուք, յիշեցէք, կայ վերև
 « Աղքատաց Տէրն և մեծատանց դատաւոր,
 « Որոյ առջև չըկայ հարուստ չըբաւոր:
 « Ողորմեցէք տընանկ անլոյս աղքատին
 « Որ՝ լուսի մէջ օր մի հանգչի ձեր հոգին » :
 « Չըլինի թէ անլոյս մընաք դուք անդին
 « Ելանելով ի մութ խաւարն արտաքին,
 « Եւ լըսէք Դուք. Ձուր ծարաւին չըտուիք,
 « Մերկ, քաղցածին՝ մի պատառ հաց, հանդերձիկ:
 « Ողորմեցէք տընանկ անլոյս աղքատին
 « Որ՝ լուսի մէջ օր մի հանգչի ձեր հոգին » : —
 Մի անողորմ, խելքէ թեթև մեծատուն
 Ուշ դընելով օր մի սորա երգերուն
 « Ա՛յսպէս ասաց, լըսողներուն վախ տալով,
 « Կարծես ժողովել ըստակ անհամ երգելով,
 « Քու չար սըրտիդ պատիժ աւել ես արդէն.
 « Փոխան երգի, մուրա՛ անցնող դարձողէն » : —
 Այդ խօսքերէն Աշուղին վիրա խոցուած
 Մի լուրջ ձևով այս ծանր խօսքերը ասաց:

— « Մարդ խաբելու միտք չունիմ ես
 « Ողորմութիւն՝ տուր թէ կ'ուզես:
 « Կոյր լինելուս համար հարկ չէ
 « Որ՝ դադարիմ ես երգելէ.
 « Չէ՞ որ կոյր էր և Հոմեր.
 « Այլ ի՞նչ երգեր նա կ'երգէր: » —

Կ Գ

ԱԳԱՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԱՂՔԱՏԻ*.

Հարուստին մէկ, ճամբու վըրայ,
 Մի աղքատի կը հանդիպի:
 Խոնարհ ձևով ծըռելով սա՛
 Կ'ասէ ձայնով պաղատալի.
 — « Ողորմէ ինձ խեղճ աղքատիս,
 « Վարձդ Աստուծմէ՛ դուն կ'ընդունիս: »
 — « Ես մուրացկան շատխօսներու
 « Չեմ սովորած ստակ բաժնելու: » —
 Կ'ասէ հարուստը բարկացած:
 Վայրկեան չ'անցնիր՝ նորա դիմաց
 Կ'ելնայ մի ա՛յլ տընանկ աղքատ.
 Որոյ ըզգեստք և դէմք գունատ
 Կը յայտնէին համարձակ
 Իւր չըբաւոր խեղճ վիճակ:
 Սա՛ մուրալու ամաչելով,
 Միայն տըխուր նայուածքով
 Կ'իմացընէ դիմացինին.
 Որ՝ կարօտ է օրուան հացին:

* Անտիպ առակ Հ. Բ. Քուշներեանի:

Այլ անողորմ և անտարբեր
Հարուստ, ազահն՝ — « Այն յիմարներ
« Որ՝ խօսելու կը ծուլանան,
« Արժանի չեն ողորմութեան »: —
Կ'ասէ, կ'երթայ շիտակ տուն
Ու ետեւէն կը գոցէ դուռն:

Ազահութեան երբ ժպնտ ախտ
Կը խանգարէ ըզգացումն՝ գութ,
Մարդ կը գըտնայ պատճառ սուտ փուտ
Մերժել դըռնէն ամէն աղքատ:
Ազահութեան ճիրաններէն մեզ ազատ
Կը խընդրեմք, Տէր պահէ հեռու՝ անարատ:

Կ Դ

Ա Ս Տ Ե Ղ Ա Հ Մ Ա Յ *

Աստեղագէտ մ'աչքին դիտակ,
Պըտըտելով լայն և արծակ
Դաշտին վըրայ. վերէն ի վայր
Զըննէր գիտէր՝ յերկնից կամար
Հարուած աստղեր, մոլորակներ.

* Կիւթը՝ կը յիշեցնէ Թաղէսին արկածը՝ որ քաղելով
աստղերը դիտելու միջոց կ'իյնայ փոսի մը մէջ: Պառաւ մը
զայն տեսնելով կը գոչէ « Թաղէս, Թաղէս, դու քու ոտքիդ
տակը ինչ ըլլալը չես գիտեր, ինչպէս կ'ուզես երկինքի մե-
ջինները գիտնալ »: — Եզովբոս ալ Աստղաբաշխ մական-
գրով Նոյն իմաստի վրայ առակ մը խօսած է: տես Հ. Մ.
Բժշկ. ՃԼԳ:

Եւ հոն կ'արդալ՝ մըտքէն կ'անցնէր,
Յաջող, տըխուր ելք և արկած,
Մահկանացուաց համար պահուած.
Եւ ահա ինքն՝ դիմաց կեցած
Զըրհորին մէջ ինկաւ յանկարծ:

— « Դուն կ'ուզէիր, մէկը ասաց,
« Տեսնել ի՞նչ կայ վերը ծածկուած.
« Մինչ չըտեսար քըթիդ դիմաց՝
« Գուր ջըրհորին բերանաբաց »: —

Ա Ռ Ա Կ Ք

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Կ Ե

Գ Ա Ռ Ն Ո Ւ Կ

Ե Ի

Գ Ա Յ Լ*

Օրհնը ի ձեռն հրգորաց,
Վաղուց առակ մ'է լըսուած.
Այլ թէ շիտակ է թէ չէ,
Թող այս առակըս պարզէ:

* Առակ եղովբոսի, Բ: Տաղաչափողք. փեղրոս՝ ուսկից
դրաբար թարգմանած է Գ. Ե. Հիւրմիւլ: Քուիւլ (ВОЛЕБ
и ЯГНЕНОКЪ) որմէ թարգմանած է Գ. Ասվազեան.
Քալ և Գառն: Իսկ Լա Ֆոնթենի սրտայտղ Le Loup et
l'Agneau-ն շատերը թարգմանած են. ինչպէս Մ. Նու-
սարեանց, Գեղապ. Գ. Հիւրմիւլեան և այլք:

Առուակին քով Գառնուկն անփորձ մօտեցաւ,
Անոյշ ջրբով անցնելու իւր ծարաւ:
Գայլըն քրտու՝ լեռնէն փրբած,
Սովէն ոսկոր-կաշի դարձած,
Աչքը չորս դին հասաւ այն տեղ:
Եւ տեսնելով Գառնուկն անմեղ,
Ուզեց իսկոյն պատռել լափել,
Խեղճ կենդանւոյն անպարտ աիւն:

- Բայց, — « Զէ՛, ասաց, թող համաձայն օրինաց՝
(Ասած օրէնքն, էր այն օրէնքն Հրգօրաց)
« Այս գործին տանք մէկ աղէկ գոյն: » —
Եւ ըսկըսաւ գէշ գէշ կանչել.
— « Ա՛յ անըզգամ, լիբբ, աներես,
« Այդ որպիսի՛ յանդըգնութիւն,
« Որ պըղտորես իմ խըմելուն.
« Պէտք է ատոր պատիժն կըրես: » —

ժանտ վիրագին դէմ Գառն անմեղ,
Անշարժ, հանդարտ կայնած իր տեղ,
— « Տէր իմ, ասաց, մի՛ դու այդպէս
« Ի գուր տեղ ինձ բարկանար,
« Զուրը վերէն կու գայ վար.
« Որով՝ բընաւ մէկ կերպով
« Պըղտորելու կարող չեմ ես
« Քեզմէ շատ վար կենալով: » —

- « Գու պըղտորես ջուրըս՝ պոռաց
Գայլը կատղած փրբփրած,
« Զայն ալ յիշեմ ինչ որ ասիր դու հերոս: » —
— « Ե՛ս. — Ես չըկամ դեռ մէկ տարու,
Ասաց Գառնուկը, « դեռ ես մօր կաթ կ'ուտեմ: »

- « Թէ՛ դու չէիր ասող, աղբարդ էր՝ գիտեմ: » —
— « Ես չունիմ աղբար: » —
— « Մի՛ խօսիր երկար.
« Աղբարդ որ չէր՝ քեռիդ էր.
« Զի դուք մեզի չէք խնայեր,
« Ոչ ձեր հովիւ և ոչ ձեր շուն,
« Պէտք է ատոնց պարտքը տաս դուն: » —
Ասաց խըղդեց Գառն ու կերաւ,
Եւ մըրմուալով գընաց կորաւ:

Կ Զ

Ե Ա Ղ, Կ Ո Ի Ն Ք *

Մէկ պարտիգի մը մէջ ծաղկունք զանազան
Կը ծաղկէին հոտով տեսքով աննման.
Ոմանք ծառոց փաթթուելով կ'ելնէին,
Ինչպէս բաղեղն ու պատատուկ.
Եւ այլք ցածուկ կը բացուէին ի գետին,
Ինչպէս վէովէնն ու հըրանունկ:
Հօն գըտնուէր ամեն տեսակ,
Բարդ բարդ մեխակ, կարմիր՝ ճերմակ.
Իսկ շուշաններ՝ վայրի՛ ջրբի և հովտաց
Կը բացուէին ամեն օր նոր ի նորանց:
Աղբերաց-արիւնըն Հայաստանեայց՝
Հօն տեղ կը փայլէր ի բոսոր հագուած:
Բուրաստանին մէկ շուք տեղ՝
Կ'ապրէր քաշուած և Մանուշակն աչագեղ:

* Ինքնագիր անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

Օր մի օրանց առտընանց,
Գըլուխն ի վեր, շիփ-շիտակ,
Կայնած Շուշանն ըսպիտակ՝
Յոխորտաբար՝ Մանուշակին զայս ասաց.
— « Բա՛ Մանուշակ, ո՛ւր մըտեր ես.
« Հոտըդ կ'առնում, դուն չըկաս,
« Ախոստ չէ՞ քեզ. դուն մեղք չես,
« Այդպէս ինչո՞ւ խեղճ մընաս...
« Թէպէտ հասակդ է փոքրիկ,
« Այլ աչերդ են խորոտիկ.
« Դու մէկէ մ'ալ ամբշնալու բան չունիս,
« Կարճ հասակէդ քաշուիլ պէտք չէ քեզ, հո-
(գիտ: » —

Այն Շուշանին սրնապարծ
Յոխորտանքին փոխադարձ՝
Մեր Մանուշակն հեզ ու խոնարհ
Դարձաւ ասաց հանդարտաբար.

— « Ազնիւ սըրտիդ, պերճ Շուշան,
« Շնորհակալ եմ բիւր անգամ.
« Այլ կը խընդրեմ, ինձ համար
« Դու մի՛ մաշուիր ու հոգար.
« Իմ վիճակէս ես գոհ եմ.
« Այս տերևոց շուքին տակ՝
« Ազատ կ'ապրիմ հովէն մըրըկէն: » —

Այսպէս անցաւ այն առաւօտ.
Բայց ահա տես, կէսօրուան մօտ
Մէկ տաք քամի մը փըչեց,
Մեր ծաղկանց տեսք շնորհք խամրեց.
Յետոյ կարկուտ և յորդ անձրև
Լոյս ծաղկանց մութ բերին արև.

Ոմանց տեղերն ալ չըմընաց,
Շատերն ընկան թոռմած դեղնած.
Եւ այլք կախուած գըլխիվայր
Կ'երերային խեղճաբար:
Իսկ մեր Շուշանն՝ որ առաւօտ
Մեծ մեծ խօսէր յոխորտաբար,
Ջարդ բուրդ եղած, աղտոտ-կեղտոտ
Յեխերուն մէջ քաշ կու գար:
Այն ժամանակ Մանուշակ,
Իր ցօղազարդ աչերով,
Նայեցաւ մէկ մը չորս քով,
Եւ ստեղծողին տալով փառք՝
Սըրբեց աչքին ցօղ-արտասուք
Հառաչելով խորունկ խորունկ:

Ծաղկունք, Շուշանն ու Մանուշակ թող մէկդի,
Խրատս այս ձեզի է՝ օրիորդք նազելի,
Ո՛վ Մանիշակք կենդանի,

Չընաշխարհիկ դուք մայրացուք հայրենեաց,
Մի՛ սիրէք, մէջ տեղ ընկած, ապրիլ բաց,

Այլ սիրեցէք աւելի
Ձեր տունն ու անկիւն հայրենի,
Եւ մայրական հովանի,
Ազատք յաղտից աշխարհի:
Ըզձեզ գըտնել հօն կարնան
Պարկեշտ աչեր սիրական.
Կ'ըլլաք ի կեանս բաղդաւոր,
Նոյն և սերունդք ձեր բոլոր.
Ապա թէ ոչ, բա՛ղդ տըխուր,
Դուք ալ կ'իյնաք առարուր:

ԿԷ

ԿԱՊԿԻՆ, ՄՈԳԱԿԱՆ ԼԱՊՏԵՐԸ *

Ձեզի կ'ասեմ, մատենագիրք, հեզինակք,
Որ միշտ վրսեմ ու բարձր ոճով
Իբր ամպերէն որոտալով
Կը գըրէք երգ ու Արձակ.
— Թէ հասկըցող ալ չըլլայ ձեր գըրածին, —
Խընդրեմ, դըրէք ուշ առակիս իմաստին:

Մարդուն մէկն ունէր
Մոգական լապտեր.
Անկէ ալ զատ իրեն տուն
Կապիկ մը կար վառվըռուն.
Ձոր տեսնելու կու գային
Ժողովըրդոց բազմութիւն:
Ապուզնիկ էր կապկին անուն,
Ինք լարախաղ շատ ոստոստուն.

Կը ցատըրտէր, յոտն ի մատին կը խաղար,
Յանկարծ մեռեալ՝ լարին վըրայ կ'երկըննար:

Որ մը սորա տէրը գընաց գինետուն.

— Անշուշտ այն օրը տօն մը կար,
Թէ ի՞նչ սուրբի՝ միտքըս չի գար: —
Անտէր տան մէջ մընաց կապիկն իր գլխուն,

* Հ. Քուչներեան Ֆլորիանու Le Singe qui montre
la lanterne magique կոչուած առակէն թարգմանած է
մանկութեան միջոց:

Այլ սակայն ոչ անհոգ, անգործ ու դատարկ.
Ձի այդ բան՝ էր նորա բնութեան հակառակ:

Ուստի ժողովեց տիրոջը տուն
Դուռ դըրացի մեծ բազմութիւն.

Շուն, կատու, խոզ, հաւ հընդկահաւ,
Կարճը՝ զրուցեմ, ով որ գըտաւ:

— « Մըտէք, մըտէք, կը կանչէր մեր Ապուզնիկ,
« Ձարմանալի նոր տեսարան

« Պիտի բանամ ես ձեր դիմաց,

« Ո՛րչափ ուզէք ձերի անվարձ զուարճացիք.

« Ներս մըտնելու փող տալ հարկաւոր չէ՛,

« Արածըս բոլոր ձեզի պատիւ է: » —

Հանդիսականք ամենեքեան՝

Իրենց տեղերը բազմեցան:

Մէջ տեղ բերուեցաւ Մոգական Լապտերն,
Աճապարեւով փակեցին փեղկերն:

Ու բերնին տալով շրջեփ՝ Ապուզնան,

Շատ զովեստ զրուցեց Լապտերին վրան:

Խօսք չըկար մեր ճարտար կապկին արուեստին,

Միայն լըսողը յօրանջելով ծափ զարկին:

Անով կապիկը գոհ եղած՝

Առաջ անցաւ սօթտըւած՝

Առաւ ներկուն ապակին,

Եւ յարմարցուց Լապտերին:

— « Տեսած ունի՞ք ասոր նըման՝

« Ձարմանալի նոր տեսարան,

Դարձաւ կանչեց նա մեծաձայն.

« Նայեցէք, բարեկամք,

« Ահա՛ ձեզ արեգակ,

« Ճառագայթներն արձըկած,

1. Շատախօս:

« Լուսապայծառ գեղապան՝
 « Ահաւասիկ ձեզ և լուսին
 « Արծաթափայլ բոլորովին:
 « Սոցա ետեւէն Աղաքն ու Եւան
 « Չորս դին կենդանիք և հաւք զանազան.
 « Այս է ստեղծումն աշխարհի » : —

Հանդիսականք ամենայն,
 Թաղուած ի խոր մթութեան,
 Թաթերուն վըրայ ելած
 Աչքերնին մեծ մեծ բացած,
 Լսածնին տեսնել կ'ուզէին.
 Բայց էր խաւար ամէն դին:

— « Հաւատացէք, կանչեց կատուն անհամբեր,
 « Կամ իմ աչքս բոլորովին են կուրցեր,
 « Կամ կապիկդ այդ ցընորած
 « Գուրս կու տայ բերնին եկած: » —

Շունն նեղացած՝

— « Ըսկիզբէն վեր ես ալ, ասաց,
 « Ամենին բան չեմ տեսած » : —
 Իսկ հընդկահաւն, այսպէս կ'ասէր.

— « Շիտակը՝ ես տեսակ մ'բաներ
 « Կը տեսնամ էր.

« Բայց եկ նայէ որ այդ բաները մէկ մէկ
 « Զանազանելըն դժուար է » : —
 Իսկ կիկերոնն անդադար
 Կը ճառատէր ճոխաբար.

Մինչդեռ իւր իսկ պակասութիւն՝
 Պատճառ էր բան չերեւալուն.

Թէ հարցընես. — « Արդեօք ինչ էր. » —
 Լապտերին մէջ լոյս վառած չէր:

ԿԸ

ԾՆՆԴԱԿԱՆ ԼԵՈՆՏ *

Անգամ մը Լեոնն տղաբերքի ցաւերով՝
 Կը ճարճատէր, կը գոռար գէշ գէշ ձայնով.
 Ամեն կողմէ շատ բազմութիւն
 Ժողովեցան ի տեսութիւն:

Իրարու այսպէս կ'ասէին.

— « Այս Լեոնն ո՛չ լեռ կամ բլուրս՝
 « Նոր աշխարհք պէտք է բերէ գուրս » : —
 Բայց Լեոնն ծնաւ մուկ մի չընչին:

— Առակիս նիւթ փուճ ալ ըլլայ—
 Խոր իմաստին խօսք չըկայ: —

Ո՛վ բարեկամ, մի՛ թէ նըման
 Չե՛ն այն Լերին ծընընդական
 Մեր նորասէր հեղինակը,
 Որոց գոչումն և աղաղակ

Կարծել կու տան թէ նոր Հոմեր
 Պիտի ընծայեն հրաշալի բաներ, (քնին.
 Մէկ մ'ալ դուրս գան անոնց գողցած ապրան—
 Ո՛ր թէ անոնք ալ մէկմէկու յարմարին:

* Գաղափարը Եզովրոսինն է: Փեղրոս տաղաչափած է
 (Լեռն ծննդական) ըստ Գ. Ե. Հիւրմիւլի: Մ. Նուպա-
 րեանց՝ Լա Ֆոնթէնի La Montagne qui accouche—
 Թարգմանած է Լեռ երկանց մէջ մակագրով:

ԿԹ

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԽԱՂՈՂ.*

Սոված Աղուէս մը չգիտեմ ո՛ւր
Կ'երթար տըրտում ու տըխուր.

Մէկ մ'ալ յանկարծ դէմն ելաւ,

— Հիանալի՛ բան իրաւ, —

Պատի մը տակ՝ դէպ ի վեր

Խաղողնիքի՛ շէն ճիւղեր:

— Ի՞նչ կ'ուզէ սիրտ, — հա՛ շարք ու շարք

Խաղողներու ամեն տեսակը.

Հարսնամատունք, այծըստինք

Եւ այլ խաղողք թանկագինք.

Որը դեղին ոսկեփայլ,

Որը կարմիր՝ սեւացեալ,

Ամենք հասուն և թափանց

Մէկ քան ըզմէկ գերազանց:

Խեղճ Աղուեսին հարուաւ ազուան,

Բերնէն շողիքըն վազեցան.

Ա՛խ, ինչ կ'ըլլար որ մէկ ողկոյզ

Մէկը կըտրէր տար Աղուիսուս.

Որ կարծես փորըն դե մըտած,

* Եղովրտսի առակ ԼԹ. Նոյնը երգած են ֆեդրոս՝ որմէ
դրարար Թարգմանեալ է. Լա Ֆոնթէն Le Renard et les
Raisins. Թարգ. Նուարեանց: Քուիով (Лисица и
виноградъ). Թարգ. Գ. Այվազեան:

1. Արմատ կամ Թուփ խաղողոյ:

Երկու թաթից վըրայ ելած,

Ֆատքեց վազեց, խածաւ փըրցուց,

Հազար հընարք՝ խելք բանեցուց.

Բայց հասնելու չեղաւ ճար.

Կուզերը վեր, ինքը վար:

Այն ատեն սիրտը տըկուած,

— « Թի՛ւ, ես անխելք եմ, ասաց,

« Որ ազոխին ետեէն

« Կ'անցընեմ իմ թանկ ատեն.

« Միշտ այդպիսի փուճ բաներ՝

« Մարդիկներուն կ'ըլլան կեր: » —

Հ

ԱՆՏԱՌ ԵՒ ԿՐԱԿ*

Բարեկամիդ սիրտը նայէ,

Չըլլայ թէ շահ փընտոնս իրմէ:

Ահա քեզ այս առակ

Ըլլայ լաւ օրինակ:

Եւ թէ անոր չըհաւնիս՝

Օրինակովը խրատուիս:

Անտառին քով կրակը մըխար,

Ոչ ոք իրեն նոր փայտ կու տար.

Քանի կ'երթար կը մարմըրէր՝

Գրեթէ արդէն մոխիր կապէր:

* Քուիով տեղծած է (Роща и огонь) առակը՝ որմէ
Թարգմանած է Հ. Գ. Այվազեան և Հ. Քերովբէ ազատա-
բար ընդլայնած է:

- Յանկարծ նոր խելք մըտածեց.
Բաղդն ալ, իրաւ, յաջողեց:
- « Եղբայր, ասաց Անտառին,
Որ հոն գըտուէր իր ձախ դին, —
« Ի՞նչ վիճակի ես հասեր.
« Ո՞ր են այն քու տերները: » —
Անտառն անփորձ գըտուեցաւ՝
Եւ սիրտն ելած խօսեցաւ.
- « Այս հովերուն, այս ցըրտուն
« Որ վայ բերին իմ գըլխուն,
« Ալ ի՞նչ ինձի հարցընես.
« Չմերուան հարցնու թէ կ'ուզես.
« Բոլոր գարունն և ամառ
« Աշխատելով անդադար,
« Հազիւ չորս դիւս զարգարեմ՝
« Որ սուտ աշխարհք վայելեմ,
« Յուրտ պախըրցին՝ մէկ մ'որ գայ
« Բոլոր տերես վար կու տայ.
« Ա՛լ անկէ վերջ ինձ համար՝
« Արեւուն լոյսն է խաւար »: —
- Չար սիրտ Կըրակն ոգի առաւ՝
Անոյշ անոյշ վըրայ բերաւ: —
- « Սիրուն եղբայր, մի՛ վախնար՝
« Քու ցաւերուդ ալ կայ ճար.
« Ձեռքէս եկածն ես կ'անեմ,
« Որ քեզ ցըրտէն պաշտպանեմ »: —
Աչքը գոցեց՝ բերան բացաւ.
Իրաւն ու սուտը դուրս տըլաւ:
Մէկ մը ինք զինքն Աստուած կ'անէր,

1. Անան պաղ բամին:

- Մէկ մ'արեւուն հաւտարցընէր: —
« Պարծիլ՝ կ'ասէր, չեմ սիրեր
« Եւ ոչ եղածը՝ ծածկեր:
- « Հին Պարսիկներ խելք ունէին՝
« Ըզմեզ փուճ տեղ չըպաշտեցին:
« Հիմա նորէն բուսոց համար,
« Մենք արեւն վար չենք մընար.
« Չըմեռը թող սաստկանայ,
« Թող ամեն բան սառ դառնայ,
« Կըրակն որ քովը մօտենայ՝
« Սառը շուտով ջուր կ'ըլլայ:
« Ամեն տեղ կան ջերմանոցներ՝
« Որ հասցընեն մեծ մեծ բոյսեր,
« Ուր ոչ տերեքըն կը թափին
« Եւ ոչ պըտուղքըն պակասին:
« Ասոնց պատճառը թէ փընտոս,
« Իսկոյն՝ կրակն է, կը լըսես:
« Դու ինձ կըտոր մը տեղ տուր,
« Քըչիկ մըն ալ կերակուր.
« Անկէ վերջ բան մի՛ հոգար՝
« Յուրտէն քեզի զեն չի գար »: —
Անմիտ Անտառն այս որ լըսեց,
Չըմերուան վախը փարատեց.
- « Իրաւ, ասաց, բարեկամ,
« Ամէն ուզածըդ կու տամ.
« Դու լոկ տերեքս պահէ՛
« Բոլոր Անտառը քուկդ է »: —
Այլ քիչ անցաւ, շատ գըղջաց.
Բայց բան բանէն էր անցած:
Կրակը բնութեամբ հանդարտ չէ,
Չամենքն էրել կը սիրէ.
Անտառէն ներս մըտնելուն պէս

Լըրեց մըրկեց չոր խոտն ու սէզ.
Անկէ ետեւ շատ չի քըշեց՝
Բոցը ծառոց գագաթն հանեց.
Բոլոր Անտառը կրակ դարձաւ,
Ծըխով երկինքը լըցուեցաւ:
Մեծ կաղնիներ, ծեր կընձնիք
Եւ երկրիս պէս հին մայրիք,
Որոց սըփռած զով շուքին տակ՝
Հանգչէր ճամբորդ յօր հասարակ,
Երկու երեք ժամուան մէջ
Դարձան եղան մոխրի շեղջ:

Հ Ա

Ո Ձ Խ ԱՐ Ե Ի Շ Ո Ի Ն *

Ոչխար մը Շան կը գանգըտուէր,
— « Կը զարհուրիմ, կու լամ, կ'ասէր,
« Երբոր մըտացըս առջև գան
« Մեր ցաւալի կեանքն ու վախճան:
« Դու ալ գերի ես ասկերախտ մարդկանց ձեռք,
« Հաւատարիմ, անհընազանդ ոչ երբէք.
« Բայց արդեօք ի՞նչ փոխարէն
« Կը սպասես դու նոցամէն,
« Եւ վերջապէս մահ տըխուր:
« Ես տարեկան բուրդս անոնց տամ.
« Կը մակըրդեն կաթէս պանիր ու մածուն,
« Լի բարութեամբ ինձմով կ'ըլլայ նոցա տուն
« Ինձմով և դաշտք պարարտանան:

* Ինքնագիր առակ Հ. Քուշներեանի:

« Նորա մեզ ի՞նչ անեն աղւոր,
« Ո՛հ, ամէն մէկ Աստուծոյ օր՝
« Մեզմէ մէկ մէկ ջոկեն մորթեն.
« Ողջ թէ ապրինք նոցա ձեռքէն՝
« Դայլ գազաններն ըզմեզ պատուեն:
« Այսպէս երկու թուրի մէջ՝
« Ձուր կ'աշխատինք մենք անվերջ,
« Եւ կը մեռնինք յուսահատած:
« Այս է եղեր ճակտնիս գըրուած »: —

« Իրաւ է քու ասածդ ամէն,
« Պատասխանեց Շունն իմաստուն.
« Բայց ի՞նչ. — կարծես որ նոքա՞ են
« Ինձմէ քեզմէ երջանկագոյն:
« Ձէ, քուրիկ չէ.
« Այս խօսքըս լաւ միտքըդ պահէ.

« Չարիք կըրելն ուրիշներէ,
« Չարչարելն շատ աղիկ է »: —

Հ Բ

Ի Շ Խ ՈՐ ՀՐԳԱՏՈՒ *

Անտառին մէջ ձոր մը կար,
Ուսկից անդին անցնելու
Չըկար չէնքով ճանապարհ:
Ատոր մէկ ճար տեսնելու
Ժողովեցան կենդանիք

* Թուր թէ Հ. Քերովըէ շարագրած է:

ի խորհուրդ՝ մեծ պըզտիկ։
- Արդեօք կամուրջ չինեն նոր
թէ լեցընեն դար ու փոր։ -

Եւ զի Առիւծն է ճանչցուած
Թագաւոր՝ մէջ կենդանեաց,
Առաջարկեց Աղուիսուն՝
Որ տայ խորհուրդ բանիբուն։
Ճարտարամիտ Աղուէսն իսկոյն
Տըւաւ խորհուրդ հաճոյագոյն։

Ասաց. - « Տէր արքայ,
« Որպէս զի ըլլայ,
« Մեր ճամբան շիտակ
« Ամեն ժամանակ,
« Կամուրջ մը պէտք է մեզի,
« Թէ տէրութիւն ձեր հաճի.
« Հրաման տըւէք որ չինեմ,
« Զորիս վըրայ գայն կախեմ »։ -
Առիւծն ասաց. - « Ինչպէս գետես,
« Այնպէս արա, վարպետ Աղուէս »։ -

Աղուէսն իսկոյն իշխանաբար՝
Տուաւ ամենուն պաշտօն յարմար։
Զըրշուք եղան որմնադիր,
Յաղթանդամ փիղը ջըրկիր։

Իշուն ասաց. - « Իսկ քու գործըդ էշ-աղբար
« Ըլլայ՝ կըրել շողախ տաղախ, կիր ու քար »։ -

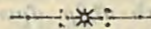
Այն ատեն էշն՝ իբր ատտիկեան ոճն ըզզօն,
Կամ թէ գուրցեմ ի կենդանիս նոր Պղատոն,
- « Մենք ալ, ասաց, թէ և չըլլանք շատ գիտուն,

« Ասկայն գէշ չէր այս գործիս մէջ . . . »
Վըրայ բերաւ Աղուէսն. « Լըսենք խօսքիդ վերջ »։
- « Ասկայն գէշ չէր գիտնալ բանին էութիւն.
« Կամուրջ ձորիս երկայնքին
« Պիտի ձըգուի՝ թէ լայնքին -
« Թէ երկայնքին՝ ասէք շինուի,
« Շատ նիւթ, շատ ծախք պիտի լինի »։ -

Իշուն այս նոր խելքին վըրան՝
Բոլոր ժողովքը միաբան՝
Հա՛ հա՛, խընտալ ըսկըսան։

Աղուէսն իսկոյն խոհեմաբար՝
- « Շէնքին դըրքին, ծախքին վըրայ.
« Մտածել, ասաց, մեզ կ'իյնայ.
« Իսկ դու նայէ էշ-աղբար,
« Ի՞նչ հըրաման որ լըսես
« Տեղն ի տեղօք կատարես.
« Առանց քովէդ խելք խառնելու »։ -

Խորհրդական մարդ ըլլալու
Պէտք է կըտրուկ բարակ հանձար.
Բայց այդ զանձն ալ՝ դժբաղդաբար
Շատ մարդկանց քով չես գըտնար.
Թէ այդ բնական տուրք չունիս,
Լըռէ, չափէդ դուրս չընկնիս.
Խըրատ քեզ էշն առակիս։

Հ Գ

ՈՒՂՏՔ ԵՒ ԷՇ*

Ամառնային էր եղանակ,
Եւ կէս օրուան բարկ արեգակն
Ուղղահայեաց ճառագայթիւք դէպ ի վար՝
Կ'էրէր մըրկէր գետին, դաշտերն արտավար:
Մէկ սայլավար՝ չգիտեմ ինչո՞ւ
Փոխանակ էշ կամ եզ լծելու,
Ուղտեր լըծեց իր սայլին:
Սովորաբար մեծ տաքերուն
Ուղտերն՝ ի դաշտըս կ'արածին,
Այս է իրենց արտօնութիւն:
Հիմա Ուղտերը գայրագին
Նայելով ծուռ ծուռ սայլորդին,
Զարկին ջարդ բուրդ կոտորտեցին
Լուծը և սայլն անիւներով.
Դեռ անով ալ գոհ չեղան,
Ու այլանդակ գէշ ձայներով՝
Հա՛ մէկմէկու դէմ ալ ելան:
Թընդաց գետինն ոտքերուն տակ,
Տըւին լեռներըն արծազանգ:
Խաղաղասէր սիրտ իշուկին
Զըդիմացաւ այն աղմուկին.
Հեռուներէն վազեց եկաւ՝
Կըռուողներուն մէջը մըտաւ.

* Առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

Մէկուն կը զըռար. — « Կեցիր քիչ մ'աղբար », —
Մէկաւին, — « Հանդարտ, այդպէս բան չըլլար »:

Իսկ Ուղտերըն կատաղած,
Աչքերնին մութ կոխած,
Առին զիշուկն ոտից տակ՝
Միջնորդն եղաւ շան սատակ:

Երբ մեծամեծք կը կըռուրտին,
Փոքրեր փոխան մէջ մըտնելու,
Պէտք է որ լաւ պատրաստուին՝
Իրենք զիրենք պաշտպանելու.
Ապա թէ ոչ՝ — « Ուղտեր կըռուան,
« Իշուկը կ'ըլլան ոտից կոխան »:

Հ Դ

ԱՌԻԻԻՆ ԵՒ ՄՈՒՆ*

Զիջողութիւն ու հեզութիւն
Ամեն գործոցը հիմըն դիր.
Թէ Ողորմոն ըլլաս գիտուն,
Դարձեալ ըզքեզ տըգէտ ճանչցիր.
Եւ թէ ուժով՝ Տորքայ պէտ

* Եզովոս Առիւն և Ջանն (ՄՁ) առակը խօսած է, որուն զաղափարը Լա Ֆոնթէն իր բնիկ քաղցրաձայնութեամբը երգած է. տես Le Lion et le Moucheron: Զայս գրեթէ հաւատարմութեամբ թարգմանած է Մ. Նուպարեանց: Իսկ Քախլովի (Левъ и кошаръ-р) Գ. Ասվազեան (Առիւն և մոժակ) և Հ. Քուշներեան ազատ թարգմանք են:

Ժայռերն ի ծով գըլորես,
Դեռ մի կարծեր թէ քու առջև
Ամենք պիտի բըռնեն բարև:
Յիշէ՛ Մուրդաքէն որ ըզՀաման
Կըրցաւ հանել ի կախաղան,
Դարձիր նայէ՛ և մեր Մունին
Որ Առիւծուն հանեց հոգին: —

Չըզիտեմ՝ օր մ'Առիւծն ինչո՞ւ՝
Մունին ծուռ ծուռ նայեցաւ.
Այնպէս այս բան դըպաւ սըրտին
Այն աննըշան միջատին,
Որ առանց չափը նայելու
« Վըրէ՛ժ », կանչեց և ոտք ելաւ:
Երծաղական բան է իրաւ.
Ո՞վ է Առիւծն և Մունըն ո՞վ.
Բայց Մունը ոչ միայն խօսքով
Հապա գործով կըռուի ելաւ:
Բացաւ թևերը թըռաւ վեր,
Պատերազմի փող կը զարնէր:
Առիւծն ըզՄուն արհամարհեց.
Բայց նա յանդուգըն ձեռներէց՝
Չայնը ձըգած, գըլոր գըլոր
Ման եկաւ հեղ մ' անոր բոլոր,

Յետոյ շիտակ ճակտին վըրայ:
Առիւծն ուզեց մէկ հարուածով
Միջատն անել արինւլըւայ.
Ու կամացուկ յետ քաշուելով
Քովի ծառին՝ այնպէս ուժով
Յանկարծ զարկաւ ճակատն ահեղ,
Որ մէջտեղէն ճաթեցաւ,

Եւ տաք արիւնն իբրև հեղեղ
Երեսն ի վայր վաթեցաւ:
Եւ մինչդեռ խեղճըն կարծէր
Որ ոսոխին յաղթեր էր,
Սատանորդի Մունն ակընջէն՝
« Չեղաւ », կ'ասէր հեզնելով:
Այս խայթող խօսքն ալ լըսելով.
Սիրտ Առիւծին փըրթաւ տեղէն:

Կատաճ փըրփրած մոռնչեց գոռաց,
« Մեռնի՛մ երբա՛մ », յուսահատած.
Եւ ձըգելով գինք ի գետին,
Գըլուխն ուտքեր ասդիս անդին
Ջարկաւ ջարդեց ու կոտորեց:
Բոլոր անտառ ելաւ ի դող,
Երկինք դիզուեր փոշին ու հող:
Յետին անգամ մը մոռնչելով
Թէ շունչ թէ կեանք՝ հառաչելով
Գազան բերնէն դուրս փռչեց:

Ուրեմն հիմա մեր Աքիւլլէս,
— Մունն է, Առիւծը չըկարծես, —
Օդուն մէջէն թևեր բացած՝
Նայեցաւ մէկ մ'աչօք խոժոռ
Առ սատակած նորըն Հեկտոր.
Եւ սիրտն անով պաղըշտըկած,
Թողուց ըզգին՝ թըռաւ ի վեր.
Ըզյաղթանակն ոչ կոյր Հոմեր՝
Այլ քաջ Աքիլս այս ինքն երգէր:

Ն Ե

ԳԱՅԼ ԵՒ ՄՈՒԿՆ՝

Գայլը քաղցած խըլեց հօտէն մէկ գէլ ոչխար,
Ու սիրտն ի դող վազեց փախաւ դէպ ի յանտառ:

Հոն ոտք դրաւ թէ չը դրաւ

Խեղճ կենդանին գետին զարկաւ,

— « Ա՛յ, պոռալով, ապուշ անխելք,

« Քիչ մընաց որ զիս տայիր ձեռք:

« Ինչ և իցէ՝ լաւ պըրծանք

« Այս անգամ՝ ալ անվըտանգ »: —

Կոխեց փորին սուր աղաներ

Դունչն ետէն կըռեց ի խոր,

Ինչ կար չըկար՝ լափեց բոլոր.

Խառն ճարպով լի աղիքներ,

Սիրտ, թոք, փայծաղ

Արիւնթաթախ.

Եւ մէկ ժուճով, ինչ կը կարծես,

Կերաւ գիրուկ ոչխարին կէս.

Մընացածին աչքը վըրան,

— « Թողունք, ասաց, այդ ալ վաղուան »: —

Ուռած տըկրած՝ սատակի պէս

Շընթըռկեցաւ գետնին երես:

Դըրացի Մուկն որսին հոտէն

Արտորնօք դուրս ելաւ ծակէն,

Պինչը դէպ հոն չըտկելով,

Եկաւ հասաւ Գայլին քով.

Եւ ոչխարէն բըրդուն մ'առած՝

* Առակ Քոփուի (Волкъ и мышенокъ). Թարգմանիչ Գ. Այվազեան, Ք. Քուչներեան:

Քաշքըշելով իր ծակ զընաց:

Ի խոր քունէն Գայլն արթընցաւ,

Բարկութենէն կըրակ դարձաւ.

Կանչ մը վերցուց անհնարին,

Լեռներ ձորեր թընդացին:

— « Հա՛, պահապանք, հասիք, կանչէր,

« Անտառիս սէջ գող է մըտեր.

« Արիք, բըռնէնք զանըզամս այն,

« Որ արժանի է խիստ մահուան »: —

Այսպէս դատաւորք սուրբ արդարութեան

Անպոչ անժանիք գայլեր դեռ չատ կան,

Իրենք արուեստով հընցան անըզամս՝

Ուրիշի խիստ խիստ վըճիռներ կու տան:

Ն Զ

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԿԵՆԴԱՆԵԱՅ՝

Որ մը զազանք և կենդանիք զանազան
Անտառին մէջ ի մեծ խորհուրդ ժողվեցան,

Անկարգութիւն ինչպէս մեր՝

Նոցա մէջն ալ տիրեր էր.

Արդ այս բանիս դեղ դարման

Մեր արարոնայքըն ուզեցին որ զըտնան:

Մեծ ժողովքին զահագըլուի Ասիւճ նըստաւ,
Վագերք, Գայլեր և զազանք իրենց կարգաւ

* Լա Ֆոնթէն գրած է Les Animaux malades de la peste: Զայս 1856ի Բազմակիցի մէջ հաստատաբար թրգմանեց: Քոփուի ալ «Մահ կենդանեաց» առակը գրած է հետեւողութեամբ Լա Ֆոնթէնի: Հ. Ք. Քուչներ սոյն առակիս՝ ժանտախտի դէպքը զանց ընելով՝ ազատաբար տաղաչափած է խորհուրդ կենդանեաց վերնագրով տակ:

Բազմեցան առաջակայք:

Ժողովականքն յետագայք

Ոմանք կըկզած, ոմանք կայնած,

Այլ և ոմանք բարե բըռնած՝

Կը սպասէին Առիւծին

Որ սկիզբն առնէ ժողովքին:

Նա գոռալով ամսլի նըման՝

Ճառ խօսեցաւ ժողովըդեան

Որ՝ մէկմէկէ բնաւ չըքաշուին,

Այլ մըտքերնին ինչ որ ունին,

Հասարակաց բարւոյն համար

Ասեն անվախ և անաչառ:

Վերջաբանին մէջ ալ ազդու խօսքերով՝

Կը խոստանար չըտկել ամեն բան շուտով:

Արիւնախանձ Վազբն այն ատեն

Կանգնեցաւ վեր իւր աթոռէն,

— « Անտառիս մէջ, ասաց, արքայ,

« Թափուած արեանը չափ չըկայ »: —

Եւ դառնալով բազմականաց,

— « Կարծեմ, զրուցեց, չէք նեղանար

« Թէ որ ամեն բան խօսիմ բաց . . . » —

— « Շարունակէ՛, գոռաց Առիւծն իշխանաբար »: —

— « Արդարութեան անունը լոկ

« Մնացած է մէջ՝ մեր անտառին.

« Անմեղներուն լաց ու բողոք

« Կը վերանան մինչև յերկին »: —

— « Իրաւ է քու ասածդ ամէն », —

— Խօսքը կըտրեց Գայլն անդիէն.

« Թէպէտ Ոչխարք ու Գառներ

« Մեզի համար են եղեր,

« Սակայն իրաւ ամենայն բան

« Ունի իրեն չափն ու սահման:

« Մենք աղբըրտիք, չափ ու սահման կորուսինք,

« Չեն համբերեր մեր չար գործոց ալ երկինք »: —

Լըտողք ճառին՝ ծափ զարնելով հաւնեցան.

Գառնիք Ոչխարք ալ սիրտ առին բերկրեցան:

Սոցա ետեւէն խոզն ելաւ յատեան,

Եւ ի՞նչ կը կարծէք. այն նոր ճարտասան,

Կոշտ ու պըլոշտ տըգեղ մարմնով՝

Խըռպտա՝ խոշոր ու հաստ ձայնով.

Այնպէս սիրուն և զօրաւոր ճառ մ'ասաց

Որ բերաններ լըտողներուն բաց մընաց.

Եւ ամենքն ալ վըկայեցին աննախանձ,

Թէ խոզին ճառն է աննըման գերազանց:

Ճառին մէջ նա պարզ ցուցընէր

Անմաքրութեան բիւր վընասներ.

Մահտարածամ՝ պէսպէս ցաւեր.

Աղտոտութեան պըտուղներն են կը զրուցէր.

— Թէպէտ իրեն զըլխէն մինչև ոտից ծայր,

Մաքուր ասեղ մը ձըգելու տեղ չըկայր: —

Իսկ խոզէն վերջ Այծն ու Կապիկ,

Մէջտեղ ելան տոտիկ տոտիկ,

Իրենք յայտնի Ափրոդիտեայ արբանեակք,

Պարկեշտութեան վըրայ երկայն ու բարակ

Ասին բաներ փոխն ի փոխ

Գովասանքներ ու ներբող:

Չըղիմացաւ ալ Աղուէս.

— « Թագւոր, ասաց, ապրած կենաս,

« Թէ որ մէկ մ'ի՛նձ ալ հրաման տաս,

« Ես ալ ասեմ անցածներն իմ մըտքէս: —

« Քանի որ այս մեր նոր իմաստակք,

« Խեղճերէն դուրս ազատ արձակ,

« Իրենց վաղքին ու բարքին դէմ

« Խենթ ու խելառ պիտի փըչեն,

« Մեր այս ժողովքն եղաւ փուճ տեղ,
« Զարը մընաց դարձեալ անդէդ.
« Վագրըն առաջ մարքէ թող իւր դունչն արիւնոտ,
« Դու, Գայլ, յիշէ պատուած գառնուկդ այս աղաւտ,
« Խոզ, անօգուտ են քու ճառերդ գերագանց,
« Քանի որ ինքը թաւալիս մէջ պըղծութեանց:
« Դուք, Կապիկ, Այծ, նախ ծածկեցէք ձեր ամօթ ».
Վերջը ասաց. « Խընդրեմ ներէք այս իմ արդար

(խօսքերուս) »: —

Եւ կամացուկ մ'ելաւ դուրս:

Ետեւէն այլք քոստ քոստ ելան:

Ժողով, ատեան, դատաստան,

Եղան իսկոյն ցիր ու ցան:

Թէ և առակս այս կարծելի,

Որ շատերուն դըպաւ պատուի,

Բայց ինչ տեսայ և լըսեցի,

Ես համառօտ զայն գըրեցի: —

Հ Է

ԱՔԷԼՈՐ, ԿԱՏՈՒ ԵՒ ՄՈՒԿՆ *

Մըկնիկն որ դեռ ինչ է աշխարհ չէր տեսած,
Մեծ փորձանքէ մը դիպուածով ազատած,
Զարմանալով զայն կը պատմէր մօր դիմաց.

— « Անցայ, կ'ասէր, սա դիմացի բըլուրէն,

« Որ մեր աշխարհքը կը զատէ մէկալէն.

* Լա Ֆրանսէն գրած է Le Cochet, le Chat et le Souriceau. առակը, որմէ թարգմանած են Մ. Նուպա-
Երանց և Հ. Քերովբէ:

« Իւ ահա նոր բացուեցաւ տեսարան,

« Նայիմ՝ երկու կենդանիներ աննըման,

« Մէկը քաղցրիկ, հեզահամբոյր, շնորհագարդ,

« Մէկալը խեղ, թեթևօտիկ, անհանդարտ,

« Զայնը ահեղ և խռոր,

« Գըլխուն վերև անդադար

« Կ'երթար կու գար

« Կարմիր մըսի մը կըտոր.

« Մըսի կտորուանք վըզին տակէն ալ կախուած.

« Մեծ պոչ մ'ունէր ետի դիէն վեր ցըցուած.

« Թեւերը լայն ու փետրաւոր

« Վեր թըռչելու յարմարաւոր »: —

Այս օղագիծ պատկերին տէր,

Զոր Մըկնիկն այսպէս նըկարէր,

Իբրև ահեղ հրէշ սոսկալի,

Կամ նոր ցուցանք Ափրիկայի,

Հարկաւ ամենքդ ալ հասկըցար,

Որ էր գեղին Աքլոր իօսնակ:

— « Իր թեւերովը, կ'ասէր,

« Երկու կըշտերն ծեծէր:

« Եւ այնպիսի հանէր գոռում ահագին,

« Որ թէպէտ ես շատ վախկոտ չեմ, փառք բաղդին,

« Լեղապատառ թողի փախայ,

« Ասի՝ Կըրողն ըզքեզ տեսնայ:

« Իսկ մէկալին հետ անպատճառ

« Կ'ըլլայի ես սերտ բարեկամ,

« Թէ անճոռնի հրէշն հոն չըլլար:

« Նորա մորթն էր թաւշի նըման,

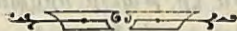
« Խայտաբըղէտ ու գոյնըզգուն,

« Աչքերն էին խիտ վառվըռուն:

« Նայուածք քաղցունի,
« Կեցուածք նազենի:
« Վերջապէս ինձ, մարիկ, այնպէս երեցաւ
« Որ նա մեզի է բարեկամ սրբապաշտ,
« Զի ականջներն ալ մերինն՝
« Ամեն կերպով նըման էին:
« Էս մօտեցայ ալ նորա քով,
« Բայց անհանդարտ կենդանին
« Իր անշնորհ կերպերով
« Ըստիպեց զիս որ փախչիմ »: —

— « Որդեակ, ասաց, մայրը Մըկին,
« Այն քու կարծած հեզ կենդանին,
« Է չար Կատուն մըկնադաւ,
« Պատիժ, կըրող, մահ ու ցաւ,
« Որ կեղծաւոր մարմնոյն մէջ
« Ունի սիրտ չար և անզեղջ:
« Իսկ միւսն որմէ դու շատ վախցար.
« Է մօտ գեղին Արլոր աղբար.
« Նա զչար բարին մէկմէկէ
« Զատել անգամ չըգիտէ,
« Եւ ո՞վ գիտէ օր մ'ահա գայ,
« Որ խորոված ուտենք ըզնա.
« Իսկ մէկալէն՝ Տէրը փըրկէ,
« Թէ թաթն իյնանք բաներս վատ է »: —

Նախ լաւ քըննէ բնութիւն մարդկան և գործեր,
Յետոյ փորձով քու դատաստանդ վըրայ բեր:

ՀԸ

ՀԻՒԱՆԴ ԳԱՅԼԻՆ՝ ԿՈՌԻՆԿ ԲԺԻՇԿ *

Գայլն որկրամոլ և լայնբերան
Անկուշտ՝ անկուշտ լափելով
Միս, մորթ, ոսկոր զանազան,
Պատժըեցաւ խիստ կերպով:

Դըտաւ նա ճար, խիստ պատիժէն ազատեցաւ,
Բայց ազատչին բարի-ձեռք տալըն զըլացաւ:

Մահ էր անշուշտ զազանին վերջ,
Զի մեծ ոսկոր մ'էր մընացեր կոկորդին մէջ.
Կուլ տալն ի ներս շատ էր դժար,
Դուրս հանելու հընար չըկար:
Ուտի խըռ խըռ խըռխըռալով
« Թո՛ղ ալ մեռնիմ, կ'ասէր, շուտով »: —

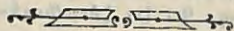
Թէ պատահմամբ՝ կ'ուզես զըռուցէ՝
Կամ թէ Գայլին յաջող բաղդէ,
Երկայնկըտուց Կուռնկըն կուլով՝
Եկաւ հասաւ հիւանդին քով:
Անըզգամս զայն որ տեսաւ
Վերջին ճար-ճարակ արաւ.

* Պատմուածք Եղովբոսի (Է): Փեղրոս կ'երգէ Գայլ և Կուռնկըն. տես թարգ. Գ. Ե. Հիւրիւպեանի: Լա Ֆոնթէնի *Le Loup et la Cigogne* թարգմանուած է Մ. Նուպարեանցէ, Գայլ և Արագիւ մակադրով: Վոստոկի (Востокъ и Журавль-и) ալ Վ. Այվազեանէ թարգմանուած է:

Ուրով գրելով՝ պոչ շարժելով
Եւ ցաւագին տըրտըրոցով,
Հասկըցուց անցաւորին
Որ՝ ճար մ'անէ իրեն ցաւին
Աշխատութեանը փոխադարձ
Խոստանալով մեծամեծ վարձ:

- Անհեռատես երկայն-աղբարն ալ իսկոյն
Հաւատալով նորա սուտ փուտ խօսքերուն,
Երկայնաճիտ կոր կըտուց՝
Կոկորդին խորն երկընցուց,
Եւ խածնելով խոշոր ուրբ
Քաշեց հանեց արինոռոգ:
Յետոյ մեղմով՝ խոհեմաբար,
- « Ո՛ւր է, ասաց, մեր վարձն, աղբար »: -
- « Վարձ մի, կանչեց նա ժանտաբար:
« Անխելը կըռուելի ամըչցիր,
« Այդ բաւական քեզի վարձ չէ՞ր
« Որ դու գլուխդ ողջ պըրծուցիր.
« Նայէ մէյ մը, աներեսներ »: -

Անըզգամին բարիք անել՝
Ճըշմարտապէս մեծ վարձք է.
Բայց փոխադարձը պահանջել,
Խելօք մարդու նըշան չէ:

Հ Թ

Ե Ր Կ Ա Թ Ե Ի Ո Ի Ռ Ն *

- Դըժոխքի նըման փուռէն՝ հանելով
Կաս-կարմիր երկաթն, և ունելիքով
Մեծ սալին վըրայ՝ հեռուէն բըռնած,
Երբ կը ծեծէին խոշոր մեծ Ուռով,
Սալին ուռին մէջ խեղճը գումարած
Խորոված սըրտէն կայծեր ժայթքելով,
- « Խըղճացէք վըրաս, ասաց տըրալէն,
« Ազատեցէք զիս՝ այս ուռին ձեռքէն »: -
Վըրան շատ չանցաւ երկաթին կըտոր
Սալէն վար իջաւ, ծեծէ ազատած,
Եւ ինքը շինուած Ուռ մի մեծափոր:
Կ'ասեն, - « Այն երկաթ՝ որ ուռն էր փոխուած,
« Նոյն սալին վըրայ, ուր ծեծ էր կերած,
« Անխնայ կը ծեծէ ամէն դիմակաց »: -

Օրինակ մի Ուռիս նըման
Արի պատմեմ քեզ, բարեկամ.
Օր մի առաջ մեր կըրպօն
Կը բամբասէր իւր աղան
Թէ, - « Անգուծ է անըզգամ »: -
Դորա տըլին նոր պաշտօն:
Կըրպօն եղաւ դատաւոր,
Այլ դատաւոր անաւոր:

* Թարգմանութիւն կը թուի: Նախ տպուած էր 1882-ի
Բազմազիպի մէջ, էջ 326:

Ո՛ր տեղ խօսքերն երեկուան.
Արհամարհեց ամէն բան:
Խըղճմըտանք գութ մէկ դի դըրած
Մէջ տեղ ելաւ զազան դարձած:
Խըւեց զայրիս և որբեր,
Գըրպան լեցուց հազարներ:

Այդպիսեաց գըլխէն, ողորմած Աստուած,
Կ'աղաչեմք չանես Ուռըդ անպակաս:

Ձ

ԵՐԿՈՒ ԱՂԱԽԻՔ *

Երկու սիրուն Աղանիք,
Ինչպէս աղբար ու քուրիկ,
Մէկ բունի մէջ կ'ապրէին
Սիրով կապուած անմեկին:
Մէկ տեղ էր նոցա կերածն ու խրմած,
Վիշտ, ուրախութիւն էր հասարակաց:
Սոցամէ մէկուն, չեմ գիտել ինչո՛ւ,
Փափաք մի եկաւ աշխարհք տեսնելու:
— « Ինչո՛ւ, ընկերըն ասաց,
« Զիս միս միեակ հոս թողած,
« Կ'ուզես երթալ, սիրելիս:
« Քեզի հոս տեղ ի՛նչ կը պակսի.

* Առակ Քուրդի (ДВА ГОЛЫДЖ). Անուշ է Գ. Այ-
վազեանի թարգմանութիւնը: Հ. Քերովը 1882ին ազատ
թաղութանս է և հրատարակած նոյն տարւոյ Բազմալիպին
մէջ, էջ 327:

« Հունտ, կերակուր, տաք բունիկ,
« Ամենայն բան կայ պատրաստի:
« Զըմեռն անցնենք հոս, հոգիս.
« Երբ ամառուան տաք հովիկ
« Դաշտեր, ծառեր զարդարէ,
« Այն ժամանակ ջոկ բան է,
« Մէկ տեղ կ'երթանք քայլելու:
« Հիմա աշունք է, հով, քամի,
« Հազար փորձանք կը պատահի:
« Հեռու ծածքէ ու տունէ,
« Բաց տեղ ապրիլ դըժուար է:
« Ես բոլոր օր գիշերներ
« Պիտի մաշուիմ քու վըրադ.
« Եթէ յանկարծ մի սև բաղդ
« Կարճըցնէ՞ քու օրեր...
« Չէ, չէ, կեցիր, անխըղճմըտանք,
« Մի՛ զիս թողուր որբ, միայնակ »: —

Թէպէտ աս խօսքերս անոյշ, դառնագին,
ձամբորդ Աղանոյն շատ դըպան սըրտին,
Այլ մեծ փափաք ճամբորդութեան
Յաղթեց սիրոյն ընկերական:
Բացաւ թևերն թըռաւ զընաց.
Թողուց ընկերըն սիրտ կտորած:
Բայց անտառէն դեռ դուրս չէլած,
Թուխ թուխ ամպեր վեր բարձրացան,
Դոռաց երկինք ահագնաձայն,
Թունդ դող ելաւ բոլոր անտառ,
Անձրևն իջաւ հեղեղաբար,
Դետին դարձաւ ովկիանոս,
Զուրըն ծածկեց ըզդար, ըզփոս:
Մեր աղանին անճարակ

Կաղնի ծառի մ' մըտաւ տակ:
Ամպոց ամէն գոռումին,
Ամէն փայլակ ծագածին,
Խեղճին լեղին կը պատուէր,
Սիրտը դըփ դըփ կը զարնէր:
— Երկար չիգար յորդ անձրև. —
Ճառագայթեց լոյս արև:
Մեր Աղանին թափեց թևեր,
Սաւառնեցաւ յերկինս ի վեր:
Թըռած միջոցն անկասկած,
Վարէն տեսաւ ցորեն ցանուած,
Փորը շատ էր անօթեցած,
Դէպ ի ցորեն կամաց կամաց
Իջաւ: Այլ տես, մի ոտն յանկարծ
Փաթթեց իսկոյն հոն լարուած ցանց:
Թօթուեց թևեր, ու ճորով
Յանցին մի թել կըտրելով,
Մի թևն խեղցած
Մի ոտք խախտած,
Թըռաւ առաջ:
Եւ ահա մի նոր փորձութիւն
Պատահեցաւ խեղճ աղանոյն:
Կայծակի նըման՝ չըզիտեմ ուտի
Մօտեցաւ, հասաւ Աղանոյն՝ Բազէն.
Աղանին վախէն խըղդուէր պիտի՝
Եթէ որ շուտով նորա ետեէն
Չըգար չը հասնէր
Արծիւ գիշակեր.
Որ իսկոյն նոյն վայրկենին
Խըզեց գհոգի Բազէին:
Անտէր թըռչուն սարսափած,
Կըրկին մահէ, իբր հըրաշքով, ազատած,

Յանկի մի քով սըմբած սըքլած,
Կը մտածէր զըլխէն անցած:
Ահա քեզի այլ փորձութիւն.
Չար տըղուն մին քար չը նետէ՞,
Աղանիկին չիտակ զըլխուն.
— Տըղայ ասածդ՝ մեղք չըզիտէ: —
Անբաղդ հաւիկ զըլուխը ծակ,
Փետրակորոյս, խաղք խայտառակ,
Թևը խեղցած, ոտքը խախտած,
Աճապարեց յետ՝ տուն գընաց:
Բախտ ունէր նա որ ընկերն
Աչքը դըրան՝ կը սպասէր:
Վըրայ զըլխու դեղդարման
Արար ընկերն սիրական
Ասկէ ետե ոչ բընաւ
Աղանիկին միտք չեկաւ՝
Ոչ տաք ամառն և ոչ գարուն,
Անելու նոր ճամբորդութիւն:

Ագամորդի, քեզի կ'ասեմ,
Սորվէ անփորձ Աղանեկէն
Որ թէ ունիս տուն՝ անկիւն
Կամ ընտանիք սիրասուն,
Գոհ չէն սըրտով հոգ տար նոցա,
Անկէց ազնիւ բան չըկայ:
Այլ թէ թողած տուն տեղ մէկդի,
Հաճոյք փընտռես յօտար երկրի,
Շատ փորձութեանց կը հանդիպիս.
Լաւ, խեղանդամ եթէ պըրծիս:

Ձ Ա

ՄԱՀ ԿԵՆՊԱՆԵԱՅ *

Երկնից պատիժն ահաւոր,
Շընչաւորաց սարսափ ու ահ,
Կը ճարակէր տարածամ-մահ,
Անտառաց մէջ դաշտ ու ձոր:
Դիմացն ելած գազաններ
Իբրև թէ խոտ՝ կը հընձէր,
Միշտ կըռնըկի բաց էին
Սև սև դըռներն դըժոխքին:

Դըղըչելով Ախերոն
Հունձք կը բերէր առատ՝ շատ,
Չէր ատակիլ ժանտ ֆարոն
Ժողովել սատակք՝ որ ժանտախտ
Յանած էր աստ անդ,
Ի ձոր և ի դաշտ:

* Այն առակը երգած է լա Ֆոնթեն. Les animaux malades et la peste, որմէ թարգմանած է Մ. Նուպարեանց Ժանտախտէ քունուած կենդանիքը: Իսկ Քուլտիլե թարգմանել է Գ. Ալբ-Եպ. Ասիականի գրքին մէջ էջ 57 կը գտնուի Մահ կենդանեաց առակը: 1856ի Բագմալիովի մէջ ևս (էջ 116) տպուած է թարգմանութիւն մը, Ժանտախտէ բռնուած կենդանիներ, վերնագրով: Հ. Քուշնե-րեան, զայս գրաբար ևս թարգմանած է տեւ Բագմալիովի 1880 էջ 367: Կենդանիք ըմբոսեալք ի ժանտախտէ:

ԴիՏ: - Նախընթաց ՀԶ առակին դիտողութիւնը ան-
հիշդ է. այն՝ խորհուրդ կենդանեաց առակը Հ. Քերովբէ
հնարած կը թուի:

Ողջ մընացեալ կենդանիք,
Կախած քըթերն և շըլինք,
Կ'երերային շուքի պէս,
Գազանք եղան իբրև Գառ,
Չէր խըղդել Գայլը զՈւշեար,
Վագրը խոնարհ, հանդարտ հեզ.
Նենգժոտ Աղուէտն հաւերուն
Հետ՝ արած էր հաշտութիւն.
Ձի ամէն ոք լեղապատառ,
Մահ կը տեսնէր իւր քըթին ծայր:
Վերջացաւ սէր, կեր ու խում,
Քակուեցաւ ընկերութիւն:

Անաչառ մահը Առիւծին
Սատակեցուց միակ լակտն,
Նորա կինն էր մեռնելու մօտ:
Բըժիշկ, դեղեր զանազան
Ամենեկն,

Ոչ մի օգուտ չունեցան:
Այն պատճառաւ աղօթքի,
Լաց զըղջումի, մեղայի
Գալով արքայն յուսահատ,
Ժողովք կանչեց յիւր պալատ,
- Չընայելով մեծ պըզտիկ: -

Աչքերն արցունք, սիրտը կոտրած,
- « Եղբարք, գիտէ՞ք ինչու, ասաց,
« Ձեզ ամէնքդ հոս կանչեցի:
« Երկնաւոր աստուածք մեզի
« Բարկացած են, կը տեսնաք,
« Ո՞վ կայ մեզմէ որ չողբայ
« Որդւոյ կընողը սատակ:
« Արիք, տըղաք, զոհէ՛ք մեղայ »: -
Բոլոր գազանք միասին

- Գէշ գէշ ձայնով ոռնացին:
- « Հոս մենք ամէնքս յայտնապէս
« Խոստովանինք մեր մեղքերս.
« Եւ որոյ մեղք ամենէն շատ երևի,
« Թող կամաւոր նա աստուածոց զոհ լինի.
« Ասով թերեւս կարնաք՝
« Կարճել պատիժն երկնառաք:
- « Նախ և առաջ ձեր ամենուդ առաջի
« Խոստովանիմ ես իմ մեղքերս մի առ մի:
- « Խիստ շատ անգամ է պատահած՝
« Մեծ ջարդ տրւել եմ ոչխարաց,
« Այծեր, հորթեր և այլ պաճար
« Բըզըկտել եմ անգըթաբար.
« Ինչ էր յանցանք այդ խեղճերուն,
« Թէ ոչ՝ անգոր անմեղութիւն:
« Պատահեցաւ քանի մ'ախլամ
« Որ հովիւներն ևս զոհ եղան
« Իմ անիրաւ բըռնութեան:
« Վայ ինձ, մեղայ, կը զըղջամ... » —
- Դեռ բերանն էր զըղջումիւ կէս,
Մէջ նետուեցաւ շողքորթ Ազուէս.
- « Տէր իմ արքայ, մի դու այդպէս,
« Ասաց, զուր տեղ սիրտըդ մաշես,
« Այդ քու խօսքեր յայտնի կու տան
« Առաքինի հոգւոյդ նըշանն.
« Ձեր սուրբ մարութիւն խղճմարտանքին
« Մէջ՝ մեղք չըկայ ամենեկին:
« Միթէ մեղք է ոչխար ուտել.
« Չէ՞ որ նոքա են ըստեղծուել
- « Ուտուելու համար:
« Նաև անպատճառ
« Այս պէտք է գիտնալ,

- « Ձեզի կեր ըլլալն,
« Չէ՞ թէ միայն ոչխարներուն
« Այլ պատիւ է ամենեցուն:
« Իսկ հովիւներուն,
« Վայ նոցա զըլիւուն,
« Շատ տեղովն ես արել
« Որ զանոնք ես կերել,
« Համեղ պատառ արքայվայել,
« Նոքա ալ մեզ չեն խընայել »: —
- Առիւծէն ետև վագրն ելաւ մէյտան
Մահացու մեղքերն ասաց բարձրածայն,
Անմեղ արիւն գետի նըման
Թափել, վաթել էր անըզգամ:
Նորամէ ետև Գայլերն ու Արջեր,
Խոստովանեցան մեծամեծ մեղքեր.
Այլ սոցամէ և ոչ մէկուն
Համար՝ չեկաւ վըճիւ մահուն:
Այլ երբոր Եզը պոռչալով,
Ասաց իւր մեղք զըղջման ձեով,
Թէ, — « Կայ հինգ տարի,
« Խաբուելով չար դէէն
« Տէրտիրոջ մարագէն
« Փունջ մի յարդ առի,
« Գետինն էր սառած
« Փորըս շատ քաղցած... » —
- Դեռ չաւարտած խօսք Եզին,
Բոլոր գազանք մէկ բերան
- « Վայ կանչեցին, չար, անըզգամ
« Դա է պատճառն ժանտամահին,
« Կարգաւորի՛ բանը ուտել.
« Այդկէ մեծ մեղք կարնայ լինել.

« Շուտով հոս տեղ պէտք է զոհուի » : —
 Ու առանց այլ և այլի,
 Բըզըկտեցին պատառ պատառ եղկելին,
 Զոհն ու մատաղ իրենք կերան՝ սըրբեցին:
 Թէպէտ ասելն ամօթ է.
 — Բայց մեղքն՝ անողն թող քաշէ. —
 Մարդկանց մէջ այսոր նըման
 Տեսած եմ մի քանի բան:
 Հեզ, այլ աղքատ, անպարտ մարդ,
 Ելաւ դատէն դատապարտ:

Զ Բ

ՅԱՆՑԱԻՈՐ ՇՈՒՆ.*

— « Եղբայր, գիտե՞ս մի նոր բան
 « Տափադունչ շուն մեր պահապան,
 « Այն բարի շուն, ըզգաստն, արթուն,
 « Որ օրինակ էր ամենուն,
 « Վախ և սարսափ չար գայլերուն,
 « Հըլու, հնազանդ հովիւներուն,
 « Այնպէս, կ'ասեն, որ այս առտու կերել է.
 « Մէկ փոքրը գառնիկ
 « Եւ նորա մարիկ.
 « Յետոյ կատղած, հովուին վըրայ վազել է:
 « Ի՞նչ կ'ասես, քա՞». — « Այս է լըսածս » : —
 — « Հաւտալըս չի գար, տէ՛ր Աստուած » : —
 Այսպէս ահա խօսէին,
 Երկու ոչխարք ի դաշտին.

* Կը գտնուի տպուած 1882ի Բագմալիսի մէջ, էջ 321.
 հեղինակն է Ֆլորիան, տես Le Chien Coupable:

Տափադունչ շուն արեան տեղին բըռնւած,
 Արդէն գործովն անարգ մահու էր դատուած:

Ոչխարաց տէրն կը պահանջէր,
 Որ յանցաւորն շուտ պատժուէր,
 — Օրինակ միւս չըներուն: —
 Շուտով եղաւ քրննութիւն:
 Հազար վըկայք հարցափորձի յատենին
 Ամենայն բան յայտնի տեղով ցըցուցին:

Մեղաւոր շունն արընէր՝
 Երկու հարուած մահաբեր,
 Գործած երեք մեղաց տեղ,
 Պէտք էր գըլխուն ընդուներ.
 Նոյն իսկ արիւն թափած տեղ:
 Ժողովեցան տոտիկ տոտիկ.
 Մահուան տեղին Շըներ, Գառինք:
 Այս վերջիններս՝ յանցաւորին
 Պատիժն մեղմել կը խընդրէին.
 Ատեան մերժեց նոցա խընդիրը:
 Մէկդի կեցան լըռիկ մընջիկ:
 Բոլոր Շըներըն մեծ պըզտիկ
 Կարգաւ կեցան նոցա քովիկ,
 Տըրտում տըխուր, ականջնին կախ՝ գումարած,
 Մեղքընալով իրենց եղբայրն անճըրկած:
 Ամէնք խորին լըռութեան մէջ
 Կը սպասէին գործին շուտ վերջ:
 Եւ ահա մէջ տեղ տափադունչ շունն ամին,
 Վիզը հաստկեկ չըւան, հովիւք երկու դին:
 Նա՛ աչքն արցունք, մէկ մի երկինք նայելով
 Ջառ մի գրուցեց, խրատական այս խօսքերով.

— « Ո՛վ դուք որոց այս վայրկեան
 « Զեմ իշխել ես վոչել եղբայր և բարեկամ,

- « Դուք որ վրկայք էք իմ անբաղդ վիճակիս,
 « Տեսէք, մի չար ցանկութիւն ուր տեղ հասուց զիս.
 « Տասը տարի ես անընդհատ
 « Կեանք վարեցի ժուժկալ ըզգաստ.
 « Մէկ հեղ՝ մի քայլ խոտորեցայ,
 « Վայ ինձ, մեռնիմ պիտի ահա...
 « Երէկուան օր անտառին մէջ լոյսն ի մթան,
 « Մինակ կայնած էի հօտին պահապան.
 « Յանկարծ Գայլ մի յափըշտակեց, մեր հօտէն
 « Գիրուկ գառնուկ, և կը փախչէր ուտելէն.
 « Յատկեցի ես, հասայ գայլին.
 « Նա՛ ձըգելով անուշիկ որսն ի գետին,
 « Վըրաս վագեց. նոյն տեղ իսկոյն
 « Պատիժն առաւ, շունչը փըչեց ի ծոց մահուն:
 « Օրինաւոր էր այս բանն,
 « Այլ գէշ եղաւ վերջաբանն:
 « Գառնուկին կէսն առջևս կեցած
 « Բերնիս ջրեր վար վագեցին, փորս էր քաղցած:
 « Շատ կըռուեցայ անձիս դէմ,
 « Այլ անօգուտ, յաղթընցայ չար դէն:
 « Կերայ գառին մընացած կէս
 « Զոր թողել էր գայլն աներես:
 « Եւ ահա այդ վայրկենին
 « Եկաւ հասաւ գառնուկին մայր լալագին.
 « Սիրտըս ելաւ, խելքըս գընաց.
 — « Զըլլայ որ զիս մատնէ յանկարծ. —
 « Եւ որպէս զի չարը չարով խափանի,
 « Մէկէն նոյն տեղ ցաւագին մայրը պատուեցի:
 « Այլ ի՞նչ տեսնեմ, ձեռքը հաստ բիր մեր հովին էր
 « Գըլխուս վըրայ եկել հասեր...
 « Թողութեան տեղ չըմընաց,
 « Վագեցի իւր վըրան կատղած:

- « Այլ, աւա՛ղ, շատ չըզընաց
 « Տեսայ ես զիս շրղթայած:
 « Ահաւասիկ արդար պատիժ մեծ մեղքիս.
 « Արդէն ես մահը կը տեսնեմ ի դընչիս:
 « Խըրատ առէք իմ մահուանէս ունկընդիրք,
 « Որ փոքրագոյն կարծուած անգամ իսկ չարիք՝
 « Մեծ եղերանց մէջ կը տանի:
 « Ախտից ճամբան է սահուն,
 « Յատակըն խոր և անհուն,
 « Թէ որ անփոյթ մէկը լինի
 « Կը գըլտրի գըլխիվայր.
 « Ազատութեան չըկայ ճար »:

Զ Գ

ՄԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՔԻՍՆԵՐՈՒՆ ԿՈՒԻԸ *

- Տուներուն մէջը կատուներ,
 Իսկ դուրս տեղուանք չար Աքիսներ
 Մըկներուն մուխը կը մարեն,
 Բոյներ կ'աւրեն կը քանդեն:
 Թէ չըլլային այս յետիններ,
 Գեղացի կամ լեռան Մըկներ՝
 Պէտք ատենին՝ ոչ թէ հարիւր կամ հազար
 Այլ կարնային անպատճառ
 Իրենց ազգէն միլիոնաւոր
 Ուր հանելու քաջ քաջ զինուոր:
 — Այլ դու տես փորձանք —

* Նախ տպուած է 1886ի Բազմավիպի մէջ, էջ 119.
 Թարգմանուած է Լա Ֆոնթենի ընդգրկէն:

Ամէն անկիւն, ամէն ծակ,
Գիզուած խոտին բարդին տակ,
Գաշտին դար փոս, խոր տեղումնք,

Այն չար կենդանիք
Հասուցին ժանիք:
Վերջապէս Մըկնեցուն
Հատաւ համբերութիւնն,

Օր մի ատեն ժողովեցան,
— Մեծ փոքր ամէնքը միաբան, —
Որ դարման կամ ճար մի գրտնեն
Ազատութեան՝ Աքիսներէն:

Շատ խորհուրդք, շատ խընդիրք,
Շատ վէճեր և կըռիւք
Ըլլալէն վերջ՝ որոշեցին.

Մեծ բաղմութեամբը քըւէին
Թէ — « Պէտք է որ յայտնի

« Պատերազմը բացուի »: —

— « Զատ մենամարտը այն տեղ կամ այս

« Միշտ եղած են մեզ ի վընաս »:

Ասաց ծեր Մուկն, փորձով սորված,
Պոչն Աքիսին ճանկը թողած,

— « Մենք բազմութեամբ կ'ըլլանք յաղթող »: —

Կըրկնեց մի ալլ Մուկ գիրք կըրծող,

— « Յայտնի ձեզի օրինակ

« Վերջին դարուս պատերազմը.

« Փլեմիս, Սատով ու Սէտան

« Բազմութեամբ առնուեցան »: —

Այս խօսքերուն, ծափածայն,

Ամէն Մըկներ հաւնեցան:

Առանց ատեն կորսընցնելու

Պատգամաւոր ղըրկեցին

Թէ, — « Այս ինչ տեղ, այս թըւին

« Մըկանց քաջ ազգը կըռուելու՝

« Աքիսներուն ձայն կու տայ,

« Պատրաստ կեցիք ձեր բանակով,

« Գործը պէտք է որ արինով

« Գըլուխ ելնէ՝ վերջանայ »: —

Եւ իրենք շուտով

Կարգով կանոնով

Պատրաստուեցան ի կըռիւ.

Զոկ գունդ, խըմբեր բազմաթիւ,

Ամէնք մէկ տեղ մի բանակ,

Թւեր յաջին և յահեակ:

Ամէն բաժին զատ զատ ունէր

Գընդապետներ, խըմբավարներ.

Ալլ բոլորին միայն մի հատ՝

Հրամանատար Բստրատելատ:

Ամենք վառուած ի զէն ի զարդ,

Առաջնորդաց գըլուխ սաղուարտ:

Սիրտեր կ'եփի, շուտով կ'ուզեն —

Վըրէժ առնուլ Աքիսներէն...

Ճըզնաժամին տըւաւ վախճան

Կարմիր դըրօշն, արեան նըշան.

Փողը հնչեց պատերազմի,

Քաջերն յառաջ, ի դաշտ իջան.

Հոն՝ թըշնամիքն գըտան ուրի,

Դրօշները բաց ի հով ծածան:

Խառնուրդ եղաւ խիստ ահաւոր,

Շատեր ընկան խոց վիրաւոր.

Արին վազեց մեծ գետի պէս,

Կարմիր ներկեց դաշտին երես:

Ալլ քաջ քաջի պատահելով՝

Եւ բըռնութեամբ խիզախելով

Անորոշ եւք պատերազմին

Տատանէին այս կամ այն դին .

Ոչ թէ միայն զօրավարք ,

Այլ հասարակ զօրականք

Յարին փոշի թաւալած ,

Չէ՛ մի՛ այլ շատ վէրք առած ,

Հոն կ'ընտրէին մեռնիլ ընկնալ ,

Քան վատութեամբ յետըս դառնալ .

— Շատուորութիւն այս անգամ

Չեղաւ կռուէս յաղթական . —

Աքիսներ հասան առին

Կարմիր դրօշ պատերազմին :

Մըկներուն սատակ

Չունէր թիւ համրանք :

Ողջ մընացողք երբոր տեսան՝

Որ բոլորով յաղթընեցան ,

Հա՛ մէկն այս ճեղք , միւսը այն ծակ

Անհետացաւ Մըկանց բանակ :

Իսկ զօրավարք ցըցունազարդք

Սաղաւարտեալ նախարարք

Ամէնք այլ Աքիսներուն

Չոհ եղան ակռաներուն :

Ձի փետրազարդ զարգմանակ

Թուրերն երկայն և բարակ

Արգելք եղան նեղ ծակէ ներս

Սողոսկելու՝ այլ մըկանց պէս :

Երկայն առակիս՝ համառօտ խըրատ ,

Միշտ վըտանգաւոր է աւելորդ զարդ :

Զ Դ

ՊԱԽՐՅԻ ԵՒ ԿԱՂՆԻ[✱]

— « Ինծմէ խըլած ճիւղերով

« Լեռներ , դաշտեր ծածկեցիր ,

« Եւ տերեւներս մինչ ի ծով

« Աքսորական քըշեցիր » :

Էրած սըրտով ասաց կաղնին

Աշնանաշունչ Պախըրցին :

« Տըկար Եղէզն , խոտ դալար

« Դու կը գըգուես մայրաքար ,

« Այլ զիս , ոչ թէ իբր մօրու ,

« Իբրեւ գազան ահարկու

« Ճըղակոտոր , որդեկորոյս

« Կը չարչարես անպարտ անյոյս » : —

— « Այո՛ , ասաց Պախըրցին ,

« Թըշնամի եմ հըպարտին ,

« Որն որ կ'իշխէ կռկողավիզ

« Արգել լինեն ճանապարհիս :

« Եթէ կ'ուզես կեանք վարել ,

« Իմ գութս և սէր վայելել ,

« Եղիր խոնարհ Եղեզին պէս ,

« Եւ հեռուէն ձայնս որ լըսես ,

« Ծըռէ գըլուխդ ի գետին .

« Չես վընասուիր բընաւին :

« Ապա թէ ոչ , լաւ միտքըդ առ ,

[✱] Ինքնագիր Առակ Հ . Քերովբէի :

- « Թէ կամաւոր չըխնարհիս,
« Բըռնութենէս կը կործանիս »: —
— « Կործանիլ, ընկնալ, մեռնիլ.
Ասաց Կաղնին հանդարտաբար,
« Բնութեան օրէնք է և մեր պարտք,
« Իսկ քու առջեւը խոնարհիլ
« Է մեր ազգին մեծ անարգանք »:
« Շատ լաւ բան է խոնարհութիւն,
« Այդոր բընաւ խօսք չըկայ.
« Այլ մեծաբան գոռոզներուն
« Առջև՝ ծռելու ի՞նչ հարկ կայ »: —

Այս դարևոր Կաղնին ծեր
Որ բիւրաւոր քամիներ
Անցուցեր էր անվեհեր,
Կանաչացոյց իւր ճըղեր,
Երբոր նորէն գարուն եկաւ.
Իսկ Պախըրցին անհետ կորաւ:

2 Ե

Գ. Ա. Յ. Լ. Ե. Ի. Գ. Ա. Մ. Փ. Բ.*

- Գայլը քաղցէն դարձած ոսկոր ու կաշի
— Քանզի շըներն էին արթուն միշտ ոտքի —
Որ մի ճամբան Գամփուը տեսաւ, գէր-կըլորի,
Ուժով լուսով, կըռնըկի մորթն շատ աղուոր:

* Գիւտ Եղովբոսի, առակ Խ. Գայլ և Շուն: Լա Ֆրանսէ
Թենի Le Loup et le Chien-ը թարգմանած են Գ. Գ.
Հիւրմուշ (Տէս Բաղճալիսի 1887 էջ 199. և Մրցանակ Ա-
ռակի էջ 46). Հ. Քերովրէ. Ք. և Մ. Կուպարեանց:

Գաղանին սիրտն ուզեց իսկոյն
Պատուել լափել զայդ պարարտ շուն:
Բայց նախ պէտք էր կըռուելու,
Այլ քաջ Գամփուին յաղթելու,
Աչք չըկըտրեց մեր Գայլին:
Այն պատճառաւ նենգժող ձեռով,
Խօսքեր նետեց թէ Գամփուին
Թէ զիրութեան, թէ տեսքին
Կը հիանայր զարմանալով:

- « Պարոն, ասաց Գամփուը նրմա,
« Եթէ դուք ևս որ ուզենաք
« Գիրնալու արգել չըկայ:
« Թողէք անտառն, իջէք քաղաք.
« Չէ՞ որ այն տեղ, քաղցած սոված
« Կը թափառիք խեղճ մոլորած:
« Այդ կեանքին մէջը ի՞նչ համ կայ.
« Ապրուտ չըկայ, միշտ վախ ու ահ.
« Եկուր ետեւս,
« Բաղդըդ կը շինես »: —

Չըւարթացաւ Գայլն աներես.

- « Չրուցէ՛, ասաց, աղբար ի՞նչպէս... » —
— « Այսպէս ահա՛. պաշտօնդ կ'ըլլայ շատ գիւրին,
« Հաջէ վըրան՝ ամէն եկող զացողին.
« Գաւազանով մուրացկանին դուն փախ տուր,
« Տէրդ որ տեսնես՝ պոչ խաղցուր.
« Խոհակերին, ծառաներուն քըսուըտէ,
« Ու անկէ վերջ կեր խըմէ,
« Խաշած պախ միս, խորովածի մընացորդք,
« Հաւի ճիւղին փափուկ թաթերն և ոսկորք,
« Քեզի համար, այլ ամէն օր հարկ-հարսնիք.
« Կը փայփայեն ըզքեզ տանտէրն, տանտիկինք »: —

Վերջի խօսքերն գազանին դըպան անպէս
Որ գոհութեան աչքերն արցունք լեցունեցան:

Ու կախգըլուխ՝ շանը քովէն,
Բերնէն շողիք վազցընելէն
Մըտմըտալով գնալու ատեն,
Ճիտը շունին տեսաւ՝ որ
Քերթըւած էր շուրջ բոլոր:

Դարձաւ հարցուց. — « Այդ վիզդ ի՞նչ է »: —

- « Ոչ ինչ, հոգ չէ բան չըկայ »: —
- « Ի՞նչ, բան չըկայ, կարմիր կաշիդ կ'երևայ »: —
- « Այն քերթըւածն. կապին տեղն է »: —
- « Միթէ ըզքեզ կը կապե՞ն »: —
- « Միայն ցորեկն, լոյս ատեն,
« Բոլոր գիշերն ազատ եմ,
« Ուր որ ուզեմ՝ կը վազեմ »: —
- « Չէ՛, աղբար, չէ, հարկաւոր չէ.
« Ոչ ձեր հարկինք և ոչ կապանք.
« Ինձի լաւ է իմ ազատ կեանք »: —

Այս զրուցելով, ի՞նչ կը կարծես,
Կը փախչի Գայլը ծուխի պէս:
Այնպէս, կ'ասեն, մինչև հիմա,
Առանց ետևը նայելու,
Տեղ մի առանց կանգ առնելու,
Խոր անտառները ման կու գայ:

...~*~...

22

ԱՐՋԻՆ ԹՈԺԻՒՆՆ *

- Մարիկ Արջուկ ձագ մի բերաւ.
- Այդ կարգէ դուրս բան չէ իրաւ, —
Բայց դու հարցուր թէ ի՞նչ ձագ.
Շընչաւորի տիպ կերպարանք
Չունէր այդ խեղճ արարած:
Մըսի կըտոր մ'էր ձրգուած:
Տեսնողին սիրտը չէր քաշել
Մօտենալով վըրան նայել:

- Այլ սակայն դուռ դըրացի
Թափեցան աչքի լուսի.
Նոր ցուցանքին սևարև մօր՝
Ոմանք սըրտանց, այլք կեղծաւոր
Սուտակասպաս փուճ խօսքերով
Սիրտ կու տային զըրուցելով.
- « Այն շատ չապրիր, կը մեռնի »: —
Այլք թէ — « Ապրի, վընաս չունի,
« Խելօք լինի, տեսն ի՞նչ է »: —
Իսկ ուրիշներ զայս կ'ասէին,
Թէ — « Վերէն եկած խաչին
« Համբերել՝ մեզի պարտք է »: —

* Տպուած էր նաև 1887ի Բագմովիսի մէջ, էջ 26: Ար-
ձագ բնագիրը Ֆենելուի է, որ L'Ourse et le petit Ours
կամ La patience et l'éducation corrigent bien des
défauts մակագրով կը սկսի:

Յաւած մօր սըրտին այսպիսի խօսքեր
Խոր կը բանային նորանոր վէրքեր:
Բայց ասելիք խօսք մի չըկար,
Յուցանք մէջ տեղ կար երևնար:

Սակայն դու տես, թէ ի՞նչ բարիք
Հանեց՝ չարէս խելօք մարիկ:
Հըրէշ ձագուկն առջևն առած,
Ամբողջ օրեր, գիշերն ի բուն
Աշխատեցաւ՝ զայն լըզելուն.
Որ վըրան դեռ ամիս չանցած,
Մըսի կըտորն կենդանացաւ,
Հըրէշն եղաւ
Արջուկ մ'աղուոր,
Աշխոյժ, ճարպիկ գունառ ու կըլոր:

Խըրատ ձեզի, վըշտագին մարք,
Թողէք լինի՝ այս պարզ առակ:
Պակասաւոր ծնընդոց վերայ
Զո՛ր մաշուելու հարկ մի չըկայ:
Դուք փոխանակ մաշուելու,
Աշխատեցէք կըրթելու
Զեր ծընունդներ պակասաւոր՝
Ուսմունքներով պիտանաւոր.
Որոնք՝ պակասը բընութեան
Կը լեցընեն խիստ շատ անգամ:

ԶԷ

ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԵՒ ԳԵՂԱՅԻ ՄԿՆԵՐԸ *

- « Թէպէտ ճաշիկս աղքատին,
- « Տունըս և տեղս անծանօթ.
- « Այլ ես գոհ իմ վիճակին,
- « Կեանք կը վարեմ անկարօտ »: —

Իմաստասէր մարդու բերան
Այս խօսքերս են վայելչական:

Այլ սոցա հեղինակ
Մուկ մ'է լեռնաբնակ.
Որ անձամբ փորձ եղած,
Զար մահէ ազատած.
Զրուցել է ի խըրատ,
Որ լինինք միշտ ըզգաստ.
Ու ապրինք չէն սըրտով
Քըչին գոհ լինելով:

Մեծատունին մառանին մէջ,
Ուր դիզուած էր պաշարին շեղջ,
Մուկիկ մի կար վարպետորդի.
Որն որ առանց աշխատանքի,
Միշտ հանապազ հարկ ու հարկէք
Կը վայելէր և բիւր բարիք.

* Եզովբոս խօսած է Րֆտեի Մուկ և Դաշտային
Մուկ առակը: Լա Ֆրանսէի Le Rat de ville et le Rat
de champsը թարգմանուած է նաև գրաբար:

Որ մի՛ սորա խելքին փռէնց
Ըզբօսանքի դաշտ ելնելու.
Մառանին շեմ կըրծեց կըրծեց
Անցք մի բացաւ դուրս սողելու:

— Միշտ կեր ու խում և անշարժ կեանք
Առողջութեան բերեն վըտանգ.
Իսկ մաքուր օդը դաշտերուն
Դոր կեանք կու տան շնչողներուն: —

Գընաց մեր մուկ. առանձին
Մինչ կը քալէր ի դաշտին,
Դիմացն ելաւ անգուման
Փողբրիկ այլ մուկ լեռնական:
Բարեւ տըլաւ նա քաղքըցւոյն,
Փոխանակեց և սա ողջոյն.
Աստի անտի շատ խօսեցան,
Օդի վըրայ, քաղաքական
Եւ այլ լուրեր նոր զանազան
Իրարու շուտ մ'հաղորդեցան:
Քաղքըցի մուկն էր բանիբուն
Տեղեկութիւն ունէր անհուն
Խօսելու մեծ յարմարութիւն:

Գեղջուկն ասաց քաղաքացւոյն.

— « Իմ բարեկամ, երթանք մեր տուն,
— Դու հասկըցիր ծակ մըկներուն, —
« Շատ սիրեցի ես քու խօսուածք,
« Թող հոն լըսեմ, ազատ արձակ: —
Քաղաքացւոյն ախորժ գալով
Մըտաւ ի ծակն խաբխափելով:
Իսկ գեղացին՝ սիրտը չէն

Սեղան դըրաւ ցատքելէն:
Մէջ տեղ ելած չորումոր
Գողցած բաները բոլոր.
Պանրի կըտոր, լուբիա, ոլոռ,
Բակլայ, սիսեռ, պըճիղ մ'սըխտոր
Եւ այլ պահցու միրգ զանազան
Կաղին, ընկոյզ, թուզ և չամիչ,
— Գեղ տեղ գըտուած անոյշ ամիճ, —
Զարգարեցին նորա սեղան:

— « Խընդրեմ կ'ասէր, ներէ, հոգիս,
« Պատիւ արա՛ չոր սեղանիս: —
Քաղքըցի մուկն նազիկ թաթով
Պանրէն փըշուր մի առնելով.
— « Բարեկամիկ, ասաց, նըմա,
« Դու միշտ այսպէս չոր բաներով
« Որ կ'անցընես ծոմով պատով...
« Շատ կը ցաւիմ ես քու վըրայ:
« Այն կեանքիդ մէջը համ չըկայ,
« Երկի՛նք, գետի՛ն, հոգիս վըկայ:
« Անցաւոր է այս սուտ աշխարհք,
« Վաղը մեռանք, գնացինք կորանք:
« Թէ հոս անցնենք ուրախ չէն կեանք,
« Այն կը մընայ այնդին վատտակ:
— Շատ վայելուչ բարոյական,
« Թէ կայ մըկանց անդէնական —
« Արի խօսքըս արա՛ մըտիկ,
« Թող ճըգնութիւնդ մէկդի, հերիք.
« Երթանք քաղաք շիտակ իմ տուն,
« Տես ի՞նչ սեղան սարքեմ սիրուն.
« Մինչև մեռնիս կեր, վայելէ.
« Քեզմէ բընաւ փող պէտքը չէ: —

Սիրտը ճըխաց գեղացիին.

Շընորհակալ եղաւ հիւրին.

Գոհութեան տաք արցունք աչքին,

Ճամբայ ելան ի միասին:

Քաղաքացին առջևէն,

Մեր լեռնցին ետևէն,

Դար փոս, լեռ ձոր անցնելով,

Եկան հասան տունի մ' քով.

Ու շուտով մըտան ներս

Կեղ ծակէն, շուքի պէս:

Բայց ի՞նչ տեղ ելան, ի՞նչ տուն զարգարուն

Այս սուտ աշխարհիս՝ զորդ՝ արքայութիւն:

Քիչ մընաց որ գեղացիին

Մեծ զարմանքէն սիրտը անցնէր.

Մինչ դեռ անդին քաղաքացին

Քահ քահ վըրան կը ծիծաղէր:

Մեծատունին ճոխ մառանն էր:

Կէս օրուան ճաշ նոր լըմընցած,

Մընացորդներ հոն էր շարուած.

Խորովածներ հաւեր, ճիւեր,

Եղը ներքև կը ծըփայ.

Ձէրտէ, փիլաւ, փախլաւա,

Խորըսխով լի եփած գաղա,

Ի՞նչ ուզէ սիրտդ՝ ամէն բան կայ:

Քաղաքացին այսկէ այնդին

Ցատկըտելով, միշտ ընկերին

— « Հրամէ քուրիկ, կ'ասէր, կեր

« Նայէ խմորանն ի՞նչ լաւ է.

« Հաւը կակուղ եփած չէ.

1. Ճմարիտ:

« Մեր անպիտան խոհակեր

« Այսօր հարբած թէ չըլինէր,

« Չէին նեղուել մեր ակռաներ »: —

Իսկ գեղացին անյագաբար

Կերուխումէ աչք չէր բանար,

Մինչ տանուտէրն անդադար

Մեծ մեծ խօսէր, կը ճոխանար:

Մէկ մ'այլ յանկարծ,

Ուժով զարկին դըռան զանգակ,

Մէկ թըփըռոտց, մէկ աղաղակ,

Շներն հաջեցին, ծառայք թափեցան

Աղախին շըփոթած,

Ձեռքի ամանով՝ մառանին դըռան

Ջարկաւ, ներս մըտաւ. նորա ետևէն

Սև փիսիկ—կատուն՝ մըլաւ կանչելէն:

Քաղքըցի մուկն հալածեցաւ.

Խեղճ գեղացին լեղապատառ

Ճորով եկած ծակը գըտաւ.

Եթէ քիչիկ մ'ես տընտընար՝

Կըրող դւ մահ գէշ կատուն

Կեր պի՛ լինէր ողորմելին: —

Փախչելու տտեն

Ջրուցել է, կ'ասեն,

— « Տեղը կենայ այդպէս հարկինք,

« Երթամ դարձեալ ես իմ բունիկ:

« Թէպէտ ճաշիկս աղքատին,

« Տունս և տեղս է անձանօթ,

« Այլ գոհ ես իմ վիճակին՝

« Կեանք կը վարեմ անկարօտ »: —

ՁԸ

ՄԻՋԻԿՆ ԵՒ ՏՍՏԲԱԿ *

Ջուր խըմելու դէպ ի յառուակ
Իջած միջոց ժիր Մըրջունիկ,
Սահեցաւ ոտքըն ի ջըրիկ.

Նորա բաղդէն՝ համեստ Տատրակն

Որ թառած էր ծառին վերեւ,

Գութ չարժելով՝ որ չըլինի

Փոքրիկ Մըրջիւնը խըղդուի.

Փըրցուց նետեց մի հատ տերև

Դէպ ի յալիք,

Որոյ Մըրջնիկ

Պըլլըւելով՝

Ելաւ ցամաք, ահով դողով:

Եւ հոն յանկարծ

Տեսաւ որսորդ մ'հրացան չըտկած

Առ բարերար գըթած Տատրակ:

Աճապարեց արագ արագ

Գընաց խայթեց որսորդին

Մատն ոտքին:

Նա չըփոթած վար ծըռեցաւ,

Վըրիպեցաւ նորա հարուած.

Տատրակ իրեն վարձքը առած

Թւերը բաց վեր վեր թըռաւ:

* Գիւտը Եզովբոսին է. Մրլիւն և Աղաւնի. առակ ՁԲ:
Լա Ֆոնթէն Կ'երգէ *La Colombe et la Fourmi* Թրգ.
Մ. Նուպարեանց:

Հասիր յօգնութիւն

Կարօտեալներուն.

Որ քու նեղ օրիդ

Հասնի դըրացիդ.

Հին Հայոց խօսքն է՝

— « Տաք հացը փոխ է »: —

ՁԹ

ԷՇ ԵՒ ՇՆԻԿ *

Մեծահարուստ պարոնի մ'տուն

Քոթոտ մի կար, փոքրիկ սիրուն

Աչերը նաչխուն,

Բըրդերը փայլուն,

Որ ամենուն կը քըծնէր,

Եւ ամենէն կը սիրուէր.

Այլ շատ անգամ աշխոյժ կերպով,

Թաթերը վեր՝ ետևոռանց

Կանգուն կենար տիրոջ դիմաց,

Դողդըղալով, վընգվընգալով,

Եւ փոխադարձ՝ միշտ կը ստանար

Համեղ պատառ՝ անոյշ շաքար:

Այն պարոնին ախոռին մէջ

Կար մի խոշոր բենակէր էշ.

Փայտ կը կըրէր, ջուր կը բերէր.

Չունէր հանգիստ ոչ օրն ի բուն,

Եւ ոչ գիշերը հանգիստ քուն

* Լա Ֆոնթէնի այս *l'Âne et le petit Chien* առակը
Թարգմանած էն Գ. Գ. Հիւրմիւզ. Հ. Ք. Ք. և Մ. Նուպ.

Կերածը փուշ, գաւազան էր:
Շիտակն կ'ուզես, բնութեան այդ խիտ օրէնքին,
Ոչ քու, ոչ իմ, ոչ այլ խորունկ կարդացողին

Խելքը բընաւ չի հասնիր: —

Այս մեր իշուկ չարակիր,
Չասե՞ս որ նախանձելով
Քոթոտին հանդարտ կեանքին,
Կ'որոշէ, իրեն խելքով,

Որ հասնի նորա բաղդին:

— « Մեղք որ կ'ասէ ինքը իրեն,

« Կորսընցողի ես շատ ատեն:

« Աշխատել, քըրտնել,

« Մէկ բան չեն արժել.

« Առաջ նետուիլ ու քրծնիլ,

« Պոչ խաղցընել, քըսուրտիլ,

« Մեր մեծ աղան շատ կը սիրէ.

« Չէ՞ որ Քոթոտն այսպէս կ'անէ »: —

Ուտի օր մի երբ կ'իջնայ

Տանը աղան դէպ ի բակ,

Մեր խելացի Աւանակ,

Գէշ գէշ զըռալով

Երկու ուրի վերայ կանգնած

Պոչն ականջները վեր տընկած

Կը վազէ հըռըման¹

Տանտիրոջը վըրան:

Եւ տեսնելով իշուն այդ ձեն այլանդակ

Կը վերցընէ բակին մէջ ձայն, աղաղակ,

— « Ծօ՛, կանչելով, հասիք տըղայք »: —

Դուրս կը թափին բոլոր ծառայք,

Չեռքերը փայտ՝ գաւազան,

1. Ուսման բառ Ղրիմեցի. քափով, բռնաբեամբ:

Մէջ տեղ կ'առնուն իշ զըռան.

— Ուր տեղը կ'եռայ. —

Մէկ ծեծ կը քաշեն,

Որ հազիւ եղկելին

Վա՛յ վա՛յ կանչելէն՝

Կ'երթայ կը մըտնայ,

Խոր անկիւն ախոռին:

Թէ՛ չունիս շընորհք

Հաճոյ անցնելու,

Տեղդ կեցիր անհոգ

Հարկ չէ քրծնելու.

Թող այլոց փառք պարծանք,

Դուն անցուր քու կեանք.

Ապա թէ՛ ոչ, խաղք խայտառակ

Կ'ըլլաս ինչպէս այս Աւանակ:

Ը

ԾԱՂԻԿ — ԳԱՇՏԱՅ

Մի արտի մէջ դեռեաց ճաղիկըն Գաշտաց,

Չգաց իրիկուն տըկարութիւն յեղակարծ.

Ծըղտոն ի վայր մինչև կէս մէջք խոնարհած՝

Կը սպասէր որ մահը գայ,

Եւ իր ցաւոցը վերջ տալ:

* Գաղղ. bluet. առա. (BACHLENT). ոմանք այս ծաղկին Շուշան-հովտաց անունը կու տան, որ մեղ անյարմար կ'երևի. Վի Շուշան-հովտաց բոլորովին տարբեր ծաղիկ է, դունով և հոտով անմահ վերնոյն: Շուշան-հովտաց սպի-

- Նոյն միջոցին փրկեց զեփիւռը մեղմով .
 Հիւանդ ծաղիկն երերալով, տըքալով՝
 « Ուր թէ, ասաց, շուտ լուսանայր
 « Երգէր վըրաս արև պայծառ,
 « Թեբևս լինէր
 « Ինձ կենսաբեր » :
 — « Շատ պարզամիտ ես դու, քուրիկ »,
 Կըրկնեց քովէն միջատ մ' փոքրիկ,
 « Միթէ կարծե՞ս, որ արևուն
 « Մեծ հոգն ես դուն,
 « Որ նայի, թէ ի՞նչպէս կ'աճիս,
 « Կը ծաղկի՞ս, թէ կը թառամի՞ս :
 « Հաւատա՞ ինձ նա այդ բանի
 « Ոչ ժամանակ, ոչ սիրտ ունի :
 « Եթէ որ դուն ունենայիր,
 « Թեբեր, ու վեր բարձրանայիր,
 « Կը տեսնէիր, կ'իմանայիր որ աշխարհք
 « Անտառ, դաշտ, մարգ, ագարակ
 « Նորանով կան ու կ'ալորին .
 « Նա իւր լուսով ջերմագին

տակ է և անոյշ հոտ ունի, ցած և շուք տեղուանք կը բուսնի՝ մի ծղօտի վրայ քանի մ'հատ ծաղիկ . իսկ ծաղիկ-դաշտաց մի հատ ծաղիկ ունի ծղօտին ծայրը, բացկապտոյ գունով, և հոտ չունի ամենեւնի : Շուշան-հովտացն է գաղղ՝ Muguet . ռուս (Ландышъ) : Շարականն մէջ « Շուշան-Հովտաց, Ծաղիկ-Պաշտաց միամայրն Մարիամ » գրելով Վարդան Բարձրբերդցին, արդեօք մէկ մի bluetի և ապա muguetի նմանցընել չի՞ ուզեր զկուսամայրն :

Սուք՝ ռուս (ВАСИЛЕКЪ) մէկ տեղ Ռեհան և այլ տեղ Տերուկ թարգմանած են, որ բոլորովին տարբեր բոյսեր են . և չեն նշանակել գաղղ . bluet, որ Ծաղիկ-Պաշտացն է :
 Ծանօթութիւն Հ. Ք. Քշի :

- « Կը հասցընէ մեծ կաղնիներ, մեծ մայրեր :
 « Այլ գիտե՞ս դու որ անոնց
 « Եւ քու մէջ կայ մեծ միջոց :
 « Լոկ նոցա տեսքն շատ բան կ'արժէ,
 « Զոր չուզելով ժամանակը կը խամրէ :
 « Դու չունիս տեսք և ոչ հոտ,
 « Իբրև վայրի անպէտ խոտ .
 « Ուստի փուճ տեղ՝ արևուն
 « Մի լինիր դու ձանձրութիւն :
 « Զայնըդ քաշէ ու լուս սըբլած
 « Թողմէ՛, չորցիր » : —

Առաւօտանց՝

Նայիս Արեւ կենսակիր
 Արփոնց ի դաշտն համասփիւռ
 Ճառագայթներն ոսկեհուռ,
 Ծառեր, ծաղկունք ու դեղ դալար
 Շընչեցին հոտ կենդանարար :
 Ուժուորեցաւ Գաշտաց Ծաղիկն,
 Վերուց գըլուխն դէպ ի յերկինք :

Ո՛ դուք, որոց տուած է բաղդն
 Մեծ աստիճան և զանձ առատ,
 Առէք ձեզի օրինակ
 Լուսաճաճանչ արեգակ :
 Թող ձեր գըլթոյ ջերմութիւն
 Տաքցընէ սիրտ խեղճերուն :

ՆԱ

ՔԱՌԱՋԱՅՆ ՆՈՒԱԳ*.

Օր մի կապիկ խայտառակ,
Եւ ակընջեղ Աւանակ,
Այծիկ մօրուեղ,
Արջուկ թաթեղ,
Իրենց խելքովը կ'որոշեն,
Որ փառաձայն Նուագ սարքեն.
Ձեռք կը ձըգեն նօրի՝ զըրբեր,
Եւ չորս հատ այլ ջութակներ
Մին՝ բամբ ձայնով, միւս բարձրաձայն
Եւ այլ երկուք սովորական,
Ու կը պըպզին, կաղնի ծառին
Շուքին ներքեւ, յանտառին.
Մըտքերէն ևս կ'անցընեն որ,
Ջարմացընեն աշխահք բոլոր:
Ուժով աղեղներ կը քաշեն վեր վար,
Ի ժիր կը յոգնին իրենք անգաղար.
Այլ չէ թէ երգ կամ դաշնակ
Հասկա կ'ելնէ աղմուկ խառնակ:

- « Կեցիք, կը կանչէ կապիկը, աղբարք,
« Որպէս զի լինի համով եղանակ,

* Հեղինակն է Քալիլով: Գրաբար թարգմանուելէ զատ
աշխարհաբար ևս թարգմանուած է այլ և այլ անձերէ ու
բոնցմէ մին է Գ. Այվազեան, Գիւտ, Փառաձայն Գալմուս
կոչքիւն:

1. Երաժշտական խաղի զրբեր:

« Նըստելուն քովը մեծ բան կայ,
« Սորվեցընեմ ես ձեզ ահա:
« Դուն քու բամբով, Արջ պարոն
« Նըստէ հոն,
« Ես քու դիմաց կը կենամ
« Իմ ջութակովս բարձրաձայն:
« Իշուն՝ Այծին մէկմէկու
« Առջեւ՝ հարկ է նըստելու:
« Այն ժամանակը տեսէք
« Ի՜նչպէս նուագ մէք սարքեմք:
« Անտառս բոլոր ձոր ու սար
« Ուրքի ելնեն բըռնեն պար»: —
Լըսելով կապիկին խօսք,
Կը նըստին այլ նըւագողք.
Սակայն դարձեալ խառնաշըփոթ
Կ'ելնեն ձայներ անհամ անհոտ.
Տես այնդիէն կը զուայ գէշ գէշ
Աներաժիշտ ու տըխմար էշ
Թէ՛ — « Նուագ կանոնով սարքելու համար
« Մէկ զըծի վըրայ նըստելն է յարմար»: —
Կը շարունակ կարգով,
Իշուն խորհըրդով,
Դարձեալ նոյն խառնակ
Կ'ելնէ եղանակ,
Նոր վէճեր նոր կռիւ
Կը փըրթի մէջերնին,
Թէ՛ այս չէ, այն կերպիւ
Պէտք է որ նըստին:

Պատահամբ այն տեղ Սոխակ մի չըգայ.
Չորսը մէկ բերան կ'աղաչեն նորա:
« Ամէն բան կ'ասեն ինչ որ պիտոյ է

- « Ունինք մեզի մօտ, մի բան պակաս չէ,
« Այլ դուն մեզ զրուցէ՝ եթէ ի՞նչ կերպով
« Նըստինք, որ լինի մեր Նուագ կանոնով »: —
— « Կարգով սարքելու քառաձայն նուագ,
կ'ասէ խընդալով խօսնական քաղցրաւաչ,
« Պէտք է գիտութիւն ու փափուկ ականջ:
« Զո՛ւր է ձեր վաստակ՝ աշխատանք դատարկ,
« Ինչպէս կ'ուզէք դուք նըստէք,
« Նըլագ սարքել կարող չէք »: —

ՂԲ

Ի Ղ Ո Ի Ն Զ Ն *

Անբարեկամ, անընտանի,
Աշխարհիս մէջ իբրեւ պանդուխտ
Քաշուած ապրիլ յիւրում խըղի,
Անցընելով կեանք անօգուտ:
Սիրտը տըկուած անձին սիրով,
Տունը՝ միայն իրմով լեցուն,
Դըռնէն երբեմն դուրս ելնելով
Եղջիւր ածել ընկերներուն.
Անցած տեղին յայտնի նըշան
Հետքեր թողուլ իւր գարշութեան,
Ամէն ծաղիկ անուշահոտ
Թըքոտելով կանաչ արօտ
Իւր տանը մէջ իբր ի բանտի
Ապրիլ, մեռնիլ տըրտմութեամբ լի,
Այս կենսագիր է խըղունջին,
Նոյն և պատկեր ինքնամոլին:

* Առակ Arnault գաղղիացւոյ: Տպուած է նաև 1886թ
Բազմալիպի մէջ, էջ 102:

ՂԳ

ԿԱՐՄԻՐ ԽՆԶՈՐԸ *

« Տակը բորբոս
վըրան փիլոս ».

Հին առակ է Հայաստանի,
Որ շատերուն կը յարմարի:

Երկու ընկերք մի քաղաքի մէջ ծընած,
Ի միասին մի դըպրոստուն կարգացած,
Երբոր մեծցան՝ այլ և այլ կողմ գընացին,
Որ աշխատին և տալու տտի ճար նային:

Հայոց արուեստ սովորական,
Եղան սոքա վաճառական:

Շատ չըբըշեց սոցանէ մին, — բաղդն յաջող, —

Վաստըկեացաւ կարճ միջոցի, թէ ոչ փող,

Այլ մեծ անուն, համբաւ վարկ.

Ի՛նչու պարտքի շատ ապրանք.

Իսկ միւսը որ կողմ գընաց,

Միշտ պատ գըտաւ իւր դիմաց:

Աստանդական պըտըտելով շատ քաղաք,
Միշտ փընտուելով վաստակի դուռ կամ հընարք,
Եկաւ հասաւ այն տեղ՝ ուր որ իւր ընկեր
Իբր մեծանուն վաճառական կը դարձնէր

Մեծ գործեր:

Զարմացաւ նա ի սկըգբան,

* Ինքնադիր առակ Հ. Քերովսէի: Նախ տպուած էր
1888թ Բազմալիպի մէջ, էջ 372:

Այլ որպէս զի տեղեկանայ ամէն բան,
 Եւ ըստուգէ դըրսէն լըսուածն,
 Շիտակ այնոր տունը գընաց,
 Տուն որ կ'ասեմ, դուն հասկըցիր մեծ պալատ,
 Քովը խանութ, մէջըն ապրանք ի լիք, շատ: —
 Բարեւ ասաց բարեկամին.
 Նա՛ լըսելով ձայն ընկերին,
 Թողլով հաշիւըն կիսկատար,
 Բարով, կըրկնեց, առաքեցար.
 Այս ի՛նչ գալուստ յանկարծակի,
 Շատ մեծ պատիւ արիր ինձի:
 Հրամէ, երթանք տուն, հանգչէ...
 Ճանապարհի պարկը ռւր է:
 Չերկընցընեմ, ի միասին
 Երբ ներս մըտան, անբաղդ ընկերն շուարած,
 Ազնիւ, կանչեց, ճըշմարիտ է բոլոր լըսածս:
 Այլ տանուտէրն՝ բարեկամին
 Արմանք զարմանք չըտեսնելու զարնելով,
 Կերակուրի ժամանակ է,
 Ասաց, պէտք է ճաշելու.
 Նիստ հըրամէ:
 Նըստան երկուք քովէ քով:
 Ծառայք, պատրաստ ըսպասարկու,
 Բիւր բարեօք լըցին
 Սեղան հարուստին:
 Երբոր ճաշին վերջն հասաւ,
 Երկըննալով տանտէրն առաւ
 Բարձր ամանէն մի մեծ խընձոր,
 Գոյնը կարմիր, տեսքըն աղուոր.
 Ձոր կըտրելով երկու բաժին,
 Գըտաւ փըտտած բոլորովին.
 Այն ժամանակը դարձած

Բարեկամին զայս ասաց.
 Այս խընձորիս է շատ նըման
 Փայլուն վիճակը մարդկութեան.
 Դըրսէն նայողն կարծէ մի բան,
 Չի գիտեր որ շատ որդեր մէջը կը վըխտան:
 Քանի մ'օրէն մեր խանութպան,
 Կանչուեցաւ ի դատաստան.
 Բողոք կար վըրան,
 Պարտքերուն փոխան:
 Խանութ, տուն աճուրդով,
 Երախտեցան աժան գնով:
 Եթէ որ փող վաստըկելու
 Համար՝ պէտք է ճարտարութիւն, —
 Որ չի պակսիր մեր Հայերուն, —
 Այլ վաստըկածն չըցըրուելու,
 Դըրամն շահով ման բերելու,
 Պէտք է մեծ խելք և արթնութիւն,
 Որ կը պակսի խիստ շատերուն:
 Մեր Հայ աղբարք եթէ որ
 Վաստըկածները բոլոր
 Խելքով ի շահ գործածէին,
 Աժըմ նոքա շատ ազգերու
 Կը լինէին նախանձարկու:
 Այլ, աւա՛ղ, շրոպյութիւն
 Մուշեք մարեց մեզմէ շատին:
 Թող տայ Աստուած մնացողներուն
 Խընայութիւն, ըզգաստութիւն,
 Որ չէն պահեն միշտ իրենց տուն:

ՂԴ

ԿԱՅԵՐԱԿՆ ՈՒ ԳՈՐՏՔ *

Օդերուն վերեր Կայծակն կ'որոտար,
Փոթորիկ զամպեր կը խառնէր իրար,
Օձի պէս մէջէն սողոսկէր փայլակ:
Հունձք, ցորեն դաշտին զընաց ոտքի տակ:

Այս խառնաշրփոթ փոթորկին առեն
Սարսափած դողային գորտեր վախերէն,
Իրենց ջրերէն տուններուն խորեր:

— Շիտակ զրուցելով՝ վախնալու բան էր: —

Խաղ, պար դադրեցան, երգք ու կարկաչանք,

Լըռութիւն պատեց ճահիճն ու լըճակ,

Ազգ ու հետ գորտուց՝ ջրասոյգ կորեան:

— « Մեր մեղաց համար այս օրերն եկան,
Ծերունի գորտ մի՛ խըռփած կըռկըռաց
Սիրտը դողալով աչեր կըկոցած,

« Աշխատինք երկնից սաստը մեղմելու,

« Մեր մեղք են պատճառ շանթիցն ահարկու »: —

Ձի երբոր երկինք մըթնած կ'որոտայ

Գորտուց մեղքերէն այլ պատճառ չըկայ:

* Տպուած է նախ 1886ի Բազմավիպի մէջ, էջ 120
Թարգմանութիւն ի Պուֆֆէ Ժիլպէրէ:

ՂԵ

ԱՂԲԵՐԱԿՆ ԵՒ ԱԳԱՀ *

Լեռներուն ծոցէն իջած Աղբերակն,
Մեղմ ձևանալով գեղեցիկ առուակ,

Պայծառ ջրերով

Հանդարտ վազելով

Արտերուն միջէն,

Մաղկեալ մարգերէն,

Կեանք կենդանութիւն

Կու տար ամենուն: —

Մի Ազահ ժըլատ,

Տախրաղէմ, ժանտ մարդ,

Կըռնակը շալկած

Ոսկի մեծագանձ,

Երբ մօտեցաւ առուակին քով,

Լաւ մի չորս կողմը նայելով,

— « Դուն պէտք էր որ երկրիս խորեր,

Ասաց առուին, ջրամբարներ

Ունենայիր ընդարձակ,

Ու հոն ջրերդ անապակ

Ժողովէին ծովու նման,

Իբր ըստացուած սեփական.

Որոց վըրայ նայելով

Բզմայլէիր դուն քեզմով:

Այլ ինչ ասեմ՝ որ յիմար էս,

* Ինքնադիր առակ Հ. Քուշերեանի: Տպուած է նաև
1887ի Բազմավիպի մէջ, էջ 349:

Անգին ջրերեդ կը ցըրուես՝
 Մարգագետին, դաշտ և արտ:
 Ապերախտը
 Անյագ, անկուշտ կը խըմեն
 Զըրերդ, դարձեալ տըժգոհ են »: —

— « Տըժգոհ թէ չէ,
 Այն իմ գործս չէ.
 Ասաց Առուակն կարկաչելով.
 Այլ օգնելով նոցա՝ ես
 Գոհ կը լինիմ մեծապէս:
 Թող որ շահուին ամէնք ինձմով.
 Զի կ'ուզեմ որ անցած տեղերս
 Իմ լաւութեան թողում հետքերս:
 Երբ մօտս թառած ի ծառին
 Ճոխայ սոխակն ի ճըղին.
 Կամ գեղացի աղջիկներ
 Տեսնեն իրենց վարդ զէմքեր
 Ախքներուս մէջ տըպուած,
 Ու Երեւոյնիկ թեւատարած
 Զըրիս քըսուի՝ վեր թըռչի.
 Երբոր չորս դիւ տարածուի
 Հազար ծաղիկ գոյնըգոյն,
 Ախքներովս պաղպաղուն
 Ես կը խայտամ յիշելով
 Որ այդ ամէնքը ինձմով
 Կ'ուրախանան, կը շահուին...
 Իրաւ ամառը տաքին
 Իմ ալիքներ կը մեղմանան,
 Այլ յորդահոս անձրևը աշնան
 Շահովն կու տան առատ վարձ
 Բարի սըրտիս փոխադարձ:
 Դու եկ ասա հիմա ինձի,

Թէ քու պահճու արծաթն, ոսկի
 Քեզ կամ այլոց ինչ շահ ունի:
 Չէ, — ի՞նչ անուն տամ ես քեզի,
 Ազահ. յիմար, անխելք, խօ՛ւ,
 Թէ անձնապաշտ ինքնամոլ »: —

Ազահութին

Միշտ զըզուելի է ամենուն.
 Կը տարածէ ձեռք ու զիրկ,
 Եւ գըթալիր՝ կարօտներուն
 Կը բաժանէ ողորմութիւն.
 Երանելի է այն մարդ,
 Նախանձելի նորա բաղդ,
 Զի կ'ունենայ նա մի օր
 Որ տըւածները բոլոր
 Յետ կը ստանայ վերստին,
 Ինչպէս որ հոս՝ նոյն այն դին,
 Մէկին փոխան հարիւր հազար
 Երկնավայել պարգև արդար:

ԴԶ

Ա Ր Ա Գ Ի Լ *

Երկայնաճիտ Արագիւ
 Սրունգքըն բարակ ինչպէս իւ,
 Սոնքալով, հպարտ կերպով
 Ման կու գար մի առաւօտ
 Աղթամարայ ծովափին մօտ:

* Գրած է Լա Ֆոնթէն Le Héron առակը, թարգմա-
 նած են Հ. Գ. Բ. և Մ. Նուպարեանց. տե՛ս Տառերը:

Իշխան ձրկներն եզերքին քով
Երամ երամ, վրտառ վրտառ
Կարծես կամաւ բըռնէին պար:
Մեր Արագիւն եթէ ուզէր,
Երկայն կըտցովը կարող էր
Բըռնել՝ ձրկանց մէջէն հաւնածն
Ու ճաշակել առաւօտանց:
Այլ նա կ'ատէր ինքն իրեն.

- « Գեղացիներ կարող են
Վաճ կանուխ առաւօտու
Ուտելու ու խըմելու »: —

Երբ արեն հուր աչքերով
Նայեցաւ ի կապոյտ ծով,
Իշխան ձրկներն կամացուկ
Քաշուեցան դէպ ի խորունկ,
Նոցա փոխան աին մօտեցան
Խայտաձկերն երամ երամ:
Սէգ Արագիւն՝ դարձած ի ծով

- « Վայ խեղճ ձրկներ, դուք լողալով
Առաջ կու գաք որ ձեզ ուտեմ. —
Այդ պատիւ է ձեզի գիտեմ. —
Այլ ախորժակս դեռ չէ բացուած,
Քըչիկ մ'առաջ ձեր իշխանաց
Վրան անգամ չընայեցայ. —
Հիմա ձեր խօսքը կ'ըլլայ »: —
Զայտ Արագիւնն զրուցելով
Առաջ գլխաց իրեն ճամբով:
Արեն հասաւ երկրնքին
Մէջ տեղ. մըտան խայտաձրկներ
Իշխանաց պէս ջըրին խորեր:
Անօթեցաւ փոր Արագիւն.

Ոչ իշխան ձուկ, ոչ խայտաձուկ
Մէջ տեղ բընաւ չերեցան.
Այլ տառեխներ բազմերամ
Մեղմով հանդարտ կամացուկ
Ոչ ափին մօտ, այլ հեռուն
Կը խայտային փայլիլըուն:
Տեսնելով այդ մանրիկ ձրկներ.
Արագիւն շատ սիրտը կ'ուզէր

Մի քանին բըռնել
Յորովայն ղըրկել.

Այլ տառեխներն նախազգած
Զըմօտեցան ժողուն ափանց:
Խեղճ Արագիւն յուսահատած
Անօթութեամբ աչքը մըթնած,
Հարկադրեցաւ ուտելու,
Փոխան համեղ ձրկներու,
Ծովուն եզերք հոս հոն անկած
Յըլականջներ սատկած հոտած:

Այս առակովըս Լա Ֆոնթէն
Խըրատ կու տայ օրիորդաց
Որ չըլինի թէ սոնքացած
Յաջողակ բաղդն ձեռքէ հանեն:
Այլ ես կ'ատեմ առհասարակ
Ամենուն,
Հըսարտութիւնը բացարձակ
Օգտակար չէ՝ ոչ մէկուն:
Թէ հանդիպի քեզ բաղդ յաջող,
Խոհեմութեամբ օգուտ քաղես.
Ապա թէ ոչ՝ բաղդը ձախող
Կ'ընկճէ ըզքեզ ուզես չուզես:

ՂԷ

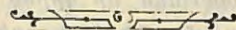
ԱՐԱՐԱՏԱՅ ՁԻԻՆՆ *

Անմիջապէս ջրհեղեղէն մի քիչ վերջ,
Արարատայ բարձր սարին ծերպին մէջ՝
Ձիւնի մի փերթ ինկնալով,
Անդ կը մընայ դարերով.
Ըսպիտակ և փայլուն,
Լուսի պէս շողշողուն:
Արեգական մի ճառագայթ
Երբոր կ'երթայ զինք կը գըտնէ,
Նա կը ցոլայ իբր ազամանդ,
Այլ բընաւին հալուել չէ:
Այսպէս մաքուր, անարատ
Կ'անցընէ հոն դարեր շատ.
Նոյի տապանն աչքին առջև,
Երասխաձորը ոտքի տակ.
Մօտէն կ'անցնին լուսին, արև,
Կ'որոտան ամպք և փայլակ:
Նա միշտ իւր տեղ անսասան
Փայլի գեղով բընական:
Այլ տէս, սա ևս ձանձրանայ
Իւր փառաւոր վիճակէն
Կ'ուզէ իջնալ վար լեռնէն,
Տեսնալ մօտէն՝ հոն ի'նչ կայ:
Օր մի՛ խօսք մէկ կը լինին

* Ինքնագիր առակ Հ. Ք. Քուշներեանի, որ և տպուած էր 1889ի Բազմալիսի մէջ, էջ 120:

Քամիին հետ, կը թըռչին,
— Դարեւոր բոյն և դադար
Թողլով Մասեաց ի կատար, —
Ու դէպ ի յերևան
Կամացով կը ցածնան:
Ճանապարհին ցուրտ քամին
Փոխուի լինի տապազին,
Եւ երբ սեղմէ կամացուկ
Ընկերին ձեռք փափուկ,
Ձիւնըն թուլնայ կը հալի
Եւ յերևան հազիւ հասած,
Կեղտոտ ցեխոտ մի փողոցի
Մէջը կ'ինկնայ նա՝ ջուր դարձած:

Ո՛վ անարատ ամբիժ հասակ,
Կարգա՛, սորվէ՛ դուն այս առակ,
Եւ աւելի իմաստին
Ուշ դիր՝ քան թէ իւր ձեռն:
Չըլինի որ թեթեւ խելքով դուն ըզքեզ
Փոփոխամիտ քամիներու ձեռք մատնես.
Գիտեմ՝ շուտով կը զըղջաս,
Այլ անդարման կը մընայ քո մէժ վընաս:

ՂԸ

ՈՐՈՎԱՅՆ ԵՒ ԱՆԳԱՄՔ *

Աշխարհիս մէջը կարգ կանոն՝
Եւ մարդկանց մէջ մեծ փոքր պաշտօն
Միշտ եղած է, պիտի լինի.
Այդոր ընդդէմ մաքառելու,
Կամ սիրտ ու խելք մաշելու
Հարկ մի՛ կամ պէտք չըկայ իսկի:
Խորհրդական և մեծ մարդ
Վարչութեան մէջ է հարկաւոր.

— Թիւը սոցա՝ չէ խիստ շատ. —
Մըշակը թո՛ղ երկիր հերկէ:
Պաշտապանութեան՝ պէտք է զինուոր.
Դատայն տիրոջը թո՛ղ ծըռէ:
Եւ անաւագ ուսմիկ մարդ
Թո՛ղ աշխատի բարւոքելու իրեն բաղդ,
Բայց չըկարծէ որ՝ իրեն դէմ
Երկինք, տարերք անիրաւ են.
Իսկ եթէ պընդէ, պատիժ պատուհաս
Կը լինի նորա գըլխէն անպակաս:

Վերը գըրածիս իբրեւ օրինակ
Արի՛ քեզ պատմեմ մի գըրոց առակ:
Օր մի անդամը մեծ և փոքրիկ

* Անտիպ մնացած էր այս առակը որոյ գիւտը կ'ընծա-
յաւի Եզրովոսի. տե՛ս առակ ԽԱ՝ Լա Ֆոնթէնի Les Mem-
bres et l'Estomac-ը, թարգմանուած է նաև ուրիշներէ:

Ուրքի կ'ելնան, կ'ասեն — « Հերիք
« Եղաւ, այս մեր անխելքութիւն
« Որ՝ աշխատինք այդ անկըշտում
« Որովայնին՝ ծառայ դարձած.
« Ոչ ոք մեզմէ՛ չունի իւր վարձ:

« Ո՛ւրքեր կը քայլեն
« Ձեռքեր կը գործեն,
« Աչքը՝ կը յոգնի
« Սիրտը՝ կը մաշի.
« Լէզուն, ասես, անդադար
« Կը տատանի վեր ի վայր,
« Գըլուխ, խելք միտք չեն բաւել
« Մի անյագ պորտ լեցընել:
« Արի՛ք, խօսք մէկ, ձեռք քաշենք
« Ձինքը թողունք ու տեսնենք
« Թէ առանց մեզի,
« Դա ի՞նչ որ ունի »: —

Այպէս կ'ասեն ու կը դադրին գործելէ:
— Անգործութիւնն՝ արդէն ո՛ր լաւ գիտէ
Որ՝ մեռնելէ շատ վատ է:
— Յամառութիւնն՝ ինք ըստ ինքեան պատիժ է: —
Երբոր կ'անցի մի երկու օր
Սըմբի մընայ անսըւաղ փոր.
Այլ գըլխուն՝ ցաւ մ'է կ'առնու,
Ուր կը սկըսին երերալու.
Ձեռքեր թուլացած կախուած կը մընան
Աչքեր նուաղին, կը պապկի բերանն:
Վերջապէս անդամք բոլոր,
Այնպիսի՛ խառնափընթոր
Վիճակի մէջ կը մընան
Որ եթէ շոտ չի փութան
Որովայնին ուտելիք տալ,

Պիտի միռնին ամէնքը այլ:
Վըրայ գըլխու բաժակ մի ջուր
Յետոյ պատառ մի կերակուր
Երբոր կու տան որովայնին,
Իսկոյն ինքեանք կ'ուժւորին.
Եւ կ'իմանան որ՝ որովայն
Անդամներուն չէ թըշնամին,
Այլ տընօրէն և բարեկամ:
Եւ թէ առանց որովայնին
Իրենք՝ զատ զատ առանձին
Ամենեկն կեանք չունին:

Դ Թ

Պ Ճ Ն Ա Ս Է Ի Ա Ն Ծ Ե Ղ *

Սիրամարգին աստ անդ թափած փետուրներով
Պըճնող Անծեղն գըլխուն, յետին զարդ շինելով
Ելաւ գընաց մըտաւ երամն Սիրամարգաց,
Խեղճը միտք էր այնպէս դըրած
Որ Սիրամարգդ մեծ պատուով
Զինք կ'ընդունին իրենց քով:
Սակայն նոքա երբ կը տեսնեն,
Անծեղին այն խայտառակ
Եւ այլայլած կերպարանք
Կըտուցելով դուրս կը վարեն:
Անծեղն խոցուած՝ վիրաւոր
Ամօթահար գըլխակոր,

* Անտիպ առակ Հ. Բ. Քուշներեանի: Գաղափարը ժողովրդական ագռաւ և աղաւնիք պատմութեանը կը յիշեցընէ:

Դիմէ դարձեալ իրեններուն,
Սոքա նոյնպէս, — « Անիրաւ դուն », —
Կարկաչելով « Գընա՛, կ'ասեն, կորսընէ
« Այսկէ վերջ դուն՝ չես մեզնէ »: —

Անփետուր անծեղք այլոց արդիւնքով
Մեր մէջ շատեր կան մեծմեծ պարծելով:
Այլ ի՞նչ՝ դուն կարծես, նոքա շատ երկար
Պիտի կըրեն այդ կեղծաւոր տիպար:
Թէպէտ չըլինիմ ես մի մարգարէ,
Այլ հաստատ կերպով միտքս վըկայէ,
Պիտի գայ այն օր
Որ դոքա բոլոր
Անծեղին նըման
Երես մեկուն քով պիտի չըզըտնան:

Ճ

Գ Ո Ր Տ Ե Ի Մ Ո Ւ Կ Ն *

— « Ո՛վ որ այլոց կը փորէ փոս
Ինքը կ'ինկնայ մէջ շուտով », —
Կ'ասէ Եսովպ առակախօս:
Այսոր իմաստն Գորտին, Մըկան առակով
Պարզած է նա յունարէն.
Զոր աննըմանն Լա Ֆոնթէն
Ճարտար ընտիր ոճերով
Թարգմանած է իւր լեզուով:
Սոյն առակ ահա և ես հայերէն

* Անտիպ մնացած առակ մ'եր:

Մեր մանկանց համար ի լոյս կ'ընծայեմ:
Այլ շատ հեռու է, գիտեմ,
Գլորածս փրանգ բընագրէն.
Այն՝ գործ է մեծ Հեղինակին:
Գորտը և Մուկն աշխարհաբար աստ կը խօսին:

Կեր խում սիրող մի գէր Մուկիկ,
Որ չէր գիտել ոչ պահք ուտիք,
Լըճին եզերք ըզբօսնելով ման կու գայր.
Դըրացի գորտն՝ մօտենալով՝ հեզաբար

— « Եթէ մեր տուն գալու հաճիք,
Ասաց, պատրաստ է մեր ճաշիկ »: —

Մուկը յանձն առաւ,
Ամէն բան բըրժաւ:
Այլ գորտն չէր դադրել
Ճարտասանօրէն
Ճառեր խօսելէն.

Սըրտին չարութիւն կ'ուզէր պարտըկել,
Սուտ մուտ խօսքերով
Մուկը դաւելով:

— « Զուրը լըճիս կենսաբեր
« Գործել է շատ հըրաշքներ,
« Նորա յատակ սլայծառ՝ շինջ
« Ունի խիտ շատ բընակիչ:
« Սոցա, կ'ասէր, բարքն ու վարք
« Եւ վարչութեան եղանակ
« Կ'արժէ մօտէն քըննելու
« Յամաքայնոց սլաւմելու »:

Մըկան մըտքին մէջ ծագեցաւ կասկած,
Նա լաւ չէր լողար, չըլինի յանկարծ
Լըճին տակ մընան:

— « Երկինք քեզ վըկայ, մի վախնար խընդրեմ,
Ասաց գորտն իսկոյն, — « հիմա կը գըտնեմ

« Այդ բանին դարման »: —

Մի լօռի կըտոր հանելով ջըրէն
Կապեց Մուկին թաթ իւր ճապուկ ոտքէն.
Յետոյ նետի պէս ցաւքեց նա ի լիճ,
Մուկը ետեէն քաշելով անխիղճ

Շուտ շուտ՝ նենգաւոր

Փութալով ի խոր:

Այդ խարդախ կերպով կ'ուզէր նա մուկին,
Եղէգներուն մէջ հոգալու հոգին:

Համեղ կը կարծէր ուր լինի պատառ
Արդէն ջուրն՝ բերնին կը վազէր կ'երթար:
Գուշակեց խեղճ Մուկն վըտանգ մօտալուտ:

— « Անօրէն, կանչեց, ուր գիտ կը քաշես.

« Ո՛ւր էն քոյ խոտամուկ, ուր տեղ է քոյ ուխտ.

« Աստուածներ վըկայ, զիս պիտի խըղղես »: —

Այս խօսքէն՝ գորտին խընդալը կու գայ.
Մուկը յուսահատ ընդդէմ կը կենայ.

Գորտը բըռնութեամբ առաջ կը քաշէ.

Լըճակին մէջ տեղ կը բըրդի կըռիւ,

Մուկիկն, ոգեսպառ կը ճըչայ ճիւ ճիւ.

Ջըրին և մահուն հետ ծեծկըւելով,

Յուսահատ կերպով:

Սաւառնեալ թեօք երկընքէն բաղէ

Յանկարծ ի ջըրին Մուկը կը տեսնէ,

Կայծակի նըման

Կը հասնի վըրան.

Յափըշտակելով կը թըռչի կ'երթայ.

— Գորտը օդին մէջ կախուած կ'երեթայ, —

Յետոյ կանգ առած մի ժայռի վերեւ,

Կ'ուտէ Մուկն և Գորտ ետեէ ետեւ:

Մի՛ կարծեր այն նենգաւոր
Որ՝ զօրրիշներ դաւելով
Դու կեանք վարես ապահով
Վերը կայ մեծ դատաւոր,
Որ վաղ կամ ուշ անպատճառ
Պիտի պատժէ չարաչար
Ամենայն դաւ նենգութիւն,
Ջոկելով չարն՝ ի բարւոյն:

Ճ Ա

ՀԱՅ ԱՌԱԿԱԽՕՍԻՆ ՀԱՅ ԿՐԻՏԻԿՈՍԸ *

Առակախօս հայ գրչին
Մօտը գալով, օրին մին,
Հայ կարգացող Տիրացուն —
— « Բարեւ, կ'ասէ, պատուական » —
— « Բարին յարեդ, սիրական,
« Ի՞նչպէս եղաւ որ՝ մեր տուն՝
« Շընորհք բերիր անգուման »: —
Այս զրուցելով տեղէն կ'ելնէ
Առակախօսն՝ ու կը խընդրէ
Որ հիւրն նըստի: Շատի չերթար,
Յետ մի քանի զըրոյցներու,
Ինչպէս կ'անեն սովորաբար,
Կըրթեալ մարդիկը՝ իրարու
Տեսնուելու ատենին,
Անմիջապէս կը սկըսին

* Հ. Քերովբէի սոյն ինքնատեղծ գրութիւնը 1889ի
Բագմավիպի մէջ տպուած է, յէջ 297:

Վիճել, դատել մեր ազգային,
Ծանրակըշիւ խընդրոց մասին.
Հայոց հին պատմութեան,
Նոր գըրչաց ուղղութեան,
Աշխարհաբար գըրաբարի,
Նախնեաց հընչման այբուբենի:
Մեր Տիրացուն տես՝ ահա
Դեմոսթենէս կը դառնայ,
Խորենացին և Փարպեցի,
Նոյն մեղրաշուրթն Եղիշէ,
Լամբրոնացին, Շընորհալի,
Քըննութեան տակ կը ձըգէ.
Եւ կը դատէ տիրաբար
Իբրեւ քըննիչ անաչառ՝
Նոցա վարկն ու արժէք:

Սակայն ոչ երբէք՝
Սոցանէ միոյն
Կու տայ գովութիւն.
Միայն այս կ'ասէ.
— « Հեղինակ լինելն
« Հըմտութեամբ գըրելն
« Սակաւուց գործն է »: —

Առակախօսն կը հասկընայ
Որ Տիրացուն լեզուին տակ
Պահեստական բան մի կայ,
Որ զրուցելու համարձակ
Դեռ կը քաշուի:
— « Նոր առակի
« Նիւթ է, կ'ասէ ինքիրեն,
« Այս Տիրացուն տարօրէն »: —
Ապա դարձած առ Տիրացուն՝

Այսպէս կ'ասէ. — « Մեր դըպրութիւն
« Ունի շատ մեծ կարօտութիւն
« Նոր ուժերու որ զարգանայ,
« Պարոն, այդ ձեր գործն է ահա »: —

Հոն Տիրացուն շրփացած
— « Ունիմ, կ'ասէ, մի քանի բան, ես գըրած,
« Որ ժամանակին,
« Ի լոյս կ'ընծային »: —
— « Մէք այն ատեն կը կարգանք
« Զեր հրմտալից աշխատանք »: —
Առակախօսն իբր վերջաբան
Կ'ասէ իրեն խօսակցութեան:
Այլ Տիրացուն լըցուած իրմով,
Եւ ցուցընել կամենալով
Իւր անըստառ զիտութիւն,
— « Խընդրեմ, կ'ասէ, թողութիւն.
« Առակաց մասին, եթէ որ հաճիք,
« Կարող եմ յայտնել ես իմ վարկ, կարծիք
« Որ և անշուշտ ձեզ համար
« Կարնան լինել օգտակար »: —
— « Ես շատ կը ցանկամ », —
Կու տայ պատասխան,
Առակախօսն հետաքրքիր:
Միւսն կը սկըսի ճոխաբար.
— « Այդ մասին մէջը հանճար
« Ճանչցուած է Լա Ֆոնթէն.
« Շիտակը ես ձեզ գրուցեմ,
« Զէ եղած որ անձանձիր
« Կարնամ կարդալ անընդհատ
« Այդ առակաց քանի մ' հատն »:
Առակախօսն խօսք կըտրելով

— « Անշուշտ, կ'ասէ, դուք հայ լեզուով
« Կարդացեալ էք Լա Ֆոնթէն »: —
— « Այո, կըրկնէ միւսն, հայերէն.
« Գաղղիարէն ես չը գիտեմ »: —
— « Ո՛ւր թարգմանութիւն, և ո՛ւր բընագիր,
« Այդ երկուսին մէջ կայ շատ մեծ խըտիր », —
Կ'ասէ իսկոյն Առակախօսն:
— « Ոչ, կը կըրկնէ Կըրիտիկոսն,
« Ես հայերէն լեզուի մասին
« Ամենեկն խօսք մի չունիմ:
« Այլ իբրև դաստիարակ
« Գիտութեան ասպարիզէն
« Կը մերժեմ դուրս բացարձակ
« Ամէն առակ: Այլ դուք, խընդրեմ,
« Զի նեղանաք այսոր դէմ:
« Ես առակաց մէջ կը տեսնեմ
« Կենդանիներ տեսակ տեսակ
« Մինը միւսէն խայտառակ.
« Լըրբենի կապիկներ,
« Արընտէր առիւծներ.
« Դաւաղիր չար աղուէս,
« Եւ գայլեր աներես.
« Որոց չար բարքը և տիպար,
« Վնասաբեր են տըղոց համար:
« Առակաց մէջէն
« Ես միշտ կը լըսեմ
« Իշու գըռգըռոց.
« Անգօր կենդանեաց
« Վայեր սըրտախոց.
« Առիւծին՝ կատղած
« Սաստիկ մըռընչիւն,
« Ոռնալ գայլերուն:

« Դուք, առական էք հեղինակ,
« Ասէք, խընդրեմ, ձեր կարծիք,
« Նոյն ձեր գըրած ամէն առակ,
« Միթէ չէ՞ն տար, իմ խօսքերուս հաւաստիք » . -

Առականսն մըտախոհ,
- « Գիտեմ, կ'ասէ, ես ի փորձոյ,
« Որ շատ անգամ այլոց կարծիք
« Կը հարցընեն տեսակ մ' մարդիկ:
« Եւ ինչպէս դուք ասացիք,
« Իրենց կարծեաց միշտ փրնտուելով հաւաստիք:
« Բայց ուղղութեան դա չէ նըշան
« Այլ կամակոր յամառութեան:
« Արդ եթէ դուք, Տիրացու,
« Կ'ուզէք շիտակն լրսելու,
« Աւասիկ ձեզ իմ դատաստան.
« Նախ և առաջ Կըրիտիկայն
« Պէտք է կարդայ խիտ շատ բան,
« Եւ ունենայ գըլխոյն մէջ
« Գիտութեան մեծ պաշար՝ շեղ:
« Լաւը վատէն, ակն յանդիման,
« Պէտք է գատէ: Ամէն մարդ
« Երբոր լրսէ նորա դատ,
« Հարկաւ իսկոյն հաւանի,
« Ճըշմարտութիւն տեսնալով ակն յայտնի:
« Միտքը նորան միշտ ազատ
« Այլոց կարծեաց ոչ հետևող,
« Սակայն և ոչ արհամարհող:
« Ըզլա Ֆոնթէն մեծ տաղանդ
« Ընդունած է աշխարհք բոլոր.
« Քու փաստերն են տըկար, անդօր:
« Այլ եթէ դու նորա ճարտար և ընտիր

« Առականերուն չես հաւանիր,
« Եւ չես ճանչնար նոցա յարգ,
« Ուրիշ բան չէ այդոր պատճառ,
« Բայց թէ անկիրթ քոյ ճաշակ,
« Որ չէ հասած տակաւին
« Նուրբ իմաստից այն կէտին
« Որ իմանայ այն աննրման առականերուն
« Հիանալով գեղեցկութիւնն:
« Իսկ ով որ առական մէջ չի գըտնար,
« Ո՛չ իմաստ և ոչ խըրատ օգտակար.
« Այլ լոկ լրսէ կենդանեաց
« Ունալ մոնչել: Եւ կատաղած
« Նոցա բարք, վարք կը տեսնայ.
« Այդոր պատճառն տես ահա.
- « Օր մ' կը պընդէ մարդուն մէկն թէ՛
« Աշխարհք բոլոր դեղընցած է.
« Երկինք, երկիր, տարերք համբուն
« Ըստացել են մի դեղին գոյն » : -
« Այլ չի գիտեր եղկելին
« Որ՝ իր աչքերը դեղին
« Կոչուած ցաւով վարակել են,
« Որ ամէն բան դեղին տեսնեն » : -

Տիրացուն շրփոթած,
Այլայլած կերպով,
Դուրս կ'ելնայ շուտով.
Հաստատուն միտք դըրած,
- Ուրիշ անգամ այդ մարդուն
Ոտք չը կոխել բընաւ տունն:

Զ Բ

ԱՄՊ ԵՒ ԴԱՇՏ*

Մինչ տաք արևն ամառուան
Կ'էրէր, մըրկէր դաշտ, վարուցան,
Յանկարծակի երկնից երես
Ամպ մ'երեցաւ սե թաթի պէս,
Քանի գընաց մեծացաւ նա
Ու դիզուեցաւ վըրայ վըրայ,
Նորա ծոցէն անգուման
Սողաց փայլակն օծի նման,
Դըղըրդելով գոռաց երկին,
Դաշտն, ագարակն խընդացին
Որ' պիտի գայ անծրե առատ,
Տալու իրենց նոր կեանք, նոր բաղդ,
Այլ խաբուեցան նորա, ի գո՛ւր:
Քանզի անծրե շահաւէտ ջուրն
Տարաւ թափեց ծովուն ի ծոց,
Որ յաղթաշուր և ալէկոծ
Կը թաւալէր կոհահր վէտ վէտք
Իսկի չունէր անծրեի պէտք:

Ձեզի է խօսքս, ով ցուցամուլ պարոնայք,
Որ կը սարքէր հանդէսք, խնջոյք և սեղանք
Հրաւիրելով ձեր մօտ հարուստ ճոխ մարդիկ,
— Որոնք ունին արգէն իրենց հացն հերիք: —
Դուք թանգ գինին կը վազցընէք իբրեւ ծով,

* Խնքնագիր առակ Հ. Քուչնեքեանի, նախ տպուած էր
1890ի Բագմավիպի մէջ, էջ 26:

Մինդեռ աղքատն կը տանջուի ի մեծ սով:
Քանի որ դուք կը ճաշակէք
Քաղցրաւենիք և ամիճ:

Ա՜՜ յիշեցէք,

— Թող շարժի ձեր գուլթն և խիղճ, —
Որ' մութ գիճին ճանքուն վերայ
Տընանկ աղքատն հաց կը մուրայ,
Ու որբ-այրի անտէր մարիկն
Չունի որբին տալու հացիկ:
Թէ չէ, դուք ձեր այն վարմունքով
Կը նըմանիք այս սև ամպին՝ որ ի ծով
Թափեց բոլոր իրեն ջրերը շահեկան,
Յամբած թողլով դաշտ, ագարակ, վարուցան:

Զ Գ

ԾՈՎԱՀԵՂՁ ՈՁԻԱՐՆԵՐԸ*

Կառավարելն ռամրկ ամբոխն խաժամութ
Դժուար բան է. պէտք է մեծ խելք և մեծ ուժ
Օրէնքի տակ, և կարգի մէջ պահելու
Այնոնք, որոնք առանց այս այն հայելու
Կը մոլորին ինքնակամ,
Ու յամառեալ, իշխանութեան դէմ կ'ելնան:
Խելօք իշխանն եթէ լինի զօրաւոր
Կարնայ կոտորել բարքը՝ նոցա կ'ամակոր:
Միշտ կանգնելով ախոյեան քաջ
Ռամկին անսանձ կըրքին առաջ:
Այլ պատահած կայ և այն

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուչնեքեանի:

Որ՝ քաջասիրտ ախոյեանն,
Անգուստ կըրքին ուսմական
Ձոհ եղած է անգուման:
Արի պատմեմ մի արկած,
Նոր մեր օրերն հանդիպած,
Ուր ոչխարներ կամակոր
Կ'երթան թափիլ ի ծով խոր.
Եւ այդ անմիտ տըխմարներուն
Ձոհ կը լինին հովիւքն արթուն:

Անցեալ տարի հոկտեմբերի վերջերուն¹
Յանկարծ փրչեց հով ցըրտաշունչ: Պաշտերուն
Մէջ՝ կ'արծէին դեռ ոչխարներ բիւրաւոր:
Այլ կանխապէս այս է գիտնալ կարեւոր.
Ղըրիմեցի ծովու ափանցը մօտեր,
— Ուր որ այս դէպքը սոսկալի՝
Պատահեցաւ անցեալ տարի, —
Միշտ կը շնչէ քաղցրիկ օդով հոկտեմբերի՝
Յորեկ ատեն ծագի արեւ հեշտարար,
Ի գիշերի ծաւալի ցօղ զովարար:
Սակայն անցեալ հոկտեմբերի պատահած
Յուրտին նըման, ձըմեռն՝ սաստիկ վաղահաս,
Պատմութեան մէջ չըկայ մօտերըս յիշուած:
— Թող յիշատակ մընայ յետնոց այս գըրածս: —
Յուրտ հովն քըչեց բերաւ ամպեր սևաթոյր,
Մեծ փերթերով ձիւնը տեղաց ընդհանուր.
Մի ժամուան մէջ լեռ ու, ձոր, հովիտ, ագարակ
Հետախաղաց ծածկեց սաւան ըսպիտակ,
Բիւրաւոր հօտք ոչխարաց
Բաց դաշտին մէջ մնացին անճար գումարած:

1. 1888 Հոկտ. 27

Եւ քամիէն, ցուրտէն, բուքէն նեղուելով,
Կամաց կամաց խրոնուեցան իրար քով,
Եւ ձևացան մի մեծ կըծիկ բըրդեղէն,
Մինչ անդադար կը տեղար ձիւնը վերէն:
Ըզգաստ շըներն, կարծես չարեաց նախազգած,
Կողկողագին վերցուցին ձայն և կաղկանձ:
Փորձ հովիւներն՝ ձեռքերը հաստ ցուպերով,
Այսդին, այնդին վազելով,
Աշխատեցան քակել, բաժնել այդ կըծիկն,
Այլ փուճ ելաւ նոցա ճիգն:
Ծովը կատղած կը մըռընչէր սաստկագին,
Նոյն կողմէն ևս կը փըչէր պաղ՝ ցուրտ քամին.
Այն կողմն անցան հովիւներ:
Յանկարծ, տեսնաս, մի ոչխար
Վեր առաւ գլուխը տըխմար,
Ապուշ աչքով խոլոր-մոլոր
Նայեցաւ նա իւր չորս բոլոր.
Եւ ըսկըսաւ հովին դէմ
Երթալ առաջ դէպ ի ծով.
Ամբողջ կըծիկն ետէն
Խաղաց տեղէն նոյն ձևով:
Քաջ հովիւներն այլայլած,
Բարկութենէն աչքեր մըթնած,
Ոչ թէ միայն, այն ոչխար,
— Չարեաց մակարդն և պատճառ, —
Այլ անխընայ սատակեցին
Առաջ եկողն, նոյն վայրկենին,
Աշխատեցան շընչասպառ,
Բայց փրկութեան չեղաւ ճար:
Պընդագըլուխ՝ ոչխարք յամառ
Առաջ գնացին հեղեղաբար
Չընայելով դիմացն ինչ կայ.

Ու կոխելով, խոխկըռտելով
Հովիւներուն մարմնոյն վըրայ
Ամենքն ինկան յալէխոր ծով.
Ինչ տեսարան ահաւոր...
Մի ժամուան մէջը շարունակ,
Բիւրաւորաց ահեղ բանակ
Սատակեցաւ ալեաց խոր:
Կարծես նոյն ինքն ծով՝ պըշգալով,
Յետ կը մըզէր ալիքներով
Այդ կենդանիքը անըզգայ,
Որ կ'երթային կամաւ ի մահ:

Առ ձեզ է խօսքս իմ անըզգաստ ժողովորդ
Տեսէք թէ ի՞նչ խոր անդունդ
Բաց կը սպասէ ձեր դիմաց
Երբ անխորհուրդ՝ դուք հետեւիք վատ մարդկանց:

Ճ Դ

ՇԻԿԱՀԱԻ ԵՒ ԽԱՅՏԻՏ *

Առաւօտէն մինչև արև մըտնալուն
Շէն Շիկահաւան կ'երգէր ի ժիր՝ անդադրում.
Յայտնի էր որ՝ նա շատ գոհ էր իւր բաղդէն
Նախանձելով վրան, կարծեմ
Խայտիտ՝ ասաց, — « Բան մի ունիմ զրուցելի,
— « Կը խընդրեմ, սիրտ չըցաւի, —
« Անցեալ օրեր, Անծեղն, Ծիծառն, Կաշաղակ

* Անտիպ մնացած առակ մ'էր այս. գաղղիերէն L¹⁸
Fauvette et le Pinson առակի նմանութեամբ:

« Հընդկահաւան, Բաղն, Ագռաւն, Սագ,
« Կը խօսէին իրենց մէջ թէ՛
« Մէկը զըրկեն որ քեզ ասէ.
— « Շատ մի խօսիր եղաւ հերիք,
« Չանձրացուցիր մեր լըսելիք »:
« Ինձի համար այդ ոչինչ է
« Ով ինչ կ'ուզէ թող որ անէ.
« Մէկը կ'ուզէ երգել ի ժիր
« Միւսը խօսել անձաձիր,
« Այլ ես կարծեմ որ ամէն բան
« Ունի պատճառ կամ վախճան
« Խընդրեմ ասա ինձի դուն,
« Ի՞նչ է պատճառ որ դու այդպէս,
« Յերեկն ի բուն, ի ժիր կ'երգես »:

— « Երեք օր կայ, շիկահաւան ասաց,
« Երբոր կանուխ առաւօտանց,
« Անտառին մէջ մինչ ես մինակ
« Կ'երգէի իմ եղանակ,
« Մօտի ծառէն, ինձ Սոխակիկ
« Մեր անտառին ալախօսիկ,
« Թեթիւ ժըպտով տուաւ նըշան
« Թէ կ'ախորժի իմ երգիս ձայն
« Երբոր այն մեծ երգահանն, —
« Որոյ աշխարհք համօրէն,
« Մեծ հանճարին վըկայեն, —
« Եղաւ ինձի քաջալեր.
« Այնկէ վերջ այլ սաղին բաղին պատգամներ,
« Խոնարհաբար խընդրեմ ներէք,
« Ինձի համար, չունին արժէք »: —

Ճ Ե

ԼՈՒԾ ԵԶԱՆՑ ԵՒ ՏԸՐՄՈՒՂ ԶԻՆ *

- Մի զոյգ Եզներ, ուժեղ մարմնով,
կամարածն կոտորենով,
Լքծուած սայլին առեղին,
— Որոյ վերայ դիզուած էր բեռն ահագին, —
Հանդարտաքայլ յառաջելով,
կամաց կամաց կ'երթային
Դէպ ի քաղաք մօտաւոր:

- Սոցա քովէն, տեսնաս յանկարծ,
Մի տըրմուղ Զի, վըրան հեծած,
հոյնալէս տըրմուղ հեծեկազօր
Քըրտնաթաթախ Զին բոլորով,
Սակայն դարձեալ ճոխ ճեմելով,
Անցած միջոց հեգնօրէն
Կ'ասէ Եզանց խընդալէն.
— « Այդ քայլուածքով հազիւ կարնաք
— « Վաղը իրկուն հասնիլ քաղաք »: —

Ինք կը սկըսի վազել առաջ,
Խելառ հեծեալն մի ձախ մի աջ
Կը տատանէ իւր մըրաւի:
Այլ չը հասած դեռ քաղաք,
Հեծեալն և Զին ի միասին

* Մի իմարեան Առակախօսի անտիպ մնացած առա
մ'եր այս:

Դարէն ի վայր կը զըլորին:
հոյն այն ճամբով կամաց կամաց
Եզներ, սայլովը բեռնաբարձ
Հանդարտաբար քայլելով
Հասնին քաղաք ցորեկով:

Ո՛վ որ կ'երթայ հանդարտ կամաց
Շուտ կը կըտրէ իւր ճանապարհ:
Ո՛վ կըշտապէ յիմարաբար,
Ի կէս ճամբուն կինկնայ յոգնած:

Ճ Զ

ԱՐԾԻԻ ԵՒ ԱՐԵԻ *

- Լերան ծայրէն օր մի Արծիւն այսպէս ասաց Արևուն.
— « Ինչո՞ւ դուն լոյսը սըփոռես ցած, քան զայս
(սարերս վարդագոյն.
« Ճառագայթներդ կը կեղտոտեն խոտերն, անշահ
(բովանդակ.
« Ի՞նչ է քու գործ. լուսաւորել խոր հովիտներ, նեղ
(ծըմակ,
« Թող կորսուին ի խաւարի տամուկ մամուռն և
(ցած սէգ »: —

- « Թըռչուն, ասաց Արևն Արծուին, եկ թըռիլ դու
(ետե՛ս »: —
Եւ բարձրացան մէկ տեղ երկուքն՝ ամպերէն և՛ ըս
(չատ վեր:

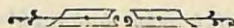
* Լամարդինէ Թարգմանուած այս առակը՝ նախ տպուած
46 դանենք 1891ի Բագմալիպի մէջ, էջ 73:

Մինչ այնքան որ գետնին հաւսար զոյգ եղան բարձր
(ձըր սարեր:

Երբոր Արծիւըն նայեցաւ վերէն վայր,
Լեռ ձոր տեսաւ հաւասարած միատարր,

— « Նայէ, ասաց Արեն հըսարտ թըռչունին,
« Տես, իմ դիմաց լեռն հաւասար է խոտին.
« Հըսկայառես աչքիս առաջ չըկայ ոչ մեծ ոչ փո-
(քրիկ.
« Ովկիանոսն նոյն ինձ համար, ինչպէս կաթիլ մ'է
(ջըրիկ.
« Հասարակաց լուսաբեր աստղ եմ ամենուն կեն-
(սատու
« Ինչպէս խոտին անտառաբոյս, նոյն և մայրին Լի-
(բանու:
« Ուր ճառագայթքըս տաքցընեն մըրջիւն, և կեանք
(անտառին
« Կու տան, ծաղկանց բուրումն անոյ՝ կը տարա-
(ծեն ամէն դին»: —

Այսպէս Աստուած, որ ինքն իրեն է միայնակ չափ
(սահման,
Հասարակաց կու տարածէ վերէն խընամք հայրա-
(կան:

Ճ Է

ՎԱՐԴ ԵՒ ԿԱՂԱՄԲ*

Հայոց գեղերն՝ սովորաբար
Կը տեսնաս որ՝ ծաղիկ, բանջար
Մի ածուի վերայ կ'աճին.
Այնպէս չ'աներ Եւրոպացին.
Նա զատ ցանկէ բանջարանոց, սելեստան,
Եւ առանձին՝ ծաղիկներուն բուրաստան:

Ուստի ահա մի հայու գեղ,
Վարդն կաղամբին հետ մէկ տեղ,
Ի միասին կ'աճէին:
Աչնան օր մ'էր, կաղամբին
Վարդն նայելով արհամարտ.
— « Այդ ի՞նչ, ասաց, ցած հասակովդ
« Յեխերուն մէջ գետնին երես
« Ուռած, տըկուած մնացել ես.
« Ոչ գոյն ունիս, ոչ տեսք, ոչ հոտ
« Կ'աճիս ինչպէս անպէտ մի խոտ:
« Չէ՞ս ամաչել կենալ ինձ մօտ
« Այդ անճոռնի և կոշտ մարմնովդ:
« Դու ինձ նայէ, տես ի՞նչպէս
« Բարակ նազիկ ճիւղերով
« Բարձրացել եմ վեր յերկրէս.
« Եւ իմ փայլքով և հոտով.
« Ամենուն աչքն անպատճառ

* Ինքնագիր առակ Հ. Քերովբէի:

- « Ինձ դարձնեմ կամակար » : —
 — « Այո՛ ասաց, հեզուկ կաղամբ,
 « Քու խաբուսիկ և փուճ տեսլեամբ
 « Կը գրաւես աչք շատերուն.
 « Այլ ինչ օգուտ տուել ես, ո՛ւմ.
 « Ո՞ր մարդ քեզմէ, ո՞ր կենդանի
 « Կերաւ պըտուղ, կըշտացաւ.
 « Կամ ո՞վ քեզմով անցոյց մի հեղ իւր ծարաւ.
 « Զէ՞ որ շուտով թողմիս պիտի,
 « Երբոր, յանկարծ, իջնայ եղեամն » : —

Երկրորդ օր նառաւօտեան
 Մէզն մառախուղն իբրև գիշեր
 Բոլոր չորս կողմը պատել էր.
 Եղեամին տակ, կաղամբ խոնարհ
 Զուարթագին շէն կ'երևար.
 Իսկ վարդն թողմած գըլխիվայր
 Ողորմագին կ'երերար :

Աշխոյժ մանկիկ քիզի համար,
 Գրեցի առակս այս օգտակար.
 Վընասաբեր վարդին եղեամն
 Կաղամբին քաղցըր կուտայ համ.
 Այլ դուն գիտցիր յոխորտ լեզուն
 Վընասաբեր է ամենուն :

ԺԸ

ԲԱՐՏԻՆ ՇԱՆԹԱՀԱՐ *

Գարնան օր մ'էր՝ շատ գեղեցիկ.
 Արև պայծառ, կապոյտ երկինք.
 Քըչիկ մ' յետոյ՝ հորիզոնէն
 Վեր բարձրացան ամպք թըխաղէմ :

Յուաց փայլակը հեռուն,
 Լըսուեցաւ խուլ դըղըրդիւն.
 Մըռնչեց հովը կատղած,
 Երկինք մօտէն որոտաց.
 Իրար անցան ծառերն բոլոր,
 Դեռ չի հասած տանձն և խընձոր
 Սըփուըեցան գետնին երես,
 Խառն ճիւղերով, կապերտի պէս :
 Այլ հաստատուն բարտի ծառն
 Որ հոն վըսեմ կը ճոճար,
 Բարձրէն ի վայր հայելով ցած,
 Այսպէս յոխորտ խօսքեր ասաց.

- « Ողորմելի դըզուկներ
 « Ճըղակոտոր պըտղակորոյս
 « Սատակեցան խեղճերն անյոյս.
 « Շատ տեսել եմ ես հովեր.
 « Այլ միշտ իմ տեղս հաստատուն
 « Մընացել եմ աննըկուն » : —

* Անտիպ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի :

Նոյն միջոցին նորա բոլոր
Յոլաց փայլակ մի անսովոր.
Ահեղ շրոխդք մօտն պայթեցան.
Բարտին անկաւ յերկիր կործան
Կայծակնահար իբրև ածուխ
Արձակելով սև թանձր մուխ:

Եթէ լինիս իբրև բարտի
Բարձր պատուով, զըրպանդդ լի.
Սակայն այնպէս քեզի խըրատ
Մի հաներ խօսք բերնէդ հըպարտ:
Չըկայ աստէն վիճակ կայուն.
Յեղեղուկ է բաղդն ամենուն.
Թէ որ հովէն անփորձ պըրծիս,
Վախցիր շանթի չըհանդիպիս:

Ճ Թ

Բ Ո Ժ Ո Ժ Ի Կ *

Մառանին մէջ կար մի կատու
Անխըղճմըտանք, սաստիկ քըսու.
Նորա ժանիք շատ մըկներուն
Փանդել աւրել էր տուն և բոյն.
Որդեկոտոր լային մարիկք,
Մնացել էին որբ շատ մուկիկք:
Իսկ ողջ պըրծողք սըրտադող
Արգելական իբրև գող

* Անտիպ մնացած առակ մ'էր: ՄՐՅԱՆԱԿ ԱՌԱԿԲ
գրքի մէջ ևս կը գտնուի լա Ֆոնթենէ թարգմանուած սոյն
առակը, Conseil tenu par les Rats:

Ծակերուն մէջը սըքլած
Կը դողային որ՝ յանկարծ
Մի գուցէ թէ զոհ լինին
Այն չարանենդ գազանին:
Վերջապէս ճարահատած եղկելիք
Ժողովեցան ամենք մէկ տեղ մեծ փոքրիկ
Որ՝ այդ ժանդէն ազատութեան
Մի նոր հընարք փըտուն գըտնան:

- Սիրտը էրած էր ամենուն,
Կ'ուզէին որ նենգժոտ կատուն
Ուր մի առաջ բըզիկ բըզիկ կըտըրտեն.
- « Թող սատակի կը ճըւային, մէկ բերան
« Այդ արընտէր անըզգամս »: -
Մի խոհեմ մուկն, այն առեն,
- « Գիտէք, ասաց, թէ ինչո՞ւ
« Ժողովել եմք հոս խորհելու.
« Խընդիրն այն չէ թէ ի՞նչպէս
« Սատկի կատուն աներես.
« Պէտք է հոգալ ի՞նչ կերպով
« Անել մեր կեանք ապահով:
« Այս է ահա մեր ժողովքին բուն նըպատակ »: -
- « Թէ այդպէս է, զրուցէ տեսնանք
« Ի՞նչ ճամբով մեք կարնամք
« Չինկնալու կատուին ճանկ »: -
- « Ես այս բանին միակ ճամբայ
« Այս բոժոժիկս, ասաց, գըտայ.
« Մեք անվըրէպ շուտ այս գործիք
« Պէտք է կախենք կատուին շըլինք,
« Որ նորա գալը հեռուէն
« Մեք իմանանք սորա ձայնէն »: -

Ժողով մըկանց միաբան
Խորհուրդիս շատ հաւնեցան.
Այլ խընդիրն էր, Մըկներէն ո՛վ
Մօտենալով զազանին քով
Բոժոժն անցնէ նորա վիզ:

Հընարագէտ մուկն ասաց, — « Զիս
Խընդրեմ ազատ թողէք, ծեր եմ »: —
Միւսը այն գիէն — « Տըկար եմ ես »: —
Երրորդը թէ՛ — « Յաւին ոտքեր »: —
Չորրորդ ասաց, — « Ես կը վախեմ »: —

Այսպէս ամենք իրենց համար
Գըտան մի մի բարուրք պատճառ.
Եւ չը գըտան ոչ մի մուկիկ
Որ՝ կատուին ճիտ կախէ զանգիկ:

Առակիս Մըկանց պէս, քաջ
Մարդիկներ տեսէլ եմ շատ.
Որ համարձակ կ'ելնան առաջ
Ու կը խօսին արձակ ազատ.
Բայց երբոր կարգն գործելու գայ
Տկարութիւննին յայտնի կ'ըլլայ:

Երկոտանի շատ կան Մըկներ քաջ խօսող
Այլ քըշուոր են պէտք ատենին գործ տեսնող:

Ճ Ժ

(Խառն ասակք)

Գ Ե Ղ Ա Յ Ի Ն Ե Ի Մ Ա Հ *

Գեղացի մը յոգնած դադրած,
Կըռնակը բեռ մը փայտ շալկած,
Կամաց կամաց ի տուն դառնայր:
Արևն էր նոր մըտած ի մայր.
Բարակ անձրևն ալ կը մաղէր:
Գեղացիին սիրտը նեղ էր.
Իրաւ տընակը չէր հեռու
Բայց մինչև այն տեղ հասնելու՝
Ոյժ կը պակսէր թըշուառին:
Չըգեց փայտերն ի գետին,
Եւ ինքն անոնց վըրայ ընկած՝
Չարալից կեանքը մըտմըտաց.
Չայրացաւ սիրտը խեղճին
Աչքերն արցունք կոխեցին.

— « Ո՛ւր ես, կանչեց, ո՛վ անգութ Մահ,
« Ա՛ռ կեանքըս, ա՛լ ձանձրացայ, ա՛հ »: —
Մահն յանկարծ, չեմ գիտեր ուստի՛,

* Եղովբոս գրած է Կին և Մահ առակը: Լա Ֆոնթենին
Մահ և Փայտահարը (La Mort et le Bucheron) Գերպ.
Գ. Հիւրմիւզ թարգմանած է. տես Մրցանակ առակք, էջ 64:
Քռիւով ալ նոյն իմաստին վրայ շինած է Գիւղական և
Մահ-ը, (տես Առակք Քռիւովի, թարգ. Գ. Աբր-Խպ.
Այվազեան):

- Ձեռքը բըռնած սուր գերանդի,
Եկաւ կեցաւ մարդուն դիմաց.
Աչքերըն փոս, դէմքը հողոտ,
Ոսկոր կաշի, ձայնը խըռպոտ,
— « Ինչո՞ւ, ասաց, ինձ ձայն տըւիր »: —
Մարդը վախէն շըւարած՝
— « Խընդրեմ, ասաց, ինձ օգնէիր
« Որ նորէն այս բեռըս շալկած՝
« Հասնէի տեղըս չը մըլթնած,
— « Կը սպասեն ինձ հոն անհամբեր »: —

Մահը իրաւ ամեն ցաւեր
Կը վերցընէ, ու վերջ կու տայ,
Բայց ձանձրութեամբ կանչելն ըզնա՝
Մեր բընութեան հակառակ է.
Ամենքէն խեղճ արարածն ալ,
Նեղ օրն ու կեանքըն տառապեալ
Դեռ քան ըզմահ վեր կը դասէ:

Հ Ժ Ա

ԱՐՏՈՅՏ, ԶԱԳԵՐՆ ԵՒ ԳԵՂԱՊԵՏ *

Դուն քու ձեռքէդ ինչ որ գայ՝
Աշխատելով ի գլուխ տար.
Դուռ, դըրացուէ օգնութիւն շահ՝
Ուզած ատենդ՝ չես զըտնար:
Տաճիկ առած կը զրուցէ.

* Նախ տպուած է 1887ի Բազմալիկի մէջ: Թարգմանութիւն մ'է Լա Պոնթէնէ. տես L'Alouette et ses petits avec le Maître d'un champ:

- « Այլոց ձեռքով օձ բըռնէ »: —
Արտուտիկներ միշտ կը շինեն
Իրենց բոյներ ամառ ատեն,
Կանաչ ցորենի
Դաշտերուն մէջի:
Հոն ձու կ'ածեն,
Հոն կը թըխսեն:
Այլ ցորեններն գեռ նոր գեղնած,
Թըռչին ձագերն թխաւորած:
Մի թըխսամայր Արտուտիկ,
Մինչև շինեց իւր բունիկ,
Տաքուկ գարուն առաջ գընաց.
Երբ լոյս տեսան նորա ձագեր,
Ցորենն՝ արդէն հասունցած էր:
Արդ՝ որպէս զի չըլլայ յանկարծ,
Ցորենն հընձող մըշակներուն՝
Ձագք զոհ լինի մանգաղներուն,
Մարիկ Արտոյտ ամէն առտու,
Երբոր կ'երթար հունտ ժողվելու,
Պատուէր կու տար ձագուկներուն՝
Որ միշտ կենան պատրաստ՝ արթուն.
Թէ՛ Գեղապետ, թէ՛ իւր որդին
Հունձքի մասի ինչ որ խօսին
Պատմեն տեղովը ի դարձին.
Այսպէս օր մի, ժամը տասին,
— Մարիկ Արտոյտը բոյնը չէր, —
Ի դաշտ իջաւ ցորենին տէր,
Որդւոյն ասաց. — « Այս ցորեններ
« Բոլորովին են հասունցեր.
« Պէտք է չուտով հընձելու:
« Ուտի այսօր գընա գու
« Բարեկամաց իմացու

« Որ գան ամէնքն վաղ առտու

« Իրենց մանգաղներով,

« Գերանդիններով.

« Օր մի առաջ ժողովենք երթայ,

« Ըստասելու ատեն չըկայ »:

Իրիկուան դէմ դարձաւ մարիկ.

Ձագերն վեր վար ճիւղիկ ճիւղիկ,

Մէկը կ'ասէ, — « Վաղը պի'գան

« Կանուխ, կանուխ առաւօտեան ».

Միւսն այն դիէն. « Կորանք, մարիկ,

« Պիտի աւրեն մեր տուն՝ բունիկ ».

Երրորդ մը թէ — « Մեղք, մեղք, ինչո՞ւ

« Կ'ուզեն ըզմեզ մեռցընելու »:

Տակնուվըրայ սիրտ մայրենի,

— Լռեցէք, կ'ասէր, միդ թո՞ղ խօսի »:

Չորրորդն ճըւաց. — « Գեղին աղան

« Որդւոյն ասաց որ երթայ

« Բարեկամաց իմաց տայ,

« Թէ՛ ցորենները հասունցան

« Հունձքի թող գան ».

— « Թէ այդ միայն,

— Ըսաց որդւոց մայր Արտուտիկ —

« Դուք լըսեցիք,

« Ճիշ վայնասուն հարկաւոր չէ,

« Դեռ հեռուն է հունձքը մեզմէ.

« Օրը գայ բարին,

« Ձեռքով օտարին.

« Չըլլար հունձք շոտով,

« Եղիք ապահով »:

Մայրն ու ձագերը միամիտ

Անցուցին այն գիշերն հանգիստ:

Առտու կանուխ դարձեալ Արտուտ

Ի դաշտ գընաց քաղելու հունտ:

Կալուածատէրն եկաւ նորէն,

— « Բարեկամներս չեկան, ասաց,

« Ձեան կ'ըլլայ, մեղք է ցորեն,

« Պէտք է ձայն տալ ազգականաց »:

— Արտուտին ձագեր այս որ լըսեցին —

« Վա՛յ մարիկ, կորանք վա՛յ մեզ ճըւացին »:

— « Հանգարտ, կըրկնեց մայր Արտուտիկ.

« Տեղերդ խելօ՞ք խելօք կեցիք »: —

Ասածը ելաւ,

Երկրորդ օր՝ բընաւ

Ոչ բարեկամ. ոչ ազգական

Յորենին քով չըմօտեցան:

Նորէն երկրորդ օր Գեղապետ

Դաշտ իջնալով իւր որդւոյն հետ,

Այսպէս որոշ ասաց որդւոյն.

— « Թէ մեր հունձքեր՝ վերջապէս

« Չըմանգաղենք դուն և ես,

« Եկած է վայը մեր գլխուն.

« Արդիւնքէ՛ ձեռք պէտք է լըւանք,

« Փուճը կ'երթան մեր վարուցանք:

« Լոյսը մըթուն վաղը առտու

« Դանք ըսկըսինք աշխատելու »:

Այս որ լըսեց մայր Արտուտիկ

— « Եկաւ, ասաց, ատենն որդիք,

« Պէտք է կըրուինք մենք տըներէս՝

« Որ ազատենք մահէ՛ կեանքերս »: —

Մայրն արտորալով,
 Զագերը լալով
 Հըրաժիշտի բարև տալով
 Իրենց բունին խանձարուրդին,
 - Ուր որ աչեր բացած էին, -
 Թըռչըտելով գըլորելով
 Հեռուն, հեռուն գընացին.
 Հոն նոր բունիկ շինեցին:

Ճ Ժ Բ

ԱՆԱՄՈՐԴԻ, ԱՌԻԻԾ ԵՒ ԿԱՏՈՒ *

Տիկին Կատուն, չեմ գիտեր, ինչ պատճառաւ,
 Կամաց կամաց միս մինակ
 Ելաւ զընաց դէպ յանտառակ՝
 Եւ Առիւծին պատահեցաւ: -
 Երկուքն ալ մէկ ցեղ գազան
 Բայց ինչ տարբեր տեսարան.
 Մէկին աչքէն կըրակ կ'ելնէ,
 Անցած տեղէն մահ կը ցանէ.
 Կարծես մէկալն՝ հանդարտութեան է պատկեր,
 Աչքը չառնուր գետնէն վեր:

Ահեղ ձայնով անտառներուն թագաւոր՝
 Բարև տըլաւ Կատունին.
 - « Ո՛ւր է ասաց, ո՛ւր քու աչերդ ահաւոր.

* Նիւթը ժողովրդական պատմութեան մ'առնուած է:
 Վրոյրի Որմզդանայ առակաց գրքին մէջ Գազանք և Մայր՝
 ԼԴ առակը նոյն գաղափարը կը պարզէ:

« Ի՞նչ է դէմք այդ ցաւագին: »
 « Կը խաբուիմ ես, դու մեզմէ չես »:
 - « Ասա՛, մըտքէդ ինչ կ'անցընես »: -
 Պատասխանեց հանդարտ Կատուն.
 - « Եթէ նայինք բընախօսից խօսքերուն,
 « Դուք մեր ցեղին տակ կ'իյնաք »: -
 - « Հապա ինչո՞ւ համար այդպէս
 « ձըռգած, փոքրիկ, խայտառակ,
 « Անկերպարան բան դարձեր ես »: -
 - « Կատուններուն պէս եթէ դուն,
 Հանդարտութեամբ ասաց Կատուն,
 « Աղամորդւոց ձեռք մատնըիս՝
 « Կը խեղճընաս կը, խոնարհիս,
 « Ահեղութիւնդ մէկդի թողած՝
 « Գերի կ'ըլլաս նոցա դիմաց »: -

Մըռնչելով զայրագին,
 Ասաց Առիւծը Կատունին.
 - « Առիւծի թաթըս քեզ վըկայ,
 « Թէ դոցա մին ձեռքս իյնայ,
 « Կըտոր կըտոր պիտի պատռեմ,
 « Հանեմ ցեղիդ հին ոխն ու քէն »: -

Քիչ մ'ալ առաջ գընացին՝
 Մարդ մը տեսան փայտահար,
 Որ շարժելով սուր կացին
 Մեծ մեծ ծառեր վար կու տար:
 Կատուն դարձաւ Առիւծին.
 - « Տեսա՛ր, ասաց: Աղամորդին,
 « Թէպէտ և ինքըն փոքր ըլլայ,
 « Նայէ ինչ մեծ գործ կը տեսնայ »: -
 Առիւծին աչքն արիւն կոխած՝

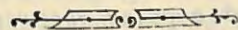
Քանի մ'անգամ ցատքելով՝
Եկաւ հասաւ մարդուն քով,
Եւ ահագին ձայնով զոռաց.

- « Անգուլթ անսիրտ Աղամորդիք,
« Չարութիւննիդ հասաւ երկինք.
« Կատուներուն յանցանք ի՞նչ է,
« Որ այդ կիրը՝ ձրգեցիք »: —
- « Խընդրեմ, ասաց մարդը, ներէ,
« Ո՛վ մեծագոր թագաւոր,
« Կը ճանաչեմ զիս յանցաւոր,
« Դու ինչ պատիժ ալ տաս ինձ
« Մեծ մեղքիս դէմ է ոչ ինչ:
« Բայց գու վեհազըն, տէր արքայ,
« Թող այս գործիս մէջ ալ աշխարհք՝
« Վրադ արմըննայ զարմանայ,
« Եւ տայ քեզ բիւր գովասանք
« Թէ կը պատժես չարերը խիստ,
« Բայց քո կըրիցըդ յաղթես միշտ:
« Դի՛ր վեհ թաթերդ այս ճեղքիս մէջ,
« Եւ այս փայտին ճղղքելէն վերջ՝
« Դու իմ գըլխուս թափէ քու սաստ բարկութիւն.
« Ես կ'ընդունիմ իբրեւ ծառայ քո նըկուն »: —
- Այս գովեստից անոյշ մուխէն
Խելքն Առիւծին գնաց գըլխէն,
Աճապարելով
Անըզգայ կերպով
Վերցուց դըրաւ իր ճիրաններ
Ուր որ մարդն այն կը ցուցընէր:
Երբ կամացուկ մ'Աղամորդին

Փայտին սեպերըն դուրս հանեց,
Զօրեղ թաթեր սէգ Առիւծին՝
Բըռնըւեցան ճեղքածին մէջ:
Եւ փայտահարն այն ժամ կացինը բըռնած
Եկաւ կեցաւ դէմ Առիւծին անճըրկած.
Թափ մը տուաւ իր վարժ և կիրթ թեւերուն,
Շիտակ հարուածն իջուց խեղճին ճակատուն:
Առիւծին դէմք՝ քիթն ու բերան
Արիւնլուայ իրար անցան,
Եւ դառնագին էրած սըրտով,
Վերջին շընչով՝ հեքհեցով,

- « Կատու, ասաց, հոգիդ սիրես,
« Հիմա եղայ ես ալ քեզ պէս.
« Թէ չէ, իմ վերջըս ի՞նչ է »: —
- « Քու վերջդ, ասաց Կատուն, բուրդ է.
« Ակուայ ակուայի վրայ դիր համբերէ.
« Ա՛լ այս աշխարհիս բանն անցաւ քեզմէ,
« Դու քու անդին տալու համարդ մըտածէ »: —

Երկայնամիտ բարակ հանճար
Ամէն ուժի դէմ զըտնէ ճար:

Ճ Ժ Գ

ԽԱՂԹՎԹԻՆ ՇԻՆՈՒԱԾ ԲԵՐԳ*

Էրիկ կընիկ երկու տղո՞վ՝
 Իրենց փոքրիկ կալուածին մէջ՝
 Կ'անցընէին կեանք ապահով.
 Նոյն գեղին մէջ՝ կեանքերնուն վերջ
 Գըտած էին իրենց նախնիք:
 Հոն այն երկու ամուսինք,
 Ինչպէս աղու աղաւնիք,
 Կը ճարէին իրենց հացիկ.
 Կինը կարէր, կ'եփէր, թափէր,
 Էրիկն ալ արտ կը մըշակէր:
 Ամառ իրկուն կ'ընթրէին ծառի տակ.
 Իսկ երբոր գար ձըմրան տըխուր եղանակ,
 Վառարանին դէմը շարուած.
 Խըրատ, յորդոր սիրով լեցուած
 Տային ծընողք անմեղ զաւկաց
 Թէ բարեպաշտն ու իմաստուն
 Կը գըտնան միշտ երջանկութիւն:
 Տեսակ տեսակ պատմութիւններ,
 Բարոյական հին առածներ,
 Ոմանք գըրոց՝ շատն ալ բըրոց
 Կը պատմէր մարդն իր տըղայոց.
 Մինչդեռ կընիկըն գորովով սիրտը լեցուն՝
 Գըզուէր, շոյէր իր ծընունդները սիրասուն.
 Մեծ զաւակնին էր բընութեամբ շատ հանգարտ,
 Միշտ կը կարգար, կը մըտածէր անընդհատ.

* Ֆլորիանու Le Château de cartes-ի թարգմանութիւնն է:

Իսկ փոքրիկն էր կըրակ ու բոց,
 Եւ կարգէ դուրս եռանդուն.
 Նոր չարութեանց կը փորձէր փորձ,
 Խելքը միտքն էր խաղերուն.
 Իրիկուն մ'ալ սեղանին դէմ՝ հօրը քով,
 Ուր կըռթընած նըստած էր մայրը թևով,
 Երբ կը կարդար մեծը Ռուէն, — հին պատմութիւն, —
 Փոքրիկն որ չէր հոգար բընաւ բան գիտնալ,
 Ոչ Հոռոմոց, ոչ Պարթևաց քաջութիւն,
 Թող թէ լըսել կամ կարդալ.
 Խաղի թըղթերը շարելով թերթ առ թերթ՝
 Մեծ խընամբով կ'ուզէր շինել բարձըր բերդ.
 Մինչև անգամ շունչ առնելու կը վախնար,
 Որ թըղթերէն չըլլայ թէ մէկն իյնայ վար.
 Տեսնես յանկարծ մեր ընթերցող՝
 — « Խընդրեմ, ասաց, մեկնէ ինձ, հայր,
 « Ինչո՞ւ ոմանք տիրապետող
 « Աշխարհակալ կոչուեցան,
 « Եւ ուրիշներ աշխարհաշէն մեծ իշխան.
 « Այս երկու բառ ունի՞ն իմաստ զանազան »: —
 Հայրը մինչդեռ կը մըտմըտար
 Տալ պատասխան որդւոյն յարմար,
 Եւ ահա փոքրը որդին
 Վէրջին թուղթը դընելով
 Շինած բերդին երկրորդ յարկին,
 « Եղա՛ւ », կանչեց ճըխալով:
 Հոս անդրանկին համբերութիւնը հատած,
 Մէկ հարուածով աւրեց եղբօրը շինած.
 Որ ըսկըսաւ լալ և ողբալ:
 — « Որդեակ, ասաց հայրն այն ատեն,
 « Աշխարհաշէն էր քու եղբայր,
 « Իսկ դու եղար աշխարհակալ »:—

ՃԺԴ

ԽԱՂՈՂԻ ՈՂԿՈՅՁԸ ԵՒ ԱՅԳԵՊԱՆ *

Այգեսպան մի ամրան վերջեր
Բանայր մաքրէր որթին ճրդեր

Որ՝ ողկոյզներ խաղողին

Արևուն մէջ լաւ հասնին:

Եւ երբ խընամով ձեռքէ կ'անցընէր

Բոլոր ողկոյզներ.

Տեսաւ մի ողկոյզ սաթի պէս դեղին,

Անոլոր դերձան անծակ այն սաթեր

Կանանչ մի ճրդի չորս կողմ շարել էր:

Ափին մէջ առած խաղողին ողկոյզ

Ասաց այս խօսքեր, ցաւելով՝ մըտայոյզ.

— « Ա՛խ թէ գիտնայիր ողկոյզ քաղցուալի

« Քիչ օրէն գըլխէդ ի՞նչեր պիտ' անցնի.

« Ի մէջ հնձանին ռոտակոխ դժբաղդ

« Ի փոր տակառին պիտ' մընաս ի բանդ »: —

— « Քանի մ' տարիէն, ողկոյզը կասէ,

« Հին գինի փոխուած, ի շիշ թանկագին

« Մեծամեծներու սեղան կը դրուիմ.

« Բիւրեղ բաժակաւ ով որ գիտ խըմէ

« Սիրտը ուժովցած հոգւով կը ցընծայ.

« Ըստեղծողին տիրոջն հազար փառք կու տայ »: —

Ո՛վ առաքինի ոգի սիրատանջ,

Որ սիրով ընկերիդ կըրես կամակար

* Այս ալ անտիպ մնացած առակ մ'էր:

Վիշտք զըրկանք հազար.

Ուրախ և զըւարթ դուն զընա՛ յառաջ:

Զի քոյին օրինակ այլոց հայելի

Առաքինութեանց կը թողուս յերկրի:

Անդ՝ յերկինք քոյ տուն

Շինած է հաստատուն:

ՃԺԵ

ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐ *

Տանուտէր մի իւր կողակցին ծննդեան օր

Իբրու ընծայ բերաւ Շընիկ մի աղուոր:

— Արդեօք կ'ուզէ՞ր յիշեցընել նա ընկերին

Թէ շան նըման պէտք է լինել հաւատարիմ,

Կամ թէ ուրիշ այլ միտք ունէր,

Ի՞նչ և իցէ, այն յայտնի չէր.

Բանն այս էր որ կողակցին

Հաճոյ անցաւ այն նըւէր: —

Շընիկը շատ սիրեցին

Թէ՛ Տիկին թէ՛ ծառաներ

Որ զըզուէին միշտ շոյելով

Փաղաքշական անուն տալով.

Այլ որոշեց տիկինը որ այդ շան՝ տան

Գոհար անունը սեփական:

Ուստի Գոհարն պատուական

Ամենուն էր սիրական:

Սեղան կը նըստէր տանտիկնոջ քովիկ,

* Այս թարգմանութիւնը նախ տպուած էր 1887ի Բագ-
մազիպի մէջ, էջ 27:

Ունէր պառկելու անկողին կակղիկ:
Գոհար Շընիկն այդ խընամքին իրապէս
Արժանի էր, կը վըկայեմ խըղճով ես.
Միշտ տէրւորաց քով ման կու գար,
Հընազանդ էր, աշխոյժ, կայտառ.
Երբեմն ևս ետևոտանց կը պըպզէր,
Նաշխուն աչերն, երկու թաթերն դէպ ի վեր.
Նա միշտ էր կազմ պատրաստական
Կատարելու տերանց հրաման.

Գաւազանի վըրայէն

Նա կը թըռչէր նետօրէն.

Հեռուն նետուած թաշկինակն

Նա, իբրև թէ մի կայծակն՝

Առնելով հաս և խած

Դարձընէր իւր տերանց.

Միով բանիւ Գոհար Շընիկն էր անգին,

Գիրկը կ'առնոյր զայն զըզուելով տանտիկին:

Լաւ էր վիճակը շանորդւոյն,

Եւ կատարեալ երջանկութիւն:

— Այլ աւանդ որ այս աշխարհ

Չըկայ վայելք ընդ երկար: —

Քանի գընաց Գոհար մեծցաւ,

Դունչ խոշորցաւ, քամակն, թաթերը բըրգոտ,

Չայնը ահեղ և խըռպոտ,

Բոլորովին փոփոխուեցաւ.

Նա չէր Գոհար գունդիկ, սիրուն,

Այլ հասարակ փողոցի շուն:

Օ՛ր մի Տիկինն զայրանալով

Հըրամայեց ծառաներուն

Որ դուրս ձըգեն անճոռնի Շունն:

Լըսեց Գոհար սըրտի ցաւով

Այդ անողորմ հըրաման,

Գընաց իսկոյն կաղկանձելով

Ինկաւ Տիկնոջ ոտքերուն քով:

Այլ փոխանակ զըթուլեան

Կերաւ ոտքով մի հարուած.

— « Դուրս անճոռնի », — Տիկինն պոռաց:

Դուրս քաշեցին ծառաներն,

Տալով խեղճին անէծք յիշոց:

— Անցա՛ն անհետ լաւ օրերն

Իբրև երազ զարթուցելոց: —

Սև հաց տըւին նըմա չափով,

Ջուրը՝ կոտրած մի ամանով՝

Շան տանը քովը դըրին,

Շըղթայ վըզէն անցուցին

Ծառայք, թողին գընացին:

Շունն՝ մընալով առանձին

Չոր գետնի վըրայ,

Վիզը հաստ շըղթայ,

Երեսէ ձըգուած

Անտէր, անարգուած:

— « Մէկ դի, կանչեց, ասկէ վերջ բաղդ, աղէկ օր,

« Թէպէտ գիտեմ որ չեմ իսկի յանցաւոր... »

« Մարդկանց բաղդ է աշխարհիս մէջ անկայուն,

« Հարկ չըկայ որ շանցը լինի հաստատուն.

« Գըլխուս եկած մեծ փորձանքին համեմատ

« Պէտք է լինիմ արիամիտ և ըզգաստ »:...

Անճոռնի շունն իմաստնաբար

Մինչ ինքն իրեն այս կ'որոճար,

Իրեն կընոջ տանուտէր

Գըտաւ բերաւ նոր նըւէր,

Փոքրիկ Բարակ ոչ որսական,

Այլ տընական, նեղ ու երկայն.
Գունչը սըլուլ, իլի նըման ուտքերով,
Աղուոր, սիրուն, նաշխուն տեսօք աչքերով.
Խօսք չըկար ձևին
Եւ աշխոյժ կերպին.
Զեփ/իւռիկ դըրին անունն.
Թէ կ'ուզես ման արի դուն
Հարիւրաւոր գաւառներ,
Սորա նըման չես գըտներ
Աշխոյժ, արթուն մի շընիկ,
Սըլթըրիկ ու գեղեցիկ,
Ամենուն քըծնող,
Ամենքէն սիրուող: ...
Այս ընտանիք սովորաբար
Գեղ կ'երթային ամէն ամառ,
Տունով տեղով
Եւ շըներով:
Մի մուժ գիշեր, — խաղաղութիւն ամէն դին, —
Երբ տանուտէրք անուշիկ քուն կ'ըլլային,
Երկու հատ գող, ձեռքերը սուր,
Բակը կ'ինջնեն մեծ պարտիզին ցած պատէն,
Սիրտերը դող, կամաց՝ լուռ մուռ,
Ահով վախով առաջ կու գան: Երկընքէն
Կախուած լուսին՝ լոյս կու սըփռէ աղօտագին:
Մեղմիկ հովէն ծառոց տերեւ կը շարժին.
Կը տըրոփէ սիրտ գողերուն,
Կը փոխուի գոյնն երեսներուն:
Այս ամէն բան կը տեսնայ շունն պահապան,
Ցըցուին բըրդերն, բոլոր անդամք դող կ'ելնան.
Մըտիկ կ'անէ, այս դին, այն դին կը նայի,
Կը հոտըտայ. վերջ յանկարծ
Գողին մէկուն վըրայ հաս-խած

Անելը՝ մէկ կը լինի:
Գողը խկոյն վար կ'իյնայ,
Մէկ այլ ընկերը շուտով
Կը հարուածէ գշուն թուրով:
Շունը կատղած վեր կը ցատկէ,
Ակռայներով սուրը ձեռքէն կը խըլէ.
Ահաւոր կըռիւ մ'է հոն կը բացուի,
Աղաղակ հաչիւն, գոչիւն ահռելի.
Պատառ պատառ վըրայ գըլուխ գողերուն.
Դետի նըման վազէ կ'երթայ տաք արին:
Երկու գողի դէմ մի հատ շունն
Կը կըռըտի քաջ աննըկուն.
Եւ վերջապէս երկուքին ևս յաղթելով՝
Խոց վիրաւոր ինքն այլ կ'իյնայ նոցա քով:
Նոյն միջոցին գեղտան դըռներն կը բացուին.
Տանտէրն, ծառայք. աղախին
Ձեռքերն լապտեր, գաւազան
Ահուդողով դուրս կու գան,
Ու կը տեսնեն արիւնային
Մի տեսարան ցաւագին.
Երկու գողեր հոգի կու տան,
Նոցա քովէն կու զայ շան ձայն:
Կը մօտենայ և կը տեսնէ տանուտէր
Որ Գոհար շունն արիւնլըւայ կիսամեռ
Վերջին շունչ տալով,
Ցաւագին աչքով
Իրեն կը նայի,
Իբրեւ թէ ասէր.
— « Ո՛վ իմ անգուժ տէր,
« Ես քեզի համար
« Կեանքըս գոհեցի,
« Իսկ դու... անարդար... » —

Զեփիլոսիկ շունն նոյն միջոցին
կը ցատկըռտէ այսդին. այնդին...

կը հասկընայ լաւ տանուտէր

Որ անիրաւ գըտնուել էր

Հաւատարիմ Գոհարին դէմ,

Փռն Զեփիլոսիկը նորամէն

Վեր դընելով: Այլ ուշ էր ժամ,

Գոհար հասած մահուն բերան..

Երբ տանուտէրն կոտորած սըրտով

« Գոհար » կ'ասէ մեղմիկ ձայնով.

Կենդանին անյիշաչար՝

Լըգելով ձեռքն անարդար,

Կը փակէ աչքը գոհ սըրտով,

Կըրած չարիքը մոռնալով:

Միայն դըրսի երևոյթէն

Մի խաբիր, այ աղամորդի.

Սիրտ բարեզգած առաքինի.

Հասարակաց է պիտանի.

Իսկ արտաքին վայելք տեսք

Վընասաբեր են նոյն անպէտք:

Ճ Ժ Զ

(Բանական տառեր)

ՄԱՍԵԱՅ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԸ *

Մի Հայ ճամբորդ, ամբողջ օրեր, գիշերներ

Պըտըտելով սարերն, դարեր ապալեր

Երբ Մասիսին Արարատեան,

Զըտեսաւ հոն ո՛չ այլ մի բան

Բայց թէ քարեր հոս հոն ցիրցան, փուշ, մացառ,

Վիհեր, փոսեր հեղեղատներ սըրավար,

Գիշակեր թռչուն

Մորմ և օձ չարաթոյն:

Զարնուելով քարէ քար,

Սիրտը կոտորած վըշտահար,

Մի չար խորհուրդ եկաւ մտքին,

Վերջ տալ տըխուր ճանապարհին:

Այլ ի՞նչպէս. — Զինք ձըգելով

Փոսի մէջ. — նըմանելով

Խըրոխտ և խեռ Արտաւազդայ,

— Որ հոն արդէն կասկած մընայ: —

Բայց տես, յանկարծ նորա մօտ

Եկաւ հովիւ մ' որ իւր հօտ

Դմակաւոր ոչխարներուն

Կ'արածէր ոչ շատ հեռուն:

— « Եղբայր, ասաց, մի՛ յուսահատ և անել

« Խորհուրդներով, անօգուտ տեղը կարճել

* Ինքնագիր առակ Հ. Գ. Փուշներեանի:

« Քաղցրիկ արեգ. եկ գէպ ի վեր ետեէս,
 « Այնպիսի տեղ տանիմ քեզ,
 « Ուր կը տիրէ մըշտագարուն
 « Ծառերն կանանչ, դալարուն
 « Խաղիկներ գոյնըզգոյն
 « Աղբիւրներ կարկաչուն »:
 « Հոն՝ իմ անշուք հիւղին տակ՝
 « Վայլէ գիշեր մ'անհոգ կեանք.
 « Մատաղ գառնուկըն խորոված
 « Թող անցընէ քո սոմն ու քաղց.
 « Անուահոտ և ջերմիկ կաթ,
 « Խըմէ հոն տեղ առատ առատ:
 « Առաւօտու իբր արթնցար
 « Իսկոյն նայէ վերէն ի վայր,
 « Լայն Երասխաձոր,
 « Տեսարան աղուոր:
 « Այդ աննըման ձորոյն երգիք,
 « Հայոց պայծառ են երկինք »: —

Աշխարհիս լերան վըրան ելնալու
 Ազգերու առաջ խոչ, արգելք չատ կայ.
 Դու իմ հայ աղբար, առանց լըքելու,
 Խոչերուն քովէն քերելով գընա՛:
 Յետ վըշտաց նեղութեանց
 Կու բացուի քու դիմաց,
 Երասխայ ձորոյն պէս
 Լայն, ծաղկեայ ասպարէզ:

ՃԺԷ

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴԻ*

Թումաս աղբար և Թորոս քաջ բարեկամ,
 Որ մը մօտի քաղաքն երթալ ըսկըսան.
 Թումաս տեսաւ մէջ տեղ ճամբուն
 Ոսկւոյ քըսակ մը լեկ-լեցուն.
 Վար ծըռեցաւ առաւ զայն,
 Արտորնօք դրաւ ի զըրպան:
 Թորոսն ասաց ուրախ սըրտով.
 — « Բաղդերնիս լաւ յաջողեցաւ »: —
 — « Չէ, կըրկնեց Թումաս պաղուկ նայուածքով.
 « Բաղդերնիս՝ այս տեղ չը յարմարեցաւ.
 « Թէ կ'ուզես, զրուցէ, բաղդըդ բանեցաւ »: —
 Շատ տըրտմեցաւ սիրտ Թորոսին՝
 Պաղ խօսքերուն բարեկամին.
 Թէ և լըսեց իբր անտարբեր,
 Սակայն արիւնը զարկաւ վեր:
 Յետոյ դաշտէն յանտառ մըտած ժամանակ,
 Վազեցին յանկարծ
 Թումասի դիմաց
 Արիւնկըզակ երկու կըտրիճ աւազակք:
 Խեղճը վախէն լեղապատառ
 — « Կորանք, կանչե՛ք, Թորոս՝ աղբար »: —
 Աղբար Թորոս անտարբեր,
 — « Կորանք, ասաց, մի՛ զրուցեր,
 « Այդ տեղ, Կորայ, կու գայ յարմար »: —

* Գաղափարը Ֆլորիանու է. տես Les deux voyageurs:

Խոտորելով իր ճամբան՝
Գընաց մըտաւ ծառաստան:
Թումաս մինակ ի՞նչ անէր:
Սիրտը մեկնիւ չէր ուզեր.
Ուստի շուտով քըսակն հանեց
Աւազակաց ձեռքը յանձնեց:

Թէ դու յաջող ու լաւ օրիդ
Քու բարեկամ չը յիշես,
Քու բարկամդ ալ նեղ օրիդ
Չի նայիր բնաւ քու երես:

Ճ Ժ Ը

ՄԵԾԱՏՈՒՆ ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՂՔԱՏ ԻՄԱՍՏՈՒՆ *

Քաղքի մը մէջ կ'ապրէին,
Բազմութեան հետ ի միասին,
Մէկ ճոխ հարուստ Մեծատուն,
Բայց խելքին տեղը բան չըկար:
Ուրիշ մ'ալ չատ իմաստուն,
Փողի մասին խեղճ տըկար:
Այսպէս շատ հեղ կոյր և խեռ բաղդ
Գործ կը տեսնէ անհամեմատ:
Միշտ Մեծատունը կը խրնտար
Իմաստնոյն խեղճ կենաց վըրայ:

- « Ի գրոց, կ'ասէր, քեզ ի՞նչ շահ կայ՝
- « Որ կը կարդաս անդադար.
- « Քու վըրադ ոչ ոք կը նայի՝

* Թուի թէ ինքնագիր առակ մ'է այս:

« Եւ շատերու ես ատելի:
« Ես ուտելով ու խրմելով
« Օր կ'անցընեմ ուրախ կերպով,
« Տունըս և տեղ չէն զըւարթ՝
« Սեղանս է միշտ բազմամարդ:
« Իսկ քուկին քով այն ատեն
« Միայն խեղճեր կը վագեն.
« Երբ մեծ փորձանքի մը գան »: —

- « Հոգ չէ, կ'ասէր, փրկիսփան,
- « Ունիմ ես ընկեր
- « Խելացի գըրքեր,
- « Քըչով գոհ կ'ապրիմ.
- « Փառք պարգևողին:
- « Եւ թէ որ յանկարծ
- « Յաջողէ Աստուած՝
- « Ինձ ալ քեզի պէս
- « Գանձով մեծանալ,
- « Այն ատեն և ես
- « Կարնամ ճոխանալ:
- « Բայց եթէ դու, բարեկամ,
- « Չախող բաղդի հանդիպելով՝
- « Մեծութենէդ աղքըտնալով՝
- « Դառնաս ըլլաս ինձ նըման,
- « Այն ատեն ի՞նչ ձիւն
- « Կու գայ քու գըլխուն »: —

Յիրաւի շատ ատեն չանցաւ,
Մեր Մեծատունըն սնանկացաւ.
Սև արև, սև օրեր՝
Եւ թըշուառ գիշերներ՝
Շէն օրերուն յաջորդեցաւ:

Խեղճը տըրտում ու տըխուր
Սըգալով ողբալով
Տընէ տուն մուրալով
Դընաց ընկաւ մահուան դուռ:

Հ Ժ Թ

ԿՏԱԿ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԻՆ *

Անխոնջ վաստակ, կեանք ըզգաստ,
Են դրամագլուխ միշտ պատրաստ:
Երկրագործի մը կենաց վերջ մօտենալով,
Իր զաւակները ձայնեց գալ անկողնին քով:
— « Որդիք, ասաց, ահա կենացըս վերջն հասաւ,
« Պէտք է շուտով վառեալ ճըրագըս անցնի բնաւ,
« Իբրեւ կըտակ ասեմ ձեզի խօսք միայն,
« Թէ հասկըցար՝ այն ձեզ կ'ըլլայ բաւական: —
« Մեր արտին մէջը կայ մեծ գանձ մը թաղուած,
« Ձեր պապերէն չէ՝ այլ ի նախնեաց մընացած:
« Ուստի, տըղաք, քըրտինընիդ մի՛ խընայէք,
« Սուր արօքնիդ ամէն ծակ ծուկ քալցուցէք:
« Օր մը չէ օր մ'այդ գանձին դուք տէր կ'ըլլաք...»: —
Խօսքը կըտրեց այն իմաստուն ծերունին,
Փակեց աչքերն և աւանդեց իւր հոգին:
Թողունք մեռելն՝ ու զաւակացը դառնանք:
Սոքա իրենց հօր կըտակին հըպատակ,

* Լա Ֆրանսէն գրած է *Le laboureur et ses enfants*,
ուսկեց Մ. Նուպարեանց Երկրագործ ոչ իր որդիքը թաղ-
մանաւ է. իսկ Հ. Քերովբէ սոյն վերնագիրը կտակ երկրա-
գործի-ի փոխած է:

Փորփըրեցին ամեն անկիւն, ամեն ծակ.
Արտին բոլոր հող գետին
Տակն ու վըրայ խառնեցին.
Բայց չէ թէ գանձ պահըտական,
Խանգրած դանկիկ մ'ալ չը գըտան:
Յետոյ, ասին, — « Ինչ որ լինի,
« Փորած տեղերըս ցան ցանենք,
« Եթէ բուսնի, հազար բարի,
« Թէ չը բուսնի՝ ողջ ըլլանք մենք »: —
Բայց ինչ չը բուսնի. ցորենն երեսուն,
Վարսակն ու հաճար՝ մէկին տեղ յիսուն.
Թէ կորեկն ասես, մէկն եօթանասուն՝
Ժողովեցին որդիք խելօք գեղացւոյն:
Շատ բան ծախեցին, մեծ վաստակ արին,
Հօրերնուն հոգւոյն ողորմիս հանին:

Հ Ի

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆ ԵՒ ՍԵՂԱՆԱՒՈՐ *

Կօշկակար մի առաւօտէ մինչ իրկուն՝
Ձայնը ձըգած կ'երգէր անոյշ ու սիրուն,
Ամէն ասեղ խօթելուն,
Ամէն դերձան քաշելուն,
Նոր դարձուածքով կը ճոխանար.
Մէկ մի մեղմիկ իբր մեղեդի,
Եւ ա՛յլ երբեմն կոկորդալի
Ամպի նըման կ'որոտար.

* Ազատ Թարգմանութիւն մ'է Լա Ֆրանսէն. *Le Saver-
tier et le Financier*:

Լըսողն կարծէր՝ որ այդ մարդուն
Փորը կուշտ է, գըրպան լեցուն,
Եւ դորա քովն է գանձարան,
Սուտ աշխարհիս երջանկութեան:

Կօշկակարին փոքրը խանութին ձիւտ դիմաց՝

Պալատ մի կար շատ փառաւոր,

Տէրն՝ անուանի Սեղանաւոր,

Գըլխով ոտքով ոսկիի մէջ թաթխըւած,

Գիշեր ցորեկ հաշիւներով ըզբաղած,

Գիր կ'անցընէր առած, տըւած, վաստըկած:

— « Հազար ոսկին, տարուէ տարի

« Ման ի մանի եթէ շահուի՝

« Հազարն հազար կը վաստըկի » . —

— Արդար վաստակ. վաճի տոկոսի: —

Լըսութիւն էր տանը չորս դին:

Ամբողջ գիշեր պատուհանին

Ճեղքերէն լոյս կ'երևար,

Մինչ դըրացին կօշկակար

Յած տանը մէջ մութ և անլոյս

Քուն կը քաշէր անոյշ անոյշ:

Առաւօտեան հաւ խօսելուն՝

Սեղանաւորն կը սկըսէր քուն:

Ճիշդ նոյն ատեն կօշկակար

Անկողինէն վեր կ'ելնար,

Ու երգելով, խաղով տաղով

Կար կը կարէր ուրախ սըրտով:

Սեղանաւոր նորա ձայնէն

Շուտ կ'արթընար անոյշ քունէն.

— « Վա՛յ, կ'ասէր, ձայնըդ մարի,

« Կըրողն ու մահ ըզքեզ տանի »: —

Այլ արգիլել չէր կարնար.

Իւր խանութին՝ կօշկակար

Նոյնպէս տէր էր օրինաւոր,

Ինչպէս իւր տան՝ Սեղանաւոր,

Ամբողջ գիշեր մ'ը բոլոր օր

Հնարը մըտածեց Սեղանաւոր,

Որ կօշկակարն դադրեցընէ

Առտու կանուխ երգ երգելէ:

Յետոյ դըրկեց նորա իւր տուն ձայն տըւաւ.

Նա խոնարհ մարդ, գործը ձրգեց ու եկաւ:

Սեղանաւորն — « Կարօ աղբարս,

« Բան մի ունիմ, ասաց, քեզմէ հարցնելու,

« Կ'ասես շիտակն՝ առանց ինձմէ պահելու »: —

— « Հոգւոյդ մատաղ, կասեմ, աղաս »: —

— « Տարէպըտոյտին՝

« Ո՞րչափ կը լինի

« Քու շահդ ու վաստակ,

« Հանելով տան ծախք »: —

Կարօն զարմացած.

— « Ի՞նչ վաստակ, ասաց,

« Թէ օրուան օրին

« Բաւէ հացի գին,

« Որ տուն տընուորով,

« Ուտենք կուշտ փորով,

« Այն բաւական չէ՞.

« Այլ անկէ անդին՝

« Ո՞վ կը մըտածէ »: —

— « Հապա թէ ծերանա՞ս: —

— « Տէրն գիտէ, աղաս »: —

Սեղանաւոր ծանր կերպով

Քըսակ մ'ոսկի հանելով,

— « Ա՛ռ դուն, ասաց, այս ոսկին

- « Քեզ պէտք կու գայ ատենին » : —
 Խոնարհ կարօն վար ծըռելով,
 — « Դառադդ եմ ես, ասաց, աղաս.
 « Երկայնարև ու շէն մընաս.
 « Շընորհակալ կու գամ սըրտանց,
 « Տուն տեղդ ամուր պահէ Աստուած » : —

Առաւ ոսկին դարձաւ ի տուն
 Խօսք մի չասաց և ոչ մէկուն,
 Բակին անկին փորեց մի հոր,
 Պարպեց ոսկին մէջը բոլոր:
 Երգ եղանակ ոսկիին հետ
 Հոն թաղուեցան, եղան անհետ:
 Նըստաւ կարի, սիրտն անհանգիստ,
 Ոսկիին հետ էր խելքն ու միտք:
 Եթէ մարդ մի բակը երթայ,
 Սիրտը նորա թունդ դող կ'ելնայ.
 Գիշեր կատուն թէ մըլաւէ,
 Քունին մէջէն վեր կը ցատքէ:
 Եթէ ցորեկ մէկը գալով
 « Բարև » ասէ, ժըպտելով.
 Կարօն իսկոյն այլայլած՝
 Միտքը կու գան բիւր կասկած:
 Բարքը փոխեց ողորմելին.
 Կընդին ու տղայք կը վախնային
 Հետը խօսիլ կամ խընտալու:
 Այն շէն, ուրախ, բարի մարդ,
 Բըռնաւոր մի եղաւ ժանտ.
 Միշտ պատրաստ էր նեղանալու:
 Գըլուխ ցաւին չգիտէր ի՞նչ է,
 Աչք չէր բանար գըլխացաւէ.
 Առաջ չունէր քընհատութիւն,

Շատ գիշերներ կ'անցնէր անքուն:
 Բայց վերջապէս հասկըցաւ նա,
 Թէ քանի որ թաղուած մընայ
 Անիծած գանձը բակին մէջ,
 Շատ հեռուն չէ իր կեանքին վերջ.
 Փորեց հանեց պահձու ոսկին,
 Տարաւ տըլաւ բարերարին:

- « Աղաս, ասաց, ոսկիդ քեզի,
 « Իմ ուրախ կեանքս դարձուր ինձի » : —
 Սեղանաւորն արմընցած,
 — « Դօ՛, ի՞նչ դըպաւ քու խելքիդ,
 « Ի՞նչ խենդեցար, ծօ՛ անմիտ,
 « Ո՛ւր հարբեցար առտըւանց » : —
 — « Զէ՛, աղաս, չէ՛, մի՛ նեղանար
 « Շատ կը խընդրեմ, ոսկիդ ետ ա՛ռ.
 « Քանի որ այդ անիծած գանձ
 « Տունըս մըտաւ, ասեմ քեզ բաց,
 « Առողջութիւնս, հանգիստ սըրտի,
 « Խելքըս անգամ կորսընցուցի:
 « Աղքատ էի, աղքատ կ'ուզեմ
 « Յամաք հացով օրս անցընել,
 « Այլ ունենալ սիրտ զըլարթ չէն՝
 « Քան տըխրութեամբ գանձ ժողովել » : —

Լաւ է խոնարհ և ուրախ կեանք,
 Քան մեծութիւն՝ սըրտի մաշանք:

Ճ Ի Ա

ՋԱՂԱՅՊԱՆ, ՈՐԴԻՆ, ԵՒ ԷՇԸ *

Որ մի կանուխ՝ առաւօտեան,
Իր որդւոյն հետ մի ջաղացական

Տօնավաճառ կ'երթային

Որ հոն ծախեն էշերնին:

Եւ որպէս զի ճանապարհին

Յոգնելով էշը՝ չերկայ

Գընողներուն՝ տըկար անգոր,

Այլ երկայ տինճ և աղուոր.

Նորա չորս ոտք կապեցին,

Եւ անցուցին ձողի մ' վըրայ.

Որդին առաջէն,

Ջաղացական ետեւէն,

Էշը մէջ տեղէն

Կախ՝ երերալէն,

Երբոր կ'երթային,

Ի ճանապարհին

Անցնողներէն մին

Ջայս տեսնալով՝ առաւ կանգ,

Ջաղացականին դարձաւ ասաց,

— « Ո՛վ մարդ, այդ է՛նչ խայտառակ,

* Լա Ֆոնթենի Le Meunier, son Fils et l'Âne առակի թարգմանութիւնն է այս: Գերապ. Գ. Հիւրմիւզ այս վերնագիրը Նասրետտին խոճան և իր էշը—ի փոխած է և զուարճալի ոճով տաղաշափած. տե՛ս Առակը ծաղկաքաղ, էջ 19:

« Խելքի մըտքի հակառակ,

« Անշընորհք գործ է ձեր արած:

« Էշը զարնել ի շալակ,

« Ըլլալու բա՛ն է.

« Տեսնողն ի՛նչ կ'ասէ »: —

— « Իրաւունք ունիս », ասաց Ջաղացական,
Իշուն կապ ոտքեր շուտով քակուեցան:

Հայր և որդի խօսելով,

Էշը ետեւէն զըռալով,

Քիչիկ առաջ որ զընացին,

Մէկը այն դին՝ իւր ընկերին

Կ'ասէր, սոցա նայելով,

— « Եթէ ծեր մի էշ ունենայ,

« Ու ինք յոգնի քայլելով,

« Երկայն ականջը ռ՛վ կ'ըլլայ »: —

Միւսն կը սկըսի խընդալ քահ քահ.

— « Էշը ծերն է կա՛յ ու կա՛յ »: —

Որդին այս խօսք լըսելով,

Ամըշնալով՝ կարմրելով

— « Հայրիկ, կ'ասէ, հեծիր իշուն,

« Չըլլանք խընդաց սրիկաներուն »: —

Իշուն շալակ ծերը հեծաւ.

Վըրան խիտ քիչ ատեն անցաւ.

Մէկ քը՛ռ քըռ քըռ խընդալու ձայն.

Հայր և որդի ետե դարձան.

Տեսան՝ զեղին կընիկներ,

Մէկը կ'ասէր. — « Ա՛յ չար ծեր,

« Շան թագաւոր մ'է կարծես,

« Հեծած կ'երթայ, մուրս յերես »: —

Միւսը թէ — « Ի՛նչ բարի տղայ

- « Յոգնած դադրած, մեղքցող չըկայ » : —
 Ջաղացականին սիրտ նեղացաւ,
 Բարձրը ձայնով, կանչեց տըղուն.
 — « Ծօ՛, դու հեծիր, ան յոգնութիւն » : —
 Ու ինք շուտով իշէն իջաւ :

- Կէս ժամ հազիւ գընացին,
 Այլ ծեր կանչեց դառնագին.
 — « Անմիտ տըղայ, չէ՞ս ամըշնար,
 « Դուն էշ հեծնաս իշխանաբար,
 « Ծեր հայրդ ուրով թող քալէ՛,
 « Այդպիսի բան քեզ կը վալէ՞ » : —
 Տըղան ուզեց իջնալ վար.
 — « Կեցիր, կանչեց նեղացած հայրն.
 « Իջնալ պէտքը չէ,
 « Քիչ մ'ետեւ քաշուէ » : —
 Հայրը որդւով ի միասին,
 Հեծած շալակ ցած իշուկին,
 Չո՛ւ, չու առաջ գընացին :

Տօնավաճառ դեռ չը հասած,
 Պատահեցաւ սոցա դիմաց,
 Մի հատ կոպիտ իշավար,
 Որ քաղքէն գեղ կը դառնար.

- Սա կանչեց հեռուանց.
 — « Ծօ՛, ի՞նչ անաստուած
 « Դործ է ձեր արած.
 « Մէկ իշու շալակ
 « Երկու աւանակ.
 « Վա՛յ խեղճ կենդանի,
 « Հիմա կը սատկի » : —
 — « Կը սատկի թէ չէ՛,

- « Այլ իջնալ պէտք է », —
 Ասաց Ջաղացական.
 Երկուքն այլ իջան.
 Ու կամաց կամաց
 Ի քաղաք մըտան :

- Ճամբան ծերն ասաց,
 « Տըղաս, այսօր մենք լըսեցինք
 « Շատ կերպ խըրատ, խօսք ու կարծիք.
 « Ո՛րը փուճ էր. ո՛րը արդար,
 « Ձանազանելըն չէ դըժար :
 « Այլ իմ քեզի այս խըրատ.
 — « Լըսէ՛ հագար խօսք, զանգատ,
 « Բայց քու խելքով դուն գործէ,
 « Ո՛վ ինչ ուզէ, թող ասէ » : —

Ճ Ի Բ

ՊԵՏԻԿԻՆ ԿՈՐՈՒՍԱՆՈՐ ՈՐՈՋՆ *

- Տէր-Տէր մի կար, մարդ Աստուծոյ յիրաւի.
 Մեծ պատուոյ տէր, բոլոր գեղին սիրելի.
 Գարնան օր մի, մօտի քաղքէն
 Տուն դառնալով՝ իրիկուան դէմ,
 Տէր-ողորմեայն ի ձեռին,
 Եւ ժամագիրքն ի յանթին,
 Աչքին զարկաւ գեղին մօտիկ,
 Որ խաշնարած փոքրիկ Պէտիկ՝
 Գիրկը Գառնուկ մի առած.

* Ինքնաստեղծ առակ Հ. Ք. Քուշներեանի :

— « Անմեղ Գառնուկ, աստ ուր մայրըդ գընաց », —

Կ'ասէր, Գառնիկը շոյելով,

Կաթիլ կաթիլ աչքէն արցունք թափելով.

— « Ըզբեզ թուղուց որբ անմարիկ.

« Ինքըն եղաւ սև արևիկ...

« Ո՛վ իմ Որոջ սիրական

« Չե՞ս լըսել իմ լացիս ձայն...

« Խիստ անտառին մութ անկիւն,

« Դուն կէր եղար չար գայլուն »: —

Կանգ առած բարի Տէր-Տէր,

Լըսեց նորա գանգաւունք.

Ու մօտենալով,

Հայրենի ձայնով. —

— « Պետիկ, տըղաս,

« Ինչո՞ւ կու լաս »: —

Ասաց: — « Տէր-Հայր, ի՞նչպէս չըլամ », —

Հեկեկալով, կըրկնեց տըղան.

— « Պատուեց Որոջըս չար գազան.

« Ի՞նչ երեսով ես տուն դառնամ »: —

Տէր-Տէրն ասաց. — « Եթէ դուն

« Երթայիր տուն,

« Ու մարիկդ հոն չըզըտնէիր,

« Ի՞նչ կ'անէիր »: —

— « Չայնըս ձըգած կը կանչէի »: —

— « Չայնդ առնելով քու մարիկ,

« Անշուշտ կու գար քեզ մօտիկ »: —

— « Տէր-Հայր, ես շատ կանչեցի,

« Չլըսեց Որոջըս ինձի »: —

— « Այն չէ, տըղաս, թո՛ղ որ Գառնիկըդ մայէ.

« Մօր ալանջի՛ իւր տըղուն ձայն անոյշ է »: —

Դէպ ի ծերը՝ Պետիկ կուշտ կուշտ

Նայեցաւ. այլ հասկըցաւ միտքը շատ շուտ:

Գըրկեց Գառնուկն կոխեց սըրտին,

Խեղճը ցաւէն մայեց ուժգին:

Եւ քանի որ նա կը սեղմէր,

Մէ՛ մէ՛, մէ՛ Գառն կը մայէր...

Նայիս՝ հեռուն ծառոց տակէն

Շըշընկոց մի լըսուեցաւ,

Յետոյ Որոջն արտօրալէն

Գառնուկին եկաւ հասաւ:

Թողուց Պետիկ գըրկէն Գառնիկ,

Որ մօր քովէն տոտիկ տոտիկ,

Մերթ ծըծելով կաթն անուշիկ,

Միւս ոչխարաց խառնըւելով:

Ամենք այլ չէն ու գոհ սըրտով,

Դարձան իրենց խաղաղ տունիկ:

Ճ Ի Գ

Խ Ա Լ Ի Ֆ Ա *

Ատենով ժամանակով

Խալիֆայն մեծն Ալմանոն

Շինել տուաւ ի Բաղտատ

Հիանալու մի պալատ.

Բան չէր արժել այնոր քով

Ինչ որ շինած էր Սողոմոն:

Մարմար սիւներն հարիւր հատ

Մուտքին էին չըքեղ զարդ,

* Թարգմանութիւն է Ֆլորիանէ, տես, Le Calife.

Ոսկի, յասպիս, կապուտակ,
 Սըփռած գաւթին ի յատակ:
 Քանդակագործ սենեկներուն
 Մայրէ շինուած բարձրը ձեղուն.
 Որոց ներքե կար ժողոված
 Ճոխութեան և արուեստին գանձ.
 Նաղիկք, ակունք, բուրմունք, դալար
 Մուրտ քաղցրահոտ, ջուր զովարար,
 Որոյ ալիք ման ի մանի,
 Ականակիտ և կենդանի,
 Կը վազէին խայտալով
 Դիպակ մահճին շուրջ՝ չորս քով:
 Այդ սլալատի խիստ մօտիկ,
 Նոյն իսկ մուտքին ճիշդ դիմաց,
 Կար մի հիւղիկ խեղճ փոքրիկ
 Ու կէս ի կէս քանդուած:
 Այդոր տանտէրը մի շատ ծեր
 Աշխատաւոր ոստայնանկ էր.
 Որ անդադրուն աշխատանքին փոխադարձ
 Օրը կ'առնուր չընչին վարձ:
 Սակայն այնպէս գոհ սըրտով,
 Ըստեղծողին փառք տալով,
 Առանց սըրտմաշ հոգերու,
 Առանց մարդէ վախնալու
 Կեանք կ'անցընէր աննախանձ
 Աշխարհքէ դուրս, քիւ քաշուած:
 Ըսի արդէն որ այդ մարդուն
 Կիսակործան և խեղճուկ տուն,
 Ճիշդ դիմացն էր մեծ իշխանին պալատին:
 Օր մի նորա Մեծ Վէզիրն
 Ուզեց՝ առանց դատաստանի օրէնքի
 Որ այդ տընակն ի հիմանէ քանդուի,

Որպէս զի պալատան
 Դիմաց՝ լինի բաց մէջտան:
 Այլ խալիֆայն խոհական
 Հրամայեց որ անխափան
 Գանձէն տըրուի ոստայնանկին
 Ինչ որ լինի տան արժէք գին.
 Այլ եկ տես փորձանքն.
 Մեր ծեր ոստայնանկ,
 Մերժեց բացարձակ
 Նոցա առաջարկ.
 — « Բաժնուելու միտք չունիմ ես
 « Իմ հայրենի, ասաց, տընտ.
 « Այս տանըս մէջ եկալ աշխարհ,
 « Հոս տեղ փակեց իւր աչքն իմ հայր,
 « Ես անպատճառ միտքս եմ դըրել
 « Հոսկէ հանել տալ իմ մեռել:
 « Թէ խալիֆայն որ ուզենայ,
 — « Նորա դիմաց արգելք չըկայ, —
 « Կարնայ քանդել իմ հաւաքուն,
 « Բայց գիտնայ թող, ամէն իրկուն՝
 « Պիտ' երթամ հոն լալ ողբալու
 « Դէպ ի յերկինք բողբոջելու:
 « Ամանոնի սիրտն լաւ գիտեմ,
 « Խըղճմըտանքի նա չենար դէմ »: —
 Այդ ժըխտական խօսքերուն
 Վէզիրն բըրդաւ բարկութիւն,
 Հրամայեց որ իսկոյն
 Ոստայնանկին քանդեն տուն:
 Դարձեալ խալիֆն, — « Ո՛չ, ասաց,
 « Թող արքունի գանձարանէն
 « Քանդած տեղերը նորոգեն,

- « Որ լինի դա նըշան՝ արձան իմ փառաց :
 « Երբոր թոռներս օր մի դիտեն ,
 « Այս մեծ պալատըս փառաշէն ,
 « Անշուշտ կ'ասեն իրենց մըտքէն ,
 — « Մեր պապը մեծ եղել է մարդ » . —
 « Այլ երբ տեսնան այնոր դիմաց
 « Ոստայնանկին տունը կանգնած ,
 « Պէտք է ասեն ու մըտածեն
 « Որ եղած եմ արգարադատ » : —

Ճ Ի Դ

ԱՅԳԵՊԱՆԻՆ ԿՏԱԿԸ *

Այս առակիս թէպէտ խօսքեր զանազան ,
 Այլ միտք իմաստք՝ են նըման
 Երկրագործին կըտակի .
 Հոն՝ Երկագործն , հոս Այգեպանն կը խօսի :

- Տեսնալով մի ծեր Այգեպան՝
 Որ մօտեցած է մահուն ժամ ,
 Ժողովեց տըղայք անկողնին քով ,
 Եւ խօսեցաւ մեղմիկ ձայնով :
 — « Եկած հասած է ժամանակ՝
 « Որ թողում ձեզ , երթամ տըղայք :
 « Աշխարհիս մէջ շատ բան տեսայ
 « Աղէկ ու գէշ , թող այն մընայ :
 « Դուք թէ կ'ուզէք որ լաւ ապրիք ,
 « Նայեցէք որ ժիր աշխատիք ,

* Կը նմանի գըբիս ճժիթ առակին :

- « Այնոր մէջն է աշխարհիս համն :
 « Դարձեալ ասեմ , ձեզ մի այլ բան ,
 « Զոր տըղայ օրէս
 « Լըսած եմ պապէս . —
 « Մեր այգիին մի անկին
 « Գանձ մի , կ'ասէր , կայ թագուն ,
 « Մեր թագւորաց օրէն պահձու .
 « Շատ ջանացի ես գըտնելու ,
 « Եւ քիչիկ մի ձեռք բերի ,
 « Որով այս տունս շինեցի :
 « Այլ մեծ բաժին ձեզի մընաց .
 « Աշխատեցէք , որդիք , սըրտանց ,
 « Բոլորըդ մէկ՝ մի հողուով
 « Թըրջեցէք հողն քըրտինքով .
 « Չըլլայ թողուք ափ մը գետին ,
 « Ամէն անկին ու ամէն դին
 « Բըրիչ և բահ խօթեցէք ,
 « Անշուշտ այն գանձ կը գըտնէք » : —

Քանի մ' օրէն մեռաւ այդ ծերն ,
 Նորա որդիք , ինչպէս հարկն էր ,
 Արին թաղում արժանաւոր
 Վաստակասէր իմաստուն հօր :
 Յետոյ մըտան իրենք այգին ,
 Բոլոր եղբարք ի միասին ,
 Լաւ մ' փորեցին հողն ու գետին ,
 Սակայն պահձու գանձ չըգըտին :

Այլ երբ աշունքը եկաւ ,
 Նոցա հընձանը գեղաւ .
 Հազարաւոր մար գինի՝
 Խախեցին լաւ մեծագինի :

Եւ հանգուցեալ հօրերուն
վերջի խրատին զօրութիւն
Հասկընալով,
Ուրախ սըրտով
Արարին մեծ հոգու-հաց,
Մատաղ և ճաշ աղքատաց:

Ճ Ի Ե

ԿԱՐՕՆ, ԿԱՂՆԻՆ ԵՒ ԴԴՈՒՄՆ

Բընութեան մէջ ամէն բան
Ունի իրեն մի վախճան,
Որոց շատին խելքը մարդու
Չըլլար տեղովն վերահասու:
Այն պատճառի,
Խըրատ քեզի,

« Չըհասկացած բանիդ վըրան
« Շուտով չանես դու դատաստան »:

Ամառ ատեն, կէսօր, տաքին
Կարօն պառկած ի մէջ դաշտին՝
Ուր բարձրաբերձ կաղնի ծառ
Կու սըփուէր շուք զովարար:
Ոչ շատ հեռուն սեխեստան՝
Մէջը բանջարք զանազան.
Երբոր տեսաւ նա կախուած
Խոզ-կաղիններն ի ճըղին,
Մինչդեռ անդին պառկած գետին
Մեծ փոր Դըդում մի ուռած:

« Այս ի՞նչ կարգի դէմ, տէր Աստուած,

« Բաներ կ'անես դուն, ասաց...
« Շատ վայելուչ միթէ չէ՞ր
« Եթէ այն մեծ Դըդումներ,
« Փոխան գետին քաշ գալու
« Բարձր ծառէս կախուէին,
« Ու փուճ կաղինն, վարազներու ուտելու,
« Սեխեստանիս մէջը առատ բուսնէին »:

Աղբար Կարօն քանի գընաց,
Իւր նոր խելքին ըզմայլած,
Շըփացած ու փըբացած,
Կըռնըկի վըրայ պառկած,
Աչքին առաջ կու բերէր,
Ծառէն կախուած դըդումներ,
Որ կամացուկ այսդին այնդին
Քաղցրիկ հովէն կ'երերային:

Քիչ ատենէն քունը կու գայ,
Կարօն խորդալ կը սկըսի:
Նոյն միջոցին վերէն չիյնալ,
Շիտակ նորա քըթին վըրայ
Մի հատ կաղին: — Նա չըփութած

Անոյշ քունէն կը զարթի,
Եւ ձեռք քըթին տանելով՝
Երբ կը տեսնայ որ արինով
Քիթն ու բերանն է ներկուած.
Կը ճանչնայ իւր սըխալանք,
Եւ Աստուծոյ կու տա՞ փառք՝
Որ չէ կախած կաղնի փոխան՝
Մեծփոր Դըդումն ծառին վըրան:

Ճ Ի Զ

Ք Ա Ր Ե Ղ Է Ն Ք Ա Ր Ո Զ Ի Զ *

Ժամանակով առանձնակեաց մարդ մի կար
 Շատ չարաքաշ, շատ բան տեսած բարի, չար.
 Օտարութիւն, աղքատութիւն, նեղութիւն,
 Գլխէն անցած հազար տեսակ խեղճութիւն,
 Իր կեանքին հետ գիշեր, ցորեկ ծեծկըւած,
 Եւ վերջապէս այս բանիս էր համոզուած
 Թէ՛ աշխարհքէս արգարութիւնն վերցած է.
 Նորա կորուստն մօտեցած է, հեռու չէ:
 Ուտի՛ ուզեց արգարութեան լոյս ճամբուն
 Դարձնելու ապականած Մարդկութիւնն.
 Այնպէս լինի որ մարդ եղբօր չըզըրկէ,
 Եւ մերձաւոր իր մերձաւորը սիրէ,
 Արգարութիւն թագաւորէ ամէն տեղ,
 Օրինաց մէջ, դատերու մէջ, աղքատ նեղ
 Տընակին մէջ, զահին վրայ: Նա՛ արդէն
 Միտքը դըրած նրպատակին ետեւէն,
 Կեանքը մաշած, աշխատած էր շատ ատեն,
 Միշտ կըռուելով անօրէն չար մարդկանց դէմ:
 Բայց այժմ ուզեց նոր զօրութեամբ ուժովցած
 Յայտնի կըռուի ելնել ընդդէմ՝ մոլութեանց:
 Էրած սըրտով՝ թողուց աշխարհք ու գընաց
 Անցընել կեանք յանապատին ճըզնագգեաց,

* Թարգմանութիւն Ն. Սփիկազով՝ ռուս հեղինակէն
 (Каменный Пропѣдикъ) Գաղղ. Le prédicateur
 pétrifié: Տես նաև Բագմավիպի 1880ի էջ 363ը:

Որպէս զի հոն, արիանայ, քաջանայ,
 Ու վերջ դարձեալ քարոզելու յետ դառնայ,
 Ի՛ որոտալով արդարութեան պատգամներ,
 Խայտառակէ անօրինաց տիղծ մեղքեր: —

Դիշեր ցորեկ արար աղօթք, պաղատանք,
 Անձամբ կըրեց անապատին աշխատանք.
 Կերածն՝ արմատք և այլ չոր—մոր արմուխք,
 Վըրան զըրգլեակ, երեսն տըրտում, ուք բոբիկ.
 Եւ չիփ—չիտակ քարաժայռի մ՝ ծայր կանգնած,
 Քարոզ կու տար յանապատին լըռակաց.
 Հըսկայաձև մտրմնով, մըտքով կորովի
 Կը փորձէր հոն իրեն տաղանդ քարոզչի.
 Միտքը հաստատ՝ սուրբ պաշտօնին ծառայել:
 Նորա քարոզք հեղեղի պէս՝ անարգել
 Վար վազէին բարձըր լերան սարերէն,
 Արձագանգներ տային քարերն դիմացէն:
 Նա կը խօսէր. և լուռ մըտիկ—կ'անէին
 Անապատին քարաժայռեր, հեղեղներ.
 Նորա խրատուց բարոյականն շատ խիստ էր.
 Զարմանալի բոցով աչերն ցոլային.
 Սիրտն ալէկոծ ծովու նըման բարձրանար,
 Զայնը ահեղ՝ փոթորկէն վար չէր մընար.
 Երբոր չորս դին կ'որոտային կայծակներ,
 Բաց ձակատուն կը ցոլային փայլակներ,
 Գըլխուն մագերն հովէն ցիր—ցան ծըփային:

Այսպէս ահա, ընդդէմ մեղաց և չարին,
 Կը պատրաստուէր տալու ահեղ պատերազմ,
 Սիրտ կ'արունէր մարդկան մեղացը վըրան:
 Սորա խրատուց համբաւ քարեր քարերու
 Հեղեղատներ ու անտառներ մէկմէկու

Տալով, եկաւ մարդկանց ականջն հասաւ,
Մինչ թագաւորն երս լըսեց այն համբաւ
Թէ այս ինչ խոր յանապատին վայրենի,
Անմարդաբնակ լեռներուն մէջ, կը խօսի
Անուանի քարոզիչ մի, խիստ վարքով:
Թագաւորն էր ազնւամիտ հեզ հոգեով,
Փափաքեցաւ լըսել խըրատ հոգեւոր.
Եւ քարոզչին հըրամայեց խօսելու
Հասարակաց դիմաց ազատ, ինչպէս որ
Յանապատին, առանց մարդէ քաշուելու:

Եկաւ հըսկայն մէջ տեղ շիտակ կանգնեցաւ,
Ոտքեր բոբիկ, մարմին ծածկած զըրգլեկաւ:
Մեծ բազմութիւն հըրապարակն ժողվեցան.
Նա՛ լերանց մէջ ցըցուած սարի մի նըման
Ուսերով բարձր՝ վեր կ'երևար ամենքէն:
Տեսարանն էր աչքի զարնող, տարօրէն.
Մագերն հասած, երեսն տըժգոյն և վատած,
Ճակատն կընճուած ակօս-ակօս, զըլուխ բաց:
Դարձուց աչքերն չորս կողմը լաւ նայեցաւ,
Գաւազանին վըրայ կըռթնած կանգ առաւ.
Հալաւներուն հին-մին եղածն հոգը չէր,
Խուժան ուսմիլին դատաստանը չէր յարգեր:

Հոն թագաւորն շքեղ գահին բազմեցաւ,
Իր մանկամարդ թագուհին քովն առաւ.
Պալատականք կարգաւ նըստան փայլիւղուն,
Ժողովըրդեան մէջ կը լըսուէր փըսփըսուն:
Նըշան տըլաւ ձեռքով արքայ՝ որ դադրին:
Ըսկիզբն արար առենախօսն քարոզին,
Ոգևորած և ներշնչմամբ ըզգացուած
Ազատ անվախ այսպէս խըրատ որոտաց:

— « Յանապատին բնակէի ես հեռու,
« Սորված եմ միշտ բընութեան հետ խօսելու,
« Կը լըսէին հեղեղք ձայնիս և լեռներ
« Եւ լըռակաց ի խոր իջած հովիտներ.
« Թող զարհուրին, թող սարսափին արդ մեղքեր...
« Ես չեմ եկած շողոքորթել ձեր դիմաց,
« Այլ կ'ուզեմ որ արթընցընեմ ձեր թըմրած
« Խիղճեր, բանամ չար անօրէն ձեր զործեր,
« Եւ պըղծագործ գաղտնի մեղաց պատմութիւն
« Պիտի լինի յայտնի և բաց ամենուն »: —

Քանի զընաց, ուժովցան խօսք քարոզչին,
Նա տարածեց ձեռքերն ի վեր դէպ յերկին.
Դէմքը նորա՝ խիստ՝ երեցան ամենուն.
Ձայնըն ուժեղ՝ առաւ մի նոր զօրութիւն:

— « Ձեր ամենուր ըզգացմունքներն, ասաց,
« Պարեր, ծիծաղք, բոլոր ծընունդք ձեր ճըտաց,
« Պատկերք, զըրքեր, ճարտարութիւնք և արուեստք,
« Բովանդակ կեանք, ուրիշ բան չեն, բայց լոկ մեղք:
« Ձեր ամենուն սըրտեր դարձած են սառ-քար,
« Ձեր ամէն գործք պըղծութիւն են վերէն վար:
« Պիտի մաշէ ըզձեզ կըրակն դըժոխոց,
« Նոյն իսկ դըժոխք նեղ պիտի զան ձեր գործոց:
« Արժանի էք դուք ահաւոր տանջանաց
« Յաւոց, սովու, պատերազմաց, աղմըկաց
« Եւ այլ հազար ու մէկ տեսակ փորձանաց,
« Որ պի՛ղըրկէ ձեզ պատժելու ինքն Աստուած:
« Ոտքերուդ տակ երկիր արդէն կը հեծէ,
« Սարսափեցէք... Բարկութեան օրըն մօտ է:
« Եւ դու բազմած, այդ տեղ, ի գահ գերապանծ
« Իբր ի Սիոն, փառօք, պատուով շուրջ պատած,

« Դուն չես հոգւով ուրիշներէն լաւագոյն,
« Քու վարքըդ, չար օրինակ է ամենուն:
« Ոչ պահապան, դուն չես ազգիդ՝ հայր գըթած
« Օր մ'ամենուն մեղացն հաշիւ պիտի տաս:
« Եղբայրութեան, սիրոյ անուամբ կը գողնաս,
« Անյագ աչքերդ յափըշտակել սովորած,
« Անկուշտ պորտիդ, անխիղճ կերպով, գոհ կ'ըլլան
« Հարստութիւնք զաւառներուն զանազան,
« Մինչդեռ այնդին տընանկ աղքատք բիւրաւոր
« Շքեղ գահիդ կը թափառին չորս բոլոր:
« Զունի աղքատըն բնակութիւն, ոչ ծածք՝ տուն,
« Տըգիտութեան պատած է մութն ամենուն.
« Պալատականք, կանգնած չորս կողմն աթոռիդ,
« Դախատինք՝ են յայտնի ամօթ երեսիդ.
« Դոցա հոգին պըղծութեանց մէջ ընկըղմած...

— « Եհէ՛, կըտրեց խօսքն, ժողովուրդըն՝ շփթած,
« Ի՛նչ լըրբութիւն, սա ո՛չ մէկէ վախ չունի,
« Մէկդի առէ՛ք, տարէ՛ք, դըրէ՛ք ի զընդան »: —
Այլ մէջերնէն կանչողներ և ըս եղան. —

— « Քարոզիչ է. Աստուած բերնովըն խօսի
« Ճըշմարտութիւն յայտնի կերպով ամենուն »: —

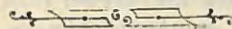
Շատ կընիկներ վերցուցին լաց ու գոչին
Քարոզիչին սուրբ խօսքերէն դող ելած:
Իսկ թագաւորն գլուխը կախ, լուռ կեցած,
Խոր մըտածմանց մէջ կ'երևար ընկըղմած:
Լուռ կանգնած էր դեռ քարոզիչն եկաւոր.
Հոն թագաւորն ժողովըրդեան յայտնեց՝ որ

— « Դա յիմար է, բոլորովին ցընորած
« Միտքը բարի և նըպատակն սըրբազան,
« Այլ խօսք բերնէն ափեղցըմեղ դուրս կուգան:
« Թողէ՛ք երթայ խաղաղութեամբ յանապատ

« Որ քարոզէ խելքին փըշածն հոն ազատ,
« Անխօսք անբան՝ անտառներուն սարերուն
« Որ ուշ դընեն դորա անխելք խօսքերուն »: —

Խեռ ժողովուրդն կանչ, աղաղակ, թուք ու մուր
Թափեցուցին նախատինքներ հազար բիւր
Խեղճ քարոզչին, որ սիրտը խոց հեռացաւ,
Եւ այլ բընաւ ժողովըրդեան չերեցաւ:
Յանապատին խարազն հագած, ուրք բոբիկ,
Յուսահատած, սարի մի ծայրըն կանգնած,
Երկու թևերըն վերցուցած դէպ յերկինք,
Երկայն բարակ քարոզ խըրատք շատ կարգաց
Հոն՝ լեռներուն, հեղեղներուն, քարերուն,
Միշտ դէպ ի վեր ելնալով մօտ ամպերուն:
Ուր հեղեղներ քար են դարձած, վազել չեն,
Ուր որ միայն կատղած հովերը փըչեն:

Աւանդութիւն կը պատմէ որ մինչ ցայսօր,
Այն մըշտընջեան յանապատին ահաւոր,
Ուր որ սառներ ժողոված են դարերով,
— Դէպ ի յերկինք վեր տարածած թևերով, —
Ապառաժի մի ծայր, շիտակ, ինքն իրեն
Կանգուն կեցած է Քարոզիչն Քարեղէն:

Ճ Ի Է

Ս Ա Յ Լ Ո Ր Դ Կ Ի Կ Ո Ն *

Յեխոն աշնան եղանակ,
Ուր՝ պէտ, անպէտ ժամանակ
Երկինք առատ կ'անձրեւէ
Գեղացիին շատ լաւ է՝
Բուխորիկին մի անկին
Քաշուած՝ լինել անոյշ քուն.
Եւ ամառուան քաշածներուն
Փոխան՝ առնուլ ոյժ զօրութիւն:
Այլ շատ անգամ կը պատահի
Որ գեղացիին՝ աշնան ցեխի
Սայլը լըծած՝ կ'ըստիպուի
Վարել պաշտօն փայտակրի:
Թէպէտ դըժար, այլ ի՞նչ անել. —
Այդ է եզել նոցա ճակատը զըրուել: —

Ուստի օր մի կիկոյ աղբար
Երբ յանտառէն տուն կը դառնար
Բեռնաւորած սայլը փայտ,
Պատահեցաւ մի դժբաղդ
Նըմա՝ փորձանք, պատահար,
Սայլը առաջ չէր երթար:
— Յոգնեցան արդեօք եզներ. —
Իրաւ է որ ճամբան ցեխ էր:

* Ինքնագիր առակ Մխիթարեան Վարդապետիս նախ
տպուած է 1887ի Բագուպիտի մէջ, էջ 143:

Կիկոն սըրտին նեղութենէն,
Որ չըլինի մութի մընայ,
Աղօթք կ'անէր քըթին տակէն
Որ Աստուած ոյժ եզներուն տայ,
Քաշեն տանին սայլը, իսկոյն
Ու չըմբռնած հասնին ի տուն:
Ուստի՝ յոգնած խեղճ եզներուն
Քըրտնաթաթախ քամակներ
Սուր խըթանով կը խոցէր:

Եզանց բերնէն
Ռընգունքներէն,
Ինչպէս փուռէն Բաբելոնի
Շունչը կ'ելնէր նըման ծուխի:
Ինք կը կանչէր հեալէն.
« Չո՛ւ, չո՛ւ, եզներս, քիչ մընաց
« Ահա մեր գիւղն հեռուանց
« Կը տեսնուի. քաջ կենդանիք
« Հա՛ քաշեցէք, շուտ հասնինք »: —
Անխօս եզներ ամենայն ջանք
Արին. այլ փո՛ւճ աշխատանք,
Սայլը և ոչ մի փոքրիկ քայլ
Կարող չեղաւ յառաջ երթալ:

Կամաց կամաց արեգակ
Ծածկուեցաւ լերանց տակ:
Գիշերն իրեն սեւ մութ սաւան
Ըսկսաւ փրոնել ամէն տեղ:
Մեր կիկոյին սիրտը նեղ
Բարձրացոյց ազօթքին ձայն.
— « Ա՛յ սուրբ Սարգիս, սուրբ Թորոս
« Մեզ Հայերուս բարեխօս.

« Հա՛ շուտ հասիր խեղճ կիկոյին »: —

Նոյն միջոցին,

Որոշակի,

Հըրեշտակի կամ մի սուրբի՞,

— Չէ՛ յայտնի, —

Կը հասնի ձայնը կիկոյին.

Որ սարսափով

Ականջ դարձած բոլոր մարմնով,

Շունչ բըռնելով, լըռիկ մընջիկ,

Յետի խօսքերս կ'անէ մըտիկ:

— « Խեղճ տըղայ, եզներդ ինչո՞ւ կը տանջես...

« Երկնից սուրբերն կը կանչես

« Որ գան սայլիդ ճամբայ բանան

« Կարելի՞ է միթէ այդ բան:

« Բըրիչ և բահ՝ ձեռք առ դուն,

« Մաքրէ չորս կողմն անիւներուն,

« Թէ որ կայ մի խոչ կամ պատճառ,

« Նայէ այդոր առջևը ա՛ռ.

« Յետոյ եզներդ առաջ վարէ,

« Ու տես կ'երթան նոքա թէ՛ չէ »: —

Արտորալով կիկոյ աղբար,

Իսկոյն փայտ մի ձեռքը առած

Անիւներուն քովը գընաց,

Ու տեսաւ որ մի խոշոր քար

Կիսով չափ ցեխին մէջ

Կ'արգիլէր անիւներուն ելեւջ:

Մեծ աշխատանքով,

Լծակին միջոցով,

Երբ գըլորեց քարն մէկդի,

Եզներն առանց խըթանի,

Գիւ գիւ սայլիկը՝ թեթե

Տարին մինչև տան առջև:

Այս առակիս բուն խըրատն

Այն է՝ որ նախ ամէն մարդ

Իրեն ձեռքէն եկածն պէտք է

Աշխատելով ի գործ դնէ:

Այնկէ յետոյ երբոր տեսնէ

Որ ինքն անձամբ կարող չէ,

Թող դիմէ սուրբերուն

Որ հասնին յոգնութիւն:

Այլ ես կ'ասեմ կիկոյ քեզ.

Ձեռքըդ եկածն որ անես

Աստուած վերէն օգնական

Քեզ կը լինի յարածամ:

Ճ Ի Ը

Ա.Գ.Ա.Հ.Ի.Ն. ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳԱՆՁԸ *

Փող հարկաւոր է ծախսելու համար.

Ո՛վ որ ժողովէ մեծամեծ գումար,

Ու վըրայ վըրայ կը դիգէ ոսկին,

Ինքը կ'անցընէ կեանք կարօտագին,

Նա՛ ըստ իմ կարծեաց, աղքատ է՝ յիմար,

* Անտիպ մնացած էր: Գաղափարը Եզովբոսի է. առակ ձևով Ագաս և Անգաւոր: Լա Ֆրանսէի L'Avare qui a perdue son Trésorը թարգմանած է նաև Մ. Նուպա-րեանց: « Գանձը կորուսած Ագասը » վերնագրով:

Հիւանդ է մըտքով ու խելքէն տըկար։
Աւդպիսիներուն պէտք է տալ խըրատ,
Աչքերը բանալ, զրուցելով — « Ո՛վ մարդ,
« Կը մեռնիս կ'երթաս, վաղը մէկ այլ օր
« Ոսկիդ ուրիշին կը մընայ բոլոր.
« Լաւ է, գործածէ վայելուչ կերպով,
« Կարօտեալներուն մի մասն հանելով »: —
Եթէ խըրատուի, երանի՜ հոգւոյն.
Թէ չէ, ինք գիտէ, վա՛յ նորա գլխոյն:

Ագահին մէկուն հանդիպած փորձանք
Կը պատմէ Եսովպ իբրեւ մի առակ,
Այլ ծերոյն միտքն է տալ մեզի խըրատ
Որ՛ խելքով ապրինք, լինինք միշտ ըզզատ:
Զայն ես այս տեղ թարգմանաբար
Պիտի գըրեմ աշխարհաբար:

Մի Ագահ մարդ, ժողովելով շատ ըստակ
Տարաւ ծածկեց բոլորն մէկ տեղ քարի մ'տակ

— Շիտակն նա չէր գանձին տէր,
Գանձը նորա տիրել էր: —
Սիրտը գանձէն անբաժան.
Խելքը ու միտք ուրիշ բան
Զէին բընաւ մըտածել,
Բայց թէ ինչպէս պահպանել
Որ յաւիտեան ընդ հողով
— Մընայ ոսկին ապահով:
Օրը քանին խընամբով
Կ'երթայ պահցու գանձին քով
Կը կոխէ քարն. սիրտը դող,
Կ'աւելցընէ չորս դին հող:
Վերջապէս սըրիկայ մի

Տեսնալով՝ կը կասկածի:
Գիշեր մ' գալով՝ քարն մէկդի
Գըլորէ՛ գանձն կը տանի:
Առտու Ագահը կու գայ,
Երբ փոսն պարապ կը գըտնայ
Կանչ, աղաղակ կը փըրցընէ,
Դուրս ելած ինքը իրմէ,
Նայուածք՝ աչերն բոլոր մոլոր:

Ճամբորդին մէկ այս անսովոր
Տեսնալով կերպն ու տեսարան,
Կանգ կ'առնու ճամբուն վըրան,
Կը հարցնէ ի՞նչ պատճառի
Այսպէս կու լայ կը ծեծկըլի:

— « Ի՞նչպէս, կ'ասէ, ես չըլամ,
« Տես թէ՛ որ ձեռք անըզգամ
« Գողացել է իմ պահճու գանձ »: —
— « Ո՛վ, և ի՞նչպէս, ո՛ր տեղաց »: —
— « Ի՞նչ ուր տեղեաց, ահա՛ աստի »: —
— « Այսպէս դուրս տեղ, ի՞նչ պատճառի
« Կը պահես գանձդ, միթէ տուն տեղ
« Բընակարան չունի՞ս դու,
« Ուր գըզրոցի կամ մի յարկեղ
« Մէջ՝ դընէիր քու ոսկիդ՝ գանձ,
« Միշտ ձեռքիդ տակ, աչքիդ դիմաց,
« Պէտք ատենին գործածելու »: —
— « Ի՞նչ կ'ասես դու.
« Շատ հեշտ բան է գործածելն,
« Այլ ի՞նչ դժգոյ վատըրկելն:
« Ամենեկին
« Միտք չունէի ես դըպչելու
« Իմին գանձին »: —

— « Թէ այդպէս է, չատ բարի,
« Խորհուրդ կու տամ ես քեզի
« Դարձեալ իւր տեղ քարը դիր
« Ու ինքըդ տունըդ դարձիր.
« Միտքըդ հաստատ դընելով
« Որ՝ հոն է գանձդ ապահով »: —

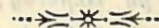
Այս զրուցելով առաջ կ'երթայ,
Ագահն այն տեղ դեռ ևս կու լայ:

Ա Ռ Ա Կ Ք

(Գրաբարք)

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Ր Ո Ր Դ

Ճ Ի Թ

Կ Ա Ղ Ն Ի Ն

Ե Ի

Ե Ղ Է Գ Ն *

Կաղնին երբեմն յեղէզըն կոյս խոնարհեալ,
— « Ե՛ն ես, ասէ, քեզ մեծ պատճառք քանքատ տալ
« Ընդդէմ բնութեան յիրաւի,
« Ընդ քո նըսիհ եղկելի:
« Չընչին ճընճողուկ՝ թեթեաբեռն ի մարմին
« Վասըն քո բեռն է ծանրակիր ահագին:

* Հ. Բերովսէ զայս աշխարհաբար ևս թարգմանած էր
տես Առակ Բ էջ 56:

- « Եւ մինչ զեփիւռք հեզաճեմ
 « Հազիւ հազիւ ըզջուր լըծիդ ծածանեն
 « Ըզքեզ հակեն զըլուխ ի վայր խոնարհ յերկիր.
 « Մինչ ես անշարժ կացեալ ի կայս իմ աստէն,
 « Արարատեան իբրև Մասիս տապանակիր՝
 « Ըզճաճանչիցըն արփենից
 « Ընդոտնելով խոչ արգելից,
 « Ըզմըրըրկացըն բըռնութիւն խորտակեմ:
 « Քեզ՝ ամեն հողմ է մըրըրիկ,
 « Ինձ փոթորիկն է զեփիւռիկ:
 « Եթէ լինէր երբէք քեզ մարթ,
 « Նմանել ի շուք իմ տերեւոց,
 « Զորըս սըփռեալ ծածկեմ ես արդ
 « Զհովիտ, ըզդաշտ զարտավար,
 « Ոչ մեծապէս տագնապէիր հողմավար.
 « Զի ապաստան քեզ լինէի դէմ հողմոց.
 « Այլ ձեր ծընունդք ի ճախին վայրըս պատահեն
 « Յաճախակի անդ՝ ուր հողմունք թագաւորեն:
 « Բաղդին ընդ ձեզ գնացք ինձ թըւին ապօրէն »: —
- « Գութ և գորովդ, ասաց Եղէզն, որ զինէն,
 « Բարերարի են քո ոգւոյդ արգասիք.
 « Այլ ինձ լըսել թէ ախորժես սակաւիկ,
 « Օն գու ի բաց ընկեա զքոյին խընամ սին.
 « Զի մանաւանդ քան ինձ, են քեզ ահագին
 « Հողմք և մըրըրիկք սաստկագին:
 « Հակիմ, այո՛, ես ի խոնարհ,
 « Այլ կործանիմ ոչ իսպառ:
 « Դու մինչև ցարդ ընդդէմ հողմոց բըռնութեան
 « Տըւեալ զթիկունս կաս ի կայիդ անսասան.
 « Այլ սակայն չև է կատարած »: —

Այն ինչ Եղէզն ասէր զայս՝
 Ի հիւսիսոյ կուօէ յանկարծ
 Շըղթայագերծ սուրաց Այս,
 (Զորոյ հանգէտ Եւոդոս ծեր
 Մինչև ցայն օր ծընեալ ոչ էր):
 Ըզդէմ կալաւ Կաղնին սէզ,
 Խոնարհեցաւ անդ Եղէզ:
 Ուժգին շընչեաց Այս կըրկնակի
 Մինչև խըլեաց արմատարի
 Ըզնա՛ որ զլուխ մինչև ի յամպս հասանէր,
 Եւ ընդ ոտիւք կոխէր ըզվիհս անվեհեր:

Ճ Լ

Է Շ Ե Ի Ս Ո Խ Ա Կ *

- Էջ պատահեալ Սոխակին,
 — « Լուր ինձ, ասէ, բարեկամ.
 « Համբաւք երգոցդ, յիս հասին.
 « Էր ինձ վաղու մեծ փափագ
 « Լըսել ըզձայնդ ներդաշնակ,
 « Ու առնել ապա դատաստան,
 « Իցէ՞ արդար՝ գոր ասեն »: —

Ի ցոյց ձայնին գեղապանծ
 Ճըխաց Սոխակն և սուլեաց,

* Առաջ Գոթիովի: Գրաբար աւելի ընտիր թարգմանու-
 Թիւնը մը կա՛ մեր տպարանէն լոյս տեսած Ծաղկաքաղ
 Հատուածք գրքին մէջ, էջ 24: Աշխարհաբար թարգմանու-
 Թիւնը տես Առաջ Գոթիովի. Գ. Այվազեան, էջ 96:

Զարմանազան ի բիւր դաշնակ
Փոփոխելով զիւրն եղանակ:
Մերթ նըւագէր նա մեղմիկ
Մերթ բացական ինչ սըրինգ.
Եւ մերթ բեկբեկ ի հագագ
Լընոյր զմայրին և պուրակ:
Ամենեքեան յակճիւս կային
Արշալուսոյն քաջ երգեցկին.
Լռեցին հողմունք, հաւք օդապարք,
Մակաղեցան ուլք և ոչխարք.
Զմայլեալ նուագօքն այն և հովուին՝
Ժըմտեալ հայէր ընդ սիրուհին:

Մինչ դագարեաց և Սոխակ,
Յարեաւ անդէն Յաւանակ,
Եւ զիշական ճակատն հակեալ մինչ յերկիր,
Յայս ձեւ, ասեն, եհատ զերզէն ըզվընիւ.
— « Մարթ է լըսել քեզ անտաղտուկ,
« Այլ այն է ցաւ և եղուկ
« Զի Աթլորին չես դու ծանօթ՝
« Որ ճոխանայ ի մերս արօտ:
« Ճարտարագոյն ևս լինէր երգդ, ով Սոխակ,
« Թէ առ նըմա կըրթէիր սուղ ժամանակ »: —

Անբաղդ երգչին լըւեալ զայն դատ իշական,
Թըռիչս առեալ սլացաւ ընդ վայր բացական:

Փըրկեա ըզմեզ, Տէր Ատուած,
Յ'իշապէսի դատողաց:

Ճ Լ Ա

Գ Ա Ռ Ն Ո Ի Կ Ե Ի Ա Յ Ծ Ք

Թէ ի ժողով առաքինեաց՝
Անօրէն ոք այր ըստ դիպաց,
Եկեալ խառնի ընկերչակ՝
Ոչ մեծապէս է վըտանգ.
Զի բազմութիւնք առաքինեաց
Լինին չարին խոչ մախանաց:
Այլ թէ ի ջոկս անօրէն,
Առաքինին տարադէմ,
Անկեալ լինի հանգունակ,
Կըրէ պատիժ դըժբնդակ:
Յիմաստ բանիս առակաւոր ի նըկար՝
Առցուք զԱյծից աստ ըզհօրան և ըզԳառն:
Գառն ի հօրան ըմբոստ Այծից կամակար
Թողեալ ըզհօտըս համագգեաց յարեցաւ,
Եւ ընդ նոսա չոգաւ ընդ վայրս առապար.
Այլ տես զիարդ ընդ փոյթ կըրեաց ապաշաւ:
Քաջ՝ վարժք էին ոտք Այծից,
Գընալ ընդ վախըս ժայռից,
Եւ շուտափոյթ Այծք համայն
Ընդ ժայռս ի վեր ընդոստեան.
Քարակոշկոճ եղեալ միայն անդ Գառնուկ,
Իւրում բաղդին աւաղ՝ կարդայր և եղուկ.
Մայէր ուժգին յայն ի տանջանս.
Անձաւք տային արձագանգս:
Մայրիկ, զոչէր ողորմագին,

Այլ ոչ լըսէր մայրիկ նըմին,
 Զի չէր անդէն, այլ ի հօտին:
 Զաչկունս յածէր թափառական,
 Ամենուրեք ցնորք խօսական.
 Սարսուռք յոսկերըս զընան:
 Խոնարհեցաւ և արփին,
 Գիշեր պատեաց զամենայն:
 Զմոլթ զգիշերոյն առեալ անձին օգնական՝
 Որկորաժէտն եհաս յանկարծ Գայլ զազան,
 Անդ ի տեղուջն այն վատչուէր
 Յօշեաց ըզԳառն և եկեր:

Ճ Լ Բ

ԱՐԵԳԱԿՆ, ԽՕՍՆԱՅՐ ԵՒ ԳՈՐՏՔ *

Ի հարսանիս բընաւորին,
 Մինչ ընդ գինիս մըտեալ ռամկին
 Ուրախանայր յերգ և ի պար,
 Զայս՝ Ետովպոսն յոգնահանճար
 Առակ պատշաճ յայն ի դէպ
 Նոցա էարկ առ ի վէպ:

Նոր հաստատեալ զատեղց ջուրին
 Զվերին կամարն և ծովուն ծիր,
 Ապա խորհէր երկնիցն արքայ,

— Արև՝ և ոչ զայլ ոք իմա, —

* Գիւտ Եզովրոսի. Լա Ֆրոնթէն կ'երգէ Le Soleil
 et les Grenouilles, որմէ ազատարար տաղաչափած է Հ.
 Ք. Քուշներեան:

Ըստ օրինի հասարակաց
 Ածել իւր կին զոք յատեղաց:
 Անդուտ հապճեպ ջոջ ծեր Գորտեր
 Բարձեալ ըզգլուխ ընդ ջուրս ի վեր,
 Առ Արամազդ ամպրոպայոյզն,
 — « Եթէ ի քեզ կայցէ գէթ դոյզն
 « Առ քո, ասեն, զուլթ՝ արարածս,
 « Շըրջեա՛ զարևդ զայդ ի մըտաց:
 « Ըզմին ևեթ հազիւ հազ,
 « Խարչեալք, տարպեալք հանապազ,
 « Տանիմք՝ ճըզնեալ գլետին ճիգն,
 « Եւ այն չիցէ՞ մեզ հերիք:
 « Վա՛յ մեզ, եղուկ համայն ազգին գորտերոյն՝
 « Թէ արասցէ դա և որդիս հօրամոյն »: —

Զիրաւացին լըւեալ Գորտուցն ըզբողոք
 Զեկաց երկար հայրն աստուածոց անողոք:
 — « Վաղիւ, ասէ, մինչչեւ արփույն համասփիւռ
 « Ըզճառագայթս իւր տարածեալ ի յերկիր,
 « Երկինք բոլոր և յատեղաց անձնիւր ոք
 « Թող կապուտակ արկցեն ըզքօղ զերեսօք »: —
 Անտի և այսր այգուն այգուն՝
 Արևն ի տես իւր սիրուհւոյն,
 Արկեալ զիւր և հուր կըրկնոց,
 Եւ զճաճանչիւք հարեալ բոց,
 Յածեալ չըրջի յար թափառկոտ,
 Յերկիր ի ծով, յերկրի ոլորն,
 Եւ ոչ զըտեալ ուրեք, աւա՛ղ,
 Ըզխօսեցեալ հարսնն չըքնաղ,
 Դարձեալ երթայ սըրտիւն խոց,
 Ողբալ զիւր բաղդ յալեացն ի ծոց:

Ճ Լ Գ

Ա Յ Ծ Ե Ի Ո Ր Ո Ջ

Այժ մօրուանի ընդ Որոջին դըմակաւոր
Ուղւոյ եղեն գընալ ի վայր մի հեռաւոր:

- Եւ ռւր իցէ մեզ գընալ
Ընդ ճանապարհ այլ և այլ,
Ընդ առաջ մեր ելցեն ռճ
Բազմապատիկ խութք և խոչ:
Ամենուրեք լերինք, ծործորք,
Ջուրք յաղթաշուրք, վիհք խորածորք.

Եւ մանաւանդ ուր և Այծից ոտք ընթանան,
Զի ազգ Այծից թողեալ ըզդիւր՝ սիրէ գխոպան:
Սոցա նդ առաջ ել վըտակ ինչ.
Որոյ յատակ երևէր ջինջ:

Յայն մերձեցեալ՝ հարին զպատուք ծարաւոյն.
Սակայն ոչ անդ յանգէր նոցա ծայր ուղւոյն.
Հարկ ի վերայ այլ ևըս կայր կարևոր,
Յայնկոյս առուին լինել նոցա ուղեւոր:

- « Ոստնուլ, ասէ, Այծն Որոջին,
« Գոյր իմ՝ պարտիմք ընդ ջուրս առուին »: -
(Որ վասն ինքեան չէր ինչ նոր):
- « Թերեւս իցեն ջուրքըս խոր »: -
- « Այ՛ », - Որոջն ընկերին
Կըրկնեալ, ետ թափ դըմակին.
Եւ յոյր մարմնովն՝ իբր ըզնետ
Ոստեաւ ընդ ջուրն ետ ընդ ետ:
Այլ ընդ այլոյ ընդ յեղակարծ իրն ընդ այն

Եղեալ Այծուն, քրքրիջ եբարձ ծաղրական:

- Դարձաւ Որոջն. - « Եւ զի՛նչ, ասէ,
« Այդպէս եղբայր, ըզքեզ ի ծաղր յորդորէ »: -
- « Եւ զի՛ւրդ ոչ, պատասխանէ Այծն աղաջուր.
« Զի մինչ ընդ ջինջ ոստեար ընդ ջուր
« Դըմակդ ի վեր, երևեցան առականքդ »: -
- « Եթէ ընդ այդ՝ քըրքիջ բառնալ էր ինչ հարկ
« Ինձ մանաւանդ քան քեզ, Այծիկ, են իրքդ անկ.
« Զի քո յետոյք միշտ արևուն կայ նշաւակ,
« Եւ չունի դոյզըն դըմակիկ պատրուակ »: -

Բանք առակիս՝ թէ ոչ պարկեշտ,
Այլ խոր ծածկեն իմաստ և հեշտ.
Խրատ հըպարտին և անխորհուրդ,
Որ թերութեանց անձին անփոյթ՝
Զմերձաւորին վրիպաւ փոքու
Լըկտեալ ժըպրհի գալ ըզծաղու:

Ճ Լ Դ

ԳՈՐՏԲ ԽՆԴՐԵՆ, ԹԱԳԱՒՈՐ ՅԱՐԱՄԱԶԴԱՅ *

- Ձանձրացեալ հուսկ և Գորտուց պար
Ի վաղեմի վարչութենէն ռամկավար,
Ձայն ամբարձին առ դիցըն Հայր.
- « Լուր մեզ, ի՞նչ մեծըդ Զըրուանեան,

* Գիւտ Եզովրոսի: Լա Ֆոնթէն տաղաշափած է, Les Grenouilles qui demandent un Roi. տպուած էր Նաև 1865ի Բազմալիպի մէջ, էջ 187: Փեղրոսի առական գրաբար Թարգմանիչը՝ Գ. Եդ. Հիւրմիւզեան Գորտը ի խնդիր Բագաշորի վերնագիրը դրած է:

« Որ յակնարկելդ շարժես զհամայն,
« Տուր թագաւոր մեզ զոմն ըզգաստ,
« Զի լըւիցէ զդատ մեր և փաստ.
« Զի դու հայր՝ կաս յերկինս ի վեր,
« Խըտրոց ընդ մէջ՝ անբաւ եթեր »: —

Դիպեալ պահու բարեբաստիկ՝
Բողոքարկու ազին գորտեան,
Չեղեն յերկար անլըսելիք,
Եւ ըզինդրեալն արքայ՝ նկալան:
Գայր լուսաճեմ նա ի յարկաց՝
Ի տամուկ կայս մերկ լուղակաց:
Այլ շառաչիւնն ահաւոր
Զոր ի վայրէջսն գործեաց՝
Ահաբեկեաց գազզն անզօր.
Գողցես թափեալ ի մըտաց,
Հա՛ ոմն ի ծակ, ոմն ի մօր՝
Բարձաւ Գորտեանն ի միջոյ:
Իսկ թագաւորն այն երկնառաք,
— Յաժութեան տիպ և օրինակ, —
Կամ թէ ասել՝ իբրու դըշտոյ,
Ըզգնայր ի լիւղ հեզիկ հողմով՝
Ընդ տարրըն լոյծ երերալով:
— Զազգ և ըզճետ թէ զարքայիս
Երբէք գիտել ցանկանայցես,
Յերկինս ի վեր մի՛ զուր հայիս,
Քանզի բուսեալ տունկ է յերկրէ.
Կոճղ անարդիւ և անհեթեթ,
Որ չըզիտեմ, ո՛ւստ կամ ո՛րպէս
Արամազդայ անկեալ ի ձեռս,
Գորտուց տըւաւ արքայ և պետ:

Անցին աւուրք երկու երեք՝
Դարձեալ Գորտուց ջոկ ահաբեկ,
Հազիւ ուրեմն ինչ իշխէին՝
Հեռուստ դիտել զդէմս արքային:
Այլ մինչև ցե՛րբ անհըմուտք
Հեզ արքային ելով բարուց՝
Գորտք մեր կայցեն ծակամուտք:
Հուսկ ապա ոմն ի նոցունց,
Գորտ քաջասիրտ, ոչ այր ոք դուն.
Թողեալ ի շամբ զիւրական տուն,
Հուպ առ արքայն մերձենայ,
'Ի ի վեր առեալ զճապուկ թաթիկ,
Զըննէ զինչ ոք իցէ նա:
Եւ առ ժամայն հարեալ մըխիրճ
Մինչև ի խոր լըճին ի խիճ,
Ի վեր անդուստ ոստնու՝ քաջիկ
Ի լայն քամակ թագաւորին
Որ լուռ տանի աշխոյժ բեռին:
Դուրեաց զնովաւ սա ոտամբ՝
Ծափ ըզծափի հար ձեռամբ,
Եւ առ ընկերսն գոչեաց.

— « Արի՛ք Գորտեր քաջամոյն,
« Ի բաց թողէք զահ և զհոյն,
« Թողէք զերկիւղ անդր ի բաց »: —

Գունդն անարիւն ի քաջին ձայն
Յական քըթթեւ ի դուրս ոստեան,
Եւ այն խուժդուժ սինլըքորք,
Անսիրտք, երկչոտք և անզօրք,
Որոց երէկ չըզոյր անուն,
Պէս Տիտանեանց արդ կան կանգուն.
Ոմն յոտն ի մատն հարկանէ պար,

Այլ ոք նըմին կայ ծափահար.
Միւս ոմն ի գոչ կոկորդալիր,
Լընու ըզջուրս և շուրջ զեղտիւր:
Այլ աստ նոր ռազմն ահաւոր՝
Բորբորեցաւ ի նոյն հետայն,
Ի՛ի ճակատուն տեղւոջ անկան
Անզէն մարտիկք բիւրաւոր:

Յայնժամ Գորտը ծերք դարձեալ յերկինս,
Ջայնս ամբարձին զանգատալիս.

— « Զի՞նչ մեղաք քեզ, Արամազդ,
« Հի՞մ քո մեզ այս պատուհասդ.
« Թագաւոր զոր մեք խընդրեցաք,
« Համարիցի՞ն մեզ այս մեղանք.
« Այլ թագաւոր ոք կենսակիր,
« Ի ոչ իբր ըզսա կոծդ անյարիր:
« Լուր մեզ, աղէ՛, և թող աշխարհ ծանիցէ,
« Թէ Արամազդ հայր աստուածոց զըթած է »: —

Արագ լուաւ Հայրն Արամազդ.

Ի լիճն անդէն թեւատարած՝

Ի գաւառացն էջ ամպաչու

Կապոյտ կըռունկն՝ ի կտուց հատու:

Եւ ոչ յերկար ինչ յամելով՝ առ ետեղ

Ձաստուածաստ ըզբարկութեան մըրուր հեղ՝

Ըզգըլխով խեռ ապստամբաց,

Եւ չանխայեաց իսկ անմեղաց.

Այլ համառօտ կարգեալ դատ՝

Ջամենն արար դատապարտ,

Յանյազ պորտոյն յանել բանդ

Ի ճաշ, յընթրիս և յակրատ: —

Ի զոր Գորտեան անկեալ յորկոր կըռընկանն՝

Յակնակապճաց ոստեալ աչեր՝

Թաթեն՝ ոտիկք յայերս յերեր,
Յողորմ հագագ՝ դարձեալ յերկինս կարդան:

Եւ զի՞նչ անտուտ Հայրըն դից.

— « Լըռեցէք, այ ժանաք, և կորիք

« Շատ իսկ տաղտուկ էք բնաւից

« Եւ զըթութեան տեղի ձեզ չիք:

« Այլ թէ կանչէք՝ օրհաս քան զայդ դառնագոյն

« Գիտեմ ածել ես խելագար ձեր զըլխոյն »: —

Ոչ է արդար Արամազդ.

Գորտեանն՝ անմիտ անիմաստ.

Այլ իմ թողեալ զերկոսեան,

Քեզ ասեմ, մարդ չուառական.

Մի՛ յաշխարհի չարալից

Կըրթիլ ըզհետ ցընորից.

Եթէ բարիք և թէ չարք,

Հանդիպեսցին պատահարք,

Ընկալ զամեն անդորր հոգւով

Չարագունին խէթ ունելով:

Ճ Լ Ե

Ձ Ի Ն Ա Ռ Ա Ր Ա Մ Ա Զ Գ

Շատ է քեզ որ զինչ և ես,

Մի՛ յաւելին ակըն դիցես:

Ի ժամանակս անդ առաջինս,

Յորժամ մարդիկ ընդ երկնայինս

Խօսել, վիճել և դատել

Մարթանային անարգել,

Ձայս երիվարն անիմաստ
Ասաց առ վեհն Արամազդ.

- « Առատածիր, զիտեմ, ո՞վ Հայր, եղեր յիս
« Տալով կազմած մարմնոյս իմում քաջահիւս.
« Այլ քանի՜ վազքս իմ լինէին շոյտ երազ,
« Թէ սրունքս էին սուղ ինչ երկարք և բարակ.
« Եւ պարանոց՝ պէս կարապին թ'էր կամար,
« Քաջիկ դիմացըս լինէին իրքըդ յարմար.
« Առատանայր յիս արութիւն և կորով՝
« Թէ լայնալիւր էի լանջիւս այս իմով:
« Եւ զի զգործոց քոց ըզգլուի մարդ՝ ես կըրեմ,
« Առ ի՞նչ համեաքս ինձ կարկատունք մաշկեղէն.
« Վա՛շ, թէ բնութիւն տայր ինքնաբոյս
« Համեստ ունել ինձ ի թիկունս »: —

Իսկ Արամազդ, բազմագութ հայրն աստուածոց,
Հաճեալ ուղղել ըզձիոյն բարս խեղ՝ և անիորձ
Հանէր անդրէն զուղտն անարդիլ ի հանդէս,
Սըրունք երկար, լանջքըն լայնչի, վիզ կարապի՛.

Եւ կառուցեալ սապատ յողինըն բըրդգէս:

Տեսեալ ըզնա ձիոյն՝ հարաւ զդողանի:

Անդ Արամազդ պարգեալ զճակատ մըրայօն,

- « Շընորհ, ասէ, զիմոց խընամոց կալշիր օ՛ն.
« Ի ցանկութիւն մի՛ գքեզ մաշեր զու ի զուր.
« Ե՛րթ և քոյովքըդ լիշիր գոհ մըտադիւր »: —

... > * < ...

ՀԼԶ

ԱՆՏԱՌԻ ԵՒ ԼՈՅՍ*

Ի յանտառին թաւամուր,
Ընդ ճանապարհօս ծամածուռ,
Ճանապարհորդն առանձին
Գընայր տըխուր և լըռին:

Գիշեր պատէր զամենայն
Խաւարաթոյր ի սաւան.
Շըրջին 'նդ այերս ի տառան
Ճիւաղք անդէմք խօլական.
Ի գագաթէ կընձնոյն բու
Արձակէ զիւր սուր վճռ վճռ:
Լըսի գալուստ պախըրցւոյն,
Մայրեաց, կաղնեաց, ճարճատուն,
Որ զարթուցեալ ըզսողունս
Գընայ փախիլ ընդ բարձունս:

Յայնմ յահագին ի պահուն
Լըսի ոտից դըղըրդիւն.
Ճանապարհորդն կիսայոյս՝
Տեսանէ շոյտ աղօտ լոյս. —
Է՞ր այն կըրակ, հուր պատիր,
Եւ կամ լամբար լուսալիր. —
Չեն մեզ պէտք. ուղորդն մեր

* Ինքնագիր Առակ Հ. Քուշներեանի?

Ուղղէ առ այն զիւր քայլեր:
Քաջալերեալ, նորա յոյս,
- Զ'ի խաւարի ետես լոյս. -
Եւ մոռանայ նա արագ
Զահեղ ուղւոյն ըզվըտանգ.
Գընայ, վազէ փութապէս
Առ ցանկալի լուսոյն տես.
Այլ մի անդունդ գերկոսին
Կըլանէ լոյսն 'նդ ուղորդին:

Ճանապարհորդն առակիս,
Մարդն՝ արքորեալ ի հովտիս.
Անտառ են կեանքս, այս աշխարհ:
Այլ հեռաւորն այն լամբար,
Թըշուառին յոյս, ապաւէն
Որ ի հեռուստ նշողէն,
Մինչ այս, մինչ այն, մերձենան
Մահ և անել գերեզման:

Ճ Լ Է

Դ Ա Ս Ա Ս Ս Ա Ն Գ Ա Յ Լ Ո Յ *

Այն ինչ արփւոյն մեկնեալ գիշեր մերձենայր.
Հովուաց ըզհօտ տարեալ յանքոյթ ի դադար,
Եւ զատուցեալ զորոջ պարարտ ասրաբեր,
Զմորթ քերծէին կախեալ զտիցի ընդ այեր:
Շունք փարախին կացեալ հովուաց առընթեր,

* Թարգմանութիւն կը թուի. տես նաև Բազմալիպի
1882ի էջ 330ը:

Անքունն, Պահնակ, Ամենին և՛ս Գայլակեր
Զ'ի փորոտեաց ակընկառոյց ի բաժին:

Սովալըլուկ անցաւոր Գայլ,
Ընդ փարախին ծերպ զայն տեսեալ,
Գոչէ առ շունս դառնագին. -
« Այ անօրէնք, պաճարք յիմարք գրաստամիտ,
« Քանի՜ աղմուկ խառնածայն
« Յարուցեալ էր ձեր ընդ այն՝
« Եթէ ըզմորթ ես քերթէի որոջիդ »: -

Առակ են բանքս զանգործ մարդկանէն շոկատ,
Որք զակն եղեալ ի գոյս մեծաց՝ տարապարտ,
Գունակ զայլոյս ժըտին բարուրս կարկատել,
Երբ անձեռնհաս լինին զայլոցըն շորթել:

Ճ Լ Ը

Գ Ո Ր Տ Ե Ի Ե Զ Ն *

Գորտոյ տեսեալ Եզն ի խաղի պարարակ,
Իզձ ըզձացաւ լինել նորուն հանգունակ.

Տըւեալ շընչոյ թափ ուժգին,
Եղև չափոյն նա կըրկին.
Եւ առ ընկերն դարձեալ, աչօք կըկոցեալ,
- « Ինձ դու, աղէ, ձայն տուր, ասէլ »

* Եղովբոսի առակ: Լա Գրոնլէն տաղաչափած է La Grenouille qui veut se faire aussi grosse que le Bœuf: Գերպ. Գ. Հիւրմիւզ աշխարհարար թարգմանած է Լա Գրոնլէնէն. տես, Մրցանակ առակ՝ Գորտ և Կով. Մ. Նու- պարեանց ևս թարգմանած է:

- « Իցե՞մ Եզինդ հաւատար »: —
 — « Մի՞ դու, ընկերն ձայնէ նրմա մեղմաբար,
 « Ընդ վայր տանջիս ուռուցեալ:
 « Ո՞ր Եզն իցէ, և ո՞ր դու.
 « Դու թրգաչափ, նա մըսեղէն բըլուր է: —
 — « Ոչ, կըրկնէ գորտն, միտ դիր, անսա՛,
 « Տէս թէ՛ սրպէս ես մեծացայ.
 « Հասի Եզինդ չափու »: —
 — « Եւ ոչ անգամ եղջեր նորա »: —
 — « Հայեաց այժմիկ, ապա ասա »: —
 Եւ ևս ուժգին ուռուցեալ
 Եզն ընդ մէջ պայթուցեալ:

Նըման գորտոյս նախանձաբեկ
 Բիւր օրինակ մեզ կայ մերձ.
 Բազումք իւրեանց չափոյն անգէտք
 Ընդ հուպ լինին ինքնահերձք:
 — Զի քան ըստ չափ ձեզկտին անձանց,
 Գալու՞ պայքար մեծամեծաց: —
 Զի՞ զարմանաս թէ Մարկոս,
 Այր անաւագ վաճառական,
 Թողեալ զխանութ և խոյս ետ:
 Եւ նոր իշխանըն Կիրակոս,
 Ի գետն հեղձաւ ետ ընդ ետ:
 Իսկ Թէոդորըն մեր փարթամ,
 Յորժամ լըսես անագան,
 Թէ՛ պարտատեարցն ի հարկէ
 Մատըն անձին եղեալ է,
 Զարմանալոյ չէ աշժան:

Ճ Լ Թ

Ք Ա Ր Ա Ժ Ա Յ Ռ Ե Ի Ե Ղ Ե Ի Ի Ն *

Գողցես յանդէպս՝ ցըցուեալ յերկրէ դէպ յերկին,
 Ի խանձարուրըս կայծականց ամպածին,
 Ուր որումունք՝ և ջաղբք գընան ուղխաբար,
 Յակճիռս կացեալ դիտէր անդոյր Քարաժայռ:

Շեշտ ի նրմա ճաճանչք արփուոյն խորտակին,
 Շուրջ զազաթամբն հողմք պար առնուն սաստկազին,
 Որոց ի թևս, ըստ դիպաց, ունդ Եզինոյն
 Անկեալ լինի ի ծերպս ժայռի ճակատուն: —
 Անցանեն դարք: — Ի ժայռէն ոչ բեկորիկ
 Իշխեն կորզել ամանակին սուր ժանիք: —

Աճել ձեզկտի անդ Եզինն ազազուն.
 — Յուրտ, փոթորիկ, — տանի վըշտացն աննըկուն,
 Շատ թէ կայցէ կըռուան ոտիցն ի քարի:
 Աղերսաւոր ապա լերին ծառն մատչի.

- « Տո՛ւր արմատոցս շարլել առ քեզ, ծերդ, ասէ,
 « Թէ՛ ոչ, ի զուր, կորընչիմ ես ի հարկէ.
 « Ընդ քեզ տարայց ես տարերաց բըռնութեան,
 « Ըգփոթորկաց, և զայլ արկածս ամենայն:

* Հ. Քերովսէ. Ք. Ն. Սփիկազով ուսն հեղինակէ թարգմանած է. ուսն խորագիրն է (Умещ): Նախ տպուած էր 1880ի Բազմալիսի մէջ, էջ 363:

« Թող արմատոցս ծածկել ի ծոցըդ յանքոյթ,
« Ես սիրեցից ըզբեզ ի սէր բազմագութ »: —

Տըւեալ տեղի մեղմ աղերսից սիրազգած
Անոստն յերկար ընդդէմ տարերց բըռնութեանց.
Եթող շաքիցն խաղալ ի ծոցն սիրատարի,
Այլ ի խորոցն ինքնին հերձաւ հեծութեամբ:

Ճ Խ

ԿԵՆԴԱՆԻՔ ԸՄԲՈՏԵԱԼՔ Ի ԺԱՆՏԱՄԱՆՔ *

Յաւ ահագին, ցաւ մահացու,
Յաւ՝ զոր երկինք ի վրէժ քինու
Մերթ առաքէ մահացուաց
Ի պատուհաս մեղանաց,
Թէ յանուանէ կոչել պարտ է, Ժամտամանն
Նախճիրս գործէր ի կենդանիս. և ըմբոն
Էր նա լընուլ ի միում առուր զԱխերոն:
Թէպէտ հարեալքն՝ ամենեքին սաստկամահ
Ոչ լինէին, այլ տանջէին դառնագին:
Ոչ ոք հոգայր ըզհոգեվարս ընկերին.
Անճաշակք եղեն նոցա համագամք,
Ի դարան ոչ մըտանէին Աղուէսք, Գայլք
Ըզհետ անմեղ երէոց:
Դադարեցին սըրտախոց
Ի գըգուելոյ ըզվարուժանըս տատրակք.

* Տպուած կայ նաև 1880ի Բազմավիպի մէջ. Լա Ֆոն-
թէնէ Թարգմանաբար: Տես և ասոր աշխարհաբարը զըբի՝
մէջ, ՁԱ առակ:

Եւ ընդ սիրոյն բարձան անհետ և հրրճուանք:
Կոչեալ Առիւծ ըզկենդանիս համօրէն,
Խօսել կալաւ հառաչելով, յայս գունակ. —

— « Արդար էրկինք, վասն մեր մեղաց, բարեկամք,
« Խրատեն ըզմեզ, ըզգաստանալ ի չարէն,
« Այս իմ կամք. առ ի հաճել զերկնից քէն,
« Թող ամբաստան լիցի ամեն ոք զանձնէն,
« Եւ որոյ մեղք շատ քան զայլոց մեծանան
« Պարտի նա զոհ մատչիլ երկնից ինքնակամ:
« Ի պատմութեանց ունիմ բանիցս հաւաստիս:
« Զոհս ինքնանուէրս եղեալս ի դէպս յայսպիսիս:
« Մի՛ մեզ լիցի չըքմեղ զանձինս վարկանել,
« Թող միաբան իջցուք զ'ի խիղճ մեր քըննել:

— « Մեղապարտ եմ, խոտովանիմ ես ահա,
« Ի բուծանել ըզպորտ անյազ և զորկոր
« Պատառեցի զայծիս, զոչխարս բիրաւոր
« Զանմեղս, զանպարտս, ընդ նոսա,
« Յիշեմ երբեմն ղիպեալ
« Զհովիւ առնել խեղդամահ »: —

Յայնժամ Աղուէս, ի տեղուջէն յարուցեալ,
— « Արքայ, ասէ, յաւիտեան կաց, դու ըզթեզ
« Դատապարտեալ, ի սիրտ բեկեալ զըղջական,
« Ըզփափկութեան խըղճիդ առնես ըզհանդէս,
« Զի այդ քոյ բանք, հոգւոյդ բարւոյ են նըշան:
« Ուտե՛լ զայծիս և զոչխար
« Պաճարսդ անմիտ և յիմար,
« Զինչ մեղք իցեն, պատիւ է այն մանաւանդ
« Հիւրընկալիլն յարքայական յորովայնդ:
« Այլ հովիւն այն, քանզի մի է ի նոցունց,

« Որք յափշտակեալ իշխանութեամբ յոխորտան
« Ի վերայ մեր, պատժապարտ էր ի վաղուց »: —

Լըռեաց Աղուէս, և գովեցաւ ծափաձայն
Ի շընթողաց: Մանրը ոչ ոք կըրկըտեաց
Վազերց, Արջուց և այլ հըզօր կենդանեաց՝
Ձաններելի ըզյանցանս.
Ոյր վասն ամեն կենդանիք
Որոց էին սուր ժանիք
Համարեցան ընդ արդարս:

Ըզյետ որոց, յիւրում կարգին ել և էշ,
— « Ամբաստանել հարկիմ, ասէ, ես զանձնէս:
« Ընդ անցանելս, երբեմն ուրեմն, ընդ արտորայս
(Երիցուն,
« Քաղցն և առիթ հըրապուրիչ, և դաշտավայրն
« Այսըր վերայ, որպէս կարկեմ, (դաւարուն.
« Գըրգըռեալ իմ չար դիւէն,
« Որպէս ըզսուր ածիլեալ
« Հատի զխոտոյ փունջ լեզուաւ,
« Իմ իրաւունք չէին ընդ այն,
« Վայ ինձ »: — զըռաց ողբաձայն:

Դեռ չև լըռեալ չըլառական իշուկին,
Ժանեւորաց վոհմակ ահեղ ոռնացին,
— « Ի սպանդ, ի գոհ, դա է պատճառ ժանտախտին:
« Ուտե՛լ ըզխոտ Երիցու,
« Զինչ քան զայդ մեղք մահացու.
« Հարէ՛ք, մեռցի քոսոտ, բորոտն, անճոռնին »: —
Անդ մեր իշուկ, ոչ ինքնանուէր ողջակէզ,
Յակամայից փողոտեցաւ իշապէս:

Ի բըռնակալ և յանիրաւ դատողաց,
Փըրկեա՛ գանգօրն և ըզտըկար, Տէր գըթած:

Հ Խ Ա

Փ Ի Վ Ե Ի Շ Ն Ի Կ *

Ընդ հրապարակս քաղաքին
Ըղիիդ առեալ ածէին.
Եւ յաղթանդամ քանդի գազանս
Չէր ընտանի ընդ այն կողմանս,
Վասն այնորիկ խուժան ռամիկն, սինլըբոր
Պար առնուին շուրջ ըզնովաւ ի թափօր:

Ընդ այն, Շընիկ մի յոյժ փոքրիկ, վայրահաշ
Գայր մերձենայր յաղթ կենդանւոյն ընդ առաջ.
Ահաբեկել գոգցես կարծէր եղկելին
Ըզհանգարտ բարս Ափրիկացի գազանին.
Հաջէր, կոծէր, ըզհող բըրէր. չընչասպառ
Վաղէր ընդ այս և ընդ այն կոյս վեր ի վայր:

Անդ Գամփըռ մի. — « Զի՞ քեզ, ասէ,
« Հաջել, վազել զայրագին
« Ո՞ դու իցես, և փիղն ո՞ է.
« Տես զի՛ յուշիկ հանդարտին,
« Գընայ նա գիւր ճանապարհ
« Մինչ դու կոծես զօդ ընդ վայր »: —

— « Ոչ. չէ այդպէս, ասէ, Շընիկն.
« Այս են միայն իմ փափաք, իղծք.

* Քախուլի սոյն առակը՝ աւելի ընթացիկ դրաբարով
թարգմանուած կը գտնենք Ծաղկաքաղ Հատուածի դրբի
մէջ, էջ 24:

« Զի հայելով ընդ իս շընեար
« Թող զի ասեն » . — « Ոչ վայրապար
« Եւ ի պայքար
« Այդ փոքր Շընիկ ընդ անարի գազանիդ
« Քաջ է անշուշտ, և կորովի ունի սիրտ » : —

Ճ Խ Բ

Շ Ո Ւ Ն Ա Գ Ա Հ *

Գող Շունն խածեալ ի բերան
Մըսոյ պատառ քաղցրահամ,
Մինչ անցանէր ընդ լիւղ ի գետ
Ետես զիւր տիպ ի ջուրն վէտ վէտ.
— Ներհակաբար լողալով
Զմիս յատամունս՝ ունելով : —
Յագահութեան աչք մըթանգնեալ,
Կաղկանձելով դիմէ ուժգին
Ի կռիւ ի մարտ ընդ ըստուերին :
Եւ ըզբերանն ընդ լայն բացեալ,
Առ ի շորթել զմիս ըստուերին,
Թողու անդէն և զիւր բաժին :

Այսպէս ահա ամենայն մարդ,
Անբաւական թէ յիւր ի բաղդ
Զայլոց խորել ցանկանայ,
Տուժի և զիւրն ի վերայ :

* Ասոր ալ ընտրելագոյն թարգմանութիւնը կայ Մաղկա-
քաղ խառնածք գրքի մէջ : Գիտ Շունն պատրեալ :

Ճ Խ Գ

ՄԱՆԿԱՆՆ ԼԱՅՈՂԻ ՄԱՅՐ ԳԱՅԼԱԿՈՉ *

Առ որբանաւ Մանկանն, որ լայր դառնապէս.
Մայր ի խըրատ նորուն՝ ըզլացըս կարճել.
— « Գայլոյ, ասէ, թէ լատ ալ ևս՝ տաց ըզքեզ » : —

Լըւեալ Գայլոյ զայս բան, յ'առ դրունս անցանել,
Ըզկայ էառ, մնալով որսոյն քաղցրահամ.
Փակեալ զաչեր Մանկանն ի նիրհ զըւարթնոյ,
Մայրն ելանէր ի գործ պաշտմանն իւրոյ :
Այլ առ սեմաւ տեսեալ զգազանն անըզգամ,
— « Առ ինչ, ասէ, զալուստ քոյ աստ, անօրէն » : —
— « Վասն մանկանն լացողի, տիկին. ասէ, կամ
(աստէն » : —

Եւ ի ստըրկաց եղեալ նորուն թոպամահ,
Զայս բան ասէ. ամենեցուն ի խըրատ.

— « Ընդ խօսըս կնոջ հըրապուրչի կ'աց ըզգաստ,
« Զի զայր անզգոյ պատրէ կին չար անխընայ » : —

* Այս թարգմանութիւնը 1882ի Բագմավիպի մէջ ալ հրա-
տարակուած էր, էջ 330 :

Ճ Խ Դ

Ե Ս Ո Վ Պ Ո Ս Ե Ի Պ Լ Ա Տ Ո Ն

- « Եսովպոս, թէ Պըլատոն. ո՞ր յերկոցուն,
« Համարեսցիս ընտրելագոյն: —
« Պըլատոն այր իմաստասէր անքատակ,
« Օրէնքսդիր և մատենից հեղինակ,
« Որ և յիւրոց համազգայնոց ժառանգեաց
« Զ'առտոռածայիմն, ըզվէհ անուն աննախանձ.
« Իսկ փարելին այն Եսովպոս,
« Ոչ այլ ինչ, բայց առակախօս »: —

- « Այլ մեծ խըտրոց ասես դու գոլ ի միջի,
« Ընդ սմին առակս և ընդ մատենան Պըլատոնի »: —
Սակայն ընդ բանսդ ոչ հաճեցեալ Լաշամբոդի¹,
Յառակս առնու զարմաւենին ընդ թըզենի:

Այտաւելին և թղենի

Ընդ անապատս Արաբիոյ արք կըրկին
Սովալըլուկ և ծարաւեալ գընային:
— Ուղևորացս ընդ առաջ
Ելին, անդէն յեղակարծ,
Ծառք երկոքեան պըտղատուք'
Հարուլ նոցին ըզպասուք:
Մին թըզենի պըտղալից,
Այլ խեղաթիւր, կարճաբերձ.

1. P. Lachambeaudie Ղաղղ. առակախօս:

Միւսըն Արմաւ բարձրադիտակ'
Յամպս ծըրարեալ ըզպերճ հասակ'
Լիբանանու մայրեաց հանգոյն.
Թէպէտ պըտղովք ակաղցուն
Այլ ոչ ամեն ոք բաւական
Կըթել ըզմիրզն քաղցրահամ:

Արմաւենին՝ Պըլատոնն է իմաստուն,
Իսկ թըզենին՝ մեր Եսովպոս, այր ոչ խուն
Ո՞ր յերկոցուն համարիցիս գերագոյն...
Իմա ինձ աստ, հասարակաց վասն բարւոյն:

Ճ Խ Ե

Ս Ո Կ Բ Ա Տ Ե Ի Բ Ա Ր Ե Կ Ա Մ Ք *

Շինէր երբեմն տուն Սոկրատէս,
Եւ ծանօթիցն ելեալ ի տես,
Ըստ հաճոյից կամաց անձին
Ոմն զայս ոմն զայլ ինչ ասէին.
Այլ հասարակ ամենէքեան
Գըտին ըզյարկըն փոքր անպատկան
Եռամեծի առնըն անուան:
Այլ Սոկրատէս խոհական
Ասէ նոցա. — « Մի հոգայք
« Թէ ճշմարիտ բարեկամք

* Անտիպ մնացած առակ մ'էր: Նախ Փեղրոս երգած է
Սոկրատ գիտրեկամաց առակը. տես թրգ. Գ. Եդ. Հիւրմիւ-
շի, էջ 45. Լա Յոնթէնէ աշխարհ. թարգմանած է Մ. Նու-
պարեանց Սոկրատի խօսքը:

« Լընուցուն զայդ յարկ փոքրիկ,
« Համարիմ զանձս երջանիկ »: —

Հակիրճ բանիւքս այսոքիւկ՝
Սոկրատ խրատէ ըզմարդիկ
Գիտել՝ քանի՛ ազնուական
Է՛ ձըշմարիտն բարեկամ:

Ճ Խ Զ

Տ Ն Ա Շ Է Ն Ա Տ Տ Ի Կ Ե Յ Ի Ն

Ջենն արկ շինել երբեմն զտուն
Ատտիկեցի ոմն իմաստուն.
Այլ ոչ հիմանց ըսկիզբն արար.
Զձեղունն յերկիր արկ ի խոնարհ:
Ըզշինութեանքն տարօրէն,
Մարդիկ զվասնէրն հարցանեն:
— « Քանզի խորհիմ, ասէ, ընդ հուսլ ածել կին,
« Եւ ի շըրջել նորա ըզյարկն վեր ի վայր,
« Տուն իմ կալցի զգիրս անկաւոր և յարմար »: —

Սովաւ խրատէ ըզգօնն՝ ըզխեռ կանանին:

Ճ Խ Է

Ա Ն Ա Ս Ս Ո Ի Ա Ծ Ք

Գոլ ի հընումն, ասեն, ազգ իմն մոլեկան,
Աւա՛ղ, եղո՛ւկ ընդ բաղդ նոցին ես կարգամ,
Որոց ըստ չափ խըստասըբտեալ ընդ Երկին
Մարտակըռիւ ընդ գիւս լինել յանդըգնին:

Ոմանք՝ յաղեղն, այլք պարստեիկ և ի քար
Զինավառեալք ի պայքար
Գընան ի դաշտ խառնամբոխ,
Հարկանելով մարտին փող:

Եւ պարագլուխք, առ ի գըրգոել ըզխուժան,
— « Սուր են, գոչեն, Էրկնից ատեան դատաստան.
« Կամ այն է զի՛ երկնաւոր դիք ի քուն կան,
« Այ՛ եթէ ոչ ի գինիս զմրեալ են համայն
« Ժամ է ապա զարթուցանել ըզնոսս.
« Ելցուք ուրեմն ի գլուխ լերինս մերձակայ,
« Եւ յՈլիմպոս անտի լիցուք նետածիզ,
« Քարակոշկոճ թող լինիցին անգործ դիք »: —

Շոյտ յՈլիմպոս ջոկ Աստուածոց ի գումար,
Առ գահոյիւք Արամազդայ գան ի պար
Աղաչաւորք. — « Ազգին չարի սրբապիղծ
« Պատժել ըզբարս՝ ըսքանչելեօք ի յերկնից,
« Թափեալ հեղեղ, կամ սասանամբ ինչ լերին,
« Կամ քարեղէն անձրեւով »: —

Այլ Արամազդ ամպրոպայինն՝
— « Լերուք, ասէ, անխըռով,
« Մի՛ ձեզ ընդ վայր տագնապել:
« Թէ յանդըգնի՛ այդ ազգ չար
« Ընդդէմ Երկնից պայքարել.
« Ինքեանց գործով չարաչար
« Անկցին ամենք դիտապատ »: —

Ազգն ժանտագործ անըզգաստ
Տեղաց անդէն ի յերկինս
Զտարափ նետից և քարինս:

Այլ յետադարձ եղեալ հարուածքըն՝ անդէն
 Առ ետեղ զազգն անօրինաց անճետեն:

Առ ձեզ են բանքս ազգք, ազինք
 Մի աղաչեմ ուկընդիրք
 Լինել բանից որերոյն
 Որք՝ ըզկրօնից սըրբութիւն
 Արհամարհ յաջս ձեր առնեն:
 Այլ թ' ընդվըզիք Երկնից դէմ
 Չեր տան ձեզէն դուք քանդիչ՝
 Լինիք ազգաւ բընաջինջ:

Ճ Խ Ը

Կ Ի Ն Ն Ս Ո Կ Ի Ա Տ Ա Յ

Քան ըզշարիս խօսել զայլոց
 Լուռ կալ վայել է իմաստնոց.
 Յայսըմ Սոկրատ գործով յաւէտ,
 Քան թէ բանիւ, զօրինակ ետ:

Յաւուր միում, ըզկնի ճաշոյ,
 Մինչ Սոկրատէս կայր մըտախոհ,
 Կինն լեզուանի՝ յաւել ի բանս,
 Ոչ շատացեալ՝ որ զինչ ի ճաշ
 Լեզուագարեալըն էր յանճահս. —

— « Ըզքէն, ասէր, խօսին բիւր չար,
 « Դու՝ միշտ լըռես, կաս անբարբառ.
 « Ես՝ վասըն քոյ, կըրեմ զամօթ
 « Խուժան ռամկին եղեալ ընդ ոտն:

« Այս մինչև ցէրբ, ասա՛, աղէ՛,
 « Համբերութեան սահման չիցէ՞ »: —

Այլ Սոկրատէս՝ անխըռնօն,
 Խըրատէր ըզկինն, լըռելոյն:
 Անդ լիրբ կընոջն առեալ փութով
 Ըզժահաջուրն՝ յոր ըզպըտուկս լուանայր,
 Եռամեծին արկ ըզգըլտով:
 Յայնժամ Սոկրատ սըրբեալ զճաղատն հեզաբար,
 — « Եւ ընդ այս, ասէ՛, լըռել պիտոյ,
 « Զի որոտմունք կարապետ են անձրևոյ »: —

Ճ Խ Թ

(Փրկական Առակը)

Ո Ր Դ Ի Ն Ա Ն Ա Ռ Ա Կ *

Այր ոժըն էր, ի հընումն անդ, մեծատուն,
 Ապարանից տէր և խաշանց և եզանց.
 Էին նորա որդիք կըրկին սիրասուն,
 Աւագն համբոյր, այլ կըրտսերն էր չարակարծ:

Յաւուր միում կըրտսերն ասաց հօրն իւրոյ.
 — « Տուր, հայր, յընչիցդ որ անկանի ինձ բաժին »: —
 Ծերոյն, ընդ այն, առանց ընդ բանս ածելոյ,
 Բաժանեաց. զգոյս ընդ որդիս իւր երկոսին:
 Յետ ոչ աւուրց բազմաց անցեալ ի վերայ,
 Փողովելով ըզբաժին իւր կըրտսերոյն,

* Անտիպ միացած առակ Հ. Ք. Քուշներեանի:

Մեկնեալ զընաց յաշխարհ ի տար բացակայ .
Հեռի յաչաց հօրն և եղբօր հօրամոյն :

Անդ վարելով զկեանս անառակ՝ ամօթոյ ,
Յար յերգ ի պար կաքաւելով ի յայթիւ ,
Խառնակենցադ 'նդ ասականեալ որերոյ ,
Ըզգոյս ամէն վատնեաց յերազ ի յարբշիւ .
Մընաց անյարկ նաև անտուն : Աով սաստիկ
Տարածեցաւ ընդ ժամանակսն այնոսիկ
Յայնմ աշխարհին . սա կըքաւոր ձեռնուռայն
Շըրջէր աստ անդ իբրև անգործ սիկարեան :

Այլ բուռն հարկ որովայնին եթող ոչ
Նըմա՝ շըրջել դատարկ անգործ ի յուղոջ :
Գնաց յարեցաւ առ գիւղատէր ոմըն այր ,
Ի չըկարճել զարև կենացն վայրապար ,
Որ և յըղեաց անդէն՝ հովիւ յագարակ
Արածելոյ ըզպիղծ խոզից երամակ ,
Ուր ցանկանայր լընուլ եղջերբ զորովայն
Խոզաբըտիւ . այլ չէր և այն բաւական :

Յետ ընդ երկար տառապանաց , եղկելին
Եկեալ ի միտս , խօսել կալաւ ընդ անձին .
— « Քանի՜ վարձկանք են ի տան հօրս հայալից ,
« Մինչ ես աստէն սովալըլուկ կորընչիմ .
« Թողեալ զամօթ , ելից առ հայրս զընացից
« Ի գուճս անկեալ , մեղայ մեղայ , ո՛ հայր իմ ,
« Մեղայ յերկինս , մեղայ առ քեզ , գոչեցից .
« Չեմ արժանի կոչել որդի ես քոյին ,
« Ի համարի դիր զիս քոյոց ծառայից » : —

Եւ յարուցեալ զընաց առ հայրն , և մինչ դեռ
Քըրձահանդերձ մըտից տան մերձ վարանէր ,

Ծանեաւ ըզնա ակն հայրենի , զըթացաւ ,
Եւ յարուցեալ որդւոյն 'նդ առաջ ընթացաւ .
Գիրկս արկ զորդւով անառակիւ , համբուրեաց ,
Ոչ խորշելով երիթացեալն ի դիմաց :

Անդ անառակն սիրտ ի դողողջ , աչք ի լաց ,
— « Մեղայ յերկինս , մեղայ հայր իմ » . վա՛յ գոչեաց .
« Չեմ արժանի յայսըմհետէ ես կոչել
« Որդի քոյին , հաճեաց 'նդ ծառայս զիս զըրել .
« Այն շատ է ինձ , թէ ոչ դիմացդ հալածես ,
« Եւ փըշրանագ հաղորդ հացիդ արասցես » : —

Ընդ բանս որդւոյն , և ի տեսիլն չարալի ,
Գորովագութ վեր վագեաց սիրտն հայրենի .
— « Հանէ՛ք , գոչեաց , ըզպատմուճանն առաջին ,
Սպասաւորաց , « և ազուցէք վերստին ,
« Տուք մատանին զոր նա կըրէր ի ձեռին ,
« Եւ ըզհօշկեան կապեցէք յոտս ցոլական .
« Վա՛շ ինձ որդեակ , տեսի ըզքեզ միւսանգամ
« Մինչև մըտեալ յանդարձ տապան իմ մարմին :
« Բերէք ապա , հարէք ըզեզն պարարակ ,
« Թող զի գայցեն աստ պարանցիկ և գուսանք .
« Պատրաստ լիցի առատալիւր մեծ սեղան ,
« Կամիմ առնել ի դարձ որդւոյս խըրախճան .
« Ձի կորուսեալ որդեակս դարձեալ ինձ զըտաւ ,
« Եւ ընդ մեռեալըս համարեալըն յարեաւ » : —

Ծառայք պատկառք հըրամանաց տանուտեան ,
Ջաղտ և ըզմուր զանառակին լուացին ,
Ոմն ըզպատմուճան , այլ ոմըն ետ զմատանին .
Եւ պարարակս փողոտեցաւ ի սեղան :
Նըւագ հընչեաց ի մեծ սըրահն պաղպաղուն

Եւ յօտն ի մատ խայտաց մանկտին ի պարուն:
Ուրախութիւն կատարեալ էր ի ժամուն,
Գորովեալ հայրն հայէր յերեսս դարձելոյն:
Այլ նա որպէս ամօթահար եղեալ զող
Հայէր ի կոր, հօրն երեսաց սիրտն ի դող:

Յագարակին էր տանուտեառն մեծ որդին,
Եւ անտեղեակ էր եղելոցն տակաւին
Յորժամ մերձեալ եղև ի տունն, և լըւաւ
Ըզձայն երգոց, պարաւորաց ըզկաքաւ,
Կոչեալ առ ինքն ըզնախ տեսեալըն ծառայ
Եւ հարցանէ, — « Ե՞ր վասն են սլարք, զի՞նչ է այն »: —
— « Զի հղբայր քոյ, որ չէր ի մէջ, դարձ այսրէն,
« Հայր քոյ ընդ այն ըզպարարակն եհար զեզն,
« Քանզի ողջամբ ըզնա ի տուն ընկալաւ »: —

Լըւեալ զայս բան երէց որդւոյն՝ բարկացաւ,
Եւ ոչ կամէր անգամ ի ներս մըտանել:
Հայրըն անգրէն աղաչաւոր ի դուրս ել,
Որդին առ հայրն, — « Այս քանի՛ ամբ են, ասէ,
« Ես ծառայեմ 'նդ քոյ ձեռամբ. և ուրեք
« Զպատուիրանաւ քով ոչ անցի. դու երբէք
« Զետուր ինձ ուլն ի խրախճան. այլ բա՛րէ,
« Որդիդ քոյ այդ որ ըզկեանս քոյ և ըզգոյս
« Կերաւ վատնեաց ընդ կանանոյն և կորոյս,
« Զենեք դըմա զեզն պարարակ ի խընջոյս »: —

Գըթալից հայրն պատասխանէ. — « Աչացս լոյս,
« Մի խըռովել, դու հանապազ ընդ իս ես
« Եւ ամենայն քոյ է՝ զոր աստ տեսանես.
« Այլ խընդակից լինել քեզ պարտ է ընդ իս,
« Զի կորուսեալ եղբայրըն քոյ ախտակիծ

« Դարձաւ առ մեզ ի մեղանաց զըղջացեալ,
« Եւ որպէս ոմն ի մեռելոց յարուցեալ »: —

Այսպէս ասէ Յիսուս Փրկիչ աշխարհի
Վասըն միոյ մեղաւորի, որ դարձցի,
Ուրախութիւնն Երկնաւորաց մեծ լինի:

ՃԾ

ՄԵԾԱՏՈՒՆՆ ԵՒ ՂԱԶԱՐՈՍ*

Տեսանելով քո զայր արդար,
Որ՝ տառապին աստ չարաչար,
Մինչ ճոխացեալ այր անիրաւ
Վարելով կեանքս բարելաւ.
Մի՛ դու հապճեպ հատցես ընդ այն,
Ըստ մըտաց քոց, չոյտ դատաստան:

Գիտեա՛ զի ոչ այսու կենօք
Բովանդակին կեանք մարդկային.
Երկնաւորին անճառ կամօք
Ուշտ հատուցմունք յանտիս պահին:
Ընդ այս Փրկիչն աշխարհի
Ի հակիրճ բանս առակի
Անու զաղքատըն Ղազար
Ընդ մեծատան անարդար:
Զոր աստ չափով և տողաբար
Ընթեռնուցուս ի հայ բարբառ:

* Հ. Գ. Քուշներեանի այս առակն ալ մինչև ցարդ ան-
տիպ փնայած էր:

Այր ոմբն էր մեծատուն
Որ ազանէր ըզծիրանի և ըզբեհեզ,
Եւ հանապազ ուրախ լինէր առատապէս:
Անդ՝ Ղազարոս ոմն անուն
Աղքատ, խոցեալ՝ առ դըրան
Անկեալ դընէր անխընամ:

Եւ մինչդեռ ճոխն յօրանայր
Յըզփեալ ի գոյս անկայուն.
Զըրկեալն Ղազար ցանկանայր
Ի փըշրանաց սեղանոյն:

Այլ Մեծատունն առնէր զանկեալըն անտես,
Եւ շունք գային վիրաց նորա առ ի լեզ:
Սակայն Ղազար ոչ մի գանգատ
Լուտայր ընդ այրն անըզատ.
Այլ կոր ի գլուխ նոք Երկնաւորին բուն աջով
Տանէր վըշտացն համբերատար խոկալով:

Հայրըն գըթած ոչ յերկար
Եթող տանջիլ ըզՂազար:
Յաւուր միում անդ առ դըրան մեծատան
Գըտաւ Ղազար նընջեալ ի քուն արդարոց.
Որոյ զհոգին, հրեշտակն նորին պահապան
Աբրահամու նահապետին հանգոյց ծոց.
— Յերկնից խորան
Աբրեոց կայան: —

Ոչ յամելով էջ Մեծատունն ի դըժոխս.
Եւ մինչ տանջէր անդ ի խորս,
Ետես ի վեր ըզնահապետն Աբրահամ,
Եւ ի ծոցին ըզՂազարոս հանգուցեալ:

Անդէն ըզձայն համբարձեալ
— « Ո՛հայր, գոչեաց, Աբրահամ,
« Զի պապակիմ աստ ի խորս
« Առաքեա ինձ ըզՂազարոս,
« Զի ծագիւ չափ միոյ մատին
« Թացեալ ի ջուր
« Զովացուցէ ըզլեզու իմ.
« Վառիմ ի հուր »: —

Անդ նահապետըն արդար,
— « Յիշեա՛ որդեակ, ասէ, զի անդ ընկալար
« Ի կեանսըն քում բարիս բիւր,
« Մինչ Ղազարոս չարչարիւր:
« Արդ սա աստէն մըխիթարի.
« Այլ քեզ անդէն կըրել պիտի »: —

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Շ Ո Ւ Թ Ւ Ն Ք

ՃԾԱ

Ա Ռ Տ Ղ Ա Յ Ս *

Շընորհաւոր նոր տարի,
Մաղթէ ձեզ Գիւրքս առակի,
Ո՛վ իմ սիրուն թագունհի,
Վարդա՛ն, մանուկ խելացի:
Գիտեմ որ դուք կը սերէք շատ
Զըւարճալի պատմած խրրատ:
— Ճարտար բրժիշկք, դառն դեղերուն
Միշտ կը խառնեն անուշութիւն. —

* Սոյն գրութիւնը առակ չլինելով՝ պլ տաղաչափեալ ընծայական մը՝ որ դրուած էր Հ. Գ. Փուշներեանի Առա-կաց երկրորդ ձևտրին սկիզբը՝ պատշաճ համարեցանք իւր Բանաստեղծութեանց մէջը դասելու:

Այդ պատճառի զըւարթ ոճով,
կենդանեաց ու ծաղկանց բերնով,
Մեր հայերէն պարզ լեզուով,
Փռանգ գըրքերէն քաղելով,
Ձեզ նոր գըրքոյկ մի կազմեցի,
Երկրորդ հատորս կաղանչէքի:
Արդ՝ երբ սորվիք կամ կարդար,
Ինչ որ կ'ատէ Մանուշակ,
Նոյն և Մեղուն ժըրաջան,
Կամ կենդանիք զանազան,
Նոցա խօսք՝ գործք՝ թող լինի
Ձեզ օրինակ, հայելի.
Որոց վըրան լաւ նայելով՝
Շըտկեցէք ձեր պակասն՝ շուտով:

Ըզգոյշ կեցիք ուր չըլլայ
Օր մի՝ զըղջար ու ասէք,
— « Ժամանակին չըգիտցայ,
« Այ, վախ, մեղք.

« Այդ խօսք պէտք չէր ասելու
« Կամ թէ այնպէս վարուելու »: —
Քանի որ գուք էք փոքրիկ
Բանեցուցէք ձեր խելք, միտք:
Աստուած տայ, օր-մ'որ մեծնաք,
Ըզգաստ Տիկին, Տէր կ'ըլլաք.
Ամէն գործերըդ տեղով,
Խոսքերդ՝ չափով ու կըշռով:
Օտարք կ'ատեն այն ատեն,
— « Հայերն խելքով մարդիկ են,
« Արեւելի մէջ միակ
« Եւրոպացւոյ նըման ազգ »: —

Ձեզմէ ես ոչ մի փոխադարձ
Աշխատութեանս կը սպասեմ վարձ:
Ուր թէ, օր մի, դեռ չը մեռած
Ասէի ես ի գոհ սըրտանց.
— « Լա՛ւ որ այս գիրքն գրեցի,
« Ազգիս եղայ պիտանի »: —

Ճ Ծ Բ

Մ Ա Ն Կ Ի Կ Ե Ի Թ Ռ Զ Ն Ի Կ *

Մանկիկ

Արի, եկ ինձ, սիրուն Թըռչնիկ,
Նայէ վանդակըս գեղեցիկ.
Մեզի համար նոր քաղեցի
Պըտուղ, ծաղիկ դեռ ցողալի:

Թռչնիկ

Աշխոյժ Մանկիկ, բաղգէս գոհ եմ,
Ազատութիւնըս կը սիրեմ.
Ինձի համար իմ խեղճ բունիկ,
Լաւ քան զվանդակդ է գեղեցիկ:

Մանկիկ

Սիրուն Թըռչնիկ, զըւարթ գարնան
Շուտ կը հասնի տըխուր վախճան.

* Նախ տպուած էր Հ. Ք., Քուշներեանի առակաց Ա-
ռաքին հատորին սկիզբը:

Ի՞նչ պիտ' անես դու, երբ հովեր
Մերկացընեն ամեն ծառեր:

Թռչնիկ

Թռչիմ երթամ ի հարաւ կոյս,
Ուր գեղեցիկ օդք են և բոյս.
Ապա դարձեալ կու գամ զարնան,
Երգել քեզի երգ զանազան:

Մանկիկ

Անտէր Թռչնիկ, քեզ ո՞վ, ասա՛,
Շիտակ ճամբայ ցոյց պիտի տայ.
Ծովէն ասդին ի՞նչպէս կ'անցնիս:
Կեցիր իմ քովս, հանգիստ կ'ապրիս:

Թռչնիկ

Ո՛ր և իցէ վըտանգ, փորձանք
Լաւ է ինձի քան քու կապանք.
Իսկ անմոլար ինձի ճամբայ
Վերէն Աստուած ինք ցոյց կու տայ:

Հ Ծ Գ

Ծ Ի Ծ Ե Ռ Ն Ա Կ

Ասա դու ինձ, ո՞վ Ծիծեռնիկ,
Երբոր գարունըն գեղեցիկ
Կու գայ դաշտերըս զարդարէ,
Դու ո՞ր հեռու աշխարհներէ

Կ'ելնես կու գաս մինչ ի մեր գեղ,
Երգեր երգել յանոյշ գեղգեղ:

Անցեալ տարի՝ երբ ցուրտ աշուն
Խամրեց վայելք մեր դաշտերուն,
Բարև մընայ արիւր զացիր,
Կանաչացաւ նոր նոր երկիր.
Ատիկեցիր դարձեալ գալու
Շէն շէն խօսել ու երգելու:

Այլ ո՞ր գիտուն քաջ առաջնորդ
Յուցընելով ճամբադ ուղղորդ,
Առաւ ըզքեզ մինչ հոս բերաւ
Ասա ինձ դու, ո՞վ սիրուն հաւ,
Որո՞ւ ձայնէն լուսնամութուն
Առաւօտներ շուտ կ'ելնես դուն:

Ծովէն ասդին մեր գեղերուն,
Ուր քեզ պատրաստ կան ծածք ու բոյն,
Ո՞վ քեզ ցուցուց շիտակ ճամբան:
Քեզ ո՞վ ասաց որ ձըմեռուան
Յուրտն ու սառոյց՝ մեր լեռներէն
Ու դաշտերէն հեռացեր են:

Գիտեմ, գիտեմ, ո՞վ Ծիծեռնակ,
Նա քեզ ասաց, նա միայնակ՝
Որ նորոգէ գիր ըստեղծուած,
Որոյ կու տամք անուն Աստուած.
Նա բընաւից Տէր է գիտուն,
Երկրի, մարդուս և ամենուն:

Ճ Ծ Դ

Հ Ի Ե Շ Տ Ա Կ Ե Ի Մ Ա Ն Կ Ի Կ *

Հրեշտակ մի լոյս երեսով
Որորոցի մ' խոնարհած քով,
Կարծես՝ իրեն դէմք կը տեսնար,
Իբր յառուակի ջինջ և պայծառ:

— « Սիրուն մանկիկ, ինձ նըման ես,
Կ'ատէր, « Արի՛, եկ ետեւս.
« Չէ արժանի երկիրս քեզի,
« Մէկ տեղ լինիմք, երնէկ մեզի:
« Հոս բերկրութիւն չիք կատարեալ,
« Հաճո՞ք՝ հոգւոյն կու տան մըռայլ.
« Զուարթ ձայնին՝ խառն ցաւոց վանկ,
« Եւ հեշտութեան՝ դառն հառաչանք:
« Հանդէսք տօնից են ահալի,
« Պայծառ խաղաղ չըկայ օր մի,
« Փոթորկախառնըն սև մըրրկէ
« Վաղուան օրըն ևս ազատ չէ:
« Մեղք, պիտի գան վիշտք ահարկու,
« Զամբիծ ճակատըդ խռովելու.
« Դառնակըսկիծ աղի արցունք
« Պի՛ մըթագնեն կապոյտ աչկունք:
« Ոչ, ոչ. ազատ անարգել տեղ,
« Թըռչիւնք երթանք մենք միատեղ.

* Ռեպուլ գրած է L'ange et l'enfant: Թարգմանու-
թիւնը տպուած է նաև 1882ի Բազմավիպի մէջ, էջ 323:

« Քոյին վերայ Երկինք գըթաց,
« Կ'անցնես օրերըդ անկասկած.
« Քեզի համար և ոչ մէկուն
« Ըզգեստք՝ սըգոյ գոյն թող չառնուն.
« Քո ծընընդեանդ, մահուդ վայրկեան
« Թող անտարբեր լինին մարդկան:
« Քո սիրելիք՝ խոց վըշտահար
« Թող չըկանգնեն քեզ խաչաքար.
« Մաքուր, անմեղ են քո տարիք
« Եւ յետին օրդ շատ գեղեցիկ »: —

Եւ թօթուելով ճերմակ թևեր
Խօսքը կըտրեց, թըռաւ ի վեր,
Դէպ ի յերկնից սուրբ կայարան:
Խեղճ մայր, որդիդ... աւա՛ր մահուան:

Ճ Ծ Ե

Տ Ե Ր Ե Ի *

— « Քու ճիւղէդ բաժնըւած,
« Խեղճ Տերև չորացած,
« Ո՞ւր կ'երթաս »: — « Չեմ գիտեր
« Հո՞վն չըրջեց արմատէն,
« Կաղնին՝ իմ ապաւէն,
« Անհանդարտ քամիներ

* Եղերերգական համառօտ բանաստեղծութեան հեղի-
նակն է Առնոյ: Գրաբար թարգմանուած է և տպուած Ծաղ-
կաքաղ Հատուածք. Մասն երկրորդ՝ Փերրուածք-ի 351 ի-
ջին մէջ:

« Մըրըրիկն և գեփիւռ
« Զիս տանին հողմավար
« Դաշտերէ ի յանտառ
« Լեռ հովիտ ի ըսփիւռ:
« Կ'երթամ լուռ անգանգատ
« Ի թափառ, ուր քամին
« Կը տանի միասին
« Սարդենին և ըզվարդ »: —

Ճ Ծ Զ

Ա Շ Ն Ա Ն Հ Ո Վ Ի Կ

— « Որո՞յ վրայ, կու լաս, հովիկ,
« Ինչո՞ւ ցաւիս, դադրէ հերիք »: —
— « Մէկուն վրայ, բընաւ չեմ լար.
« Ես ոչ մէկուն չեմ մեղքընար »: —
— « Ինչո՞ւ համար սուգ տըրտմութիւն
« Ոգւոյս վըրայ կու բերես դուն,
« Ողբ երգելով եղերական,
« Տըխուր ատեն կէս գիշերուան »: —
— « Ինչո՞ւ համար. — Օր պիտի գայ,
« Գերեզմանիդ քարին վըրայ,
« Գիշեր ատեն՝ դարձեալ այսպէս,
« Լալ ողբալու պիտի գամ ես »: —

Ճ Ծ Է

ԽԱՅՏԻՏԻՆ ՅԱՓՇՏԱԿՈՒԱՆՐ ԲՈՅՆԸ*

— « Աւա՛ղ, նոքա վաղը առտու
« Կարնային յօգըս թըռչելու:
« Լըսէ՛ նոցա մօր աղաչանք.
« Ա՛հ, դարձուր ինձ՝ իմ սիրուն ձագք »:

« Ի՞նչ է յանցանքս. դըպա՛յ արդեօք
« Ես մի անգամ կամաց՝ թեօք
« Խաղողներուդ ողկոյզներուն,
« Կամ պարտիզիդ պըտուղներուն:
« Իմ ձագերուս ուտելի՛ կեր
« Ես ժողվեմ միշտ փոքրիկ որդեր,
« Եւ օգային մանըր ճանճիկ.
« Մաքուր աղբեր ջուրն խըմելիք »: —

— « Աւա՛ղ, նոքա վաղը առտու
« Կարնային յօգըս թըռչելու:
« Լըսէ՛ նոցա մօր աղաչանք.
« Ա՛հ, դարձուր ինձ՝ իմ սիրուն ձագք »:

« Նեղ վանդակին մէջը փակուած,
« Նոքա մեռնին յուսահատած.
« Գուն չես լըսեր, յանտառին մէջ
« Նոցա երգին քաղցր ելեէջ:

* Տպուած է նաև 1886ի Բազմավիպի մէջ, էջ 230:
Հեղինակն է Շոփէն:

« Ահ, կը մեռնին, պիտի գայ լայ,
« Դոցա մարիկ ամէն իրկուն,
« Եզրեանի ծառին վըրայ,
« Իւր խեղճ ձագերն ու աւրած բոյն »: —

— « Աւաղ, նոքա վաղը առտու,
« Կարնային յօդըս թըռչելու:
« Լըսէ նոցա մօր աղաչանք.
« Ահ, դարձուր ինձ՝ իմ սիրուն ձագք »:

« Երբոր ձմեռն ձիւնի բարդեր
« Ծածկեն ձեր դաշտն և անտառներ.
« Քու առանձնակ խըրճթիդ ի տես
« Թըռչըտելով յայց կու գամ ես:
« Յուրտ քամիներ որչափ կ'ուզեն
« Ըսպառնալից թող որ փըչեն.
« Ես ձիւնապատ ծառերուն տակ
« Կ'երգեմ գարնան քեզ եղանակ »: —

— « Աւաղ, նոքա վաղը առտու
« Կարնային յօդըս թըռչելու:
« Լըսէ նոցա մօր աղաչանք,
« Ահ, դարձուր ինձ՝ իմ սիրուն ձագք »: —

Ո՛վ դու անգուլթ մատաղ աղջիկ,
Խընդումներես, առիր քոյ գիրկ,
Բոյն՝ ձագերով ի միասին.
Քու ետեւդ՝ ճանապարհին
Ծառէ ի ծառ մայրն թըռչելով՝
Եկաւ մինչև ձեր դըրան քով:
Քաղցած ծառաւ, յերկրորդում օր
Սատակեցան ձագեր բոլոր:

Երկու տարի վըրան անցաւ,
Աղջիկը հարս և մայր եղաւ.
Գիրկը տեսօք մի երեխայ,
Մօր սիրտ վըրան կը դողդըղայ.
Աչեր կասկոյտ, դեղին մազեր,
Շընորհալի փայլին թուշեր:
Ո՛հ, չէ, այսպէս տեսօք տղայ՝
Աշխարհիս մէջ փընտռես՝ չըկայ:

Այլ տես, յանկարծ նենգժուտ օրհաս
Պաղ ձեռք ձրգեց դէպ ի տըղուն.
Ո՛վ ցաւ անլուր, նոր-մայրն, նոր-հարս
Կը պաղատէր անգուլթ մահուն:

— « Ո՛հ, խընայէ որդւոյս սիրուն,
« Թող որ գըրկացըս մէջ խայտայ,
« Թող որ ժըպտին աչեր նաշխուն »: —
Այլ չըլլեսց օրհաս նըմա:

Միակ՝ ի պահ երեկոյին,
Երբ սըրտի ցաւք կը բորբոքին,
Սըգատեսիլ ուռին ներքև,
Եկաւ մայրիկը սևարև:

Հոն էր խայտիտ յուռին թառած,
Ուր՝ խառնելով իւր կըսկիծներ
Սըգաւոր մօր հեկեկանաց:

— « Ահ, տո՛ւր, կ'ասէր, տո՛ւր իմ ձագեր »:

ՀԾԸ

ԴԱՇՏԵՐ*

Յետ քաղցր քըրոջ և մօր սիրուն,
Մանկունք փափկիկ և հընազանդ,
Թողէ՛ք լինի ձեզ բընութիւն
Ախորժելի, նոյն կանանչ դաշտ:

Ձի դաշտային օդն մաքուր զով
Ինչպէս քացրիկ մայրենի կաթ,
Կու տայ մարմնոյն, մըտքին կորով,
Ուր թէ շընչէ մանկիկն ազատ:

Այս դաշտին ձայնն ներդաշնակ
Կանանչ մարգերն, լըճերն կապոյտ
Կը քարոզեն ձեզ որ՝ ճանչնաք
Պաշտէք, սիրէք Տէրն բազմագութ:

Արդ սիրեցէ՛ք աղբիւրն, անտառն
Մաքուր լըճերն եղեգնազարդ,
Փոքր ծաղիկներն, կազնի մեծ ծառն
Ուր բընակին թըռչունք զուարթ:

* Թարգմանութիւն մ'է V. de Laprade-է:

ՀԾԹ

ԱՆՏԱՌԻՆ ԱՂԲԻՒՐԸ*

Ո՛վ կարկաշուն պայծառ ջըրիկ,
Որ՝ ցայտելով ի դուրս ժայռէս,
Քոյ սահանքովըդ թափանցիկ
Ըզխոտ և սէզ ի վայր կըքես
Բոլորչի կուճըն քարրարեան՝,
Ուր քու ալիքըդ խայտային,
Կը թողու որ ազատ երթան
Ու կոխեն զէ՛ջ գորգն անտառին:

Չունիս դուն քեզ տաճար և շուք,
Բայց փեկոնի այս մեծ ծառեր,
Որոց սփռեն խիտ առ խիտ ճիւղք՝
Ազատ ալեացդ վերայ ըտուեր:
Այլ անձանձիր դուն տարածես,
Առատածեռն պէ՛ս սըրտերու,
— Որք անծանօթ, — այլ սիրապէս
Հասնին տկարաց կազդուրելու:

Լըսեմ՝ կաթիլդ դաշնակաւոր,
Որ կը թափի ձայնին աւաջ,
Ինչպէս քաղցրիկ մեղեդի՝ զոր

* Հեղինակն է Լամարդին: Նախ տպուած է 1891թ
Բազմապիսի մէջ, էջ 46:

1. Carrara երկիր Իտալիոյ մէջ ուսկից Գ'ելլէ ընտիր մար-
մարեռն:

Կ'ընդհատէ մի փափկիկ հառաչ:
Առջևս հանէ ձայնըդ գողտրիկ
Կայտառ պատկերքս իմ՝ մանկութեան:
Սիրտըս կ'անեն տըխրազգեցիկ,
Անցեալ գնացեալ դիպաց վրան:

Խորհրդաւոր կարկաջ քոյին
Շատ դէպքի մէջ ձայն է տուել.
Եւ ո՞ր խորհուրդ իմ տըխրագին
Աւեացդ հետ չէ վազել անցել:
Պառկած երբեմն շուքին ներքե,
Զոր կու սրփոեն ծառք քու վերան,
Տատանէին մըտացս առջև
Շընորհք՝ ալեաց պէս բազմագան:

Ապա, ծեծուած մըրըրկէն, ես
Առանձնութիւն փընտոեցի, մահ,
Գըլուխս տուած ժայռիդ ի գէզ
Ուստի ջըրիկըդ գայ ի սահ:
Սիրտս իւր վիշտերը յայտնելու
Քու արձագանգըդ կը փընտոէ.
Զի կարկաջանքդ, ջուր սիրարկու,
Հառաչանքիս շատ նըման է:

Այժմիկ դարձեալ քեզ ընդ առաջ
Կու գամ Աղբիւր, մըղուած ներսէս.
Լըսել ի վայր անկմանդ շառաչ,
Տեսնալ սողալըդ օձի պէս:
Այլ կը տեսնէ զիս քուկին ափ,
Առաջուրնէ խիտ շատ տարբեր.
Զի փետրափոխ լինի կարապ,
Թափի տերևն նախ քան ձըմեռ:

Թերևս շուտով զիս տեսնաս դուն,
Ճերմակ մազով ծըռած քեզ մօտ
Ճիւղ մի կըտրել քու ծառերուն՝
Նեցուկ ոտիցըս դողդոջոտ:

Նըստած ի սէզն, հեշտ բազմականդ,
Կենացս վախճան մերձ ըզգալով.
Քանզի վայրէջքդ և դարեանդ
Պատրաստեն զիս ի մահ՝ մեղմով:

Ալիք զալիքըդ անդադար
Մըղեն լինին աներևոյթ,
— « Այս է, կ'ասեմ, ես ճանապարհ
« Ընդ որ զընան օրերս անքոյթ »:

« Ո՛րչափ արդեօք ես պիտ' ապրիմ...
« Այլ յառաջելըն է մեզ հարկ.
« Մօտ է գիշերն արշալուսին.
« Վազէ ջըրիկ, վազէ արագ »՝

Հ Կ

ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ*

Այդ ի՞նչ Հրեշտակ ճերմակ թևով
Որ ի յերկնից առ մեզ կու գայ
Լի շընորհքով, փայլուն դէմքով —
Նա՛ ամենուն վերայ գըլթայ,

* 1887ի Բազմազիպի մէջ, դրուած էր: Գրած է Լա-
շամբոդի?

Զամէնք զըզուէ երկնախընամ. —
Դա՛ Հրեշտակն է ողորմութեան:

Լեռներ, ձորեր կըտրէ, կ'անցնի
Հասնելով մօտ անճար խեղճի,
Առատ ձեռքով կու տայ ոսկի,
Շըրթունքներէն մեղըր կաթի:
Աստուածակիր ու մեծ հոգւով՝
Մեր ամենուս վերայ հըսկէ,
Աըրտմաշ հոգերս գուշակելով՝
Խուլ հառաչանք մեր նա լըսէ:

Այդ ի՞նչ Հրեշտակ ճերմակ թևով
Որ ի յերկնից առ մեզ կու գայ,
Լի շընորհքով փայլուն դէմքով, —
Նա՛ ամենուն վերայ զըթայ,
Զամէնք զըզուէ երկնախընամ. —
Դա՛ Հրեշտակն է ողորմութեան:

Լալագին մօր, ցըրտհար տըղուն,
Եւ անկողին ընկած ծերուն
Նա կը զըտնէ տունն, կը տանի
Ըզգեստ, հաւիկ և վառելի.

Ճամբուն վերայ ընկածներուն՝
Զեռք օգնութեան կ'երկընցընէ,
Փոխան պաղ ցուրտ խըրատներու
— Յոյս զըթութեան կը ներշնչէ:

Այդ ի՞նչ Հրեշտակ ճերմակ թևով
Որ ի յերկնից առ մեզ կու գայ
Լի շընորհքով, փայլուն դէմքով. —

Նա՛ ամենուն վերայ զըթայ,
Զամէնք զըզուէ երկնախընամ. —
Դա՛ Հրեշտակն է ողորմութեան:

Հոգած հոգւով՝ նա ամենուն
Յետ նիւթական առատ հացի,
Կու տայ խըրատ վարանելոյն
Որ յուսահատ չըկորսուի:
Կորովալից նորա խօսքեր
Կը փարատեն զամէն վըշտեր
Մըխիթարուած գոհ կը լինին
Հոգին մարդոյ, միտք, սիրտ, մարմին:

Այդ ի՞նչ Հրեշտակ ճերմակ թևով
Որ ի յերկնից առ մեզ կու գայ
Լի շընորհքով, փայլուն դէմքով. —
Նա ամենուն վերայ զըթայ,
Զամէնք զըզուէ երկնախընամ. —
Դա՛ Հրեշտակն է ողորմութեան:

Հ Կ Ա

Զ Ա Պ Ե Լ *

Զապել՝ մինչդեռ տըղայ փոքրիկ,
Աղքատներուն կու տար հացիկ,
Մուրացկանին ճամբուն վերայ,
Նա սիրտ կու տար՝ որ դիմանայ.

* Թարգմանուած է Լաշարոյի բանաստեղծի գաղղիէ-
րէն բնագրէն: Տես նաև Բաղմազեայ 1887, էջ 348:

- « Քուզին արցունք պիտի դադրին
« Վասն արտասուաց Մարիամ կուսին:
« Սըրտանց սիրէ զՄարիամ կոյս,
« Նա չի թողուր ըզքեզ անյոյս »: —

Մօտի գեղին տըւարածին

Նա միշտ կ'ասէր, աչք խընդագին.

- « Բարի գործերդ միշտ ջըրին դէմ
« Հեղեղներէն վեր՝ պիտ' ելնեն.
« Աղօթասէր, բարի հովուին
« Ոչխարք պիտի ծըլին ծաղկին:
« Սըրտանց սիրէ զՄարիամ կոյս,
« Նա չի թողուր ըզքեզ անյոյս »: —

Նա՛ խաշնարած մի աղջըկան

- « Արի, ասաց, մեր միաբան
« Ծունըր դընենք խոտին վերան,
« Ասենք կուսին սուրբ վարդարան:
« Աստուածամայր մեր դիմաց
« Երկընքին դուռը կ'անէ բաց:
« Սըրտանց սիրենք ըզՄարիամ կոյս,
« Նա չի թողուր դատարկ մեր յոյս »: —

Օր մի թողլով շըններն և հօտ

Նոյն և մախաղը գեղին մօտ,

Նա միս մինակ առաջ գընաց

Կընձնոյն ներքև. տեսաւ դիմաց

Կոյսն Մարիամ կայնած շիտակ.

Այն ի՛նչ օր էր, այն ի՛նչ մեծ փառք:

Սիրենք սըրտանց ըզՄարիամ կոյս,

Նա չի թողուր դատարկ մեր յոյս:

Կոյսն երեցաւ յոյժ փառաւոր,
Ինչպէս Յիսուս լերին Թափօր,
Չախին բըռնած բոք փղոսկրի,
Աջ ձեռքը կար մի իլ ոսկի:
Զապելի սիրտը թունդ ելած,
Երկըրպագեց կուսին դիմաց:
Սըրտանց սիրենք ըզՄարիամ կոյս
Նա չի թողուր ըզմեզ անյոյս:

Ճ Կ Բ

Պ Ա Տ Ր Ո Յ Գ Ա Ռ Կ Ա Յ Ծ Ե Ա Լ *

Կանթեղին մէջ, որ կը վառէր զօր գիշեր,
Մի իւղաներկ փրկչական
Պատկերին՝ դէմ՝ յանդիման,
Անգամ մի իւղն պակսել էր:

Այն պատճառի առկայծեալն
Պատրոյգ՝ թափէր յետին ճիգ.
Երբեմն բոցին աղօտ փայլն
Վէր կը մըղէր նա սաստիկ.
Ապա իսկոյն ամփոփուած
Կը պըլպըլար դեռակայծ,
Ըսպստեղով յուսաբեկ,
Որ բարերար զըթած ձեռք.
Բաժակին մէջ անէ եղ
Որ՝ չը մարի ի գուր տեղ:

* Անտիպ մնացած բանաստեղծութիւն: Հ. Ք. Քուշնե-
րեանէ թարգմանուած:

Նոյն միջոցին յոտն ի մատ
 Տանը տիկին բարեպաշտ,
 Սըրուակ իւղին ի ձեռին
 Կը մօտենայ կանթեղին:
 Պատրոյզն՝ իսկոյն բոցավառ,
 Կու տարածէ լոյս պայծառ:

Հըրաշագործ պատկերն, յայտնի
~~Նոյն վայրկենին~~, գոհութեան
 Մի սուրբ հայեաց, երանելի
 Տիկնոջ կու տայ անգուման:

Առկայծեալ կանթեղն
 Են՝ որբ և այրին.
 Նորա միջի եղն
 Են տուրք սըրտագին:

Ջանա՛ վառ պահել այդ կանթեղը միշտ,
 Դու կը հանդիպիս գըթութեան փըրկչիդ:

Հ Կ Գ

Ա Յ Ս Ա Ռ Ա Զ Ի Ն Գ Ի Շ Ե Ր Ն Է,

Ի Մ Ա Հ Ք Բ Ո Զ Ս

Ս Բ Բ Ո Ի Հ Ի Ո Յ Ե Ի Գ Ի Ն Ե Ա Յ *

Այս առաջին գիշերն է Քոյր սիրական,
 Որ պի՛ նընջես զերեզմանիդ սև մութ ծոց.
 Ճերմակ հագուած, հանդերձ մաքուր կուսական,
 Զոր կարեց մայրդ, աչքը արցունք, սիրտը խոց:

Պիտի նընջես այդ նըսեմ տեղն, առանձին,
 Քու չորս բոլորդ քեզ անծանօթ ժողովուրդ...
 Ուր կը փըչէ խաչքարանց մէջը քամին
 Գրգելով միշտ՝ ծառ և ծաղիկ և թըփուտ:

Այլ չի հասնիր շունչը հովին մինչ առ քեզ,
 Տապանիդ մէջ անհավ, անօդ՝ դուն պառկած...
 Բա՛ւ է ելիր, քոյր իմ քաղցրիկ, նայէ՛ տես,
 Շողշողուն լոյսը աչագեղ աստեղաց:

Նայէ երկինք ի՞նչպէս անամպ կու փայլի,
 Հեզիկ շարժին լըճիս ջրեր, հոն հեռուն
 Հորիզոնին, ուր մէզ մըշուշ կը պարզի,
 Լոյս կ'երևայ, որ կը մօտի դողդոջուն:

* Թարգմանութիւն Ռաֆայէլ Բարբիերաէ: Մինչև ցարդ
 չէր տպուած:

Դա աղօտ լոյս կոնդուլային¹ է յոգնած...
Թերևս այն է որ՝ այս առտու ըզքեզ հոս,
Հերմակ հագուած, բերաւ դանդաղ ու կամաց,
Որ՝ իշնաս Քո՛յր, այդ գետնափոր հողուն փոս:

Ոչ... դու եկար հանգչած յառաջն նաւակին
Ծաղիկներով և ջահերով զարդարուած
Յոյժ գեղեցիկ. ուր ծաղիկներն բուրէին
Յիշատակովդ խորհրդապէս տոգորուած:

Ազնուատոհմ՝ պարկեշտ առն մանկամարդ
Ուղարկաւորք, աչքերն արցունք, քովդ էին:
Թէ լինէի՛ր, այս բաներուն, ո՛հ ըզգաստ,
Պի՛ նընջէի՛ր ժըպիտ ի դէմս, զուարթազին:

Քանի՛ ազնիւ, և սրբութեան պաշտելի
Եղաւ Քու մահդ ի գիրկըս մօրդ, որ լալով
Յառած աչերըն քու վըրայ, սիրալի
Կը նայէր ու կը դիտէր գորովով:

Մինչ դու տակաւ, բարձրը Երկնից վեհավայր
Վերանայիր անմահ հոգևովդ, վաղ առտու.
Նա՛ որ սըրտիդ շընչել էր շունչ կենարար
Լստիպուած էր քու վերջին շունչդ ժողովելու:

Ադդ մի՛ վախնար, այդ մութին տեղ մըտնալու
Քաղցրիկ քուրիկ, դու, դեռաբաց վարդ թոռմած.
Բոլորիս սիրտ գերեզմանիդ սիրարկու
Պիտի հըսկենք. յիշատակդ է անմոռաց:

1. Նաւակ վեհեակոյ ըմակին սեփական:

Թող դու մեզի, այս աշխարհիս տագնապն օ՛ն.
Յաւեր, վըշտեր, Երկնից՝ պատիժն և խըրատ.
Դու նընջէ՛ քուն յաւերժական մըշտատօն
Հանգիստ անխռով, ելուսական քօղը վրադ:

Հ Կ Դ

Ե Ր Գ Բ Ա Ն Տ Ա Ր Գ Ե Լ Ո Յ *

Ձեն լըսուիր ձայնք քաղաքական,
Բանտն Նեկայի կայ ի լուութեան,
Եւ ի սըւին պահապանին
Գիշերական փայլէ լուսին:

Հոն մէկ թըշուառ երիտասարդ
Մատաղ ծառի մ'պէս ծաղկաղարդ.
Ի խուլ բանդին կ'երգէ երգեր
Տալով ալեաց ցաւոց վանկեր.

— « Բարով կեցիք, իմ հայրենիք,
« Բարով և դուք, տուն, ընտանիք,
« Հոս տեղ վանդակք երկաթեղէն
« Ձիս յաւիտեան ձեզմէ՛ բաժնեն:

« Բարով, — իմ հայր, հարսն սիրական,
« Կոտրէ՛ մատնի ամուսնական,
« Դադարէ՛ սիրտ բաբախելէ
« Այլ ևս աշխարք քեզ համար չէ:

* Այս անտիպ մնացած բանաստեղծութիւնը Հ. Քերով-
ըէ Երգարան Որոտաց-է թարգմանած է:

« Ինձ ամուսին անազատ կեանք
 « Ինծի վիճակ, — արցունք, հառաչք.
 « Կը լըռեմ հս, չունիմ գանգատ.
 « Ես ինքս ինծի, առի այդ բաղդ:

« Այլ ուստի՞ ճար մ'ազատութեան,
 « Ամեն աղէտը ունին վախճան.
 « Կայ յաշխարհի ձեռք Նախախնամ.
 « Ունի իւր Հայրն ալ Ռուսաստան »: —

Ճ Կ Ե

Դ Ա Ր Ձ Հ Օ Ր Ի Տ Ո Ւ Ն *

— « Գնացէք տղայք, գնացէք ամէնքդ մէկ տեղ
 « Քաղաքէն դուրս բըլուրին ծայրը կանգուն
 « Մատուռին մէջ, Աստուածամօրս հրաշագեղ,
 « Աղօթք արէք որ Ձեր հայրիկ դառնայ տուն:

« Ուշացաւ նա, առաւօտէ մինչ իրկուն,
 « Աչքըս արցունք, ես կը սպասեմ անհամբեր.
 « Գողեր, գազանք անտառին մէջը՝ ճամբուն
 « Վըրայ՝ շատ կ'ան. հեղած գեղած են գետեր »: —

Զայս լըսելով տղայք, մեծ-փոքր, վազեցին
 Քաղաքէն դուրս, Աստուածամօր մատրան քով.
 Հոն՝ ծընրադիր հըրաշագործ պատկերին
 Առաջ՝ կեցան շընորհալի մի կարգով:

* Հեղինակն է Ադամ Մեքսիկէն:

Երկիր պագին. յետոյ Յանուն Հօր, Որդւոյ.
 Եւ սուրբ Հոգւոյն, Երեսնին խաչ հանեցին,
 Ամենասուրբ Երրորդութեան համագոյ
 Այժմ և միշտ և յաւիտեանս, փառք տուն:

Վերջը Հայր մեր, և Ողջոյն քեզ, Հաւատամք,
 Սուրբ վարդարան, 'ւ ամէն բերանք աղօթքնին
 Կարգաւ ասին. նոյնպէս և տասն պատուիրանք:
 Յետոյ գրքերն գըրպաններէն հանեցին:

Լիթանիային ամենասուրբ Տիրամօր
 Առաջին մասն մէջերէն մեծը կ'երգէր,
 Մինչդեռ շարուած — « Բարեխօսեա՛ վասն մեր հօր », —
 Կը ճըւային եղանակով փոքրիկներ:

Նոյն միջոցին լըսուեցաւ մի դըղըրդիւն,
 Յանկալի կառքն տեսնուեցաւ հեռուէն,
 Տըղայք թըռան շուտ մ'ընդառաջ հօրերուն,
 — « Եկաւ հայրիկս, եկաւ մեր հայր » — կանչելէն:

Վաճառականը նայեցաւ, աչքն արցունք,
 Աճապարեց կառքէն իջաւ վար շուտով.
 — « Բարով, ասաց, ողջ առողջ էք ամէնքդ դուք.
 « Ինչ կայ չըկայ ». — կը հարցընէր նա կարգով:

« Ողջ է մայրերդ, հօրաքոյրերդ, տուն թընուո՞ւր.
 « Զմիւիչ բերի ձեզի համար մի կողով »: —
 Ուրախութեան տեսարան էր այն աղւոր.
 Հայր և որդիք կը խօսէին ճըխալով:

Հայրը կ'ասէ կառավարին, — « Քըջ՛ դուն,
 Ես տըղոցս հետ ուտքով քաղաք կը մըտնամ »: —

Նոյն վայրկենին աւագակաց բազմութիւն,
կը յարձըկին նոցա վըրայ անգուման:

Երկայն մօրուօք պէխերը վեր տընկըւած,
Նայուածք ահեղ, պատառտած ըզգեստնին,
Կողերն դանակ, գօտիներէն թուր կախուած
Հաստ գաւազան ամէնքն ունին ձեռքերնին:

Լեղապատառ վազեն տըղայք հօրը քով,
Վերարկուին տակը փընտռելով ապաւէն,
Կը սարսափին ծառայներն. տէրն դողալով
Աւագակաց կ'աղաչէ որ խընայեն...

— « Առէք, կ'ասէ կառք, ձի ամէն ստացուածք,
« Միայն տըղոցս ողջ անվընաս թող տըւէք.
« Մի՛ որբացնէք իմին մահուամբ այս տըղայք,
« Դոցա մարիկ, սե-արեիկ մի՛ առնէք »: —

Լըսողը ո՞վ. — մէկը ձիերն կը քակէ,
Միւսը — « Շուտ փող » — կանչըռտելով կը սպառնայ.
Եւ այլ երրորդ մ' կատաղաբար կը վազէ,
Բաց սուրը ձեռքն՝ խեղճ ծառայիցը վըրայ:

Նոյն միջոցին աւագակաց գըլխաւորն

— « Կեցէք » — կ'ասէ. յետ կը քաշուին սըրիկայք,
Ինքն դառնալով տըղայոց ու նոցա հօր,
— « Անցիք գնացէք դուք՝ ձեր ճամբան շիփչիտա՞մ »: —
Վաճառականն կը կակազէ — « Շնորհ ունիմ »: —

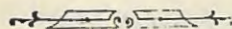
— « Ինձմէ բընաւ շնորհակալ դուն մի՛ գար.
« Թէ որ տըղոցըդ աղօթքներն չըլլային,
« Այս գաւազանս գըլուխդ կ'ուտէր անպատճառ:

« Շընորհակալ դու քու տըղոցըդ եղիր
« Որ կ'ազատիս իմի՞ն ձեռքէս կենդանի:
« Այլ եթէ ի՞նչ պատճառի. ուշ դիր.
« Համառօտեմ ես բանին իսկըն քեզի:

« Մէք վաղուց իսկ գիտէինք որ պի՛ գաս դուն.
« Այն պատճառի այս մօտ տեղեր պահուըտած՝
« Կը սպասէինք գիշեր ցորեկ միշտ արթուն,
« Ճամբայդ կոխել առնուլ ամէն ըստացուած:
« Այսօր յանկարծ, ես լըսեցի տըղոց ձայն
« Որ մատրան մէջ կ'աղօթէին առ Աստուած.
« Խընդացի ես այդոր վըրայ ըսկըզբան:
« Այլ քիչ յետոյ տըրոփեց սիրտս յեղակարծ:

« Իմ հայրենիքս և ընտանիքս յիշեցի,
« Դողացին ոտքս, սուրըս անկաւ վայր ձեռքէս...
« Ա՛խ, ունէի ես կողակից նազելի,
« Նորա գըրկին մի երեխայ սոցա՛ պէս...:

« Գընա՛, ո՞վ մարդ, դուն ի քաղաք, ես յանտառ
« Պէտք է երթամ. դուք երեխայք՝ երբ լինի
« Որ հոս դառնայք, այս մատրան մէջ ինձ համար
« Աղօթք ըրէք ու յիշեցէք իմ հոգի »: —

Ճ Կ Զ

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ք *

Զորս դիս հարաւ է պատած,
 Լոյս արևուն գեղապանծ.
 Վերէն երկնից ջինջ կամար
 Անամպ փայլի միշտ պայծառ:

Այլ ջինջ երկնիցըս ներքե,
 Սիրտըս պատեն խորհուրդք սե,
 Քանի որ իմ միտքս ընկնի
 Ամպոտ երկինքն հայրենի:

Յիշեմ գերկիրն այն անշուք,
 Ուր չիք ոչ ժայռ, ոչ բարձունք,
 Ուր մայրք շիտակ ու կանգուն,
 Շուք կու սփռեն լըճերուն:

Հոն Արեգակն պայծառ չէ,
 Զուրկ է երկիրն այն վարդէ,
 Երկինք՝ տըխուր ամպապատ
 Զերեի բնաւ պարզ ու զուարթ:

Բայց այդ երկնիցը ներքե
 Անցաւ դաւար իմ արև,
 Հոն իմ յոյսեր սըրբազան
 Ոսկի երազը մանկական:

* Տպուած էր 1882ի Բազմավայրի մէջ, էջ 47: Թարգմանութիւն ի Ս. Սվոյեխորով-է.

Անտառք հոն տան խուլ խօշիւն,
 Լըսուի հողմոց մըռնչիւն.
 Այլ քաղցր է վիշտ հայրենեաց
 Քան շինութիւն օտարաց:

Հոս շինութիւն չենք չունի.
 Տըխրած է միշտ իմ հոգի.
 Ինձ ի՞նչ օգուտ լոյս արե
 Կապոյտ երկինք ի վերե:

Ճ Կ Է

Հ Ր Ե Շ Տ Ա Կ *

Ի կէս գիշեր, երկնից երես, թռչելով մի հըրեշտակ
 Մեղմիկ ձայնով, կ'երգէր գողտրիկ մի սրբազան եւ
 (ղանակ.

Լուսին, աստղեր յակճիւս՝ լուռ մոռ՝ և ամպոց
 (շարք օդաչու

Կը լըսէին ուշի ուշով երկնից ոգւոյն սիրարկու:

Նա կ'երանէր երջանկութիւն անմեղ հոգւոց երկնային,
 Որք կը խըմբին ծառոց ներքե աստ անդ ի մէջ
 (դըրախտին:

Աստուծոյ փառք նա կը գովէր—մեծավայել, ան
 (պատում —

Յանկեղծ սըրտէ, որ համոզիչ կու տար մի ոյժ եր
 (գերուն:

* Ռուս Հեղինակն է Լերմոնտով: Գիտ. Բազմավայր
 1904, էջ 148:

Սուրբ հրեշտակն գրկին ունէր հոգի փոքրիկ մի
(մանկան
Զոր կու բերէր ի վայր, յաշխարհս հովիտ ցաւոց
(մահական.
Նորա երգեր մատաղ հոգւոյն վերայ սաստիկ ազ-
(դեցին,
Խօսքերն անհետ, այլ եղանակն անջինջ մընաց ի
(սրտին:

Աշխարհիս մէջ երկար մընաց երկնազդեցիկ այն
(հոգին,
Իդձ և փափաք գերագունին կըրելով միշտ ի ծոցին.
Եւ երկնաւոր դաշնակութեան փոխանակել չի կըրցան
Երգք աշխարհիս տաղտկացուցիչ ընդ վայրաքարշ
(և ունայն:

Ճ Կ Ը

Ա Մ Պ Ե Ր *

Երկնից ամպեր, աստանդական միշտ շարժուն,
Ի դաշտ կապոյտ, մարգարտայեռ շղթայով
Առաջ կ'երթայք, աքսորականք ինձ հանգոյն
Դէպ ի հարաւ, սիրուն հիւսիս յետ թողլով:

Ո՛վ ձեզ վարէ. կոյր զաշացու գծիւմ բաղդ,
Գաղտնի նախանձ, թէ չարութիւն ակն յայտնի.
Կամ թէ ունիք մի սրտամաշ խղճի խայթ
Թէ մտերմաց զրպարտութիւն թունալի:

* Թարգմանութիւն Լեւոնտոյի: Նախ տպուեցաւ 1904ի
Բազմալիսի մէջ, էջ 148:

Ո՛չ. ձանձրացայք դուք անպտուղ դաշտերէն,
Զեզ անծանօթ են վիշտք և ցաւք՝ սիրոյ կիրք.
Միշտ ցրտագին, կ'երթայք կու գաք ինքնօրէն.
Զիք ձեզ աքսոր, զի չունիք դուք հայրենիք:

Ճ Կ Թ

Ա Ռ Ա Գ Ա Ս Տ *

Ճերմակ փայլուն առագաստիկն միտ մինակ
Կը ծածանի ծովուն ի մոայլ կապուտակ.
Ի՞նչ կը փնտոէ նա հեռուներ ծովակոծ,
Ի՞նչ է թողել նա հայրենի տանն ի ծոց:

Խաղան ալիք և սուլէ հողմն անդադրում,
Խոնարհելով վայր ճարճատի կայմն ճկուն:
Ո՛չ, ո՛չ, իրեն նա չի փնտոել մի նոր բաղդ,
Եւ չի խուսել բաղդէն հեռու տարապարտ:

Նորա ներքև հոսին սահանք կապուտակ,
Ճառագայթէ վերէն ոսկի արեգակ,
Այլ նա կ'ուզէ մըրըրկալից մի ծով խիստ,
Իբր թէ լինէր մորկին մէջ իւրն հանգիստ:

* Այս ալ Լեւոնտոյի թարգմանուած է և տպուած
նախ 1904ի Բազմալիսի 149 իջին մէջ:

ՃԼ

Փ Ո Ք Ր Ի Կ Ս Ա Վ Ո Յ Ե Ա Յ Ի Ն *

Այլ խեղճ տղայ, ել և զընա փրանկիա,
 Ի խոփոգութեան սէրս, երբոր աղքատ մնացի ես:
 Երջանկութիւն հեռու տեղ է, հոս՝ վիշտ կայ:
 Գընա տղաս, բաղդըդ անշուշտ կը շինես:

Քանի որ կաթս քեզ կը լինէր բաւական,
 Քանի որ ես կարող էի աշխատել,
 Քու մի ժըպիտդ մօրըդ էր բաղդ անսահման:
 Ոք չէր կարող ինձ այն ատենը ասել:
 — « Մի համբուրել այդ քոյ սիրուն երեխայն »: —

Արդ՝ ես այրի. ոյժս, շէնութիւնըս կորան.
 Հիւանդ, տըխուր՝ որո՞յ դիմեմ ես պիտի
 Քեզի համար. աղքատներէն ի՞նչ մուրամ:
 Թող խեղճ մարիկդ, փոքրիկ մանկիկ Սավոյի,
 Ել և զընա Տիրոջ ցուցած քեզ համբան:

Որչափ հեռուն լինիս, յիշէ քաշուած տունս,
 Եկ, այնոր մէջ, վերջին անգամ մօրըդ գիրկ:
 Ա՛ռ մայրենի իմ զըրկախառն օրհնութիւնս:
 Օրհնութեան տեղ մի ջերմ համբոյրն է հերիք:

* Հելինան է Guiraud գաղղիացին: Դրուած է նախ
 1891ի Բարձրագիւրի մէջ, էջ 248: Հելինակի հոգով և հա-
 լատարմութեամբ թարգմանուած է:

Տես այն կաղնին, որ հոն՝ հեռուն է կանգնած.
 Մինչև այն տեղ կարնամ գնալու ես քու հետ:
 Անտի հայրիկդ, չորս տարի է որ, զընաց.
 Ես կը սպասեմ ի զո՛ւր նորա դարձին յետ:

Թէ հոս լինէր, կ'առաջնորդէր քեզ տղաս,
 Քու բաժանումդ ինձ չէր լինել այսպէս ծանր:
 Տասը տարուան դեռ դուն չըկաս, այլ կ'երթաս:
 Աղօթելէ զատ ի՞նչ կարնամ քեզ համար:

Ի՞նչ կ'անես դուն, թէ Աստուած քեզ չըպահէ,
 Չարերուն մէջ, — որք յաշխարհիս խիտ շատ կան, —
 Մարիկդ քովդ չէ որ՝ համբերել խըրատէ:
 Ա՛խ ինչ դժգոյս հաց չունենալս՝ որ քեզ տամ:

Այլ ի՞նչ անենք. թող Աստուծոյ կամք լինին.
 Բայց դուն մի լար իմ սիրական աղանիս:
 Գոհ ցըցուր քեզ մեծամեծաց մօտ շեմին.
 — Թերեւս յիշես երբեմն մարիկդ, գորովիս. —
 Այլ չէն երգէ որ՝ հարուստներն ախորժին:

Երգէ. քանի որ դառնացած չէ քու կեանքդ.
 Մուկիկդ¹ հետդ առ, և համբորդի փոքր ծըրար.
 Կըրկնէ երգերն, որոնք մայրիկդ՝ որորանքդ
 Տատանելով, երգէր մեղմիկ սիրաբար:

Թէ առաջուան ունենայի ոյժս վըրաս,
 Չեռքէդ բռնած հետըդ ես ինքս կու գայի:

1. Գաղղիերէն բառը marmotte է՝ որուն հայրէն մըկ-
 նարը կամ արջամուկն կ'ըսենք: Պիրենեան և Ալպեան լե-
 րանց վրայ շատ կը գտնուի: Ճագարի մեծութիւնը կ'ու-
 նենայ. կապկի պէս կը խաղայ:

Այլ իմ օրերս համրուած են արդ, տըղաս,
Հանապարհին՝ գուցէ մահըն ինձ հասնի.
Բայց ես կ'ուզեմ մեռնիլ ուր որ եմ ծընած:

Արդ այս վերջին խըրատս արա՛ լաւ մըտիկ
Որ՛ Աստուած քեզ իւր երեսէն չի ձրգէ.
Միշտ գոհ եղիր երբոր կու տան քեզ հացիկ.
Յանուն Տիրոջ, մեծամեծներն աղաչէ.
— Հօրըդ խօսք է, — Բարով երթաս, երջանիկ:

Արևն մըտաւ մօտի լերանց յետի դին.
Մայրը ասաց. — « Հարկ է որդեակ բաժնուել ».
Կաղնեաց ներքե կ'երթայր տըղայն առանձին.
Մերթ կը դառնայր. այլ չէր իշխել արտասուել:

Բ.

— « Անօթի եմ, ո՛վ անցորդներ, օգնութիւն.
Կը տեղայ ձիւնն, բոլոր գետինն է սառած.
Ես կը դողամ, հով է, եղաւ իրիկուն.
Ծածկոյթ չունիմ որ՝ տեղ մ'աշտուիմ կըզկըզած:

Ձեր պալատներ հազար բարեօք են լեցուն,
Շեմին վրայ ես ծունր դըրած կ'աղաչեմ.
Քըչիկ մի բան տուէք աղքատ, խեղճ տըղուն,
Փոքրիկ դըրամ, ինձ բաւական է արդէն:

Ինձ ասացին որ՝ կը գըտնես Փարիզ հաց,
Մեծամեծներն աղքատներուն միշտ կ'օգնեն,
Կը պատմէին այդ ի մէջ մեր անտառաց.
Արդ՝ ես աղքատ, դէպ ի ձեզ ձեռք կը պարզեմ:

Տուէք դուք ինձ սակաւիկ մի ուտելու.
Հրաման արէք, կը վազեմ ես, ուր ուզէք.
Գողդոջ ձայնիւրս պատրաստ եմ՝ երգելու,
Եթէ հաճոյ կը լինին ձեզ իմին երգք:

Ո՛վ, չեն լըսել, արագ կ'անցնի ու կ'երթայ
Լըմընցընել ցորեկի տօնն՝ իրիկուն.
Կը լըսուին չէն ուրախ ձայները ահա.
Մինչ դեռ հարկ է ինձ ապաստան գիշերոյն,
Մըտնալ ձըգուած այս խըղիս մէջ բացակայ:

Ահ, ե՛րբ արդեօք հայրենի տունս կիսաքանդ
Պիտի գըտնամ. ո՛հ տուէք ինձ իմ խըրճիթ,
Յերեկոյին չորցած պանիրն իբր ափրատ,
Յետ որոյ մէք կ'աղօթէինք սիրտ ի թիւնդ,
Յուսալով որ՝ չեմք մընար միշտ տարաբաղդ:

Այն իմ մարիկս, դուն ասացիր, « Երջանիկ
Լինիս որդիս, և շուտ դարձիր տուն առ մեզ ».
Աւա՛ղ, թէ որ այս տեղ մեռնիմ դեռ փոքրիկ,
Չըկարնալով ոչ մի ընծայ բերել քեզ:

Այլ ոչ. պէտք չէ մեռնիմ այսպէս ես տըղայ.
Միրտըս կ'ասէ, — « մի՛ լըքանիր, եղիր քաջ ».
Ի գո՛ւր յոյսեր, ո՛վ իմ վերաս կը գըթայ.
Մուկիկս քաղցած, ահա մեռաւ իմ առաջ »: —

Տըկարացած, գըլուին դըրաւ գետինն՝ վար.
Ձիւնն տեղալով ծածկեց մարմնոյն կէսն՝ յոգնած.
Ձինք արթընցուց մի մեղմիկ ձայն հողմավար,
— « Ելիր, կ'ասէր որ չըսառիս աստ թըմրած »:

« Թող առ մեզ գայ ապաստանի խեղճ անտունն,
« Լալ պէտքը չէ », հովին մէջէն կը լըսուէր.
« Զ'ի վտանգի պէտք է մենք տանք օգնութիւն,
« Մեր զաւակունք են որբ տղայքը՝ անտէր »: —

Սըգահանդերձ երկու կանայք էին քովն¹.
Հա՛ հպատակ նոցա ձայնին կանգնեցաւ,
Հախ շըփոթած, ապա փայլուն տեսնալով
Վարդարանի արծըթէ խաչն, սիրտ առաւ
Ու գընաց հետերն, երեսը խաչ հանելով:

Ճ Հ Ա

Մ Ա Ր Ի Ա Ն Ն Ա *

Մէկ կիրակի օր մ'ի դաշտին
Աղջիկները կը զբօսնուին,
Կան հետերնին ևս մանչեր,
Եւ կ'երգէին այս այն երգեր:

Զբօսանք աղջկանց ընդ մանչերուն
Առաւօտներ և իրիկուն,
Եւ կամ ծեծելը մօրերնուն
Աղջկանց որ՝ Բօգաքներուն
Երես չըտան: Առ հասարակ
Աղջիկներէն ո՞վ ինչ գիտէ
Սորված բերնուց երգ եղանակ,

1. Գըթութեան Բոյրեր:

* Թարգմանութիւն Թառաս Շեփէնքո՝ Փոքր-Ռուսաց
աղբային բանաստեղծէ: Գիտ Բագմալեկ 1879, էջ 51:

Զայն երգ կ'ենայ ու կը երգէ:
'Ի ահա տղու մ'՝ ձեռքէն բըռնած
Եկաւ այն տեղ կոյր մը խըռֆած.
Կօշիկները ձեռքը առած,
Կըռնակն տոպրակ մը շալակած:

Իսկ այն աղքատ ու խեղճ տղուն,
Վըրայ գըլուխ պատառտուն,
Ոտուրներն ալ կ'երերային,
Որդի տընանկ խեղճ Կատարին:
— « Աղջիկներ հա՛, տեսէք ահա,
Աշուղն կու գայ, աշուղն կու գայ »: —
Հոքա մանչերն 'ւ երգեր թողած
Ելան իսկոյն կուրին դիմաց:

— « Հայրիկ հոգի, քաղցր աղանեակ,
Երգէ մեզի մէկ եղանակ »: —
Մէկը կ'ըսէ — « Կու տամ ըստակ »: —
Մէկ այլն — « Կեռաս » — միւսն, — « օշարակ »: —
— « Նըստէ քըչիկ մը ոգի առ,
Զարկ եղանակ մը ի քընար,
Մենք քու դիմացդ կը բըռնենք պար »: —

— « Կը հասկընամ, իմ սիրելիք,
Կը հասկընամ, տեսօք ծաղիկք,
Շընորհակալ եմ ես, սիրուն
Ու անուշիկ ձեր խօսքերուն.
Կը զարնէի ես ձեզ քընար,
Այլ տեսէք որ՝ չունի նա լար.
Երէկ գնացի ես ի շուկան
Քընարս եղեր է անպիտան,
Միայն վըրան երեք թել կայ »: —

— « Զարկ երեքովը, ի՞նչ կ'ըլլայ » . —

— « Զէ թէ երեք, ես մէկ թելով

կը զարնէի ժամանակով,

Բայց անցա՛ն, այն ատեններ .

Նըստէք, նայիմ, իմ սիրուններ » : —

Նըստան ամենքը ի գետին :

Ծերը՝ տոսարակ մէջ տեղ բացած,

Հանեց քրնարը ջախջըխած,

Շըտկեց . փորձեց մէկ երկու հեղ,

Վեր վար շարժեց, զարկաւ աղեղն...

— « Զեզ ի՞նչ երգեմ... ըսպասեցէք

Սե աչք Մարիանն, դուք լըսած էք... »

Կեցիք երգեմ, մըտիկ արէք,

Ու դուք ձեզի մըտածեցէք » : —

— « Հին ատենով կար մի մարիկ,

Ժամանակին ունէր էրիկ,

Բայց նա վաղուց, հող էր դարձեր

Սա ես այրի էր մընացեր,

Տարիքն առած, չէր մանկամարդ,

Ունէր եզներ ու սայլեր շատ,

Մէկ ալ աղջիկ, բայց դեռ տըղայ,

Անուն նորա Մարիաննա :

Մեծցաւ աղջիկն նըման ծառի,

Սե աչք ու յօնք, դէմք նազելի .

Հարսն ըլլալու արժանի

Հեթման քաջ սիրտ իշխանի : —

Բայց չէր երթար Մարիաննան

Դէպ ի յանտառ երեկոյեան

Գիբրուկ ւ՛ որած պերեւելոով

Ծեր ու հարուստ իշխանի մ' քով :

Այլ Պետրիկի մը ետեէն

Նորա խելքը կ'երթար զըլխէն... »

Եւ երբեմն ալ լուռ կը կենար,

Ու աչքերէն արցունք կու գար » : —

— « Ինչո՛ւ կու լաս, դու իմ թըռչնիկ » ,

Կը հարցընէր նըմա Պետրիկ,

Նա՛ կը դառնար կը ծիծաղէր,

— « Պատճառն ինքս ալ չեմ գիտեր » . —

— « Թերեւս մըտքէդ դու կ'անցընես,

Որ՛ կը թողո՞ւմ օր մը ըզբեզ .

Զէ սիրելիս, որչափ ապրիմ

Քեզմէ պիտի չըբաժնուիմ :

Լըսուա՞ծ բան է, որ սիրելիք

Երբ բաժնուին մէկն ի միւսէ,

Ապրին մընա՛ն, ողջը կենդանիք

Ու չըմեռնի՞ն սըրտի ցաւէ » : —

— « Իմ աղանեակ, զիս կը խաբէս .

Աշուղներուն երգն լըսած չե՛ս... »

Իրաւ նոքա իրենց խելքէն

Խիտտ շատ բաներ կը հանճարեն... »

Կոյրն են աչերը՝ տեսած չեն .

Զեն գիտեր ի՞նչ է սե յօնքեր,

Եւ մըթնագոյն նաշխուն աչեր,

Ոչ բարձր հասակ քաջ ֆօզարին

Եւ ոչ ճըկունն փափուկ կուսին,

Ոչ աղջըկան ծամք թըխաթոյր,

Ոչ ֆօզարին զըռուզ գանգուր : ... »

Ես ի խուլ խոր գերեզմանիս

Ամէն խօսքին իմ Պետրիկիս,

Պիտի գուրցեմ, սիրտս ճըխալով .

Ո՛վ իմ արծիւս, կապոյտ թևով,
Կը սիրեմ քեզ ևս և անտէն
Ինչ սիրեցի ես քեզ աստէն »:... —

— « Բայց տես չեղաւ փափաքածնին... »

Մարիաննային մայր չէր գիտեր,

Երէկ իրկուն մինչ կէս գիշեր,

Աղջկան, ինչպէս, և ռւր տեղումնը

Անցուցած ժամն ու ժամանակ.

Դեռ փոքրիկ է, կ'ըսէր, տղայ

Աշխարհը ինչ է, նա ինչ գիտնայ »: —

— « Լաւ գուշակեց պառուըցած մայր,

Այլ ոչ ամբողջ, կիսակատար,

Այն ալ համրէ որ՝ մոռցած էր

Իւր աղջկութեան խելքն ու կիրքեր:

Լաւ գուշակեց որ՝ Մարիաննա

Դեռ չէր գիտեր, անփորձ տղայ,

Ինչպէս պէտք է, խելքով ապրիլ:

Այլ գիտէր նա սիրել, սիրուիլ.

Եւ կը կարծէր որ՝ ոչ մարդիկ

Ոչ մայրն և ոչ իսկ գերեզման

Իրեն սէրը տրոյտական

Կարնան անել բաժինք դաշինք:

Միտք դըրած էր որ աշուղդ կոյր

Չըտեսնալով զաչս սևաթոյր,

Կը բամբասեն, զո՛ւր, զաղջիկներ: —

Այո՛ ճիշդ է կը բամբասեն,

Բայց ինչ, մի՞թէ սուտ կը զուրցեն »: —

— « Կը բամբասեմ և ես ըզձեզ

Իմ սիրական օրհորդներս,

Վասըն զի այդ չարը տեղով

Գիտեմ ես ինքս, անձիս փորձով.

Ո՛ւր թէ ամէն իմ գիտցածներ

Եւ ոչ մէկի մը պատահէր:

Թէպէտ անցաւ աշխոյժ հասակ,

Այլ դեռ վառ է սըրտիս կըրակ... »:

Խօսքն կըտրելով՝ ըսկըսաւ լաց,

Մեր աղջիկները զարմացած,

Չըհարցուցին ինչո՞ւ կու լար,

Հարցընելու ալ պէտք չըկար:

Այսպէս անցաւ քիչ մը ատեն...

Բայց մէկերնուն անոյշ անոյշ

Քաջալերէն առնելով ոյժ,

Խօսիլ ըսկսաւ ծերը նորէն,

Ու կոյր աչքերը սըրբելով,

— « Դուք նայեցէք որ՝ չուզելով

Սիրտս կը փըղձկի: »

Այլ ձեր սըրտէն՝

Այս թող չեմնայ. միւս իրիկուն

Մարիաննային ու Պետրիկին

Մէկմէկու հետ տեսնուածին

Մայրը չունէր տեղեկութիւն.

Անոր համար կը զարմանար:

— « Այս աղջկան, ինչ եղեր է

Չըլլայ, կ'ըսէր, աչք տուած է.

Կը նըստի որ կարկըտէ կար,

Կարած կարը շէնք մը չունի,

Երգ երգելու որ ըսկըսի՝

Պետրիկ, Պետրիկ վերջը չըկայ:...

Առաջ բանի տեղ չի դըներ,

Տըղայական են ցընորքներ —

կը ծիծաղի: — Երբ կը տեսնայ
Որ՝ ծայրն գէշի ելեր կ'երթայ.
Օր մը կ'ըսէ. — « Սա աղջկան
Խընամէխօս ըսպասելու
Օրերն կարծեմ որ՝ մօտեցան,
Տըղայ չես դու, եղար հարսցու
Փեսայդ կ'ըլլայ ազնուական.
Ուրեմն պէտք է որ հարսանիք... » —
Ճորով այս խօսքս ելան բերնէն

— « Որո՞նք պիտ' տաս, գիտ հարս, մարիկ,
Խօսքը կըտրեց արտորալէն
Մարիաննա. Որուն հաւնիմ »: —

Երգեմ երգը Մարիաննային.
Երջանկութիւնդ թրուա քեզմէ,
Նորէն բընաւ դառնալու չէ.
Ինչո՞ւ երէկ, երբ դարձար տուն
Չըփակեց աչքըդ քուն մահուն.
Ի՞նչպէս հեշտ էր քեզ միսմինակ
Քաշուած հանգչիլ սե հողուն տակ:
Այն ժամանակ դեռ ևս վըրադ
Կուլար մարիկըդ սիրակաթ.
Հիմա վըրադ լացող չըկայ,
Գովասանքըդ ո՞վ պիտի տայ.
Եւ մինչև որ մեռնիս երթաս
Ի՞նչ սե օրեր դեռ պի' տեսնաս »: —

— « Այսպէս ահա իմ սիրականը
Սե արեւ է այս սուտ աշխարհը.
Մէկ հատիկ մօր, մէկ հատ աղջիկ
Նորա կեանքն ալ ցաւերով լիք:

Մարիաննա իջաւ պարտէզ,
Արտասուածոր աչեր սըրբեց,
Նայեցաւ մէկ մ' դէպ յարեւուն,
Տաք էր, բայց չէր պայծառ փայլուն.
Կեցած յերկնիցն ի միջակայ
Սեպէ՛ խնտար խեղճին վըրայ.
Նա չէր գիտեր, թըշուառ աղջիկն
Կ'ուզէր մըտնար հողուն ի գիրկ,
Որ ծածկըի մօրն աչքերէն,
Որ ականջները չըլըսեն,
Ինչ որ անգամ մը լըսեցին՝
Խօսակցութիւն անիծագին:

Արեւ չգիտէր որ երբ մըտնար
Անտառին մէջը դէպ ի մար,
Պետրիկն իսկոյն դուրս ելնալով,
Ու երգելով խօսակցելով
Պի' դարմանէ սիրտն ցաւագին: —
Մարիաննային սիրտ կը ճըմէր,
Կուլար, սլատճառն ինք չէր գիտեր:
Երբ հով փըչէ՝ ծըռի բարտին,
Նանր է միակ աճել դաշտին,
Կը դադրի հոջն ծառն կը հանգչի.
Սապէս ճըմէն վիշտք՝ սիրտ կուսի:

Մինակ քալելն յանապատին
Ծանըր բան է սիրող անձի մ'.
Իսկ գալիք չարն առաջընէ
Գուշակելն և՛ շատ ծանր է:
Մարիաննա յանկարծակի
Հանդիպեցաւ չար, գէշ բաղդի: —
Երգեր կ'երգէր, և երբեմն ալ

Աչքերն արցունք՝ կ'ըսկըսէր լալ.
 Ինչո՞ւ կուլար. ինք չէր գիտեր.
 Թերեւս սիրտը կը կըռահէր՝
 Բայց բացատրել զայն չէր կարնար
 Ինչ որ ինքը ներսէն կը զգար:
 Գիշերին մէկ, մայրն պառկած էր,
 Գնաց լըսելու Մարիաննա
 Սոխակներուն անոյշ երգեր, —
 Իբր թէ բընաւ լըսած չըլլայ: —
 Մըտաւ պարտէզն, մըտիկ արաւ
 Երգելու ինք ևս ըսկըսաւ.
 Վերջ խնձորի ծառի մը տակ,
 Լուռ կամացուկ մը առաւ կանկ,
 Թափեց արցունք հեկեկալէն
 Ինչպէս տըղայ զատուած մօրէն...
 Պետրիկ առջին էր կայնած
 Նա չէր տեսնար, աչք մուծ կոխած:

— « Մի տար, կ'երգէր, դու զիս մարիկ
 Խըռփած ծերու մը հարսնացու,
 Այլ տո՛ւր, տո՛ւր զիս մայր իմ քաղցրիկ
 Պատանեկի մը սիրարկու:
 Թող որ ծերը անկին մընայ,
 Թող որ գանձեր, փող դիզէ նա.
 Պատանեակը զիս կը սիրէ,
 Ձի փընտուր բաղդ ուրիշ ինծմէ.
 Օտարին կալն յիմարաբար
 Թափառելու նա չիէրթար:
 Իրեն եզներն, սայլերն իրեն,
 Պատանեաց մէջ, զատ ամենքէն,
 Ինչպէս խաշխաշն բուրաստանի
 Ծըլած ծաղկի, կայ կ'երևի:

Ունի դաշտեր և կամք ազատ,
 Բայց դեռ և՛ չ'ունի մի բազդ...
 Թէպէտ կապուած ըլլայ իմ սէր,
 Չէ նա որբուկ, չէ խեղճ անտէր.
 Եւ նորա հետ միշտ անբաժան,
 Մէկտեղ կ'երգեմ, մէկտեղ կուլամ:

— « Տո՛ւր զիս... ». — « Դուտար իմ Մարիաննա
 Կու տամ ըզքեզ, հարս իշխանի
 Թէպէտ ծերուկ, այլ հարուստի,
 Հարիւրապետ Յոհաննանին »: —
 — « Յոհաննանի՞ն. ես կը մեռնիմ »: —
 — « Չէ, չես մեռնիր լաւ գիտեմ ես.
 Կ'իշխես, տըղայքդ կը մեծցընես »: —

Կը գանգատի Մարիաննա:
 Մարիկ ագռան, սե թուխ մարիկ,
 Վեր թըռչելով կը կարկաչէ.
 Սե յօնքերով անբաղդ աղջիկ,
 Անտառին մէջ լալով քալէ:
 Կ'անցնի ագռան լեռներ ձորեր,
 Կ'իջնայ ի դաշտ ըզբօսնելու,
 Այլ խեղճ աղջիկ, տըրտում երեր,
 Չունի մէկն հետը խօսելու:
 Ձի թողուր մայրն առաւօտու
 Երթալ նորէն ջուր քաշելու,
 Ոչ ևս հընձել ցորեն դաշտին
 Եւ ոչ կանեփը ժողվելու,
 Եւ ոչ այն տեղ ուր կը ժողվին
 Մանչք և աղջիկք ի միասին
 Ժամ ժամանակ անցընելու:

Նոքա հոն տեղը մէջերնին

Գաղտուկ խեղճին վերայ խօսին.

— « Հարուստ մարդու նա աղջիկ է
Ազնւական, շատ մեծ զարմէ... » —

— « Չեմ դիմանար, հոգիս մարիկ,
Ինչո՞ւ ծընար զիս գեղեցիկ.

Ինչո՞ւ տըւիր, յօնք նըկարէն,

Ի՞նչ շահ ինձի սև աչքերէն:

Տըւեր ես դու ինձ ամէն բան,

Ինչո՞ւ բաղդիս կ'ըլլաս խափան:

Ինչո՞ւ համար զիս սընուցիր

Ու այս տարիքըս հասուցիր.

Քանի որ ես վըշտաց անփորձ

Է՞ր չի դըրեր զիս հողին ծոց »: —

Չըլըսեց մայրն աղջկան ձայնին,

Այլ պառկեցաւ քունը ըլլալու.

Լալով աղջիկը դառնագին,

Կամաց կարցաւ դուրս ելնալու.

« Սիրտն ելած է, մըտածեց մայրն,

Թող որ կուշտ մը արցունք թափէ »:

Բայց Մարիաննա անմըխիթար՝

Աշխարհք աչքին սև ու մուրթ է: —

Իջաւ պարտէզ... սիրտն կը խոցուէր

Երբ ցոհանճան մըտքին բերէր.

Իմ սիրելի, իմ աղաւնիկ,

Մարիաննա, անբաղդ աղջիկ: —

Կեցիր քիչ մը... երգել ըսկսաւ,

Չայն յանտառին տարածուեցաւ.

Ոչ Կըրիցիա՜ այլ Պետրուսիա

1. Անունի երգ, առհասարակ ֆողաբաց ծանօթ:

Կողկողագին արծազանգ տայ:...

Քիչ մը կ'երգէ, ու կանկ կ'առնէ,

Մըտիկ կ'անէ, դարձեալ կ'երգէ,

Չայնը յօգնած մեղմ կը մարի,

Այլ Պետրիկէն ձայն ձուն չըկայ:

Նա՛ չի կըրկներ. — « Մարիաննա

« Ո՞ւր ես սէր իմ, ել դուրս արի »: —

Չըլըսուիր ձայն, Պետրիկ չըկայ:

Այլ ի՞նչ, միթէ ձըգել կարնա՞յ,

Սեյօնք աղջիկն յայն վիճակին:...

Կեցիք նայինք... նոյն միջոցին

Լուսնեակ վերէն ի մուրթ յանտառ,

Իբր յաւերժարս կը նայի վար.

Մարիաննա կը թափառի.

Սեյօնքին երգը կը դադրի,

Այլ դեռ սըրտանց սաստիկ կու լայ: —

Դարձիր մէկ մը խեղճին նայէ,

Ո՞վ ապերախտ, քօզաք Պետրէ: —

Յօգնի դադրի Մարիաննա

Բայց յօգնելը նա չիմանար,

Առանց Պետրիկ, ի դաշտ յանտառ

Մոլորելով թափառական,

Կ'անցընէ մուրթը գիշերուան:

Նոր արեւիք կը կարմըրին,

Աստղեր ամէն կը ծածկուին.

Խոցուած սըրտով Մարիաննա

Իրենց տունին կը մօտենայ,

Կը մըտնայ ներս, — մայրն քուն կ'ըլլայ, —

Խօլոր աչօքը նայելով

— « Ա՛խ գիտնայիր, կ'ասէ, մարիկ,

Թէ ինչպիսի դաժան օժով
Փաթթըւած է աղջկանդ սըրտիկ » : —
Եւ յանկողին, խօսքն ի բերան
Կ'իյնայ, ինչպէս ի գերեզման : ...

Ճ Ն Բ

(Շեվչենքոյի ՀԱՄԱԼԻՍ ոգելից գրուած են
պատմական մը*)

« Ձի փըշեր հոմն մեր աշխարհքէն,
Չեն գար ալիք Ուքրայինէն.
Արդեօք մերոնք ի՞նչ մըտմըտան,
Պիտ' արշաւէն ի Թուրքաստան :

Ընկած ի բանդ յօտարութեան
Ո՛հ, չենք գիտեր մենք ոչ մի բան :
Փըշէ՛ հովիկ, չէն աշխարհքէն,
Թըռիւր անցիր կապոյտ ծովէն,
Արցունքս սըրբէ, կապերս թափէ,
Մեր ցաւերուն դարման մ'ըրէ :

Դուն ծով՝ խաղա՛ փոզաքներուն
Արագավազ մակոյկներով,
Թող երկնան ծայր խոյրերուն.
Շուտ բեր զնոսա մինչ ի մեր քով,

* 1879ի Բազմավիտի 38-55 էջերու մէջ Փոքր-Ռուսաց
ազգային բանաստեղծ Թառաս Շեվչենքոյի վրայ Հ. Գե-
րովրէ գրած է հմտալից ուսումնասիրութիւն մը : Արտատը-
պեցինք այս և յաջորդ կտորները :

Տեսնանք անգամ փոզաքաց փառք,
Ու վերջ մըտնանք սե հողուն տակ » :

Արգելականք ի յիւսկիւտար,
Ջայս երգելով, ցաւած սըրտով,
Գանգատ ու արցունք հեղեղաբար
Կը թափէին ի կապոյտ ծով :
Սասանէցաւ Վոսփոր, դողաց,
Ձի չէր կենաց մէջը լըսած
Քոզաքներուն ողբերու ձայն,
Ի ուռած փըշուած ցուլի նըման,
Քոզաքաց ողբն ու զանգատանք
Ահագնաձայն ալեաց շալակ
Տըւաւ, հասուց հեռուն հեռուն
Կապոյտ ծովին ալիքներուն :

Մըռնչեց ծոմն Վոսփորի ձայն,
Ու լի Լիման հասուց պատգամն.
Լիման լըսածն տեղն ի տեղով,
Որոտաձայն ալեաց ձեռքով
Տնեբերի հասուց ափանց :
Ալևոր գետը խոխոշաց,
Փըրփուր ափերը ծածկեցին.

— « Դուք չէք լսեր, աղբար Լուժէ ¹
Եւ դուն քուրիկ մեր խորթիցէ ² » : —

— « Լաւ, իմացա՛ք », — շուտ մ'կըրկնեցին
Երկիր և գետն ի միասին.
Ու Տընեբերը ծածկեցին
Մակոյկք. փոզաք զայս երգեցին...

1. Մարդ, դաշտ :
2. Անուն գետոյ :

ՀԼԳ

(Ուրիշ նմուշ մը թ. Շեվչենքոյէ)

Չարագուշակ թըռչնոյ մը պէս
Կ'երգեմ, առանց յօգնելու ես,
Քիչ ընտանութիւն մատաղ աղջկանց
Մոլորելոց յիւրեանց տէրանց:

Երգ երգելով՝ կու լամ կ'ողբամ,
Գիտնալով որ՝ երգքս ողբական
Չեն շարժեր սիրտ և ոչ մէկուն,
Չըկայ մեղքցող այդ խեղճերուն:
Կը խոցուի սիրտըս կարեւելք
Լոկ տեսնալով այդ անբաղդներ:

« Տո՛ւր, Տէ՛ր Աստուած, իմ երգերուն
Երկնազգեցիկ մի գօրութիւն,
Լըսողներուն գութ ազգելու.
Դո՛ւ նոցա սիրտը կակղացու:

Տո՛ւր որ երգերս նոցա աչքէն
Կարեկցութեան արցունք քամեն
Ու խընայեն թըռչուններուն:

Տո՛ւր որ նոցա սորվեցնում.
Ըզճանապարհ բարւոյն, սիրոյ
Եղբայրականն և Աստուծոյ »:

ՀԼԴ

Հ Ի Ի Ա Ն Դ Տ Ղ Ա Յ *

Խըղճալի է բընակարան աղքատին,
Թաց պատին տակ կըռթընած է անկողին.
Կապերսը վըրան, հիւանդ տըղայն մէջ պառկած.
Բըժիշկը քով, դէպ յանկողին մայրն ծըռած:
— « Հոգիդ սիրես, օգնէ տըղիս », — կ'ասէ մայր,
Աչքերն արցունք, բաբախէ սիրտն անդադար:
Եւ վախնալով՝ նայուածք տընկած առ բըժիշկ,
Կ'ուզէ կարգալ նորա սըրտին խոր գաղտնիք:

— Ի՞նչ թող ասէ: — Եթէ լինէր տունն կոկիկ
Օգը մաքուր, սընընդարար կերակրիկ,
Կարելի էր. — այլ կախուած է մօր վըրան
Կարօտութիւնն, ինչպէս սուսեր դամոկլեան: —
Դեռ գիտութիւնըն չէ գըտած դեղ դարման
Կարօտութեան դէմ կըռուելու. այլ սակայն
Կան միջոցներ երկարելու ցաւք, տանջանք
Ի ուշացընել հանգիստ մահուն ժամանակ:

Գըրեց բըժիշկ շատ դեղերով խառն տոմսակ
Տըխուր յօնքերն պըռստելով, — « Մի՛ վախնաք,
Նա մօրն ասաց, չէ, չի մեռնիր ձեր զաւակ »:
Այդ աւետիս էր մօր սըրտին երկնառաք:
Ա՛հ, չի մեռնիր, կապոյտ աչքերըն նաչխուն

* Հ. Քերովըէ Թարգմանած է Ա. Միխայլովէ 1882ի
Բազմալիսին մէջ, էջ 320:

Պիտի ժըպտին դարձեալ քաղցրիկ սիրասուն.
Թոթովախօս, գըզուանք նորա մանկական
Մայրենի սիրտն դարձեալ ճըխալ պիտի տան:
Պիտ' երազէ մայրըն յուսով, թէ ահա
Սիրուն տըղայն առողջ կայտառ կը մեծնայ,
Տուրտ տանը մէջ, առանց լուսի, նեղ ու ցած,
Եւ հարկաւոր ամեն բանէ զըրկուած:

Այլ խեղճ տըղայն հաշի մաշի օր օրանց.
Ինչպէս որ բոյսն ուժգին հովէն կէս կոտրած
Կը թառամի: Թէպէտ երբեմն կ'ըլլայ
Որ' զով ցօղէն նոր ուժ առած կ'երևայ:

Հ Հ Ե

Հ Ա Ռ Ա Չ Ա Ն Ք *

Փախչող պատկերք է ամեն բան.
Բաժակ հաճոյ կամ դառնահամ,
Երգ ցընծալից, եղերական
Խաբեն շըրթունք անփորձ մարդկան.
Ճըշմարիտ են Երկինք միայն:

Արեք կ'ելնան ու կը մըտնան
Գահոյք' ցընորք խաբէական,
Մեծամեծ փառք կ'անշըքանան,
Կուլ տայ զամեն խուլ գերեզման.
Միայն պայծառ Երկինք խորան:

* 1882ի Բազմավիպի մէջ, էջ 324 նախ տպուած էր այս
Թարգմանութիւնը: Հեղինակն է Ռեպուլ գաղղիացին:

Մըրըրիկ օրն' մի նաւավար
Որ կը սահի միշտ հողմավար'
Մըղուած հեռու ափունքներէն,
Խուժք խոչընդոտն առջև կ'ելնեն.
Միայն անդորր, հօն յերկինք են:

Հ Հ Ձ

ՀԱՆԴԵՍ ԲԱՅՄԱՆ ՋՐՄՈՒՂԻՆ ԹԵՌԴՈՍԻՈՅ

ԵՒ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Ա Ռ

ՆԿԱՐՉԱՊԵՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Ե Ր Ք

Երբոր Աստուած մեծ հանճար
Քեզ պարգևեց երկնածիր,
Դուն եռանդով ի նըկար'
Պարգևն ի գործ վարեցիր:
Լեռնակուտակ ծովուն ջուր'
Քոյ վըրձինիդ հըպաւոր,
Ի կըտաւի ձիգ մաքուր
Պատկերացաւ ալէխոր:
Տաք, ցուրտ օդին' գոյն յարմար
Հանճարեցիր խընամով.
Զգեստաւորի անգոյն տարր
Քոյին ճարտար մատներով:
Առաւօտուն լուսափառ,
Նըսեմաստուեր գիշերոյն,
Տըւիր իրենց ճիշդ տիպար
Քո հանճարով գերագոյն:

Այլ քո ազգիդ՝ քաղաքիդ
Այսօր տըւիր մե՛ծ նըշան,
Քըրիստոնեայ քո սըրտիդ
Եղբայրասէր գըթուլեան:

Քանզի ինչպէս հին Մովսէս,
Ի յանջըրդին յանապատ,
Բըղխեցուցեր Դու առ մեզ՝
Համեղ՝ պայծառ ջուր առատ:

Կաֆա քաղաք վաղեմի,
Փոշիներու մէջ թողեալ,
Խընդաց այսօր ջըրալի
Յիշեց իրեն փառքն անցեալ:
Նըսեմացան յուշն և փառք
Հին բարեպաշտ հայուհեաց.
Մէլէք, Կուսին, Քափանակ
Հանդէպ տիկնոջն Այվազեանց:

Ձեր շնորհիւ, այժմ Տէր,
Քաղաքացիք ամենայն
Վայլեցին ջուր կենսաբեր.
— Նախնեաց շիրիմք զող ելան. —

Յիսո՛ւս փըրկիչ աշխարհի
Որոշ կերպով խոստացաւ
Վարձք՝ մի բաժակ պաղ ջըրի.

Անչափ է վարձքդ և անբաւ:

Երախտապարտ Քեզ Կաֆա

Մարմարիոն թէ արձան

Կանգնէ, դարձեալ քիչ կու գայ

Առատ տուրքիդ ի փոխան:

Այլ Քեզ արձան կենդանի

Դուն կանգնեցիր աննըման

Ջըրիկդ անոյշ՝ որ հոսի

Նոր աղբիւրէն Այվազեան:

Ճ Շ Է

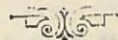
Վ. Ե. Ր. Տ. Ա. Ռ. Ռ. Թ. Ի. Ի. Ն.

Մ. Ա. Ն. Կ. Ա. Ն. Մ. Ը. Շ. Ի. Ր. Մ. Ի.

Վ. Ր. Ա. Յ.*

Անմեղ Մանկիկ կարճարև
Տեսօք, սիրուն մեր հրեշտակ,
Ինչո՞ւ այդպէս դու թեթև
Թըռար հոգւովդ վեր արագ.
Թողով հովտիս վըշտահար,
Յուսակըտուր սըրտախոց
Քու սիրակաթ հայրդ և մայր...:
Հանգիր մարմնովդ հողոյն ծոց:

* Անտիպ մնացած ձեռագիր մ'էր Հ. Քերովբէ Քուշ-
ներեանի:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՔ

ԳՐԱԲԱՐ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՔ

ԺՂԸ

ԱՂՕԹՔ*

Մինչ ի պահու կենաց դըժխեմ
Մըտատանջ վիշտը զսըրտիւս պատեն,
Աղօթք և երգ ըսքանչական
Ասեմ ինձէն ես ի բերան:

Գոյ զօրութիւն ինչ բարեւից
Ի ձայնաւոր բանս աղօթից,
Եւ շընչէ իմն անհաս մարդկան
Ի նոսա բոյր նըւիրական:

Զերդ ի սըրտէ բեռն թաւալզլոր
Կասկածք վարանք զընան բոլոր,
Մարդ հաւատայ և արտասուէ.
Ո՛հ, թէ քանի՜ հեշտութիւն է:

* Թարգմանութիւն Լերմոնթովէ: Նախ տպուած էր
1886ի Բազմավայրի մէջ:

Հ Հ Թ

Մ Ա Ր Գ Ա Ր Ի *

Յորմէ հետէ մինչ Դատաւորն մըշտընջեան
Ետ զօրութիւն ինձ գիտելոյ դամենայն,
Յաչըս մարդկան ես ընթեռնում համարձակ
Ձէջըս չարեաց և զմոլութեանց վըրիպակ:

Համբարձի ձայն ուսուցանել ըզսիրոյն,
Ձարդարութեան՝ մաքրակենցաղ գիտութիւն.
Ընդ այն խոժոռ մերձաւորը իմ համօրէն
Առին քարինս՝ զի քարկոծ զիս արասցեն:

Յայնժամ արկի զգըլխով իմով ըզմոխիր
Լըքի զքաղաք, թողի ելի վըշտակիր՝
Յանապատի կալայ անձին զանյարկ տուն
Տրովք Աստուծոյ կերակրիմ արդ զերդ թռչուն:

Կամ աստ պատկառ ազդեցութեանց երկնաւոր,
Ինձ հրպատակ կան արարածքս երկրաւոր.
Ունկընդիր են իմոց խօսից աստեղց պար,
Ձըւարթագին փայլատակեալ լուսավառ:

Մինչ խառնամբոյն ի քաղաքէն շուտափոյթ
Արագ արագ մեկնիմ զընամ, ծերք անտուտ
Ճառաբանեալ 'նդ անմեղ մանկանց՝ զայս ասեն,
Յաչս ու ի շըրթունս ծիծաղ անարգ և դըժխեմ.

* Զայս ալ Լերմոնթովէ՝ թարգմանելով՝ Հ. Քուլչերեան
1886ի Բազմավայի 120 իջին մէջ տպած էր:

« Հայեցարուք, թող օրինակ լիցի ձեզ
« Այրըդ՝ խըրոխտ. անմիաբան դա ընդ մեզ՝
« Յինք համոզել ճըզնէր, յիմար սընապարծ,
« Թէ ընդ շըրթունս իւր խօսիցի ինքն Աստուած:
« Տեսէք մանկունք, հայեցարուք օ՛ն ընդ այրդ,
« Ձի՛ դէմք տըխուր, վըտիտ մարմնով և գունատ.
« Տեսէք զի արդ ադքատ է դա և տընանկ,
« Ամենեցուն եղեալ առակ նըշաւակ »: —

Հ Ձ

Ն Ո Ւ Ա Գ *

Յորժամ Յիսուս ի յետին շունչ մահաբեր
Եբաց շիրիմս, զլերինս շարժեաց ի յերբ
Յայնժամ Ադամ, կընճիուն ի դէմս, քընարթուն
Վեր առ ըզգլուխն ի տապանէն, ել կանգուն:
Խոժոռ աչեր դարձոյց ի յայս և յայն կոյս
Լի զարմացմամբ երկիւղն ի սիրտ սաստկայոյզ
Թոթովախօս հարցանէր թէ՛ ի՞նչ
Որ կախիցին արիւնաներկ ըզխաչէ:

Յորժամ ծանեաւ ի կընճըռեալ ճակատուն
Վարսիցն ի կախ, և ի յայտիցըն տըժգոյն,
Դողդոջ ձեռամբ ծեծէր ըզկուրծ՝ զըղջական.
Վերջէ առ կինն դարձեալ ասէր սաստկածայն,
Այնպէս ուժգին զի լեռուք ըզձայն կըրկնեցին,
Ես վասն քո փըրկչիս ետու գմահ խաչին:

* Թարգմանած է Յէրբարայի Անտոնիկոս՝ Ուոփրիոս
Միլնցոնիէ: Մինչև ցարդ չէր տպուած:

Հ Զ Ա

ՅԱՐԱՍՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂԱՌՈՍԻ ԶԱ.*

Ա.

Եկաց Աստուած, և ձայն անեղ որոտմանց
 Ըզդողանի եհար ըզսիրտըս խըստաց.
 Էջ ի ժողով նա երկրաւոր աստուածոց,
 Կըշտել դատել զիւրաքանչիւրն ըստ գործոց:
 Դճւք զօրաւորք. արդ ժամանակք են յետին,
 Զի էանց լոյսն Սիրոյ արծարծ լապտերին,
 Նըսեմացան խաղաղութեան ոսկի փայլք,
 Հրեշտակապետն պատրաստէ փող՝ ի հըռչակ:
 Ա՛րք անօրէնք, արդարութեան ի ձայնէն
 Հարկ է զարթնուլ, զի ժամք յետինք հասեալ են:

Բ

Աստուած կացոյց ըզձեզ դատել ըզմարդիկ,
 Պահել նոցայն զազատութիւնք, զամէն ինչք.
 Այլ դուք՝ զանձամբ առեալ զանուն դատողաց՝
 Թըշնամի չար կացէք սեռիս մահացուաց:
 Օրէնք ի ձեռս ձեր՝ են գործի սըտութեան,
 Բարձ և պաշտօն միջոցք և եթ յայն պատկան.
 Զեր նըպատակ, ըզդատ վարել ինքնակամ,
 Կամ՛ք շանթից ևըս առնել հըրաման.

* Ուստի հեղինակն է Շաթրով. դրած 1829ին: Թարգման-
 նութիւնն անտիպ մնացած էր:

Եղէք ձեզէն պէս աստուածոց ի յերկրի՝
 Եւ վեր ի վայր եղիք ըզբաղդ աշխարհի:

Գ

Զիշխանութիւն առեալ զբարին գործելոյ,
 Պաշտպանելով դատ՝ զիրաւունս զըրկելոյն,
 Եւ աներկիւղ զարդարն ազատ խօսելոյ՝
 Զընայելով երեսս բընաւ դատելոյն:
 Այլ դուք դատիք ըզդատաստան այլ ընդ այլ.
 Խիղճ ձեր թըմբերալ ի շողմից կայ ի քուն,
 Շուրջ ի հրճուանս և ի խընջոյս պար առեալ
 Լըսէք իսկ ոչ ըզհեծեծանըս այրւոյն:
 Արդարութեան բարձրաբողոք քարոզչին
 Եւ աղքատին առ պատուհանսդ ժըտողին:

Դ

Աստուած էք դուք, — այլ եղկելեաց ձայն ողոր
 Թագաւորին թագաւորաց տայ բողոք.
 Յագահութեան եղծեալ օրէնք՝ և արդար դատ
 Ի վրէժ քինուն ըզձեզ առնեն դատապարտ...
 Դատաւճիւրք էք, — այլ սըտութիւն՝ անխընայ
 Որպէս սուսեր զոհագործաց երկսայրեսոյ
 Ուտէ մաշէ զարդարութիւն. գոր զիշեր...
 Դուք պահապանք, — այլ ճոխութիւն բըռնազօր
 Ընդ ոտն հարեալ զիրաւունս տանց, ի յաւեր
 Դատի, ճընչեալ հըզօր ձեռամբ զազգ անզօր:

Ե

Այդ մինչև ցերբ, դուք աներկիւղ ի Տեառնէ
 Հալածիցէք զարդարութիւն ինքնակամ

Ընդ ունչս տարեալ զբողոք ազգին, որ զոչէ,
Դատ վարիցէք ըզնրմանեացդ անձնիշխան.
Զմիտս օրինաց խանգարելով ըստ քրմաց
Զաղքատին պարկ յափըշտակէք կեղակարծ,
Զըրպարտելով ըզտընանկին դատ արդար,
Դատապարտէք զանյանցն զանմեղն անպատճառ
Եւ զաւագակն՝ ձերով խրդծիւ կեղծ պատիր,
Զ՝ իցէ հարուստ, առնէք ի դատն անբասիր:

Զ

Այս մինչև ցերբ, բռնաբարող ի ձեռաց
Ըզմարդ զըրկեալ ոչ պաշտպանէք, 'ւ անօգնական
Թողուք զայրիս՝ մատնեալք ի վիշտս բազմազան,
Եւ այր արդար կա՛յ անարգեալ և անկած...
Տակաւին և՛ս պատրեալք ի ցնոր մոլեկան
Յանձանց ի շահ դէտ ակն եղեալ միանգամ,
Եւ արտասուաց այլոց եղեալ անըզգամ
Ի գերութեան պահէք զմարդիկ ձեր նըման.
Կամակորեալ զոհել, պաշտել մըտախոհ,
Դիցըն ախտից, — իբր Աստուծոյ կենդանւոյ:

Ե

Արդ լուարուք զձայն իրաւանց, Դատաւորք,
Դուք՝ որ սիրէք զբարօրութիւն, լիք մտախոհ,
Ածէք զմըտաւ զժամ մահուն ահաւոր,
Մի՛ մեծամտել զիշխանութեամբք անցաւոր.
Արհամարհել մի՛ զձեր եղբայր, մերձաւոր,
Եւ յանօրէնքս պատառել զվաղուեան
Սըրբազնագիր արդարութեանց կտակարան:
Ուղղեցէք չարք՝ ըզսիրտըս ձեր նենգաւոր,

Մինչդեռ յամէ երկնաւորին բարկութիւն,
Մինչև հասեալ օրըն իցէ համարոյն:

Ը

Դատեցարուք, որպէս դատի ինքն Աստուած,
Ածեալ պատիժ չարագործացն ըզգըլխով՝
Իցէ՛ նա ճոխ կամ թէ՛ մի ոք յաղքատաց,
Մի՛ փոյթ իցէ ձեզ՝ սա ո՛ է և նա ո՛վ:
Դուք տուք ըզձեռն՝ որպէս առ սերտ բարեկամ
Նոյնպէս գերւոյն, քահանային և յիշխանն:
Սիրեցէք զայլս զի սիրեսլիք փոխադարձ,
Զի մի չարեացդ չար հատուցէ ձեզ՝ Աստուած,
Եւ զդատաստան զոր դատեցէք ըզմարդիկ,
Զի մի՛ դուք ևս նովին դատով դատեսլիք:

Թ

Ոչ իմանան... այլ հոգեբոգողն ահա
Յանդիմանիչ ի խրատ անդէն որոտայ.
Իսկ նոցա սիրտ քան զապառաժ կարծրագոյն
Ըզգան իսկ ոչ՝ զլըւեալս առնեն չըլսելոյն.
Եւ կամակոր եղեալ ախտիցըն գերի
Ամէնն ըզփառս խընդրեն վաղանց աշխարհի,
Զհարըստութիւն, զբանս զովեստից և ըզխուռնկ.
Այլ աղքատաց ձայն անարգեալ մնայ եղուկ:
Աստուած, օրէնք, լըքեալ թողեալ են ի բաց
Դեղ դարմանոյ չիք ուղղութեան չարութեանց:

Ժ

Թող զի բացցին վիհք անդընդոց խորախորք,
Բացէք ըզտունս ապարանից զօրաւորք.

Եւ դուք ամէն որ զչար գործել իշխեցիք
 Լըցեալ ըզվիհսդ սատակամահ մաշեցիք:
 Ածեալ զմըտաւ՝ զիշխանութիւն տնտեսաց՝
 Մէն մի սոքա, ասէի ես, են աստուած,
 Եւ անմահից ի կանառորդ են գրեալ. —
 Այլ դուք... պտակեալ զըլխով ի պտակ ոսկէ փայլ,
 Որպէք ըզմին ի յըստըրկացն յետնոց,
 Որդիք մահու, որդիք, զոհք էք դըժոխոց:

ԺԱ.

Ե՛լ, ել Աստուած Տէր զօրութեանց ի դատել
 Ըզդատաւորքս անիրաւ. արդ ժամ է
 Զարդարութեան վըրէժ խընդրել յայնցանէ,
 Եւ զջոկ նոցա չարեացապարտ ցիրցանել:
 Եհաս վախճան համբերութեանն երկնից,
 Շատ է օիրել վատախտարակն ախտից:
 Ագահութիւն՝ զագատութիւն եղծ երարծ,
 Հարըստութիւն՝ զարդար պատին վըտանգեաց
 Շողմք ունին զիշխանութեանց ճանապարհ.
 Խիղճ կուրացեալ՝ ըզգարդըս իւր ընդ ոտն հար:

ԺԲ

Աստուած փառաց, ի ձայն ահեղ որոտմանց
 Շուրջանակի բոցաճաճանչ հըրաւառ.
 Ի թևս թեթևս ամպրոպածին մըրըրկաց
 Յերկնից՝ ի կայս մանկանացուաց էջ ի վայր.
 Դատապարտեալ ըզչարութիւն 'ստ արժանւոյն,
 Վերականգնեալ զկըտակարանս սուրբ սիրոյն,
 Արա զմարդիկ ընդ իրեարս սերտ բարեկամ,
 Ըզհաւատոց խըտիրըն բարձ միանգամ,
 Արքայութեանց ամենեցուն մի գահ տուր,
 Թագաւորեա դու ընդ աշխարհ ընդհանուր:

ԶԶԲ

« Ա. Հ. Ա. Ա. Յ. Ր. Գ. * »

Թող զհայր քոյին և ըզմայր, մի լիցի քեզ տուն
 (դադար.
 Լեր առանձին... Թող չիջցին ի հոգւոջ քում բնաւ
 (յամայր

Կիրք մարդկային... սուրբ լեր դու...

Առ քեզ երբէք հասցեն մի

Հըրճուանք գեղոյն աշխարհի,

Սիրոյ, փառաց, հարըստութեան և զօրու

Սիրտ քոյ իցէ սուրբ ի ծոցիդ. զիդս նորուն

Կարգեալ ի սպաս թըշուառ եղբարցըդ պարուն:

Ուր լըսես ձայն հեծութեան, փութա՛ և երթ ան-
 (խափան,

Գերւոյն լիցիս գերեկից, վըշտատեսին լեր դարման.

Թող ցաւեսցէ քեզ ուժգին... Զինչըս քոյին բաժա-
 (նեա՛,

Աղքատ լիցիս և տընանկ:

Եւ մեծացար դու ահա.

Դէմք քոյին պարզ և համբոյր՝ լիցին չարին ահաւոր.

Եւ քոյ խըրատք վերիվայր դիցեն զաշխարհ ընդ-
 (հանուր:

Երկրի ծագաց ի միւս ծագ հընչեսցի ձայնըդ զօրեղ:

Եւ ահաւոր քան ըզանթից ճայթեսցին բանք ահեղ

Մարգարէից ի գըլուխ չարագործաց և պըղծոց:

Ամենայն ա՛յր անօրէն՝ կոր ի գըլուխ սըրտիւ խոց

* Նախ 1879ի Բագմավիպի մէջ տպուած էր, էջ 55: Հե-
 շինակն է Ա. Պորովիքովսքի:

Հարկանիցի զդողանի Տեսանողիդ առաջի...

Այլ զիտեա՞ քաջ, Մարգարէ անարգ յիւրում գա-
(ւառի.

վասն արութեանց սըրբագործ, աշխարհ ըզքեզ
(զըրպարտէ,

Եւ դաւադիր աշակերտ մատնել ըզքեզ պատրաստ է:
Փարիսեցին կեղծաւոր պըսակ ի փշոց անկանի.

Եւ քարչեսցեն զքեզ ի դատ պրետորին յատենի:

Անդ խաղաօցեն շուրջ ըզքեզ, իբր զհայհոյչիւ օ-
(րինաց,

Եւ խառնաղանձն գոչեսցէ, ի վրէժ քինու մոլեխանձ,
« Ի խա՛չ, ի խա՛չ »: Պատաւորն՝ առ երկիւղէ՝ ւ առ

(ի շահ,
Չարչարալից դատապարտ՝ ըզքեզ տացէ առ ի մահ:
Նախատակոծ մեռցիս դու, ի ձեռն դահճաց մահա-

(խոց,
Զերդ թըշնամի մարդկութեան, կամ որպէս այր
(չարագործ:

Անցցեն տարիք... Այլ զօրեղ սերմըն յաւանդ
Տըւեալդ յերկիր արգաւանդ՝

Բուսցի ի վեր ի ժամուն,

Եւ աճեցեալ, բերցէ հարիւր ընդ միոյն...

Յայնժամ և դու յառնիցես. աշխարհ ըզքեզ յիշեսցէ,
Եւ ըզբաղդ քոյ չարակիր արտասուալիս ողբացէ.

Ի միտ առցէ, թէ քանի ճենճերեցար մեծ սիրով,
Եւ որպիսի՞ ողջակէզ մատերար նոցա, արեամբ քով:

Պատապարտիդ կանգնեսցին խորանք սեղանք փա-
(ռաւորք,

Եւ պըսակիդ փըշեղէն՝ երկիր պագցեն թագաւորք:

Տօնք տարեկանք տօնեսցին,

Համբոյրք սիրոյ խառնեսցին

Եղբայրական՝ ի սըրտէ,

Ընկեր ցընկեր ձայն տացէ.

« Հրաշք ի վեր քան ըզհրաշս են համբուն,
վարդապետ մեր՝ էառ ինքնին Յարութիւն:

Ժ Զ Գ

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Մ Ա Հ Ո Ի *

Յորժամ շըրջիմ ի փողոցի բազմաժխոր,
Կամ ի տաճար ինչ ելանեմ մարդաշատ,
Ի հանգանակ պատանեկաց խելացնոր,
Խորհուրդք մըտացս յուշ ինձ ածին անընդհատ. —

Յանձն իմ ասեմ. — Անցեալ զընան ամբ ըստ ամ,
Եւ որք աստէն արդ երեւիմքս ի միշի
Մըտցուք ամէն յանել յանլոյս գերեզման,
Աշուշտ ոմանց առ դուրս է ժամն և մօտի:

Մինչ նըշմարեմ ի դաշտ զկաղնին միայնակ,
Խորհիմ ընդ միտս. — Սա շահապետ անտառաց
Կայցէ կային յետ իմ դարուս անաւագ,
Որպէս եկաց ի դարս իմոցըս նախնեաց:

Մինչդեռ զըզուեմ ես ըզմանուկ աղածրի
Ասեմ ընդ միտս. — Այս բընութեան է օրէն,
Քեզ, ո՞վ մանուկ, աստանօր տաց ես տեղի,
Ես խամրեցայց դու փըթթեսցիս նըկարէն:

* Փուշքինէ թարգմանուած այս բանաստեղծութիւնն ալ
անտիպ մնացած էր:

Աւուրք աւուրց և ժամք ժամուց յաջորդեն
Ես ի խորհուրդս իմ տառանեալ տարուբեր
Ձըսպառնալեաց խընդրել խընդրեմ՝ զօրհասին
Ի վազս նոցին զորոշեալ ժամ բօթաբեր:

Այլ ո՛ւր արդեօք ինձ, ժանտ նըսին, տացես մահ՝
Կարտի յահել, յօտարութեան, թէ ի ծոփ.
Հովանաւոր արդեօք հովիտ մերձակայ
Ձաճիւն իմ ցուրտ ամփոփեսցէ ընդ հողով:

Թէպէտ չէ փոյթ անըզգայեալըն մարմնոյն
Ըզտեղւոյն ուր և փըտտեալ լուծանի.
Այլ ես տխորժ նընջէի քուն մահաքուն
Ի վայրն ծանօթ և ի սահման հայրենի:

Եւ առ չիրմաւս, մատաղերամ մանկութիւն
Թող զի խայտայր ման ի մանի պարաւոր,
Եւ անըզգայ ընդ իմ նըսին՝ բընութիւն
Թող զի պըճնէր գեղազըւարճ մըլտանոր:

Հ Զ Դ

Բ Ո Շ Ա Յ Ք *

Բռչալք ի ջոկ խառնաժողով
Պեսարապիայ զընան թափառ.
Այսօր նոքա կան առ գետով
Ի վաչա ծակոտ՝ գիշերավար:
Ազատք զըւարթք տիւ և գիշեր,
Եւ քուն խաղաղ ներքոյ երկնից:

Ընդ մէջ անուց սայլիցն ի վեր,
Կիսածածուկ ի կապերտից,
Հուր արծարծի, անդ ընտանիք
Կազմեն ընթրիս, ի դաշտ արծակ
Արածին ձիք. առ վաչեռն
Ընտասուն արջն կայ ի պառակ:

Աստ ամենայն հապճեպ գործի.
Սակաւապէտ հոգք ընտանեաց.
Յառաւօտին կազմք ի յուղի,
Երգ կանանոյն և ճիչ մանկանց,
Դոփիւն սայլիցըն ուղղորդաց:

Ահա ի ջոկըն վաչակիւն
Տիրէ լոռութիւն գիշերական,

* 1886ի Բազմավիպի 110 իջին մէջ տպուած կը գտնուի:
Փուշքին Ռուս Բանաստեղծէ Թարգմանած է Հ. Քուշ-
ներեան:

Լըսի միայն յամայութեան
Խըրխինջ ձիոց և հաչիւն շան:

Ամենուրեք անցանէ լոյս,
Լուսնեակ ևեթ աղօտալոյս
Նըստեալ յերկնիցն ի կամար
Ըզբոշայից դիտէ զդադար:

Ճ Զ Ե

Շ Ի Ն Ա Կ Ա Ն Ն Դ Ա Ն Ո Ի Բ Ի *

Չէ մարթ երբէք դատել ըստ աչս զմարդիկ.
Բարւոք խըրատ. այլ ասացեալ վաղ ուրեմն:
Ըզմըկանէն՝ զըբեալն երբեմն իմ յայս գիրք՝
Ըզխըրատուս ըստուգութիւն հաւատեն:
Զիմաստ և միւրք այժմեան իմոյ առակի
Նալթճեաց Սոկրատ և Եսովպոս,
Եւ շինականն որ առ գետով Դանուբի:

Զառնէս Մարկոս-Աւրելիոս
Տայ մեզ պատկեր ճըշտատիպ.
— Իմաստասէրքս չեն ոչ ումէք անծանօթ. —
Մէք ըզվերջնոյս ուրուատիպ
Տացուք բանիւս կարճառօտ:

* Հ. Բ. Քուշներեան Լա Ֆոնթէնի սոյն Le Paysan
du Danube 1882ին թարգմանելով Բազմապիպի մէջ տպած
էր. տես էջ 324:

1. Անփորձ մուկին և աքլորին առակը:

կըզակ նորին ընդ թաւամազ խիտ մորուօք.

Մարմին բնաւ բըրդազգեաց,
Գունակ արջոյ, զոր մայրն երբէք ոչ լիզեաց:

Աչք թաքթաքուր, թաւ յօնիւք.
Հայեաց խոժոռ, քիթ կորացեալ, չըրթունք լայն,
Եւ ըզմիջով ածեալ գօտի լոկ չուան:
Ի քաղաքաց որ առ գետով Դանուբի
Նուիրակ էր այրս անհեթեթ անճոռնի:
— Քանզի յայնժամ չէր տեղ, կամ վայր բացական
Յոր ոչ մըխէր ձեռնն Հոովմայ բըռնական:

— Եկն նուիրակս, խօսել կալաւ նա այսպէս.
« Հոովմայեցիք, և ծերակոյտդ կազմ՝ ի լուր...
« Ըզգիս կարգամ ինձ յօգնութիւն այժմէն ես,
« Զի տացեն ինձ խօսել զարդարն, ոչ ի զուր:
« Առանց նոցա միւրք մարդոց կան հակամէտ
« Ի չարքն կոյս, և սիբեն թիւր և ըզխէթ:
« Ապախտ ըզգիս արարեալ և զօրինօքն անցանեմք.
« Վըկայ բանիւս մէք ահա՝
« Ընկճեալքս անդրէն նդ ազահ բըռամբըն Հոովմայ,
« Որոց յաղթող ոչ բնաւ ասպարք և ոչ գէնք
« Ըզմեզ ընկճեն. այլ մեր մեղաց արժանհաս
« Ետուն գնոսա Երկնաւորք մեզ պատուհաս:
« Արդ երկերուք, ո՞ արք Հոովմայ, մի գուցէ
« Ըզմեր արտօսք Երկինք առ ձեզ դարձուցէ.
« Եւ փոխադարձ արդարադատ ուշտ չափմամբ
« Տացէ ըզձեզ ըստուկս՝ նըկունս մեր ձեռամբ:
« Ո՞յր վասըն մէք ընդ ձեր լըծով նըլանճիմք,
« Միթէ իցէք քան ըզհարիւր ազգք ազինք
« Միայն՝ ընտրեալք լաւագոյն.
« Ո՞րով աղէ՛, դուք օրինօք տիրեցէք
« Տիեզերաց համաբուն,

« Է՞ր վեր ի վայր առնել զմեր տուն: Ախօսաբեկ
« Առնէաք մեր ըզդաշտորայս մեր զամեն,
« Զեռք մեր էին վարժք, կիրթք ի մաճ, նոյնք ի
(զէն.
« Գերմանացւոց զինչ դուք ետուք ի յուսում,
« Արդէն նոքա ճարտար էին և կորովիք ի մրցում.
« Եթէ նոցա էր ցանկութիւն
« Եւ բըռնութիւն ձեր հանգոյն,
« Գուցէ նոքա հըզօրագոյնք քան ըզձեզ
« Գործ գործէին, խըղճի մըտօք մարդկապէս:
« Պրետորք ձեր անօրէնք, որ զինչ ընդ մեզ ան-
(ցուցին,
« Անցանէ զանցանէ ըստ միտս անգամ մարդկային:
« Անարգեցան դիք և սեղանք սըրբազան,
« Ի չար գործոց յափըշտակիչ վատ մարդկան:
« Ի միտ առէք, Հոովմայեցիք. Անմահից դաս
« Ունին առ մեզ կառուցեալ պիշ ըզհայեցուածս.
« Եւ տեսանեն, ձերով այո՞ շընորհիւ
« Շարս եղերանց բազմութիւ.
« Ծայրայեղեալ ազահութիւնըն վայրազ
« Առ մեզ կացոյց զպաշտօն դից ծաղըր ծանակ:
« Վերակացուացն որք ի Հոովմայ առ մեզ գան,
« Զէ ինչ մի բան բաւական,
« Ընդ վայր ճըզնին երկիր, մըշակ քըրտնաջան
« Առ ի լընուլ գնոցին տենչ:
« Օ՞ն անդր, բարձէք զարօդ ի մէնջ.
« Զեռք մեր լըքեալք թողացան,
« Երկիրս մընայ անխընամ:
« Թողեալ գքաղաքս, ըզտունս, ընկերս սիրալիս
« Դիմեմք յախուռն ի լերինս:
« Զի մի այլ ևս գործեալ գերկիրս յոքնամարդ,
« Խըրոխտն Հոովմայ տացուք զորդիս մեր նկուռ:

« Զորս յարհամարհ ունի անտես 'ւ ի նախատ:
« Ուր թէ ծընունդք մեր կենդանիք որք այժմ կան
« Մահ ըզնոսա տանէր յաւար տարածամ...
« Պրետորք ձեր ըզմեզ եղուկս և թըշուառս
« Վարեն գործել զաններելի ըզյանցանս:
« Ի բաց տարէք զարօդ անօրէն,
« Որք առ մեզ զախտս և զվատութիւն ճարակեն:
« Գերմանացիքս լիցին նոցա հանգունակ
« Յափըշտակողք և ագահք:
« Եւ զայս ահա, ի քաղաքիս ես տեսի.
« Եթէ չեն քեզ նըւէրք և տուրք ի կաշառ
« Եւ կամ ընծայ ազնիւ ծովու ծիրանի,
» Յարդարութիւն մի՞ յուսասցիս դու ի սպառ.
« Յերկար անտես մնայ քո դատ,
« Այլ թէ պընդես. դու ինքն լինիս դատապարտ:

« Թերևս բանք իմ անաշառ
« Զեղեն հաճոյ յայս կաճառ:
« Լըռեմ ահա: Տուք զիս մահու.
« Վասըն բանիցս բողոքարկու »:

Զայս ասելով, անդէն ի գուճըս անկաւ.
Զամենեսին զարմանք հիացումն ահ կալաւ,
Ընդ մեծ սիրտ առն, ընդ խօսս արդար
Եւ ընդ ճարտար բանիցըն շար:

Անդ առ հտեղ գրեցաւ գեղջուկն այն արի
Ընդ պատրեկացն համարի:
Յետս պրետորք անդրէն ի Հոովմ կոչեցան:
Երեւկուտին հրամանաւ
Ի գիր հանին զգեղջկին բան,
Օրինակի աղագաւ.

Ձի յապագայս թէ՛ որ ճառել կամիցի,
Իբր օրինակ՝ զայս բան հանդէս ունիցի:

Սակայն Հըռովմ ոչ յերկար
Գընաց ընդ այն ճանապարհ:

Ճ Զ Զ

Օ Ր Հ Ա Ս Ա Կ Ա Ն Ո Մ Ն *

Մի ոտս արդէն ի տապան, ես ի վայրէջ յայն
(պատրաստ,

Զ'ի հող անդէն 'ւ ի մոխիր լուծանիցիմ դատա-
(պարտ.

Իշխիցեմ ես, ով Աստուած, ի գութ ածել զքո
(զայրոյթ՝

Եւ դիմել ծոցըդ յանքոյթ:

Իմ չիք քեզ այլ ի նըւէր՝ ի մեղանաց քաւութիւն,
Բաց ի զոհէս ազագուն և չորացեալ մոհազոյն.

Վա՛յ քարութեան քում անհուն, շընորհք քեզ, Տէր,
(մեծապէս,

Թէ զայն առ քեզ ժողովես:

Եհէ՛ տըրոց մեծագին, զի՛ հոյակապ պատարագ,
Ո՞ր այս նըւէրքս իցեն, քանի՛ մեծ են իմ փափագ.
Եւ զիմորդ ժամն է պատկան, — մինչ ամենայն է
(եղծեալ

Յաչս աշխարհի անարգեալ:

Սակայն այնպէս, իմ Փըրկիչ, ի յայս վիճակ չա-
(րալից,

* Հեղինակն է Փաթրիքս, ուսկից թարգմանելով 1886ի
Բագմավիպի մէջ նախ տպել տուած էր:

Միայն այս է զոր կարեմ, զի այս ևեթ մընայ ինձ.
Հազար եղով է ընդ այն՝ զի 'նդ միտ ածի անագան
Ըզտըրտմալիւր զայս վախճան:

Յողորմ պայման անկեալ կամ, զօրութիւն զիս
(լրքանէ,

Թալուկ զինև, ընկծիմ ես, սիրտս ի ծոցիս բաբախէ,
Վախճան իմ զայ մերձենայ. ի մահուանէ պակու-

Խիթամ ըզշունչ առնուլ տալ (ցեալ՝

Ահաւասիկ եհաս ժամն. տանջի հոգիս ի վարանս,
Հաս ի թիկունս, իմ Փըրկիչ, և շընորհեա՛ դու ինձ
(զայս,

Ձի զհառաչանս իմ յետին և ըզտագնապ ցաւագին
Առ ոտս հեղից քոյ խաչին:

Ճ Զ Է

Մ Տ Ա Ծ Ո Ի Թ Ի Ի Ն *

Առ ի՞նչ սեաւ աչքքս իցեն,
Վասն է՞ր թուխ յօնքս նըկարէն
Ո՞ր վասն հասակ մանկական,
Հըրճուանք սըրտիս աղջկական.
Հասակս դեռ ևս նորաբոյս
Նըկուն եղեալ է անյոյս.
Նա՛ն աչքս և յօնքս թըխամոյն,
Ի հով լիցին վատագոյն:

Թառամի սիրտս վարանեալ՝
Իբրև թըռչնիկ արգելեալ.

* Տպուած էր գտնուի 1879ի Բագմավիպի 51 էջին մէջ:
Հեղինակն է Թարաս Շեվչենքոյ:

Առ ի՞նչ իմ գեղ սիրազարդ՝
Մինչդեռ կայցեմ ես անբաղդ.
Դժժընդակ է ինձ որբոյս,
Վարեւ ըզկեանս կենցաղոյս:

Մերձաւորքն ինձ, — օտարք են.
Ձեք որ՝ ընդ ում խօսիցիմ,
Ձեք որ՝ առ որ հարցանեմ,
Ընդ՝ աչք իմ արտասուեն.
Ձեք որ առ որ ասիցեմ,
Որ զինչ և սիրտըս խընդրէն.
Է՞ր նա ըզտիւ և ըզցայգ
Մընչէ ուժգին զերդ տատրակ:

Ոչ որ նըմա հարցանէ.
Ոչ որ գիտել ախորժէ,
Ոչ հարցանեն արք օտարք,
Եւ զի՞նչ հարցուածքն այն դատարկ: —
Թողէք զի լայ որբ աղջիկ,
Թող զի անցցեն ժամք տարիք:

Լաց դու սիրտ իմ, աչք լացէք
Մինչ չև իսպառ փակեալ էք.
Հարէք բողոք դառնագին
Մինչև ցըզալ փոթորկին,
Որ և տարցէ բըռնահով
Յայնկոյս կապոյտն հեռածով,
Յունկն՝ առ երկմիտ պատանեակ
Վըշտաց ցաւոցըս հաւակ:

Ժ Զ Ը

Մ Ի Տ Ք*

Մինչ ընդ աշխարհ ընդունայն,
Մաքուր, ազնիւ, ընթանամ
Ազատ ցնորից մարմնաշաղ,
Եմ ես իբր զօդ անշաղախ:

Արագագոյն քան զփայլակ
Սըրանամ ես յամէն վայր.
Յերկիր, ի ծով խորատակ,
Ի վեր երկնից ընդ կամար:

Սըգամ ընդ չարըն անհուն,
Ընդ վըրիպակըս դարուն.
Ի գործս ածեմ զլոյս մարդոյն
Համայն ի սիրտըս նոցուն:

Ինև ամեն գիտութիւն. —
Ազատութեան կարապետ. —
Ըզգեղ և զկարգ բընութիւն
Յինէն առցէ ետ ընդ ետ:

Ազատ բընաւ, անմարմին
Չէ մարթ ինձ կեալ յաշխարհի.
Բան ինձ տըւաւ աղքատին,
Դա՛ չըղթայ է երկաթի
Ի պայմանիս անաւաղ:

* Ռուս Բանաստեղծ Ա. Եւսիտիմովէ թարգմանած է:

Աստ՝ ի՛ յերկրի, իմ վիճակ
Շըղթայք — կապանք, հալածանք...
Ծընունդ ազատ, — եմ գերի
Այն ինչ եղեալ ի մարմնի:

Թափեալ են թևքս զօրաւոր
Աստ դըժընդակ ի յաքսոր.
Եղծեալ եմ ես և տըկար
Իմով բանիւս յոյժ անկար:

Ի մէջ անսիրտ, ախտալից
Մարդկան ժըպիրհ, անարդար,
Էանց իմ լոյս ճաճանչից,
Ի բաց զընաց և հանճար:

Ոչ ազդեմ ես ի մարդիկ
Զազդըս առ սուրբն, գեղեցիկ.
Պէս աշխարհի հարկանեմ
Ըսպաս հորթոյն ոսկեղէն:

Նըսեմացաւ յիմ ճակատ
Ներշնչման սուրբ ճառագայթ,
Ի խաւարին մութ անլոյս,
Իմացականս էանց լոյս:

Տուք ինձ ըզդաշտ ընդարձակ
Եւ թևք ի թռիչս համարձակ,
Օն զիմ շըղթայս խըզեցէք,
Ի բաց ըզխոշըս բարձէք:

Սիրեմ ի լոյս վարել կեանք.

Տիրապետողք, ազինք ազգք

Մի՛ երկընչել, զերդ ի հրով,
Յազատութեանս ի շընչոյ:

Երբ՝ քամահրեալ զահ մարդոյն,
Աւից թըռիչս իբր թըռչուն,
Յայնժամ եղէց ոչ գերի՝
Այլ աշխարհիս թագունի:

Անպետ լիցին ինձ յայնժամ՝
Նենգ և դաւանք ամենայն,
Յասպարիզին սլաւաւաւոր
Երկոց, ուսմանց լուսաւոր:

Ես առ մարդկան մընացից,
Ազատելոցն ի յախտից,
Եւ ճըշմարտին ըզպաշտոն
Հարից ի լոյս ջինջ ըզգօն:

Ճ Ձ Թ

Գ Ի Շ Ե Ր Յ Ա Ր Խ Ա Ն Կ Է Լ *

Մինչդեռ լուսին ընդ մէզն ի վեր ամբարձեալ
Ի Դըվինա գետ արկանէ աղօտ փայլ,
Անդ արեւմուտք՝ յայնկոյս ծովուն ի բոսոր,
Վառին շըքեղ և հըզօր:

Աստեղք ումանք, ընդ կապուտակն երկնածիր,
Աչեն յերկնից, յաշխարհ ի քուն համասփիւռ:

* 1891ի (հազմավիպի) 11 իջին մէջ գրուած դաւանք պոս
թարգմանութիւնը ի Է. Շիշմաքի:

Յայնժամ ըզվիշտս ի մոռացօնս արկեալ պուէտ
Կըրթի զանցելոյն ըզհետ:

Խայտան ոգիք՝ թռուցեալ յաշխարհ բացակայ,
Միտք անդ անեն ըղձիւք բարւոյն ապագայ.
Զարթնուն ցընորք... հընչէ քընար սըրբազան
Յաւեւաւոր երգոց բան:

Սաւառնաթիւ փարի զափամբ զոր կորոյս,
Ուր նա երբեմն ազատութեան ետես լոյս,
Ուր՝ դըդըշող ալեօք իւրովք՝ գետ Նեւա
Զափն համբուրէ կռանիտեայ:

Անդ՝ յայնժամ կեանքս եռայր ալեաց հանգունակ.
Երկնից կամարն էր առաւել կապուտակ,
Ամենայն ինչ բարձր ինձ թըւէր սըրբագոյն,
Եւ կիւրք մարուր՝ ջերմագոյն:

Իսկ աստ՝ սառոյցք շուրջանակի. միտք մարդկան
Ի թաւալ գայ ի ցեխ նըսեմ ի տուընջեան,
Իբրու թէ չէր բընաւ ծագեալ աստ արև,
Խռովեն զոգի՝ խորհուրդք սև:

Ժ Ղ

Թ Ռ Զ Ն Ի Կ *

Հաւն Աստուծոյ բնաւ չըգիտէ,
Ոչ մըտատանջ հոգք և վաստակ.
Եւ բազմահոգ ոչ յօրինէ
Ըզբունիկ իւր ամրաքատակ:

Զերկայն գիշերն նընջէ ի ճղին.
Ծագէ արև բոսորագեղ.
Հաւն Աստուծոյ լըսէ ձայնին,
Յառնէ ճըխայ ի բիւր գեղգեղ:

Յետ գարնայնոյն զըւարթագին
Գընայ ամառըն տապակէզ.
Մէզ, մառախուղ, աւուրք գիծին
Ընդ աշնայնոյն դառնան առ մեզ:

Զանձրոյթ պատէ զազգ մարդկային.
Հաւըն՝ յաշխարհ ի հեռաստան
Յայնկոյս ծովու, ի կողմն ջերին
Գընայ՝ մինչև ցըղարծ գարնան:

* Փուշքինէ թարգմանուած է և դրուած նախ 1886 թ.
Բազմապիպուս:

Ճ Ղ Ա

ՅԱՐԱՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅՐ ՄԵՐ *

Լրւայ եցբեմն — յաղթատ խըղի —
Երբ ոմն զաղօթս հըրաշալի
Ոգէր, յայս ձև, իմ առաջի.

« Հայր մարդկութեան, Հայր երկնաւոր,
« Քոյին անունդ անժամանակ
« Սուրբ եղիցի առհասարակ.
« Դու մեզ կացցես միշտ թագաւոր,
« Կամք քո ի մեզ յար եղիցի,
« Որպէս յերկինս նոյն և յերկրի.
« Զօրքսորէն ըզմերքս հաց
« Տուր մեզ ձեռամբ առատ զըթած.
« Էւ որպէս մեք պարտապանացս
« Թողումք, թող մեզ պարտս եղկելեացս:
« Ներեա՛, ո՛վ Հայր, որդւոց քոյին,
« Մի՛ թողուր զմեզ ի փորձութիւն,
« Յորոգայթից նենգաւորին
« Փըրկեա՛ ըզմեզ... »

Հանդէպ խաչին

Զայս աղօթէր. լոյս կանթեղին
Տակաւ աղօտ նըսեմանայր,
Այլ սիրտ ծերոյն զըւարթանայր
Յաղօթից բանս կենդանարար:

* Տպուած է 1889ի Բագմավիպի մէջ, էջ 47. Հեղինակն
է Փուշքին:

Ճ Ղ Բ

ԱՌ ՍԵՐՄԱՆ ԱՆՁԱՆ Ս *

Դ՛ճ՛ սերմանող գիտութեանց
Յագարակի հայրենեաց.
Երկիրն արգեօքն է վատթար,
Թէ քոյ սերմանք իցեն չար.
Երկմիտ արգեօք ես հոգւով,
Կամ պակասէ՞ քեզ կորով:
Վարձք վաստակոց են տըկար,
Բարւոյն և սերմըն նիհար:

Օ՛ն սերմանողք բարեմոյն,
Առեալ զկողովս աղաղձուն
Ըզսերմանեաց, մատերուք
Օ՛ն անդր յառաջ. քաջ լերուք
Սերմանեցէք զսերմ բարի
Զյաւերժական, զմըտացի,
Հնոր՜ մեծ՝ երկոցդ՝ ասասցէ
Ազգըս Ռուսաց ի սըրտէ:

* Կը գտնուի 1878ի Բագմավիպի 171 էջին մէջ:
Թարգմանուած է Ներքասով ուսու բանաստեղծէ:

Ճ Ղ Գ

ՍԿԻՋԲՆ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԳՈՅ ՆԵՔՐԱՍՈՎԻ

Ոչ, չօգնէ ինչ, ոչ դեղատուներ,
Ոչ բըժըշկաց փորձ հըմուռիս.
Առ ի՞նչ կըտտանքըս այս իցեն.
Երկինք, տուր ինձ ըզմահ այժմէն:

Շուրջ բարեկամքս, դէմք անպատիր,
Հաւատարիմ շունս վըշտակիր,
Աչք կողակցիս լուրջ նազենի...
Գիտիցէք, զի՞նչ ընդ միտս յածի:

Մինչ դեռ ցաւք իմ լըռեն առ վայր՝
Յընորք գան ինձ ի մըխիթար.
Թուիմ տանիքս վայր իջանեն
Ծածկել զիս աստ, զինչ խաչովէմ:

Հեշտ ինձ լինէր թողուլ զաստէնն
Ոչ չարատանջ... Ալ տես անդէն՝
Ջերդ մըրըրիկք ժամանեն ցաւք.
Ոչ յանկողնոջ, դնիմ ի տատասկ:

Մըրցիմ ընդ ցաւս անհընարին,
Մըրցիմ, կըրճտեն տտամուկք իմ: —
« Ո՛ դու Մուսա, բարեկամ հին,
« Հաս ինձ ի կոչըս այս վերջին:

« Մինչ վըշտագնեալ ես յայլ նըւագ,
« Ժամանէիր դու օժանդակ,

« Վարդ ընդ փըշոցըս խառնելով

« Յաւելուիր դու յի՞ն կորով:

« Հըգօր զօրու քոյ ներշնչման

« Յաւոց մարմնոյս կաց դու խափան.

« Տուր ինձ զի խանդք ի թևս թեթև

« Սաւառնեսցին պար շուրջ զինն:

« Ջարհամարհաց, վրիժու, զսիրոյ

« Ի խոր սըրտիս, ըզհուր զարթո.

« Եւ առ շիրմաւս ըզտափաքար

« Որ ճընչէն զիս, դճ, ի բաց տար »:

Ճ Ղ Դ

Ո Ի Ղ Ե Ր Ջ *

Մինչդեռ աստէն ի Տաւրիա անդորրաւէտ և խա-
(զաղ

Բազմահըմուտ դիտապետիդ վայելէաք ըզկենցաղ,
Ծերն հինաւուրց՝ լեառըն կովկաս՝ ըզչարացեալ ընդ
(մեր բաղդ,

Յերկինս ի վեր բարձեալ բողոք, յատեան կոչէր և
(ի դատ. —

« Զի՞ է զի՞, ցե՞րք կայցէ անգործ, այրըն աւագ
(բազմհանճար ».

« Յանհիւրընկալըն Եւքսենեայ կալեալ զափամբ
(ըզդադար:

* Գրած է Հ. Բ. Քուշներեան, 1875 թ. մայիս 6ին ի Թեո-
դոսիա վասն Գարր. Արքեպ. Այվազեանի:

Ձերաւացին նորա բողոք, լըւաւ բարձրեալն Գե-
(րաբուն,
Ասաց. — « Բեզ տաց ըզնա հովիւ, տածել ըզհօտդ
(Հայկազուն,
« Զնա՝ զոր ի խընամըս նախահոգ, մատաղ ի տիս
(մանկական,
« Մըխիթարայ վարժեց՝ ի տան, ազգասիրին աննը-
(ման:
« Նա քեզ լիցի նոր հօտապետ, պէս Գրիգորի լու-
(սասուն,
« Յար ջամբելով զսէր երկնառաք, սէր իմաստից
(կենսատու.
« Հալածական վանեալ ըզհեռ տըգիտութեան և
(խաւար,
« Լեառնդ պերճացեալ կարկեաց վայր մի, ձայնի
(հովուիդ կաց պատկառ »:

Ճ Ղ Ե

Ն Ո Ւ Ա Գ Ի Մ Ա Հ Ն Ք Ի Ր Ի Ս Տ Ո Ս Ի *

Յորժամ Յիսուս չարչարիւր վասն մարդկութեանըս
(բոլոր
Մահն՝ դէպ ի նա մերձեցեալ, ի ցաւոց ճիգն ահաւոր,
Ահաբեկեալ երևէր, և յետ ըզձեռսն քարշէր
Ոչ իշխելով ձեռնամուխ լինել յախուռն յիւրն ի Տէր:

* Այս զարմանալի Նուագին հեղինակին անունը անծա-
նօթ է, մօտ ժամանակներս ընդօրինակուած է Գաղղիոյ Շեր-
պուրկ քաղաքին գերեզմանատան մեծ դրան վրայէն, Ս. Եր-
բօրդութիւն կոչուած՝ ժողովրդապետական եկեղեցւոյն մօտ
է. կարծուի որ Ժ. Դարուն մէջ գրուած ըլլայ:

Հ. Ք. Ք.

Այլ Յիսուս ինքն խոնարհեալ ըզգլուին ի կուրծս
(դէպ ի վայր,
Առնել զպաշտօնն՝ ահագին և խուլ մահուն հրաման
(տայր.
Ակնածելով ոչ բընաւ Արքունական իրաւանց
Զ՝ ի զլուխ տարցէ աներկիւղ ըզպատարագըն արեանց:

Հընգանդէր անողորմ, տարօրինակըն հարուած
Հար զգողանի զբընութիւն, նըսեմացոյց զլոյսն արեգ
Որպէս գ'իցէ մօտալուտ և աշխարհիս կատարած:

Հեծէր ամէնն ահաբեկ որ զինչ յերկրի և յայերք.
Մեղաւորն լոկ առնոյր զսիրտ քան զապառաժ ա-
(նըզգած,

Մինչ ապառաժք թըլէին առեալ ըզսիրտ մարմնաւ
(ծնաց:

Ճ Ղ Զ *

Կեանք տուել են քեզ խելք և միտք ու կորով
Որ չընկճիս դու աշխարհիս չար դէպքերով.
Այլ դու ինչո՞ւ շոյտ կը փընտոես դերեզման՝
Որ ազատիս բաղդին ձեռքէն անգուման:
Ոչ մի միայն, այլ դեռ խիտ շատ վիշտք, տազնապք
Սըրտի մաշանք, նաև երբեմըն հըրճուանք
Պիտի զըրկէ Աստուած առ քեզ կամակար,
Մինչդեռ վարես աշխարհիս մէջ կեանք երկար:

* 1891ի Բագմալիպի 11 իջին մէջ տպուած գտանք այս
աշխարհաբար տողերը Հ. Ք. Քուշներեանէ թարգմանուած
անծանօթ հեղինակէ և առանց յատուկ վերնագրի:

* * *

Արդ՝ զօրացիր գիտակցարար և յօժար
Քաջ համարձակ դու քո ճամբադ առաջ տար.
Քու անձնական այդ վիշտերդ պահ մի մոռցիր,
Եւ յօգնութիւն տառապելոյն երթ հասիր:

Մըտիր ի ծով կենցաղական ալէկոծ,
Համբեր վըշտաց և անմըռունչ տա՛ր ցաւոց...
Այն ատեն կեանքդդ չանցնիր զուր և դարտակ,
Այլ օգտաւէտ կը լինին ջանքդ և վաստակ:

* * *

Ապա երբ դու միտքդդ բերես կեանքդ անցեալ,
Հոգիդ կ'առնու յարագուարճ նոր լոյս, նոր փայլ.
Ի պատերազմ ամրապընդած քո կորով
Ցըվերջ կենացդ ըզքեզ պահէ անխրոով:
Անցեալն, ներկայն և ապագայն քեզ համար
Քեզ անտարբեր են, դի ունիս խիղճ արդար:
Եւ երբ յետոյ արդեամբք լի կեանքդդ կընքես՝
Ըստեղծողիդ փառք տալով աչքդդ փակես:

— ... ❄ ... —

ՅԱՐԱՍՈՒԹԻՒՆՔ

ՍԱՂՄՈՍԱՅ ԴԱԻԹԻ

Դաւիթ մարգարէին Սաղմոսաց գիրքը, երեք հաւ-
զար տարիներու միջոց, բիւրաւոր և միլիոնաւոր
օրինակներ, նախ ձեռագիր՝ և ապա տպուած, տա-
րածուած է միլիոնաւոր ժողովրդոց ձեռք. գրեթէ
ամէն ծանօթ լեզուներով թարգմանուած է. ինչ-
պէս հին՝ հրէական եկեղեցւոյ մէջ, նոյնպէս ևս
Քրիստոնեայ եկեղեցեաց մէջ, չեն կատարուիլ ոչ մի
պաշտամունք առանց Սաղմոսաց. ժամերգութեան
մէջ, Ս. Պատարագի միջոց, մկրտութեան, պսա-
լի, նոյն և մեռելաթաղի ատեն, մերթ չեն և զուարթ,
երբեմն տրտում և տխուր եղանակաւ կը լսուի Ս.
Մարգարէին ձայնը: Չգիտեմ կա՞յ արդեօք աշխար-
հիս վերայ, դպրութեան տեղեակ մէկը, որ չգիտ-
նայ Նոյն սաղմոսը, և իւր ծածուկ մեղաց համար,
ծածկագիտին առաջ չգրջայ իւր մեղքերը: Սրբազան

1. 2. Ք. Գրուշներեան Բաղմավիպի մէջ այլեւայլ անգամ հրատարակած էր իր քաղցր ունով աշխարհաւոր տաղաւա-
փած Գաւթի Սաղմոսներու այլեւայլ կտորները: Մենք իւր
աշխատասիրութեան ամբողջ ձեռագիրը ի ձեռին ունենա-
լով օգտակար համարեցանք նշնութեամբ հրատարակել զա-
նոնք, և իւր յառաջաբան զետեղել հոս՝ հանգուցեալ Սը-
նիթարեան Արաքախօս Վարդապետի 1889ի Բաղմավիպի
մէջ ի լոյս ընծայած սոյն հմտութից խորհրդածութիւնն ստղ-
մուսաց յօդուածը:

հայրապետներ, ճգնազգեաց արեղայներ, զղջացեալ մեղաւորներ, հարուստ, աղքատ, արք և կանայք կը կարդան հոգեշունչ Սաղմոսները, և կը գտնան նոցա մէջ իրենց սրտին սփոփանք. կան այնպիսիք մեր ազգին մէջ, նոյն իսկ կանայք, որ իբր պարտք օրուան մէջ մի գորդայ Սաղմոս կու քաղեն: Երեք հազար տարի անցնելէն վերջ, միլիոնաւոր զարգացեալ ժողովրդոց մէջէն չէ ելած կամ հրատարակուած մի այլ աղօթամատոյց գիրք, որ կարենայ Մարգարէին Սաղմոսաց տեղը բռնել: Ի՞նչ կը զրուցեմ այլ աղօթամատոյց, ամէն աղօթագրքի մէջ դարձեալ Դաւթի Սաղմոսքը կը գտնեմք զանազան ձևերով զրուած: Ի՞նչ է արդեօք դորա պատճառը:

Գերմանացի Հաննէքերզ վարդապետը կը զրուցէ. « Այնպիսի երգեր՝ որոնք Աստուծոյ գոյութիւնը մարդու սրտին կ'ազդեն, միայն եբրայական Սաղմոսք մեզ կ'աւանդեն »: Ամենայն մարդ, շատ անգամ առանց իւր զիտակցութեան՝ կը դիմէ, և պէտք է դիմէ, առ իւր սկիզբն և վերջն, առ ստեղծողն, որ է Աստուած: Եւ ահա՛ առ այն կ'առաջնորդեն մեզ Ս. Մարգարէին Սաղմոսները: Առ Աստուած դիմելու համար մարդու միջոց, միտք, իմաստ ու բացատրութիւնք հարկաւոր են, և այդ ամէնը կը գտնանք Սաղմոսաց մէջ: Այդ մտքերը պէտք է լինին մեր կարողութեան իմանալի և պարզ: Ամենապարզ և համարձակ լեզուով կը խօսի Մարգարէն իւր ստեղծողին հետ՝ Սաղմոսաց մէջ. և Ս. Եկեղեցին մեզ կը սորվեցնէ որ այդ 150 Սաղմոսք, ամէնքն ևս աստուածային ազդեցութեամբ զրուած են:

Սակայն այս կարևոր է գիտնալ, թէպէտ և Դաւիթ մարգարէն պարզ լեզուով զրած է իւր Սաղմոսները. այլ որովհետեւ կանոնաւոր կերպով երգե-

լու և նուագելու համար գրած է՝ այդ հոգեշունչ բանաստեղծութիւնքը, այն պատճառաւ չափեալ տոգղերու տրոհած է: « Զորք հազարք օրհնիչք Տեառն, նուագարանօքն՝ որովք արարին օրհնել զՏէր »: (Ա. Մատթ. ԻԳ. 5): Կարելի չէ՝ որ չափեալ տոգղերը կամ ոտանաւոր զրուածք նոյն կարգը ունենան բառերու շարադրութեան մէջ, ինչ կարգաւ որ կը վարենք պարզ արձակ գրութեան միջոց. Սաղմոսաց մէջ այդ բանը յայտնի կ'երևայ, բառերու ետեւաւորութիւն, բացատրութեանց անսովոր ձևեր, որք յայտնի նշան են ոտանաւոր գրութեան: Առ հասարակ թարգմանիչք բառ առ բառ թարգմանել են Սաղմոսները, ինչպէս որ հարկը կը պահանջէ, իբրեւ Սրբազան Գիրք: Այդ է ահա պատճառը որ Սաղմոսք իրենց բնատիպ պարզութիւնը յեբրայականին կորսնցուցել են թարգմանութեանց մէջ, մինչև անգամ տեղ տեղ մուծ և անիմանալի եղած են:

Առաջին թարգմանութիւն Սաղմոսաց ի յոյն լեզու, եղած է Քրիստոսի թուականէն 250 տարի առաջ, Դաւիթ Մարգարէէն 800 տարի վերջը. առաջին թարգմանութեանէն 800 տարի վերջը եղած է մեր հայ թարգմանութիւնը ի ձեռն Ս. Սահակայ հայոց հայրապետի, ըստ վկայութեան Կորեան. « Երանելոյն Սահակայ՝ զեկեղեցական գրոց գոլմարութիւնն կանխաւ... ի հայերէն դարձուցեալ »: Եկեղեցական գրոց մէջ, ինչպէս կանխեր ենք զրուցել, առաջին տեղին ունին Սաղմոսք:

Ոմանք կարող են առարկել, եթէ Սաղմոսք Ս. Սահակայ թարգմանութիւնք են, ապա ինչո՞ւ չունին ո՞չ Ծննդոց գրոց և ո՞չ Աւետարանաց պարզութիւնը և սահուն ո՞ճը: Այդոր պատճառը թէպէտեւ կանխաւ զրուցածներուս մէջ կ'ամփոփի, այլ աստ

կարող եմ երկրորդել այսպէս. — Ինչպէս ամենայն ազգք բառ առ բառ թարգմանել են սաղմոս, այսպէս և մեր երանելի հայրապետը բառական և ոչ ազատ թարգմանութիւն արել է. և որովհետեւ Սաղմոսը ոտանաւոր գրուածք են յերրայականին, այն պատճառաւ կարելի որ չէ մեր բառական թարգմանութիւնը, արձակ գրութեան սահուն ոճը ունենայ: Միայն եթէ այսպիսի մի ենթադրութիւն անելու լինիմք, կարծեմ ճշմարտութեան շատ կը մօտենայմք: Ս. Սահակայ առաջին ձեռք թարգմանութիւնը Սաղմոսաց, իսկոյն մուտ գտել է եկեղեցական պաշտամանց մէջ, որով և ընդելացել են ազգիս. յետագայ թարգմանիչք, արդէն գործածուած Սաղմոսաց ձեռք մերձեցնելու զգուշացել են: Սոյն այս դէպքիս յար և նմանը պատահել է Լատինաց մէջ. Ս. Հերոնիմոսի հանրածանօթ Վուլգատայ կոչուած թարգմանութենէ առաջ, ունեցել են Լատինք Սաղմոսաց թարգմանութիւնք, փոփոխ ընթերցուածներով: Սրբոյն թարգմանութենէ շատ ժամանակ ևս յետոյ հին թարգմանութեամբ վարել են, շատ եկեղեցիք արդէն ընդելացած լինելով հնոյն:

Առ հասարակ ամենայն երրայագէտք կը վկայեն որ բովանդակ Սաղմոսը ոտանաւոր գրուած են, սակայն տակաւին եղած չէ ոք, որ պարզէ կամ ուսուցանէ այդ երրայեցի բանաստեղծութեան տաղաչափական կանոնները:

Ամենապարզ պէտք է լինին Սաղմոսը յերրայական բնագրին. խօսքերուս հաւաստիք են նոյն իսկ մեր հայերէնի մէջ՝ Սաղմոսաց շատ տեղ բացայայտ և գեղեցիկ ոճը. օրինակ իմն, կարելի չէ հայերէն աւելի պարզ գրուցել, յետագայ Սաղմոսաց տուները. « Տէ՛ր լուր աղօթից իմոց, աղաղակ իմ առ

« քեզ եկեցէ. մի՛ դարձուցաներ գերեսս քո յինէն: « Կցեցաւ ոսկր իմ ի մարմին իմ. նմանեցայ ես « հաւալըսան յանապատի: Զմութիւր որպէս հաց կե- « բայ, և զըմպելին փմ արտասուօք խառնեցի: Ա- « լուրք իմ որպէս հովանի անցին. և ես որպէս « խոտ ցամաքեցայ » (Սաղ. ճԱ):

Խնդիր է առ գիտնականս, թէ արդեօք բոլոր 150 Սաղմոսք՝ Դաւիթ Մարգարէին գրածն են, թէ այլոց. Այդ տարակուսանաց պատճառը նոյն ինքն Սաղմոս սագիրք մեզ կ'առաջարկեն. վասն զի կան Սաղմոսք որ՝ սովորական « Սաղմոս ի Դաւիթ » խորագրի տեղ, այլ խորագիրներ կը կրեն. ինչպէս « Սաղմոս օրհնութեան որդւոցն Կորիսայ, յԱսափ, յԵման, յԻդիթովմայ » և այլն: Այս վերնագիրք կարծելու տան, որ ի Սաղմոսաց ոմանք Դաւթի գրածները չեն, այլ ըստ խորագրաց՝ որդւոց Կորիսայ, Ասափայ, Եմանի և Իդիթովմայ, և այլն: Այս կարծիքը մերժելի չէ, սակայն հեղինակաց տարբերութեան պատճառաւ Սաղմոսաց մէջ ընտրութիւն կարելի չէ անել. ամէնքը հաւասար աստուածային հոգւով գրուած են. և Դաւթի հետեող հեղինակք, նախատպին վարկը և յարգը ունին: ԱՌԱՋՆԱԿԱՆՈՒՄ ՍԱՂՄՈՍՔ՝ որք այժմ աշխարհաբար տաղաչափեալ ի լոյս կ'ընծային, բոլորն ևս Մարգարէին գրածները են:

Առաջիկայ հրատարակութեան գլխաւոր միտքը եղած է, երգելու կանոնաւոր եղանակաց աւելի յարմար անել Սաղմոսները. և ամենայն կերպով աշխատուած է, մուծ տեղուանքը պարզել, աչքի առաջ ունելով զանազան նոր և հին թարգմանութիւնք Սաղմոսաց, ոմանք երրայական բնագրէն, և այլք եօթանասնից թարգմանութեան վրայէն, բայց ա-

ւելի հետեւելով մեր հին նախնեաց թարգմանութեան:
Որովհետեւ ոչ իբր սրբազան Գիրք կը տպուի առաջ
Ջիկայոս, այլ իբրեւ յարասութիւնք, այսինքն այլ
ձևերով մի և նոյն սաղմոսաց միտքը բացատրուած,
յայդմ մասին մեծապէս կը տարբերի նախատպէն:
Սակայն գրեթէ տուն առ տուն եղած է առաջիկայ
տաղաչափեալ յարասութիւնս, խիստ քիչ տեղ մի
տունը երկուսի բաժնուած է, աւելի շատ անգամ
երկու տունք ի մի ամփոփուած: Բաղդատողք իսկ
կոյն կը գտնան այս զանազանութիւնքը, որք առ
հասարակ քիչ տեղ պատահած են: Հայ դպրութեան
ճաշակ ունեցող անձինք, կարգաւորվ ձեռագիրը, և
համեմատելով բուն Սաղմոսաց հետ, շատ պարզ և
իմանալի գտան այս տաղաչափեալ գրուածս: Ամէն
լուսաւորեալ անձաց մէջ տաղաչափուած են Սաղ-
մոսք, որպէս և առ մեզ (զատ յայլոց) Յարութիւն
Աղանուրեան խառնակեանց ըրած է. որոց շատը,
եւրոպական երգանիչներով տպուած, բարեպաշտիկ
քրիստոնեայ ընտանեաց գեղեցիկ երգարան կ'ըն-
ծային: Քանի՜ փափաքելի էր գրողիս տեսնալ և լսել,
ինչպէս ապաշխարութեան՝ նոյն և ցնծութեան Սաղ-
մոսք, կանոնաւոր երգելով մեր հայ մանկանց բե-
րան. այն ժամանակ առատապէս վարձատրուած
պիտի համարիմ այս իմ մանրահոգ աշխատութիւնս:

ՅԱՐԱՍՈՒԹԻՒՆՔ

ՍԱՂՄՈՍԱՅ՝ ԴԱԻԹԻ

Ա*

Երնէ՛կ մարդուն՝ որ չերթար
Ամպարըշտաց խորհրդին,
Մեղաւորաց ճանապարհն
Նա՛ կանգ չառնուր կամովին:

Ժանտ՝ խառնակեաց մարդկանց քով
Նա չի երթար կամակար.
Մեղաւորաց խորշելով
Կը փոխէ իւր ճանապարհ:

Աստուածային օրէնքներ
Նա կ'ընդունի մըտադիր.
Կը մըտածէ զօր գիշեր՝
Նոցա վերայ անձանձիր:

Նա նըման է այն ծառին
Որ տընկած է ջրըռշտոն

1. Եբրայեցերէնն ունի « Գիրք զովութեանց »:

* Նախ տպուած էր 1889թ Բագուսկիյի մէջ, էջ 336:

Ճամբու վերայ. ատենին
Տալով պըտուղ յոյժ առատ:

Նորա տերեք դալար միշտ՝
Զըմեռ ատեն չեն թափիր,
Ինչ բանի որ դընէ միտ
Կը յաջողի ժիրաժիր:

Ամբարըշտաց ոչ այսպէս,
Յաջողութիւն չէք իսկի,
Նոցա գործեր փոշոյ պէս
Հովը ցիր ցան կը տանի:

Ամբարիշտ մարդն յատենի
Կը լինի միշտ դատապարտ.
Եւ յարդարոց ժողովի
Խըստիւ դատուի մեղապարտ:

Տիրոջ առջև բաց յայտնի
Է արդարոց ճանապարհ.
Ամբարըշտացն կը տանի
Դէպ ի կորուստ ու խաւար:

Բ*

Ինչո՞ւ ազգեր չըփոթած
Տակնովերայ կը լինին,
Ժողովուրդներ այլայլած
Փուռ խորհուրդներ կը խորհին:

* Այս աւ կար 1889ի Բազմավիպի մէջ, էջ 337:

Արքայք ելան ի յատեն
Աստուծոյ գէմ կըռուելու.
Նոցա իշխանք ժողվեցան
Ընդգէմ Տիրոջն օծելոյ:

« Կըտրենք, ասին, ու ձըգենք՝
« Մէկդի կրօնից կապանքեր
« Աստուծոյ լուծն թօթափենք.
« Ազատ վարենք մեր օրեր »:

Խընդաց Աստուած երկընքէն
Դոցա չար կամք տեսնելով.
Արհամարհեց Նա մըտքէն՝
Թագաւորաց վատ ժողով:

Եւ խօսեցաւ սըրդողած,
Շըփոթելով վեր ի վայր,
Անըզգամներն գումարուած
Զարաժողով ի մի վայր:

Ես թագաւոր նորամէ
Ընտրուեցայ Սիոնի.
Լըսեցէք դուք իմ բերնէ
Ինչ որ ասաց նա ինձի:

« Տէր ասաց ինձ, Որդիս ես,
« Այսօր ծընայ ես ըզքեզ
« Խընդրէ ինձմէ ինչ կ'ուզես,
« Եօ ամէն բան կու տամ քեզ:

« Բոլոր երկրիս ազգերուն
« Քեզ տէր կարգեմ բացարձակ,

« Թող հասնի քո տէրութիւն
« Երկրին վերայ ծագէ ծագ:

« Հովուէ նոցա տիրաբար
« Գաւազանաւ երկաթի,
« Ջաղիէ՝ փըշըն ազգն յիմար,
« Իբրև անօթ բըրուտի »:

« Թագաւորներ լըսեցէք,
« Այս է Տիրոջս հըրաման,
« Դուք որ աշխարհ կը դատէք,
« Խըրատուեցէք միաբան:

« Միշտ երկիւղիւ Աստուծոյ
« Պաշտօն պատիւ մատուցէք
« Եւ գողալով մըտախոհ,
« Նորա տոջն ցընծացէք:

« Ընդունեցէք իմ խըրատ,
« Չըլինի Տէրն բարկանայ,
« Կը կորսուիք գատապարտ
« Երբոր արդար դատի նա:

« Թէ ի գայրոյթ նա բըրդի
« Արդարանալ ո՞վ կարէ.
« Այլ նոցա բիւր երանի
« Որոց յոյսը Աստուած է:

Գ*

Տէր, այս ի՞նչպէս բազմաթիւ
Եղան նեղիչք իմ անձին,
Եւ այլ շատեր ի կռիւ
Ելան ինձ դէմ, խրոխտացին:

Շատեր ասին թէ՝ « Սորա
« Գործը վատ է. Աստուծմէ
« Փըրկութեան յոյս մի չի կայ,
« Ինկած է սա երեսէ »:

Այլ դու, Տէր իմ ողորմած,
Եղար խեղճիս օգնական,
Տո՛ւր որ՝ զըլուխըս ծըռած՝
Նորէն առ Քեզ ամբառնամ:

Ես բարձրաձայն գոչեցի,
Բարձրեալն Աստուած երկընքէն
Լըսեց ձայնիս զըթալի,
Շուտ հասուց ինձ ապաւէն:

Երբ նընջեցի, քուն եղայ,
Սիրտըս հանգիստ անխըռով.
Առաւօտու երբ զարթեայ
Քաջալերուած Աստուծմով:

* Պր. Յովհ. Պաւլէան Էս այս սաղմոսը յարասելով տը-
պեց 1901ի Բազմավիպի մէջ, էջ 444:

Թըշնամուս զօրք բիւրաւոր
Զորս դիս առին՝ պատեցին.
Դու ես իմ Տէր զօրաւոր,
Զի վախցայ ես բընաւին:

Մեղաւորաց մի՛ բընաւ,
Տէր, գըթալով խընայեր.
Իմ թըշնամեացս անիրաւ
Զարդէ կոտրէ աւուայներ:

Ազգ, ժողովուրդ, Տէր, քեզմով
Կը փըրկուին ու կ'ապին.
Քեզ օրհնութիւն երգելով
Երբէք պիտի չի դադրին:

Դ*

Երբոր առ Քեզ աղօթեմ,
Արդարութեամբ ինձ լըսէ.
Անդորր հանէ նեղ օրէն,
Գըթա՛ վըրաս, ողորմէ:

Ագամորդէ՛ք, ինչո՞ւ միշտ
Կը սիրէք դուք նանրութիւն,
Միշտ երբ էք խըստասիրտ,
Փընտռելով փուճ սըտութիւն:

Գիտցիք՝ Աստուած իւր սուրբին
Ուրիշ աչքով կը նայի,

Երբ աղօթեմ սըրտագին,
Նա կը լըսէ իմ ձայնի.

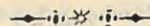
Թէ սըրդողէք զայրացած,
Մեղք խօսք բերնէ չը հանէք
Թէ սըխալիք յեղակարծ,
Անկողնոց մէջ զըղջացէք:

Պատարագ սուրբ և արդար
Խոնարհ հոգւով ինքնանուէր
Մատուցէք Տեառն կամակար,
Եւ յուսացէք դուք ի Տէր:

Շատին բերանը այս է.
« Ո՞վ մեզ կու տայ լաւ օրեր ».
Դարձիր Տէր իմ, մէկ մ'նայէ,
Յոյց մեզ Քո լոյս երեսներ:

Ներսէս՝ սըրտանց ճըխացի,
Երբոր առատ տըւիր Դու
Յորեան, պըտուղ, ձէթ, գինի
Ժողովըրդեանդ ուտելու:

Հանգիստ սըրտով կը պառկիմ,
Եւ կը նընջեմ խաղաղ քուն.
Քանզի յուսով առանձին
Կու տաս վարել ինձ կեանք դուն:

* Դրուած էր 1889ի Բագուվիպի 404 իջին մէջ:

Ե *

Աղօթքներուս ազանջ դիր,
Եւ ինչ որ կայ սըրտիս խոր,
Հայէ յերկնից մըտադիր
Ո՛վ Աստուած իմ թագաւոր:

Լոյսը մըթան՝ առտըւանց
Դեռ չի ծագած արեգակ,
Պատրաստ եմ, Տէր, քու դիմաց,
Լըսէ սըրտիս աղաչանք:

Անօրէն գործք դու կ'ատես.
Չարագործ վատ մարդիկներ
Չունին դիմացըդ երես
Երկնալու անտարբեր:

Նոյն սըտախօս ամբարիշտ
Որ անիրաւ կը վարուի,
Դու կը պատժես խըստիւ միշտ,
Որ աշխարհէս կորսուի:

Արիւնահեղ նենգաւոր
Կ'առնու արժան պատուհաս.
Պիղծ են առջևըդ բոլոր
Որ գործեն չար և վընաս:

Ողորմութեանդ շընորհիւ
Ես տաճարիդ մէջ կանգնած

Երկիր պագեմ երկիւղիւ
Քո սըրբութեանցըդ դիմաց:

Արդարութեան սուրբ ճամբէդ
Չի մոլորիմ ես յանկարծ.
Արա ուղիդ արահետ.
Խընդաց չըլլամ թըշնամեաց:

Բերներնուն մէջը չը կայ
Ամենեկին խօսք շիտակ,
Լի է սիրտերը նոցա
Նենգ չարութիւն և դաւանք:

Իբր գերեզման միշտ բաց են
Նոցա հոտեալ գարշ կոկորդ.
Լեզուով խօսին զըրուցեն
Խօսք նենգաւոր՝ շողորորթ:

Դատէ զնոսա, Տէր Աստուած,
Չար խորհուրդներն արգիլէ.
Դառնացուցին սիրտդ զըթած,
Թող կորսուին աշխարհքէ:

Նորա ուրախ միշտ լինին
Որք՝ Աստուծոյ կը յուսան.
Տէր է իրենց պաշտպանին,
Պիտի ցընծան յաւիտեան.

Որք կը սիրեն, Տէր, ըզքեզ,
Եւ անունովդ կը պարծին.
Դու հաճութեամբ կու սըփոես
Օրհնենքդ՝ վահանդ վըրանին:

* Տե՛ս նաև 1889ի Բազմավեպը, էջ 405:

Զ*

Մի Աստուած իմ, սրբողած
Յանդիմաներ իմ մեղքեր,
Կ'աղաչեմ քեզ՝ բարկացած՝
Չարաչար զիս մի սլափեր:

Ողորմէ՛, Տէր, հիւանդիս.
Բժըշկութիւն իմ՝ դու ես.
Յաւը՝ հասաւ ոսկորիս
Վա՛յ եթէ ինձ դու չօգնես:

Շըւարեցայ մընացի,
Վըրաս նայող մի չըկայ,
Դու Տէր, մինչև ե՛րբ պիտի
Չարչարես զիս անխընայ:

Դարձիր նայէ իմ վըրայ,
Ողորմութիւնըդ հասուր,
Թէ չէ՝ ինձմէ յոյս չըկայ,
Պիտի մեռնիմ ես ի զո՛ւր:

Մեռնելէս վերջ, ես ի՞նչպէս
Յիշեմ քու փառքդ՝ մեծութիւն,
Հողին տակ չեմ կարող ես
Փառաւորել քո անուն:

Չունիմ հանգիստ օրն ի բուն,
Դառն արցունքով ես կու լամ,
Բոլոր գիշերը արթուն.
Բարձ, անկողին ջուր դարձան:

Թըշնամիներս անիրաւ
Տուին ինձ բիւր նախատինք
Աչքերուս լոյսն հալեցաւ.
Ա՛հ, դադրեցէք, ո՛վ անխիղճք:

Մէկդի հեռու գընացէք
Վատ անօրէն մարդիկներ.
Ձեր չար գործեր, — ի՞նչ կարծէք
Աստուած վերէն չի՞ տեսներ: —

Լըսեց լացիս ձայն՝ Աստուած,
Խընդըրուածներս զուր չելան,
Սիրտըս ծոցիս մէջ ճըխաց.
— Փա՛ռք գըթութեանդ անսահման: —

Թըշնամիներս սարսափած
Տեղ կը փընտռեն փախչելու.
Ձի մեծ Տիրոջըս դիմաց,
Չարն ի՞նչ կարնայ զօրելու:

... ❄ ...

* 1880ի Բազմավկայի 226 իջի մէջ տպուած կար:

է^{*}

Քեզ յուսացի, Տէր Աստուած,
Հոռու պահէ զիս չարէ.
Եւ յամենայն հալածչաց
Ձիս ապրեցո՞ւ պաշտպանէ:

Չըլինի որ իմ հոգիս
Խըլեն նոքա, իբր առիւծ.
Քեզմէ զատ ո՞վ փրկէ զիս,
Կը կորսուիմ սըրտահիւծ:

Մըտացըս մէջ չարութիւն
Ամենեկին ես չունիմ.
Տեսա՞ր միթէ, Տէր իմ, դուն,
Անօրէն գործը իմ ձեռքին:

Եթէ երբէք հատուցի
Ես չար՝ չարին փոխարէն,
Արդար պատիժ թող տըրուի
Ինձ՝ թըշնամեացս ձեռքէն:

Թող հալածէ թըշնամին,
Գետնէ գետին թող զարնէ
Ձիս. պատիւ փառք իմ անձին
Հողին հաւսար թող դընէ:

* Մինչև ցարդ անտիպ մնացած էր: Չէին տպուած նաև գրքիս այն ամէն յարասութիւնները՝ որոնց ներքև գիտողութիւն չենք դրած:

Բարկութեամբ քով, արի Տէր
Կորցուր իմ վատ թըշնամին.
Արդար են քու պատուէրներ
Պէտք է ամենք խոնարհին:

Ազգաց ազանց բազմութիւն՝
Աստուծոյ մօտ ժողոված,
Արդար վըճիռ ամենուն,
Տէրը վերէն որոտաց:

Մաքուր է խիղճս և հոգիս
Ես չեմ վախնար յատենէ.
Արդարութեամբ դատէ զիս.
Քեզ ամէն բան յայտնի է:

Մեղաւորաց չար խորհուրդ
Իրենց գըլուխ թող դառնայ,
Յաջողութիւն ի յերկնուստ
Արդարներուն պարգևեա՛:

Ամենեցուն սիրտ և խիղճ,
Տէր, միշտ բաց են Քու դիմաց,
Որոց հոգիք գըտնաս ջինջ,
Կը վարձատրես դու, Աստուած:

Աստուած արդար դատաւոր,
Մարդը արագ չի պատժել,
Երկայնամիտ է հըզօր,
Կարնայ դեռ ևս ըստպսել:

Այլ եթէ շատ յամառիք,
Աղեղն և սուր պատրաստ են,

Նոյն մահաբեր այլ գործիր.
Պատժելու չար անօրէնն:

Իսկ անօրէնն անըզգաստ
Յաւօք մեղօք վարակած,
Իրեն փորած խորխորատ
Ինքը անկաւ յեղակարծ:

Մեծ մեղքերուն փոխարէն.
Մեծ պատուհաս ըստացաւ.
Աստուած թափեց երկընթէն
Նորա գըլխոյն պատիժ ցաւ:

Ես Գու առջևդ խոնարհած,
Խոստովանիմ ըզբեզ Տէր.
Սաղմոսք և երգք օրհնութեանց
Պիտի երգեմ զօր գիշեր:

Ը

Տէր Աստուած իմ, Տէր փառաց:
Քանի՛ մեծ է Քոյ անուն,
Բոլոր աշխարհք տարածուած,
Լի է երկիրս համաբուն:

Երկընթէն ևս դեռ ի վեր
Փառքըդ տիրէ գերապանծ,
Յերկրէս տըղայք կաթընկեր
Քեզ հընչեն երգք օրհնութեանց:

Հակառակորդք, թըշնամիր
Թող կորակոր ամաչեն.

Զի Քո առջևդ եղկելիք
Բերան բանալ կարող չեն:

Լուսին, աստեղք նկարէն,
Երկնից կամար կապուտակ,
Որք Քու ձեռքէդ ելած են՝
Ինձ կ'աւետեն Քո մեծ փառք:

Մարդըս ի՞նչ է, որոյ Ղու
Երես կու տաս զըզուելով,
Աղամարդուցս այցելու
Մերթ կը լինիս զըթալով:

Հրեշտակներէն քիչ ըստոր
Տըւիր նոցա պատիւ փառք,
Արարածոցդ երկրաւոր
Վերայ՝ դըրիր իբր պըսակ:

Ամեն զազան կենդանի,
Նոյն և թըռչունք օգային,
Զուկն՝ որ ի ծով կը շըրջի,
Նոցա կամաց հնազանդին:

Տէր Աստուած իմ, Տէր փառաց.
Քանի՛ մեծ է Քու անուն:
Բոլոր աշխարհք տարածուած,
Լի է երկիրս համաբուն:

Թ

Քեզ՝ ի սըրտէս գոհութիւնք,
Ո՛վ երկնաւոր թագաւոր,
Պիտի պատմեմ ամենուն
Քոյ հըրաշքներ մեծագոր:

Ուրախ և շէն կը ցընծամ
Միշտ յարաժամ ես քեզմով,
Քոյ անունիդ սըրբազան
Սաղմոս կ'երգեմ օրհնելով:

Արդարութեանց դատաւոր,
Իմ իրաւունք՝ դատն արդար,
Նըստած յատեան ի յաթոռ
Վարեցիր ճիշտ անաչառ:

Հեթանոսաց սաստեցիր,
Կորաւ գընաց անըզգամն,
Նոցա անուանք ջընջեցիր
Յաւիտենից յաւիտեան:

Ձէնք պակսեցաւ թըշնամոյն:
Նոցա քաղաքն աւրեցիր,
Յիշատակներն և անուն.
Անհետացան ցան և ցիր:

Դու կը մընաս յաւիտեան,
Քոյին աթոռդ է պատրաստ,
Յորում բազմած ի յատեան
Պիտի կըտրես ամէն դատ:

Շիտակ՝ արդար դատաստան
Դու կը վարես: Տընանկին
Դու կը լինիս օգնական
Կարօտ՝ քաղցած նեղ օրին:

Ով որ անունըդ գիտէ,
Յոյս թող դընէ քու վըրայ.
Զի ո՛վ առ քեզ կը դիմէ,
Միշտ օգնութիւն կը գըտնայ:

Երգեցէք Տեառն Սաղմոս,
Որ բընակին ի Սիոն.
Ազգ և ազինք հեթանոս
Նորա գործեր գիտնան, օ՛ն:

Արիւն անպարտ զո՛ւր հեղեալ
Կը բողոքէ դէպ ի վեր.
Նա զըրկելոյն տառապեալ
Դատաստան չի ուշացներ:

Ողորմէ, Տէր, թըշուառիս:
Տես իմ վիճակ և խեղճ կիրս.
Անգութ անսիրտ թըշնամիս
Դուռը մահուան հասոյց գիս:

Դու զիս մահէն փըրկեցիր
Որ Սիոնի դըռներէն
Քոյ օրհնութիւնք բերկրաւիր
Տիեզերաց հըռչակեմ:

Հեթանոսները իրենց
Փոսերն ինկան, պիղծ և վատ.

Նոցա ուտքերը կապեց
Իրենց լարած որոգայթ:

Աստուծոյ դատը արդար
Յայտնի եղաւ ամենուն,
Առաւ պատիժն չարաչար
Անըզգամն իր մեղքերուն:

Պիտի դառնան ի դժոխք
Ամբարիշտներն ամենայն,
Եւ մեղագործ հեթանոսք,
Որոնք զաստուած չըճանչցան:

Զի մոռնար, Տէր, աղքատին
Քաշածը նա լաւ գիտէ.
Համբերութիւն տընանկին
Նորա դիմաց յայտնի է:

Զը թողուս որ ուժովնան
Իրենք իրենց մարդիկներ.
Բոլոր ազգաց դատաստան
Դու ինքզ վարէ, զըթած Տէր:

Թող որ ամենքը ճանչնան
Որ իրենք խեղճ մարդիկ են
Եթէ Քեզմէ չի վախնան
Շուտով պատիժ կը կըրեն:

Հեռուէն, Տէր, մի դիտեր
Մեր նեղ օրեր վըշտակիր.
Շատ եղաւ մեր կըրածներ
Տո՛ւր օգնութիւն, շոյտ հասիր:

Գըլուխ վերցուց ամբարիշտն
Աղքատը վախցաւ սըմբեցաւ.
Դուն արգիլէ, պատժէ խիստ
Նոցա խորհուրդն նենգ ու դաւ:

Զամըշնալով կը պարծի
Մեղաւորն իւր գործերով.
Զըրկողն առանց ամօթի
Զի քաշուիր ո՛չ մէկուն քով:

Ամբարիշտ մարդը զԱստուած
Կ'արհամարհէ, չի փընտոեր.
Անհոգ անվախ լըրբացած
Կը գործէ իւր չար մեղքեր:

Պիղծ է նորա վատ ճամբան.
Աստուած՝ նորա համար չէ.
Կ'արհամարհէ ամեն բան,
Վախ չունի նա ոսոխէ:

Կ'ասէ իրեն մըտքէն նա,
Թէ՛ յաւիտեան՝ անսասան
Իմ ընտանիքս կը մընայ,
Զի լինիր չարն ինձ խափան:

Անէծք, դաւ, նենգ, դառնութիւն
Շըըթունքներէն կը վազեն,
Բերնին՝ լեզունին ներքեւ բոյն
Տագնապը և ցաւք դըրած են:

Դարան նըստած կը սպասէ
Ի խաւարի որսալ մարդ,

Առիւծի պէս կը դիմէ
Յափըշտակել խեղճն՝ աղքատ:

Նա կ'ոլորի, գալարի,
Ջեւեր կառնու զանազան.
Աղքատն կ'երթայ ու կ'ինկնի
Նորա բացուած ժանտ ճիրան:

Դարձեալ մըտքէն նա կ'ասէ
« Աստուած թողել՝ մոռցել է
« Այդ խեղճ տընանկն երեսէ,
« Նայել անգամ իսկ չուզէ »:

Արի Տէր իմ, ձեռքդ ցըցուր,
Տընանկին յոյս՝ ապաւէն,
Խեղճուկ աղքատն մի թողուր,
Որ չարչարէ անօրէնն:

Ամբարիշտ մարդը ինչո՞ւ
Արհամարհէ Տէր ըզբեզ.
Միտքը դըրած իբր թէ՛ Դու
Վըրէժ պիտի չըլուծես:

Դու կը տեսնաս ցաւածներն
Կը գըրովիս վըրանին.
Խեղճ աղքատին դռնն ես Տէր.
Ի ֆեզ յուսան որքն՝ այրին:

Մեղաւորին, Տէր ջաղիւէ
Պըզձագործ ձեռքն չարաչար.
Անհետ կորչին աշխարհէ,
Ինք՝ և իրեն գործեր չար:

Տէր թագաւոր յաւիտեան.
Թող կորսըւին աշխարքէս
Հեթանոսներն անխափան
Ուր չըճանչցան, Տէր, ըզբեզ:

Հեզ տընանկին ցանկութիւն,
Տէր իմ, ֆեզի յայտնի է.
Հասիր նորա յօգնութիւն,
Աղաչանքները լըսէ:

Որք զըրկելոյն դատաստան
Վարէ կըտրէ, Տէր, շուտով
Ամբարիշտներն թող տեսնան.
Ու ամաչեն լըսելով:

Ժ

Ես ֆեզի, Տէր, յուսացայ
Ո՞վ ինձ կարնայ զրուցելու
« Ինչպէս ճընճողուկ թող երթայ
« Լեռնէ ի լեռ թըռչելու »:

Ահա իրենց աղեղներ.
Մեղաւորներ լարեցին,
Դէպի արդար սուրբ սըրտիդ
Ի խաւարի շըտկեցին:

Քու դըրած կարգդ՝ ահա
Ամբարիշտներն աւրեցին.
Արդարին ձեռքը ի՞նչ կայ,
Ի՞նչ թող անէ եղկելին:

Սուրբ տաճարին մէջն է Տէր,
Երկինք նորա են աթոռ.
Նա կը տեսնայ աղքատներն
Գիտէ մարդկանց սիրտ բոլոր:

Կը փորձէ Տէր արդարներն,
Յետոյ կու տայ աջ գըլթոյ.
Իսկ ամբարիշտքն մեղսասէր,
Ատելի են Աստուծոյ:

Նոցա վըրայ կը թափէ
Անձրևի տեղ հուր՝ կայծակ.
Տաք տաք քամրն կը փըչէ
Խամբել սոցա ագարակ:

Արդար է, Տէր, դատաւոր,
Արդարութիւն կը սիրէ.
Եւ պատժելով յանցաւորն,
Ուղիղ ճամբու կու բերէ:

Ժ Ա

Դուն հասիր, Տէր, դուն փըրկէ.
Արդարութիւն պակսեցաւ
Ճրշմարտութիւն մարդկանցմէ
Հալածական, դուրս ինկաւ:

Ընկեր զընկեր կը խաբէ
Շողոքորթ վատ լեզուներ
Նենգ, չարութիւն ի սըրտէ
Կը տարածեն անտարբեր:

Փակուին շըրթունք նենգաւոր.
Թող պապանծին անօրէնք.
Եւ մեծաբան լեզուն՝ որ
Կը խօսի մեղք և անէծք:

« Սըրենք, ասեն, լեզուներս,
« Առանց մարդէ քաշուելու,
« Խօսինք, ասենք ուղածներս,
« Տէրն ի՞նչ կարնայ անելու »:

Աղքատին կիրն տեսնալով
« Հիմա կ'ելնամ, ասաց Տէր,
« Պէտք է փըրկեմ ես շուտով
« Անտէրն տընանկ և խեղճեր »:

Աստուծոյ խօսք մեծագին
Են՝ քան զարծաթ որ՝ զըտուել
Են հողերէն ի բովին,
Եթընսպատիկ առաւել:

Դու փըրկեցիր զըրկեալներ
Յորոգայթից չար մարդկան,
Եւ կը պահես անվեհեր
Այժմ և միշտ, յաւիտեան:

Ամպարիշտներ անդադար
Կը լարեն դաւ, որոգայթ
Դու զըթալով, հայրաբար,
Կը փըրկես խեղճն և աղքատ:

Ժ Բ

Այս մինչև երբ, Տէր Աստուած,
Պիտի մոռնաս զիս իսպառ
Ինչո՞ւ ինձմէ խրոտված,
Դարձուցիր դէմքդ լուսավառ:

Ես կը հոգամ մըտախոհ:
Գիշեր ցորեկ անդադրում,
Յաւը սըրտիս տիրեց, ո՛հ,
Ե՛կ, հասիր ինձ օգնութիւն:

Այս մինչև երբ, թըշնամիս
Գլուխ վերցընէ ինձի դէմ,
Նայէ լըսէ, Տէր ձայնիս.
Եղիր հոգւոյս ապաւէն:

Արա՛ աչերս լուսաւոր,
Կը պաղատիմ, կը խընդրեմ.
Չըլինի քունն՝ ահաւոր
Բաժնէ ընդ միշտ զիս ի քէն:

Ես քու վերայ յոյսս դըրած
Սիրտս կը ցընծայ ի ծոցիս,
Փըրկութիւն իմ էս, Աստուած,
Օրհնեմ փըրկիչդ իմ անձիս:

...~*~...

Ժ Գ

Ասաց սըրտէն անըզգամս.
« Աստուած չըկայ. փուճ խօսք է,
« Ամենայն մարդ ինքնակամ
« Սըրտին ուզածն թող անէ »:

Ամէնքն մէկ տեղ, համախոհ
Շատ պիղծ մեղքեր գործեցին.
Օրէնք զըթոյ և սիրոյ
Ոտքերուն տակ կոխեցին:

Աստուած վերէն նայեցաւ,
Մընա՞ց արդեօք դեռ մի մարդ
Արդարութեան սըրտացաւ
Որ՝ ունենայ խելք իմաստ:

Մէկը միւսէն անպիտան
Մոլորական գընացին,
Արդարութեան սուրբ ճամբան
Չեկաւ մէկուն իսկ մըտքին:

Միթէ սոքա միշտ այսպէս
Պիտի գընա՞ն մոլորած
Չըճանչնալով, Տէր, ըզքեզ
Անխիղճ, անսիրտ, անկասկած:

Քու ժողովուրդդ անտէր՝
Ինչպէս մի հաց բըրդեցին
Կերան, գնացին անտարբեր,
Եւ ոչ անունդ յիշեցին:

Այլ կու գայ ժամ կը ճանչնան.
Վախը, սարսափ իբր հեղեղ
Պիտի տանջէ անզգամն,
Նոյն վախի բան չեղած տեղ:

Դուք աղքատին ի վերայ
Շատ խնդացիք, ծաղրեցիք.
Նա Աստուծոյ կը յուսայ,
Նորա պաշտպանն է երկինք:

Ի Սիոնէ ո՛վ կու տայ
Իսրայելի փրկութիւն.
Երբոր Աստուած մեզ գըթայ,
Յակոբ՝ ցընծա՛, խընդա՛ Դուն:

Ժ Դ

Տէր, ո՛վ կարնայ մըտնալու
Քոյին խորանդ անպատում.
Սըրբազան լեռնդ ելնալու
Ոյժ զօրութիւն հասնի ո՛ւմ: —

Ով որ ամբիծ վարք ունի,
Արդարութիւն կը գործէ.
Ճըմարտութիւն կը խօսի
Սուրբ անարատ, ի սըրտէ:

Նա իւր բերնէն նենդաւոր
Խօսք չի հաներ կամ կարծիք.
Զի թողուր որ մերձաւորն
Կըրէ ամօթ նախատինք:

Զարագործներն՝ հանապազ
Կ'արհամարհէ նա սըրտով.
Իսկ խոնարհ մարդն երկիւղած
Նա՛ կը պաշտէ պատուելով:

Ինչ առթի մէջ որ լինի,
Եթէ երբեմն նա երդնու,
Միշտ երգումէն պատկառի.
Սուտ չի գիտեր խօսելու:

Իրեն արծաթը վաշխի
Զի տար. բընաւ չընդունիր
Ընծայ, նըւէր ի դատի.
Դա՛ Աստուծոյ մարդ ընտիր: —

Ժ Ե

Պահէ, Աստուած. ես ի քեզ
Բոլոր սըրտովս յուսացայ,
Նա է իմ Տէրս, ասի ես
Բարիք ինձի նա կու տայ:

Սուրբերուդ հետը, կամաւ,
Վարեցի կեանք ընտանի.
Ընտրեալներուդ մեծ համբաւ
Ես ի սըրտէ յարգեցի:

Դուն, ամբարիշտքն անըզամ
Որք՝ չուգեցին Տէր ըզֆեզ,
Ճանչնալ՝ պաշտել ինքնակամ,
Սաստէ՛, պատժէ սատկապէս:

Նոցա արեան չար ժողով
Ես չեմ Լըթալ բընաւին.
Նոցա պիղծ վատ անունով
Չեմ աղտոտել շըրթունք իմ:

Ժառանգութիւն իմ Աստուած,
Բաժին իմոյ բաժակին,
Ինձ ամենայն ըստացուած.
Կու դարձընես վերջստին:

Վիճակեցան ինձ ընտիր
Եւ քաջարէր լաւ արտեր.
Ժառանգութեանս հոգն երկիր.
Հաճոյ է ինձ, փառք Քեզ Տէր:

Դու զիս արիր իմաստուն.
Երբ առանձին կը խոկամ,
Նոյն և գիշերն ի մըթան.
Գոհանալով փառք կու տամ:

Սիրտս ի ծոցիս կը ճըխայ.
Յընծայ բերնիս մէջ լեզուս.
Մարմինս Քեզմով հանգըստնայ
Ձի դու, Տէր, իմ միակ յոյս:

Դու չես թողուր իմ հոգւոյն
Դըմոխքին մէջ կորսուիլ.
Եւ ոչ սուրբիդ ի հոգւոյն
Ասկականիլ և փտտիլ:

Կը ցըցընես դու ինձի
Կենաց ուղղորդ ճանապարհն
Որ՝ դէպ առ Քեզ կը տանի
Երանութիւնդ անըսպառ:

ԺԶ

Արդարութեանս լըսէ, Տէր,
Աղօթքներուս ականջ դիր.
Չեն հանել իմ շըթունքներ
Խօսք նենգաւոր կամ պատիր:

Արդարադատ Քո առեան
Իմ իրաւունքս թող դատի
Եւ Քո աչեր սըբազան
Տեսնան արդարը յայտնի:

Դուն փորձեցիր սիրտս, հոգիս
Գիշերուան մէջ, ի մըթան.
Եւ չըզտար՝ իմ գործիս
Մէջ, անիրաւ ոչ մի բան:

Ես ուրիշին գործերուն
Չեմ խառնուիլ, չեմ դատել.
Մըտադիր Քու խօսքերու
Խիստ ճանապարհն եմ ընտրել:

Քու ճամբուդ մէջ՝ հաստատուն
Պահէ ուռքերս, կ'աղաչեմ,
Գայթակղութիւն ոչ մէկուն
Չըլինի որ ես առթեմ:

Ես դէպ ի Քեզ գոչեցի,
Դու լըսեցիր իմ ձայնիս,
Ողորմութեամբ սքանչելի
Ազատեցիր չարէն զիս:

Քու թւերուդ շուքին տակ,
Ինչպէս աչքի փափուկ լոյս,
Պահէ զիս, Տէր, ամրափակ,
Չըլլամ նախատ թընամւոյս:

Իմ թընամիք անօրէն՝
Ըստուարացան գիրացան.
Վախ չունելով ոչ մէկէն
Անդուն բերնով խօսեցան:

Որոգայթնիւր լարեցին
Որ զիս անոնց մէջ ձրգեն.
Ամէն միջոց ձեռք առին
Որ զիս ի վայր գըլորեն:

Իբրև առիւծ որսական
Պատրաստուեցան որսալու.
Մըտան նոքա ի դարան
Իբրև կորիւն առիւծու:

Արի, Տէր իմ, շուտ հասիր.
Արգիլէ չար խորհուրդնին,
Տառապեցայ չարակիր.
Դու ազատէ իմ հոգին:

Կորցուր, վերցուր աշխարհքէ
Այդ մարդիկներն ամբարիշտ,
Որք աներկիւղ միշտ ֆեզմէ
Կը վարեն կեանք խըստասիրտ:

Նոքա կերան կըշտացան,
Կեանք բարելի անցուցին

Առատահաց մեծ սեղան
Իրենց որդւոցը թողին:

Այլ ինձ, արդար գործով, Տէր,
Տուր Քու դիմացդ երեւել,
Եւ իմ հոգւոյս վըշտաբեր,
Լոյս երեսովդ, տուր յագել:

Ժ Է *

Կը սիրեմ քեզ, Տէր, սըրտանց
Իմ գորութիւնս, հաստատիչ.
Ապաւէն իմ, Տէր Աստուած.
Ինձ օգնական եւ փըրկիչ:

Յոյսըս բոլոր Քո վըրայ
Դըրած եմ, Տէր, հաստատուն.
Քեզմէ զատ մէկը չը կայ
Որ տայ ինձի փըրկութիւն:

Աղաչելով գէպ ի քեզ
Կողկողագին կը դիմեմ.
Դու ես որ զիս կը փըրկես
Իմ թընամեացըս ձեռքէն:

Չորս դիւս բոլոր պատեցին
Երկիւղ, տաղնապ մահացու.

* Պր. Յովհ. Պալեան՝ սոյն սաղմոսին 7էն 14 համար-
ները աշխարհաբար յարասելով տպել տուած է 1904ի Բագ-
մաՎիպի 443 էջին մէջ:

Տակնուվերայ զիս արին
Հեղեղը մեղաց ահարկու:

Վիշտք դըժոխոց, խղճի խայթ
Պաշարեցին իմ բոլոր.
Հասաւ լարուած որոգայթ
Վըրաս՝ մահուն ահաւոր:

Նեղութեանց տակ ճընշըւած
Ձայնըս յերկինք վերցուցի.
Առ Բեզ Աստուած սըրբութեանց,
Սըրտիս խորէն հառչեցի:

Ի տաճարին սըրբութեան,
Լըսեց իմ ձայնըս Աստուած.
Աղաչանքներըս հասան
Յականջըս Տեառն զօրութեանց:

Երկիրս դողաց, խրոոված
Լերանց հիմունք սարսեցին.
Վասըն զի Տէր սըրդողած
Վար նայեցաւ սըրտագին:

Բարկութենէ ելաւ մուխ,
Բորբոքեցաւ իր առջև
Սաստիկ կըրակ ինչպէս ուխ,
Փայլակը ելան սըրաթի:

Խոնարհեցոյց երկինք վայր,
Իջաւ Տէր ինքն աթոռէն,
Մէզ և մըշուշ ու խաւար
Ոտից ներքև ձըգուած են:

Յետոյ ելաւ բազմեցաւ
Քերովէից լըծուած կառք,
Ի վեր թըռաւ սըլացաւ
Հողմ մըրըրկէն շատ արագ:

Նորա չորս դին իբր ծածկոյթ
Մութ և մըշուշ կը պատեն.
Վերն է իրեն յարկն անքոյթ,
Ամպը օդաչու, ջըրեղէն:

Նայեցաւ Տէրն հըրացան
Աչօք՝ յերկնից իբր փայլակ.
Ամպերն արագ ցըրուեցան՝
Տեղաց կարկուտ և կայծակ:

Որոտաց Տէր ի բարձանց,
Երկիրս տըւաւ արձագանգ,
Կըրակ՝ կարկուտ վար տեղաց
Պայթեցան շանթ ու կայծակ:

Երբ բարկացած հողմ սաստիկ
Երկրիս երես փըչեցիր.
Երևեցան լերանց հիմք,
Յայտնըեցան աղբիւրք ցիր:

Դէս առ իս Տէր զըթութեան
Երկընցուց ձեռքն յերկընքէն,
Եւ երբ ջըրերն յորդեցան,
Ազատեց զիս խըղդելէն:

Ի թըշնամեաց հըզօրաց
Փըրկեց զիս Տէր, զըթալով,

Եւ ընդդէմ իմ ատելեաց,
Պաշտպանեց զիս ապահով:

Յարձակեցան իմ վերայ,
Երբ նեղուէի չարակիր.
Այլ օգնութիւնդ շուտ տեսայ.
Հոգիս յանդորր հանեցիր:

Արդարութեանս համեմատ
Դու ինձի, Տէր, հատուցիր,
Նայելով սիրտս անարատ
Իմ դատոս արդար դատեցիր:

Ես Քու ճամբովդդ կ'երթամ,
Զեմ խոտորիլ ոչ մէկ դի.
Ամբարըշտիլ անգուման,
Եւ ոչ մըտքէս իսկ կ'անցնի:

Ամբիժ սըրտով կ'աշխատիմ,
Մեղքէ հեռու փախչելով
Ըզգուշութեամբ կը վարուիմ
Որ' չաղտոտիմ վատ գործով:

Աչքիս առաջ միշտ ունիմ
Քոյ սուրբ արդար պատուիրանք.
Ես ոչ երբէք կը շարժիմ
Քոյ օրէնքիդ հակառակ:

Վարք անարատ ընտրեցի.
Ըզգուշացայ մեղքէ ես.
Հատոյց ինձ Տէր, յիրաւի,
Արդար չափով, պէտքին սէս:

Սուրբ մարդուն հետ սըրբութեամբ
Արդարոյն հետ դու արդար.
Որ խըստացաւ նենգութեամբ
Դու պատժեցիր չարաչար:

Հեզ խոնարհին գըթալով
Ողորմութեամբդ կը փըրկես,
Ամբարտաւանն պատժելով
Յերկիր ի վայր կը ձըգես:

Մըտքիս աչաց լուսատու.
Փարատէ մութն և խաւար
Որ' ես առանց ծըռելու
Գընամ Քուկին ճանապարհն:

Արիացած, Տէր, Քեզմով
Թըշնամոյն զօրքն կը ցըրուեմ.
Եւ զօրացած Աստուծմով
Վեր կ'ելնամ ես պարըսպէն:

Աստուած, սուրբ է Քո ճամբան,
Խօսքերդ ընտրած են ամէն.
Նոցա՝ որք Քեզ կը յուսան
Կը լինիս միշտ ապաւէն:

Ո՞վ է որպէս Աստուած մեր.
Զի կայ նըմանը նորա,
Աստուած մեր է միակ Տէր
Ամենայնի ինչ որ կայ:

Նա ինձ տըլաւ զօրութիւն,
Կարողութիւն, մըտաց կար.

Նա ինքն ցըցուց իմ հոգւոյն
Գընալ յամբիծ ճանապարհն:

Հաստատեցիր իմ ուղբեր,
Ինչպէս սըրունք եղջերուի.
Որ՝ բարձր երթամ դէպ ի վեր
Անվախ առանց արգելքի:

Պատերազմի համար՝ իմ
Ձեռաց տուիր ոյժ կորով.
Կը խորտակեմ թըշնամին
Իմ հաստածիզ բազուկով:

Քոյ փըրկութիւնդ իբր վահան
Ձիս սլաշտպանէ վըտանգէ.
Աջըդ ինձի օգնական,
Ողորմութիւնդ վըրաս է:

Կ'երթամ ազատ անսասան,
Հալածելով թըշնամին,
Եւ պիտի յետ չըդառնամ
Մինչև ամենք չըսպառին:

Անպէս զիրենք նեղ ձըգեմ
Որ չըկարնան վերըստին
Ձէնք ձեռք առնուլ ինձի դէմ.
Ոտիցս ներքև թող կորչին:

Պատերազմի քաջութիւն
Դու իմ սրտիս ազգեցիր,
Թըշնամիներըս նըկուն
Առջևս բերիր ձըգեցիր:

Հալածական թըշնամիքս
Թիկունք ինձի դարձուցին.
Սատակեցան ատելիքս
Ձընջըւեցան ազգովին:

Անիրաւներն նեղն ինկած,
Թեկն, օգնութիւն գոչեցին.
Այլ չի լըսեց Տէր Աստուած
Նոցա զոռում գոչումին:

Ինչպէս որ հող և փոշին՝
Յըրուեմ զիրենք ամէն կողմ.
Ինչպէս կաւ ցեխ փողոցին՝
Թող որ լինին ոտնակոխ:

Հակառակող չար ազգին
Փըրկեցիր զիս ձեռքէն դու.
Եւ ուզեցիր որ լինիմ
Գըլուխ՝ օտար ազգերու:

Ժողովուրդ ինձ անծանօթ՝
Մըտիկ արաւ իմ խօսքեր
Եւ ծառայեց խընամոտ
Ձիս ճանչնալով իրեն տէր:

Երբ լըսեցին այս համբաւ
Իմ բացակայ թըշնամիք,
Դէմքերուն գոյն սլաւ դարձաւ,
Բըռնեց նոցա դող սաստիկ:

Կենդանի է, Տէր Աստուած,
Եւ օրհնեալ է իւր անուն,

Բարձր առաջի է ազգաց
Որ ինձ տրուաւ փրկութիւն։

Հանեց վրէժըս արդար
Ապրտամբող ազգէն խն,
Այլ ժողովուրդ ազգ օտար
Հնազանդ արար իմ առջև։

Փառքըս պատիւս բարձր արիւր
Իմ թըշնամեացըս դիմաց,
Անիրաւէն փրկեցիր,
Փառք գրթութեանդ՝ մեծդ Աստուած։

Այնոր համար ես պիտի
Խոստովանիմ զքեզ Աստուած,
Բոլոր ազգաց առաջի
Երգել նոր երգ սաղմոսաց։

Մեծ եղև Քո գրթութիւն
Դէպ ի ընտրեալդ թագաւոր,
Դաւթի Քոյին օծելոյ
Եւ զաւակաց իւր բոլոր։

ԺԸ

Աստուծոյ փառքն անպատում
Կը քարոզեն երկինք մեզ,
Եւ աշխարհիս ըստեղծումն
Պէտք է լըսենք մեր երկրէս։

Ամէն օր նոր ի նորոց,
Աստուծոյ մեծ գիտութիւն,

Նոյն և գիշեր գիշերոյ
Տալով՝ հասնի ամենուն։

Չըկայ ոչ խօսք ոչ լեզու
Որ՝ մեզ հանէ ազն յայտնի
Ծանօթութիւնն Աստուծոյ
Ինչպէս ստեղծող արարչի։

Աշխարհիս մէջ ամէն դի,
Տիեզերաց մէջ անծայր,
Արարածոց ձայն լըսուի
Որ՝ քարոզեն անդադար։

Նա՛ զարկած է արևուն
Տիեզերաց մէջ խորան,
Ուստի կ'եղնայ լուսատուն
Նոր փեսայի յար նըման։

Որ նոր իրեն սենեկէն
Առաւօտներ դուրս կու գայ
Դէմքը ուրախ սիրտը չէն,
Եւ կը ճեմէ իբր հըսկայ։

Նա երկընքին մէկ ծայրէն
Կ'եղնայ կ'երթայ ի միւս ծայր,
Ճառագայթներն ջերմաջերմ
Տարածելով յամէն վայր։

Կը հաստատեն մարդուս միտք
Հաստատ օրէնքն Աստուծոյ,
Եւ յայտնութիւնը ճըշմարիտք
Կու տան խելք միտք տըղայոց։

Շիտակ են Տեառն հըրամանք,
Ուրախութիւն են սըրտի,
Լուսաւորքն են պատուիրանք
Որ լոյս կու տան մեր աչքի:

Սուրբ է երկիւղն Աստուծոյ
Եւ կը մընայ յաւիտեան.
Արդարութեան և սիրոյ
Է՛ նորա ճիշտ դատաստան:

Յանկալի է քան ոսկին
Եւ շատ ազնիւ քարերէ,
Քան ըզխորիսիւր մեղրին
Շատ աւելի անոյշ է:

Այն պատճառի Գոյ ծառայդ
Կը պատկառի օրէնքէդ.
Եւ կը յուսայ հատուցման
Առատապէս տըւողէդ:

Ո՞վ կարող է միտք բերել.
Իրեն ամեն մի մեղքեր.
Որոնք ծածուկ են ծնացել,
Կ'աղաչեմ Տէր մի յիշեր:

Կամաւորէն զիս փըրկէ
Որ չը տիրէ իմ վերայ.
Եթէ պահես այնոնցմէ
Սուրբ չըլլալու վախ չըկայ:

Թող հաճելի լինին Քեզ
Բերնէս ելած իմ խօսքեր
Եւ անցածները մըւրքէս,
Օգնական իմ փըրկիչ Տէր:

Ժ Թ

Թող լըսէ Տէր քու ձայնիդ,
Եւ օգնական քեզ ըլլայ,
Տառապագին նեղ օրերդ,
Անուն Տիրոջն Յակովբայ:

Իւր սըրբութեան ամբողջ
Թող հասնի քեզ օգնութիւն,
Ոյժ զօրութիւն Սիոնէ
Հասցընէ քեզ պէտք ժամուն:

Քոյ պատարագք սըրտագին
Ամենակալն թող յիշէ,
Ընդունելի միշտ լինին
Զոհերդ ուխտերդ ի սըրտէ:

Քոյին սըրտիդ համեմատ
Հատուցանէ քեզ Աստուած.
Եւ փափաքդ, իղձք սըրտակամ,
Տեսնաս բոլորն կատարուած:

Քու փըրկութիւնդ տեսնալով
Յընձան, բերկրին մեր սըրտեր,
Եւ Աստուծոյ անունով,
Վա՛ռ բանամք մեր դըրօշներ:

Քու խընդրուածք կատարուած
Տեսայ աչքով ես այսօր.
Ինք կը պահէ, Տէր Աստուած,
Իրեն օծեալ թագաւոր:

Հասան յերկնից սըրբավայրն,
Խընդրուածքներդ սըրտագին,
Աջն երկընցուց կենարարն՝
Ի փըրկութիւն արքային,

Ոմանք իրենց կառքերով,
Մէջ տեղ ելան պարծելով,
Եւ այլք իրենց ձիերով.
Մենք կը պարծինք Աստուծով:

Սակայն նորա խիստ շուտով
Խափանեցան ու ինկան:
Մէք նորէն ոտք ելնալով,
Շիտակ կեցանք անսասան:

Դու Տէր պահէ թագաւորն.
Եւ կ'աղաչեմք, լըսէ մեզ,
Երբ կը դիմենք մէք այն օրն,
Բոլոր սըրտով դէպ ի Բեզ:

Ի

Քու զօրութեամբ Տէր Աստուած
Կ'ուրախանայ թագաւոր,
Եւ կը ցընծայ նա սըրտանց
Փըրկութեամբ Քով մեծագոր:

Նորա սըրտին իղձն, փափագ
Կատարեցիր ամենայն.

Նորա աղօթքն, աղաչանք
Դուն լըսեցիր անխափան:

Օրհնութիւնքովդ երկնածիր
Քաղցրացուցիր նորա կեանք,
Գըլխոյն վերայ դու դըրիր
Սկանակուռ ոսկի պսակ:

Առողջութիւն խընդրեց՝ կեանք.
Շընորհեցիր նըմա դուն
Ապրիլ երկար. տուիր փառք
Եւ վայելուչ մեծութիւն:

Քոյ օրհնութիւնը անհուն
Նորա հետն է. Քոյ վերայ
Յոյսը դըրած, հաստատուն
Ուրախ է միշտ, կը ցընծայ:

Կը հասնի ձեռքդ զօրաւոր
Քոյ թըշնամեացը վերայ,
Ատէլիներդ բոլոր
Կը պատժես դու անխընայ:

Բարկութիւնդ է ահաւոր.
Ինչպէս հընոց բորբոքած
Ուտէ լափէ զմեղաւորն,
Որ չերևի քու դիմաց:

Դու կը ջընջես բոլորով
Նոցա գործեր աշխարհքէ.
Տըներն նոցա որդւոցմով
Անճետ կ'անես մարդկանցմէ:

Չար խորհուրդներ խորհեցան
Քեզի դէմ ձեռք վերուցին.

Այլ ի զո՛ւր տեղ, անվախճան,
Խաղք խայտառակ մընացին:

Շխտակ՝ նոցա երեսին
Թափեցիր նեւք բիրաւոր,
Հալածական գընացին
Ամօթահար գըլխակոր:

Դուն, բարձր եղիր Տէր Աստուած
Զօրութեանդ մէջ վեհափառ,
Մէք օրհնեմք Տեառնդ զօրութեանց
Սաղմոսք և երգք անդադար:

Ի Ա

Աստուած, Աստուած իմ, ինչո՞ւ
Զըգեցիր զիս երեսէ:
Փըրկութեան յոյսը՝ հեռու
Տարին մեղքերըս ինձմէ:

Առտու իրկուն դէպ առ Քեզ
Կը դիմեմ ես լալազին
Կուլամ կ'ողբամ իմ մեղքերս:
Դու չե՞ս լըսել իմ ձայնին:

Միթէ՛, դու Տէր սըրբութեանց,
Իսրայելի Աստուածն չե՞ս.
Նորա գովեստք օրհնութեանց
Փառաբանած չե՞ն ըզՔեզ:

Զե՞ որ ազգիս նախահարք
Ի Քեզ Տէր իմ յուսացան

Աբրահամներ, Իսահակ,
Որոնք Քեզմով փըրկուեցան:

Առ Քեզ նոքա դիմեցին.
Փըրկիչ նոցա դուն եղար.
Յոյսեր վըրայդ միշտ դըրին,
Եւ չամըչցան վայրապար:

Այլ ես որդն եմ և ոչ մարդ,
Պարծենալու բան չունիմ,
Մարդկանց առջևը նախատ,
Արհամարանք իմ աչքին:

Նախատեցին զիս տեսնողք,
Բերաններէն դուրս տալով,
Շատ անվայել գըրոցք խօսք,
Գլուխնին վրաս շարժելով:

— « Կը յուսար դա Աստուծոյ
« Թող Աստուած զինքը պահէ.
« Եթէ նորա է հաճոյ
« Թող ազատէ ի չարէ »: —

Յարգանդէ մօրս դու ի լոյս
Հանեցիր զիս, կեանք տալովդ:
Ի յըստեանց մօրս, միակ յոյս
Ես, Աստուած իմ, Սաբաովթ:

Տըղայ օրէս մինչ ցայսօր,
Ես ըզՔեզ, Տէր, կը ճանչնամ,
Յորովայնէ քաղցրիկ մօր
Մինչև մըտնամ գերեզման:

Մի դու ինձմէ հեռանար,
Շատ մօտեցաւ նեղութիւնն.
Ինձ փրկուի՞նքան չիք հընար
Տեղէ մ'չունիմ' օգնութիւն.

Ինչպէս անգուսպ զուարակք
Յարձակեցան թըշնամիքս,
Իբրեւ ցուլեր պարարակք
Պաշարեցին իմ չորս դիս:

Բացին իրենց գարշ բերան,
Ինչպէս առիւծն ամենի
Որ՝ մռնչէ սաստկաձայն
Գնալով յանառորն որսի:

Մի բաժակաւ ջրի պէս
Հեղայ գետնի ես երես,
Յիրցան եղան ոսկորներս,
Հալեցաւ սիրտըս ներսէս:

Չորացայ ես իբր խեցի,
Լեզուս կըպաւ առիքիս.
Քիչ մընաց որ՝ կենդանի,
Ան հողուն գիրկ տային զիս:

Չորս կողմս առին, ման եկան
Չարեացապարտ վատ մարդիկ,
Իբրեւ կատղած խումբ մի շան
Խոցոտեցին զիս հերիք:

Ձեռքերս, ոտքերս ծակեցին,
Հաշուեցին իմ ոսկորներս.

Իբրեւ տեսիլ ցաւագին
Դարձան նայել իմ երես:

Բոլոր հանդերձքս, իրենց մէջ,
Այսոր, այնոր բաժնեցին,
Վիճակ արկին այնկէ վերջ
Պատմուճանիս առանձին:

Այլ դու Տէր իմ, մի՛ հեռու
Գընար, մի՛նակ զիս թողլով,
Հասիր շուտ ինձ օգնելու
Յըրուէ չարեացը ժողով:

Իմ թըշնամեացըս սուրէն
Առիւծներուն, շանց բերնէ
Միեղջերուին կոտորէն,
Ձիս կ'ազաչեմ ազատէ:

Ես Քու անունդ գերապանծ
Եղբարցս առջև կը պատմեմ
Յեկեղեցին ժողոված
Քեզ օրհնութիւնք կը երգեմ:

Դուք Աստուծմէ վախցողներ
Երգեցէք Տեառն օրհնութիւն,
Դուք Յակովբայ զաւակներ
Գովեցէք Տեառն անուն:

Դու Իսրայել, ջերմեռանդն
Պաշտէ զԱստուած. քանզի նա
Չմերժեց խեղճն և աղքատ,
Գըլթաց նոցա միշտ վերայ:

Ե՛ս գոհու թիւն , առ Քեզ Տէր ,
Վերառաքեմ միշտ պիտի
Թող կատարուն իմ ուխտեր
Երկիրդածացդ առաջի :

Թող աղքատներն կըշտանան
Առատ ուտեն ու խըմեն .
Եւ Աստուծոյ միշտ փառք տան
Ուրախ զուարթ սըրտերն շէն :

Թող աշխարհիս բոլոր ազգք
Դառնան յԱստուած կենդանի ,
Երկիր պատմեն նմա՝ որ
Տէրն է երկնի և երկրի :

Նոյն և պարարտք աշխարհի
Հարկաւ կ'ինկնան , խոնարհին
Երբոր մահն մօտ կը հասնի ,
Շուտ կ'իմանան չափերնին :

Այլ ես գիտեմ . Աստուծով
Կամ ու կ'ապրիմ . իմ զաւակ
Պիտի պաշտէ սորա վախով
Իւր արարիչն համարձակ :

Արգարութիւնն Աստուծոյ ,
Պիտի լինի բաց յայտնի .
Օրէնք գըթոյ և սիրոյ
Պիտի տիրեն աշխարհի :

Ի Բ

Տէ՛ր , հովուէ զիս զըթառատ ,
Որ լինիմ ես բաղդաւոր ,
Քեզ աչքս յառած եմ անթարթ
Յոյսըս վըրադ է բոլոր :

Դաւարագեղ ի յարօտ ,
Ուր խոխոջան ջուրք վեր վար ,
Եղիր հոգւոյս առաջնորդ ,
Տար զիս այն տեղ անմոլար :

Խելքըս զըլուխըս եկաւ ,
Արգարութեան սուրբ ճամբուն
Ինքն առաջնորդ ինձ եղաւ
Փառաւորել իւր անունն :

Գաւազանիդ տակ խոնարհ
Գըլուխս ի վայր կը ծըռեմ ,
Եղիր անձիս մըխիթար ,
Զի ես նըկուն ծառայդ եմ :

Առատահաց մեծ սեղան
Պատրաստեցիր իմ դիմաց
Երբ նեղիչներս տեսան զայն
Խըռովեցան շըփոթած :

Գըլուխս օծած սուրբ իւղով ,
Զեռքըն բաժակ անապակ
Ըզմայլեցայ , Տէր , Քեզմով
Գոհութիւն Քեզ , հազար փառք :

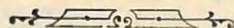
Ողորմութիւնդ իմ հետս է,
Մինչև ի խոր ծերութիւն
Եւ անբաժան միշտ Քեզմէ.
Բընակութիւնս է Քոյ տուն:

Յըցուր ինձի ճանապարհ,
Ընդ որ ես գամ դէպ ի Քեզ.
Զի առաջնորդ անմոլար
Միակ գիտեմ, Տէր, ըզՔեզ:

Ազատէ գիս և փըրկէ
Իմ թըշնամեացըս ձեռքէն.
Առ Քեզ հոգիս կը դիմէ
Տէր, դու ես իմ ապաւէն:

Սովորեցուր ինձ Աստուած
Կատարելու Քոյ սուրբ կամք.
Տուր ինձ Հոգիդ շնորհաց
Ուղեցոյց դէպ ի Քոյ յարկ:

Քոյ սուրբ անուանըդ համար,
Փըրկէ հոգիս մահուանէ
Քոյին կամօքըդ արդար
Նեղութենէ ազատէ:

Ի Բ*

Տէր է հովիւս, առաջնորդ
Ինձ ոչ մի բան չի պակսիր
Դալար ունիմ ես արօտ,
Ուր վազեն ջուրք հեշտալիր:

Տուաւ հոգւոյս զօրութիւն.
Որ իւր վախով, անսասան
Արդարութեան սուրբ ճամբուն
Մէջը՝ գընալ ես կարնամ:

Այլ թէ մըտնամ ես յանկարծ
Մահուն հովիտն սևաստուեր,
Անտի կ'ելնամ անկասկած
Զի դու հետս ես, հըզօր Տէր:

Քու ցուպն և Քու գաւազան
Ինձ կու տան միշտ զօրութիւն
Դու կը հասնիս օգնութեան,
Զեռք տալով ինձ պէտք ժամուն:

Պատրաստեցիր իմ առջև
Առատահաց մէծ սեղան
Որ թըշնամիքս ակներև
Քու իմ վերայ գութն տեսնան:

Իւղով գըլուխս օծեցիր,
Բաժակս լեցուն է գինւով.

* Այն սաղմոսը կրկին տեսակ տաղաչափուած դտանք
Հ. Ք. Քուշներեանի ձեռագրաց մէջ:

Ողորմութիւնդ երկնաձիր
Պարգևեցիր զըթալով:

Բոլոր իմ կեանքս, առ Գեղ Տէր
Կը նուիրեմ. Գու տանդդ մէջ
Կը փափաքիմ իմ օրեր
Անցընելու մինչև վերջ:

Ի Գ

Տեառն է երկիրս, և ամէն ինչ
Որ' նորա մէջ գըտնուին.
Աշխարհս և իւր բընակիչ
Որ' ցիր կ'ապրին այս այն դին:

Նորա հիմք են մեծ ծովեր
Համատարած ջրերով.
Իբրև ծըխնի են գետէր,
Որք դըդըչեն վազելով: —

Աստուծոյ լեռն ելնալու
Ո՞վ կարող է դէպ ի վեր,
Եւ ո՞վ կարնայ կենալու
Այն սուրբ տեղին անվեհեր:

— Նա՛ որոյ ձեռք սուրբ մաքուր
Եւ ունի սիրտ անարատ,
Որ չերդւընցաւ երբէք զուր,
Եւ չընենգեց ոչ մի մարդ:

Նորա վերայ օրհնութիւն
Երկնաւորին միշտ կ'իջնայ,

Պէտք ատենին օգնութիւն
Նա իւր փըրկչէն կը զըտնայ:

Այդպիսի մարդը միայն
Աստուծոմէ չի՛ ամըշնար.
Սապէս և ճետն Յակովբայն
Յանկայ տեսոյդ հրաշափառ:

Իշխանք, դըռներդ վեր առէք
Թող բացուին դուռք յաւիտեանց
Բաց և արձակ մուտք տուէք
Թագաւորին մեր փառաց:

— Այդ ի՞նչ փառաց թագաւոր. —
Նա՛ զօրեղ Տէրն զօրութեանց,
Պատերազմի մէջ հըզօր.
Նա՛ թագաւորն է փառաց:

Իշխանք, դըռներդ վեր առէք,
Թող բացուին դուռք յաւիտեանց.
Բաց և արձակ մուտք տուէք
Թագաւորին մեր փառաց:

Սա՛ ի՞նչ փառաց թագաւոր. —
Դա՛ ինքն Տէրն է փառաց.
Տէր և իշխան մեծագոր
Դա՛ թագաւոր, զօրութեանց:

Ի Դ

Աչքս վերցուցի դէպ ի փեղ.
Յոյսըս վըրադ եմ դըրած,
Ամօթապարտ զիս չտնես
Զըլինիմ ծաղր թըշնամեաց:

Որոնց որ յոյսը դու ես,
Հոցա վերայ ողորմէ.
Թող անօրէնն աներես,
Ամօթահար ամաչէ:

Դու ինձ ցըցուր ճանապարհ
Որով գընամ ես ուղղորդ,
Դէպ ի ուղիղն և արդար
Եղիր հոգւոյս առաջնորդ:

Որ ինչ լաւ է՝ ճըշմարիտ,
Սովորեցուր ինձ սիրել.
Զի Աստուած իմ, դու ես. միշտ
Յոյսըս վըրայդ եմ դըրել:

Ողորմութիւնք, զըթութիւն
Որք՝ չունին չափ և սահման,
Թող ծառայիդ, խեղճ նըկուն,
Վերայ այժմիկ երևան:

Անգիտութեան, մանկութեան
Մեղք չար գործեր. մի յիշեր.
Այլ յիշէ Գու զըթութիւն,
Զի ողորմած ես, քաղցր Յէր:

Մեղաւորաց դու տուր դարձ.
Հեզ սըրտերուն և խոնարհ
Յըցուր գընալ անկասկած
Արդարութեան ճանապարհ:

Ով որ պահէ Յայտնութիւն
Աստուածային, նորա ուխտ,
Ողորմութեան Սուրբ ճամբուն
Մէջ կը մըտնայ ևս անշուշտ:

Քու անունիդ համար. Տէր,
Իմին մեղքերս բազմազան,
Քաւէ, ջընջէ, մի յիշեր.
Զի ես սըրտանց կը զըղջամ:

Այն մարդը որ Աստուծմէ
Կը վախնայ. Տէրը նորա
Ուղիղ ճամբան կը ցըցնէ
Որ՝ անմոլար ընթանայ:

Հա կ'անցընէ իրեն կեանք
Խաղաղ, հանգիստ, անխըռով.
Մահուանէն վերջը՝ ժառանգք
Վայլեն երկիրըս խեղքով:

Բարեպաշտից զօրութիւն
Է հանապազ Տէր ինքնին,
Որ իւր ուխտեր, Յայտնութիւնն
Պարզէ դընէ գիմացնին:

Աչքս Աստուծոյ եմ յառած
Որ՝ կարող է զիս փըրկել

Յորոգայթից ինձ լարուած
Ոտքս անվըտանք ազատել:

Նայէ վըրաս, Տէր Ատուած,
Եւ ողորմէ գըթառատ
Մի հատ մօրէս որբացած,
Անտէր մնացի ես աղքատ

Հազար ու մէկ նեղութիւն
Պաշարեցին սիրտս բոլոր,
Իմ վըշտերէն միակ դուն
Կարնաս փըրկել, Տէր հըզօր:

Տես իմ տանջանքս և տագնապ,
Նայէ՛ ճրչափ նեղուեցայ.
Ողորմէ ինձ գըթութեամբ,
Մեղքերս անտես դու արա:

Տես թըշնամիքըս ի՛նչպէս
Շատուոր. ամենքը մէկէն
Ինկած իմին ետեւս,
Անիրաւ տեղ զիս կ'ատեն:

Պահէ, փըրկէ զիս, Տէր իմ,
Անըզգամացը ձեռքէն:
Ամաչելու տեղ չունիմ.
Յոյսըս վըրադ դըրել եմ:

Ամբիծ, մաքուր խըղճմըտանք
Ամէն բանէ միշտ վեր է:
Իսրայելի փըրկչին փառք,
Նեղութենէ կը փըրկէ:

Ի Ե

Դատէ՛ զիս Տէր. քանզի ես
Ամբիծ խըղճով վարուեցայ.
Յոյսըս դըրած եմ ի ֆեզ.
Ինձ վախնալու տեղ չըկայ:

Փորձէ՛ զիս Տէր, ու քըննէ
Սիրտիս խորերն ինչ որ կայ.
Ձի քաշուելով ես ֆեզմէ,
Արդար ճամբով ընթացայ:

Սուտակասպաս մարդկանց մօտ
Ձի նըստայ ես, կանգ չառի.
Անօրինէն նենգաժոտ
Ես միշտ հեռու քայլեցի:

Չարագործաց պիղծ ժողովն՝
Միշտ ատեցի իմ մըտքէս.
Ամենեին նոցա քովն՝
Ձի մօտեցայ ես վախէս:

Ձեռքս սըրբութեամբ լըւալով
Կը մօտենամ համարձակ,
Քոյ սեղանիդ մօտիկ՝ քով
Ազատ ամէն ժամանակ

Որ՝ օրհնութիւնքդ բարձրաձայն
Երգեմ սըրտանց ու զովեմ,
Եւ հըրաշքներդ բազմազան
Տիեզերաց հըռչակեմ:

Վայելչութիւն Գոյին տան՝
Փափաքեցայ, սիրեցի.
Եւ Քու փառաց բնակարան
Միշտ մեծ պատուով յարգեցի:

Չարեացապարտ մարդկանց հետ
Մի՛ կորսըներ իմ հոգիս.
Արիւնահեղ չարախեթ
Մարդոց՝ հեռու բռնէ զիս:

Որոց ձեռքեր չաղախուած
Են՝ անօրէն չար գործովք.
Աջը նոցա միշտ լեցուած
Է տոկոսեօք կաշառովք:

Կ'ուզեմ վարել կեանք ամբիժ,
Շիտակ ճամբով զընալովս.
Դու փըրկէ զիս, զըթա ինձ,
Ես կ'օրհնեմ, Տէրդ, ի ժողովս:

Ի Զ

Տէր է իմ կեանքս, լոյս աչաց,
Ես չեմ վախնար ոչ մէկէ.
Տէր ապաւէն իմ կենաց.
Ինչո՞ւ դողամ ես մարդէ:

Երբոր չարերը մօտիկ
Գան, իմ արեան ծարաւով,
Դու պատժէ, Տէր, այդ մարդիկ
Նոյն իսկ իրենց չար գործով:

Թէ իմ վերայ զինավառ
Դիմէ բանակ մի ամբողջ.
Թէ յարձակին վայրապար
Թըշնամիներս մարտագոյ,

Սիրտըս անվախ անխըռով
Ես կը մընամ անսասան.
Քու վըրադ յոյս դընելով
Որ՝ կը լինիս ինձ պաշտպան:

Լըսէ ձայնիս սըրտադող,
Որ ինձ այս խօսք թելադրէ.
— Անշուշտ Դու ես այն ազգող.
« Իմին երեսըս խընդրէ »:

Քու տեսութեանդ փափաքով
Սիրտըս գոչէ դէպ ի Քեզ.
« Դու իմ վերայ զըթալով
« Յըցուր ինձի Քու երես,

« Մի ինձմէ դէմքըդ ծածկեր,
« Օգնական իմ, Տէր Աստուած,
« Զիս բարկութեամբ մի՛ մերժեր.
« Զի Փըրկիչ ես և զըթած: »

Չայրըս և մայրս զիս թողին.
Արդարութեան ճանապարհ
Սորվեցուր ինձ Աստուած իմ.
Որով զընամ անմոլար:

Իմ անօրէն, անըզամ
Թըշնամեաց ձեռք զիս մի՛ տար.

Սուտեր վըրաս խօսեցան,
Ատեցին զիս չարաչար:

Ես կը հաւտամ աներկբայ
Որ՝ բարութիւնը դարձեալ
Երկրիս վերայ պիտ' իջնայ.
Այն օրն յուսամ ես տեսնալ:

Դու ևս իմ մարդ քաջացիր,
Սիրտըդ ամուր միշտ բռնէ.
Յոյսդ Աստուծոյ վըրայ դիր,
Նա միշտ բարւոյն պաշտպանն է:

Ի Է

Առ Քեզ, Տէր իմ, կը գոչեմ.
Տուր իմ ձայնիս պատասխան.
Մի համարիր զիս արդէն
Մեռած իջած գերեզման:

Լըսէ Դու իմ աղօթքիս,
Յիս դարձիր Տէր զըթութեանց.
Ի տաճարիդ, դու տես զիս,
Զեռքերս ի վեր տարածած:

Ամբարըշտաց կարգին մէջ
Մի՛ դըներ, Դու, եղկելիս.
Իբր չարագործ և անգեղջ
Մի՛ կորսըներ իմ հոգիս:

Անըզգամներ կը խօսին
Խաղաղ կերպով միշտ դըրսէն.

Այլ չարութեամբ սըրտերնին
Ապականած է ներսէն:

Նոցա սըրտին համեմատ
Տուր, Տէր, նոցա հատուցում.
Թող որ իրենց գործեր վատ
Արժան պատիժը առնուն:

Նոքա բընաւ չուգեցին
Դիտել գործերն Աստուծոյ,
Թող կործանին, պատժուին,
Զի արժանի չեն զըթոյ:

Օրհնեալ է Տէր, որ լըսեց
Իմ աղօթքներս, երկընթէն.
Թիկունք հասաւ և օգնեց,
Եղաւ անձիս ապաւէն:

Նորա վերայ յոյս դըրի,
Նա տըւաւ ոյժ իմ սըրտիս,
Երգ երգեցի բերկրալի,
Զուարճացաւ և մարմինս:

Տէր, պահէ Քու ժողովուրդ
Ժառանգութիւնդ անսասան,
Հովուէ խնամէ, բազմագութ,
Այժըմ և միշտ, յաւիտեան:

Ի Ը

Տուէք որդիք Աստուծոյ,
Երկնաւորին պատիւ փառք,
Մատուցէք Տեառն լուսոյ
Ողջակէզ խոյք, զուարակք:

Տուէք նորա Սուրբ անուան
Փառաքանիչ օրհնութեամբք.
Երկիր պագէք, սըրբութեամբ
Տաճարին մէջ, բարձրելոյն:

Ձըրոց վերայ ձայն Տիրոջ,
Փառաց Աստուածն որոտաց.
Լըսուեցաւ ձայնն մեծագոյն,
Տէր ի վերայ ջուրց բազմաց:

Զօրաւոր է Տիրոջ ձայնն
Որ՝ կը փըշրէ մայր ծառեր
Նոյն ձայնն մանրէ անխափան
Լիբանանու անտառներ:

Ուրի հանեց հորթու պէս
Սիրիոն և Լիբանան,
Միեղջերուի ձագ կարծես՝
Բոլոր ծառեր շարժ ելան:

Աստուծոյ ձայնն զօրաւոր
Բոցը կրակէն կը բաժնէ,
Լեռ և բլուր դար և ձոր,
Ամենք սարսին նորամէ:

Անապատներ դող կ'ելնան,
Կը տատանին շուքի պէս,
Երբոր լըսեն Տիրոջ ձայն,
Նոյն անապատը կաղէս:

Աստուած կու տայ հըրաման
Եղջերուն ձագ բերելուն.
Ժամանակին կ'ունենան
Անտառք իրենց մերկութիւն:

Այլ բարձրելոյն ի տաճար
Միշտ կը լըսուի օրհնութիւն
Որ նորա մեծ փառքն, անճառ
Կը քարոզեն անդադրում:

Հեղեղներուն տիրաբար
Հրաման կ'անէ որ ցածնան.
Տիեզերաց մէջ անծայր
Թագաւորէ յաւիտեան:

Աստուած կու տայ զօրութիւն
Ժողովըրդեան սեփական,
Իւր օրհնութեամբ ամէն տուն,
Նա, պահպանէ անսասան:

Ի Թ

Բարձրը առնեմ զՔեզ Աստուած,
Քանզի Դու ինձ օգնեցիր,
Խընդաւ, ծաղրել թըշնամեաց
Դու իմ վերայ չը թողիր:

Հիւանդագին՝ հս Գեզմէ
Բըժըշկութիւն խընդրեցի.
Զիս փըրկեցիր մահուանէ,
Եւ պահեցիր կենդանի:

Սաղմոս ասէք դուք սրբեր,
Օրհնեցէք Տեառն յիշատակ,
Զի սըրբութեանց Նա է Տէր,
Յաւերժական նորա փառք:

Երկար չէ Տեառն բարկութիւն.
Իսկ բարութիւնը անհուն,
Գիշերն արին ողբ լալիւն,
Առտու եղաւ մեծ խընդում:

Յաջողութեանս ժամանակ
Ասացի ես, անսասան
Պիտի լինի իմ վիճակ
Այժմ և միշտ, յաւիտեան:

Դուն՝ կամեցար և տուիր
Ոյժ, զօրութիւն ինձ հերիք.
Յանկարծ երեսդ դարձուցիր
Շըփոթեցայ ես սաստիկ:

Այն ժամանակ դէպ ի Գեզ
Գոչեցի ես լալազին.
« Գեզ ի՞նչ օգուտ արիւնէս,
« Եթէ յանկարծ ես մեռնիմ:

« Հողը կարող է միթէ,
« Փառաւորել ըգգեզ Տէր,

« Ճըմարտութիւնդ ո՞վ պատմէ
« Որ՝ հասկընան մարդիկներ »:

Բողոքիս ձայնը լըսեց.
Ողորմութիւնը հասոյց,
Քուրձը հանեց վըրայէս.
Ուրախութեամբ սիրտս լըցոյց:

Փառաւորէ, ո՞վ անձն իմ,
Քոյ Տէր Աստուած յարաժամ.
Սաղմոս երգէ սըրտազին
Կենարարիդ յաւիտեան:

L

Գեզ յուսացի Աստուած իմ.
Տուր յաւիտեան չամաչեմ.
Արդար կամօքըդ Գոյին,
Դու զիս պահէ ի չարէն:

Աղօթքներուս ականջ դիր,
Փութա, հասիր յօգնութիւն.
Դու ապաւէն իմ եղիր,
Պաշտպանուելու ամուր տուն:

Որոգայթներ են լարած
Հակառակորդքս իմ չորս դին,
Զըլինի որ յեղակարծ
Ես այնոնց մէջը գըլորիմ:

Հողիս Գեզի եմ յանձնած,
Պահէ ամուր անվըտանդ,

Ծըշմարտութեամբ անկասկած
Տուր ինձ լինել համարձակ:

Ես սընտորի կուռքերուն
Պաշտօն տուողը կ'ատեմ.
Յոյսըս ի փեզ հաստատուն.
Չեմ քաշուիր բնաւ ոչ մէկէն:

Քու փըրկութեամբ կը ցընծամ.
Թըշուառութեանքս ատեն,
Դու ինձ դարձար հայրախնամ,
Փըրկեցիր զիս վըշտերէն:

Չթողուցիր զիս բընաւ դու
Մատնել ի ձեռն թըշնամույս,
Այլ ցըցուցիր կոխելու
Հաստատուն տեղ ոտքերուս:

Ողորմէ, Տէր, նեղելոյս.
Հոգւով, մարմնով կը տանջիմ.
Տըկարացաւ աչքիս լոյս,
Մընացի ես վըշտագին:

Կարճըցաւ կեանքը. ցաւով,
Զօրքըս և ոյժս պակսեցան
Օրերս անցան հառչելով,
Մինչև ոսկերքս չորացան:

Չէ թէ միայն թըշնամեացս,
Այլ անարգ ես երևցայ
Նոյն առաջի դըրացեացս,
Իբր վախնալու առարկայ:

Իմ ծանօթներս, բարեկամք,
Զիս տեսնալով փողոցին,
Տուին ինձ դառն անարգանք
Հեռու փախան զընացին:

Մարդկանց սըրտին մէջը ես
Համարուեցայ իբր մեռել.
Իբրև աման մի, կարծես,
Որ վաղուց է ջախջախուել:

Վըրաս շատ բան խօսեցան
Լըսեցի ես չորս կողմէս.
Ժողովեցան միաբան
Որ՝ զիս բաժնեն հոգիէս:

Այլ յուսալով ես ի փեզ
« Տէրն ես, ասի, իմ կեանքիս,
« Ազատելու կարող ես
« Իմ թըշնամեաց ձեռքէն զիս »:

Յըցուր երեսդ լուսաւոր,
Քու հալածուած ծառային.
Ողորմութիւնդ հասցուր՝ որ
Ամօթապարտ չը լինիմ:

Թող ամբարիշտը ամըշնան,
Իշնան դըժոխք խորախոր.
Թող պապանձին համրանան
Շըրթունք, բերանք նենգաւոր,

Որ կը խօսին համարձակ
Արդարոյն դէմ բիւր չարիքն

Արհամարանք, անարգանք
Հազար և մի նախատինք:

Այլ սրչափ մեծ է, Աստուած,
Ողորմութեանդ քաղցրութիւն,
Զոր կը պահես երկիւղած
Ծառաներուդ համար Գուն:

Նոցա Գու Տէր ես պաշտպան
Հակառակորդ մարդկան դէմ,
Եւ կը պահես անսասան
Նենգաւոր չար լեզուէն:

Օրհնեալ ես, իմ ապաւէն,
Որ կը պահես անկասկած
Զիս՝ թըշնամեացքս ձեռքէն
Իբրեւ ի բերդ ամրացած:

Մինչ չըփոթած, կ'ասէի
« Ընկայ Տիրոջս աչքէն ես ».
Գու լըսեցիր իմ ձայնի,
Որ վեր թըռաւ աղեկէզ:

Սուրբք՝ սիրեցէք Գուք ըզՏէր.
Նա արդարոց կը զըթայ.
Ամբարիշտներն աննուէր,
Կը պաւտժէ նա անխընայ:

Գուք՝ որ առ Տէր յոյսերնիդ
Դըրած՝ կ'ապրիք, մի՛ վախնաք,
Այլ ապահով եղիք միշտ
Զի Տէրն ունիք ձեզ կըռնակ:

Լ Ա*

Երնե՛կ անոնց, որոց՝ Տէր
Տուաւ մեղաց թողութիւն,
Եւ ամէն մի յանցանքներ
Մընաց ծածուկ ի թաքուն:

Այլ բիւր երնե՛կ այն մարդուն,
Որոյ Աստուած աչք զոցեց
Պակասութեանց. նա լեզուն
Նենգով մեղքով չաղտոտեց:

Ես լուռ՝ անկիւն մի քաշուած,
Սրտանց մեղքերս զըղջացայ
Գիշեր ցորեկ եղայ լաց,
Մինչ ոսկորներս մաշուեցայ:

Բու ձեռքըդ, Տէր, սաստկապէս
Գըլխուս վըրայ ծանրացաւ.
Սիրտըս ծակեն փուշի պէս
Խըղճմըտանքիս խայթն ու ցաւ:

Բոլոր մեղքերս ես յայտնի,
Առանց բան մի ծածկելու,
Խոստովանիմ մի առ մի.
Այլ ողորմէ ինձի Գու:

Միտքըս հաստատ դըրած եմ,
Որ ամբարիշտ չար գործերս,

* Կը գտնուէր նաեւ 1886ի Բագմաշիպուր, էջ 226. Բ:

Թէ քո առջեւդ պատմեմ,
Դուն անպատճառ պի' ներես:

Որչափ արդար մարդ լինի
Այլ միշտ պէտք է խոնարհած
Աստուծոյ գութն պաղատի.
Զի ո՞վ կայ սուրբ ի մեղաց:

Հեղեղի պէս թէ իջնան
Յերկնից պատիժ պատուհաս,
Արդար մարդիկ անսասան
Միշտ կ'ազատին անվընաս:

Նեղութիւններըս շատ են,
Սիրտըս դողայ ի ծոցիս,
Աստուած, միակ ապաւէն,
Գըթա՛ս վըրաս, պահէ զիս:

Բերդի նըման պատեցին
Թըշնամիներս չորս կողմէ,
Յընծութիւն իմ և յոյս իմ,
Նոցա ձեռքէն զիս փըրկէ:

Դու ասացիր թէ՛ « Ըգքեզ
Աչքէ պիտի չըձրգեմ,
Ինչ բանի որ ձեռք զարնես,
Յաջողութիւն չընորհեմ »:

Մի՛ գըրաստուց նըմանիք.
Նոցա պէտք է սանձ երկաթ,
Նոքա չունին խելք կամ միտք.
Ծառայ են ձեզ հընազանդ:

Մեղաւորաց պատրաստ կան
Խիստ շատ տեսակ տանջարանք,
Բայց Աստուծոյ որք յուսան՝
Թող լինին միշտ համարձակ:

Ուրախ արդարք, չէն կեցիք,
Աստուած է ձեր տէր պաշտպան:
Դուք որ շիտակ սիրտ ունիք՝
Պիտի խընդաք յաւիտեան:

Լ Բ

Յընծացէք ո՞վ արդարներ,
Զի կը վայլէ ձեր բերնին,
Երգ օրհնութեան միշտ առ Տէր
Քաղցրիկ երգել՝ սըրտագին:

Սաղմոսարան և քընար
Դաշնակաւոր, քաղցրաւոր,
Թող հընչեն Տեառն ի տաճար,
Աշխարհիս մէջ ընդհանուր:

Նոր օրհնութիւնք, սաղմոսք նոր
Շէն չէն ամէնքդ միաբան.
Երգեցէք Տեառն երկնաւոր
Տաւիղն մեղմիկ զարնելով:

Տիրոջ պատգամ՝ ճըշմարիտ,
Գործերն են սուրբ՝ անարատ,
Նա կը սիրէ վարել միշտ
Իրաւարար՝ արդար դատ:

Ողորմութեամբ Բարձրելոյն
Լի է երկիրս. մէկ խօսքով՝
Երկինք զըրաւ հաստատուն
Իւր լուսաւոր զօրքերով:

Ինչպէս ի տիկ, ջուր ծովուն
Բոլորն մէկ տեղ ժողովեց,
Երկրիս անդունք նոցա տուն.
Աւազն սահման որոշեց:

Պէտք է վախնայ Աստուծոյ
Երկիրս բոլոր. սիրտ ի թունդ
Բնակիչները պէտք է
Կենան զիմաց համագունդ:

Ձի նա ասաց. « Եղիցի »
Իսկոյն աշխարհքըս եղաւ.
Հըրամայեց, — յայտնուէր, —
Տիեզերք բոլոր յայտ եկաւ.

Հեթանոսաց կը ցըրուէ,
Տէր, խորհուրդներ. իշխանաց
Ժողովըրդոց, կ'անարգէ
Գաղտնի մըտքերն չարիմաց:

Աստուծոյ միտք և խորհուրդ
Պիտի մընան յաւիտեան,
Մի սերունդէ միւս սերունդ
Պիտի անցնին անխափան:

Երանելի է այն ազգ
Որոյ տէրն է ինքն Աստուած,

Ընտրուած է նա ժառանգ
Երկնաւորին զըթութեանց:

Նայեցաւ Տէր յերկնից վայր,
Տեսնաւ մարդկանց կեանք և կաց,
Իւր սուրբ գահէն ի խոնարհ
Վիճակ երկրիս բնակչաց:

Զատ զատ նոցա բոլորին
Պարգևեց սիրտ խըղճմըտանք.
Պիտի դատէ առանձին
Ամէն նոցա զործն արարք:

Իրեն շատուոր զօրքերով
Ապահով չէ թագաւորն.
Եւ ոչ հըսկայն իւր ուժով,
Ամենքէն վեր զօրաւոր:

Անկարող է ձին ուժեղ,
Վազս առնըլով փութաքայլ,
Ազատելու ամէն հեղ
Ի վըտանդէ իւր հեծեալ:

Այլ Աստուծոյ աչք՝ վերէն
Երկիւղածներն կը դիտէ.
Որոնք իրեն կը դիմեն
Կը պահպանէ վըտանդէ:

Նոցա երբեք չի թողուր
Որ ի զուր տեղը մեռնին.
Նոցա մարմնոց կերակուր
Կուտայ ճիշդ պէտք առննին:

Մենք համբերենք մեծայոյս
Սիրով դիմենք առ Աստուած.
Նա օգնական ամենուս.
Եւ պահպանիչ ի վըշտաց:

Նորամով շէն թող լինին
Մեր սիրտն, հոգի յարածամ,
Նորա անուն անմեկին
Լինի վահան մեր վըրան:

Ողորմութիւնդ տուր Տէր մեզ,
Վասն զի մեք հաւատով
Կը դիմեմք միշտ Տէր առ Քեզ
Հաստատ յուսով և սիրով:

L Գ

Պիտի օրհնեմ անդադրում,
Քու փառքըդ մեծ, Տէր Աստուած,
Առաւօտէ մինչ իրկուն,
Թէ և լինիմ մէջ վըշտաց:

Պիտի պարծիմ, Տէր Քեզմով
Ես ամէն տեղ, համարձակ
Որ՝ հեզ մարդիկ լըսելով
Ուրախանան և տան փառք:

Դուք, ինձի հետ ձայնակից,
Աշխատեցէք մեծցընել
Անուն Տիրոջըս երկնից
Եւ ընդհանուր քարոզել:

Ես փընտեցի զըտայ Տէրս,
Նա ինձ հասաւ նեղ օրիս,
Լըսեց սըրտանց աղօթքներս
Եւ թեթեցուց իմ հոգիս:

Ո՛վ որ դարձաւ առ Աստուած,
Փայլեց երեսը լուսով.
Երբէք մարդկանց նա դիմաց
Զկրաշուեցաւ ամօթով:

Այս խեղճ աղքատը դիմեց
Աստուծոյ, լի հաւատքով.
Նորա ձայնին Տէր լըսեց
Վըշտաց փըրկեց զինք շուտով:

Հըրեշտակ Տեառն կը հըսկէ
Երկիրդածաց միշտ չորս դին
Որ՝ յեղակարծ մի գուցէ
Գայթակղին ու մոլորին:

Համտես արէք ու տեսէք
Ի՞նչպէս քաղցր է մեր Աստուած.
Այն մարդուն է բիւր երնէկ
Որ՝ յոյս Տիրոջն է գըրած:

Վախցէք սուրբեր Աստուծմէ,
Դուք կը լինիք երջանիկ.
Ո՛վ Աստուծմէ կը վախէ,
Ունի ամէն բան հերիք:

Մեծամեծներ, առիւծներ
Մնացին քաղցած և աղքատ.

Իսկ Աստուծոյ ծառայներ,
Վայնէկեցին բարիք շատ:

Եկէք իմ մօտըս, որդիք.
Խըրատներուս ուշ դըրէք.
Աստուծոյ վախն կը սորվիք,
Որ կը լինի ձեզ միշտ պէտք:

Չէ՞ որ ամէն մարդ կ'ուզէ
Երկար ապրիլ յաշխարհի.
Կը փափաքի ի սըրտէ
Տեսնալ օրեր բարեւի:

— « Լեզուիդ չափ դիր որ՝ խօսք չար
« Ամենեւին չըխօսի.
« Բերանդ լինի սուրբ արդար.
« Նենգութենէ միշտ հեռի:

« Հեռու քայլէ դու չարէն,
« Բարիք արա՛ւ ամենուն.
« Խաղաղութեան ետեւէն,
« Գիշեր ցորեկ գընա՛ դուն »: —

Արդարներուն վերայ բաց
Է Աստուծոյ գըթած աչք.
Նոցա աղօթքը, սըրտանց,
Կը լըսեն Տեառն ահանջք:

Չարագործաց վերայ նա
Կը դարձընէ խոժոռ դէմք,
Որ աշխարհքէս շուտ վերնայ
Յիշատակնին և չար հետք.

Իսկ արդարներ, վըշտագին,
Երբ դիմեցին առ Աստուած,
Լըսեց նոցա աղօթքին,
Դարման տարաւ շուտ վըշտաց:

Մաշուած կոտրած սըրտերու
Չայնը իսկոյն կը լըսէ:
Խոնարհ հոգին փըրկելու
Նա յարաժամ պատրաստ է:

Նեղութիւններ անպակաս
Պէտք է կըրեն արդարներ,
Բայց բոլորէն անվընաս
Կը պահպանէ գիրենք Տէր:

Նոցա ոսկերք խընամքով
Եւ ապահով կը պահուին
Որ՝ չը լինի մի կերպով
Փըշրուին ու կորսըւին:

Չարը չարով կը կորչի.
Այլ արդարոյն ատեցող՝
Իւր գործով ինք կը պատժի.
Շուտ կը մըտնայ ի սև հող:

Կը՞ փըրկէ Տէր, հայրաբար,
Իւր ծառայիցը հոգին:
Նոքա բընաւ չեն զըղջար
Որ՝ Աստուծոյ յուսացին:

Լ Դ

Դատէ, Տէր իմ, այն մարդիկ՝
Որք զիս դատի քաշեցին.

Մարտ դիր, յաղթէ թընամիքս
Որք ինձի դէմ կը կըռուին:

Ա՛ռ դու զէնքերդ և վահան
Հասիր ինձի օգնութիւն.

Մերկացուր սուրդ, թող տեսնան
Որ՝ չի մըտնան իմ արիւն:

Թող հալածիչքս իմանան
Որ՝ դու ես իմ փըրկութիւն.

Եւ կը հասնիս, անխափան
Ինձ օգնելու, պէտք ժամուն:

Թող ամաչեն կորակոր,
— Ամօթ իրենց երեսին. —

Որք ետեւս ինկան որ՝
Կորսընցընեն իմ հոգին:

Ինչպէս որ հովը փռչին

Հալածական կը վարէ.

Թող հըրեշտակդ երկնային

Նեղէ զիրենք ու ցըրուէ:

Թող խաւարի ճամբանին.

Հըրեշտակէդ հալածուած

Գայթակղին ու զըլորին,

Մընան մէջ տեղ անճըրկած:

Զոր տեղ ինկան ետեւս
Ու լարեցին որոգայթ,
Կ'ուզէին որ ինկնամ ես
Իրենց փորած խորխորատ:

Թող որ փորած փոսերնին
Իրենց լինի գերեզման,
Եւ ուրած լարերնին
Կապէ ոտքերն անգուման:

Այլ փըրկուած ֆեզմով ես
Ուրախանամ մեծապէս,
Լեզու առած ոսկորներս
Ասեն. « Տէր ո՛վ նըման ֆեզ »:

Զի փըրկեցիր խեղճն՝ անզօր
Զօրաւորին ճիրանէն.
Այքատը չես թողուր որ՝
Խըւէ, տանջէ անօրէնն:

Սուտ վըկայներ դէմս ելած,
Ինձ ըսկըսան հարցանել.
Ես մընացի զումարած
Զըգիտելով ի՛նչ ասել:

Բարի սըրտիս փոխանակ,
Զարիք ինձի հատուցին.
Նախատակո՞ծ միս—մինակ,
Մարդկանց աչքէն ձըգեցին:

Նոցա խեղճ, նեղ օրին՝ ես
Ծոմով պահքով քըրձազգեաց

Աղօթեցի. աղօթքներս
իմ ծոցս դարձուց ինքն Աստուած:

Ինչպէս եղբայր կարեկից
Կը քայլէի զըլխակոր,
Տըրտում տըխուր ցաւալից
Ինչպէս մի մայր սրգաւոր:

Այլ երբոր ես խեղճըցայ,
Ուրախ՝ չորս դիս ման առին.
Նախատինքներ անխընայ
Գըլխէս ի վայր թափեցին:

— Զը գիտեմ դեռ ես պատճառ. —
Կըրճըտելով ատամներ,
Սիրտս խոցեցին անդադար
Ասելով սո՛ւտ փուտ խօսքեր:

Մինչև ե՞րբ Տէր համբերես
Պիտի դոցա նենգութեան.
Անոք, անտէր մնացի ես,
Զեռքդ երկընցուր օգնութեան:

Այն ատեն ես բարձրաձայն
Կ'երգեմ Քեզի գոհութիւն,
Ուր ժողոված են միաբան
Ժողովըրդոց բազմութիւն:

Իմ թըշնամեացս մի՛ թողուր,
Խընդալ վըրաս հեգնելով,
Ու նախատել զիս ի գուր,
Մէկմէկու աչք անեւելով:

Խաղաղութիւն լոկ խօսքով
Կը քարոզեն: այլ իրենք
Կը ցըցընեն միշտ գործով՝
Խարդախութիւն դաւ ու նենգ:

Մեծ մեծ բացած բերանին,
« Այո՛, այո՛ մեք աչքով
« Տեսանք ամէն բան, ասին,
« Գիտենք ամէն բան տեղով »:

Լըսեցիր, Տէր, դու ուրեմն
Մի՛ լըռելով համբերեր,
Հեռու մ'երթար դու ինձմէն,
Թողլով մինակ զիս անտէր:

Զարթիր, Տէր իմ, և փութա՛
Դատել իմին արդար դատ,
Բոլոր աշխարհք թող տեսայ
Թէ՛ արդար է՝ քու ծառայդ:

Զը լինի որ թըշնամէք
Ուրախանան ու ասեն,
« Շատ լաւ եղաւ, խըղդեցինք
« Կորաւ զընաց մեր միջէն »:

Թող ամաչեն կորակոր
Ուրք՝ նեղ օրիս խընդացին.
Մեծ մեծ խօսքերը բոլոր
Ի զո՛ւր եղաւ բընաւին:

Որո՞նք սըրտանց կ'ուզէին
Արդարացած զիս տեսնալ,

Փափաքներուն արդ հասին,
Ուրախացան ամենքն այլ:

Ու ասին թէ՛ « Աստուած մեծ
« Իւր սիրելի ծառային
« Խաղաղութիւն պարգեւեց,
« Հասաւ նըմա նեղ օրին »:

Այլ իմ լեզուս հըռչակէ
Արդարութիւնդ հանապազ,
Երախտագէտ ի սըրտէ
Քանի որ ինձ կեանք կու տաս:

Լ Ե

Մեղք գործելով՝ անօրէնն
Ասաց մըտքէն թէ՛ « Ի զո՛ւր,
— « Բոլոր մարդկան հընարք են, —
« Աստուծոյ վախն և երկիւղ »:

Կեղծեց իրեն վարքն ու բարք,
Սուտակասպաս ձեւերով,
Գործեց ամէն մեղք անարգ,
Աստուծոյ դէմ ելնալով:

Բերնէն ելած խօսքին մէջ
Զրկայ ուղիղ ոչ մի բան,
Ինչպէս որ սիրտն է անզեղջ,
Նոյնպէս չըրթներն՝ դաւաճան:

Զուգեց գիտնալ նա բարին
Գիշեր ցորեկ անդադրում,

Հետեցաւ միշտ չարին
Նոյնպէս ի մէջ անկողնոյն:

Գրնաց նա միշտ այն ճամբով,
Որոյ վերջն էր վատ անշուշտ.
Մեղքն՝ կամաւոր գործելով,
Մատնուեցաւ ի կորուստ:

Ողորմութիւն մեծ է Տէր,
Երկրէս կ'ելնայ դէպ յերկին,
Ճշմարտութիւնըդ ի վեր.
Մինչև ամպեր կու հասնին:

Արդարութիւնդ՝ իբր լեռներ,
Իրենց տեղ. միշտ հաստատուն.
Իրաւունքդ՝ խոր անդունդներ,
Որոց անհաս՝ խելք մարդուն:

Արարածոց ամենուն
Վերայ՝ գըթաս ի գորով,
Մարգ եղել է, անասուն,
Բոլորն կ'ապրին, Տէր, Քեզմով:

Ողորմութիւնդ՝ շատ է, Տէր,
Որդիք մարդկան, Քոյ թւիդ
Շուքին ներքև, անվեհեր
Կ'ապրին ազատ և հանգիստ:

Պարարտ հացիւ Քոյին տանդ
Կը կերակրես դուն մարդիկ,
Եւ ուխ քաղցրիկ փափկութեանդ
Կու տաս նոցա ըմպելիք:

Կենդանութեան աղբիւր ես
Որ՝ կեանք կու տաս ամենուս,
Եւ լուսափայլ ֆոյ երես
Մեզ կը ծագէ կենաց լոյս:

Ողորմութիւնդ նոցա տո՛ւր,
Որոնք ճանչցան ըզֆեզ Տէր,
Արդարութիւնը ցըցուր,
Որոց մաքուր են սըրտեր:

Թող չը կոխէ իմ վերայ
Ամբարտաւանն՝ պիղծ ոտքով՝
Մեղաւորին ձեռք արա
Հեռու ինձմէ, գըթալով:

Թող կործանին անօրէնք
Որոնք՝ առանց խըղճելու,
Գործեցին շատ դաւ և նենգ.
Թող չի կարնան կանգնելու:

L 2

Մի նախանձիր դուն՝ սըրտաբեկ՝ տեսնելով
Անօրինին յաջողութիւն, և վարք չար.
Ձի ինչպէս խոտ նա կը ցամքի խիստ չուտով,
Կ'անհետանայ՝ ինչպէս դաշտին դեղ դալար:

Յոյսդ Աստուծոյ միշտ վըրան դիր, ու արդար,
Շընորհալի վարէ դու կեանք. և տես թէ
Ի՛նչպէս Աստուած, գորովելով հայրաբար,
Կը պահպանէ ըզքեզ ամէն վըտանգէ:

Յայտնէ Տիրոջ քոյին ամէն պէտք, պիտոյք,
Եւ աղօթէ սըրտանց յուսով և սիրով.
Կը կատարէ Նա քու փափաքդ և հաճոյք.
Առատապէս արդար սըրտիդ վարձ տալով:

Նա ինքն Աստուած, պիտի ցոյց տայ աշխարհի,
Արդարութիւնդ, պայծառ մաքուր լուսի պէս.
Պիտի փայլին համատարած, ական յայտնի,
Քու իրաւունք՝ ինչպէս արեւ յօրին կէս:

Եղիւ հըլու դու Աստուծոյ միշտ ծառայ,
Հանգիստ սըրտով պաշտէ ստեղծողդ անկասկած.
Տակնու վերայ վըրդովելու հարկ չըկայ
Երբոր տեսնաս յաջողութիւն չար մարդկանց:

Կու գայ ատենն՝ կը պատժուին չարաչար
Անօրէններն՝ որոնք Տիրոջն դէմ կեցան.
Իսկ Աստուծոյ յուսացողներն կամակար,
Կը ժառանգեն երկրիս վայելք անխափան,

Համբերէ քիչ մ', ահա չըկայ ամբարիշտն,
Կորսուեցաւ անհետ ճետով աշխարհքէս.
Իսկ հեզն՝ խոնարհ կը ժառանգեն երկիրս միշտ,
Երկար, խաղաղ կեանք վարելով և ստեղծս:

Կըրճըտելով ամբարիշտն իւր ատամներ
Առաքինւոյն վընասելու կ'աշխատի.
— Չըգիտեր որ կարճըցած են իւր օրեր. —
Աստուած վերէն գայն տեսնալով ծիծաղի:

Մերկացուցին իրենց սուրբ մեղաւորք,
Եւ աղեղները լարեցին. որպէս զի

Ըսպանանեն աղքատն, տընակն և զայնոնք,
Որոնք ունին Աստուծոյ վախն ի սըրտի:

Այլ տէս, սուրերն յետ դառնալով նոցա սիրտն
Խոցոտեցին, փըշուեցան աղեղներ:

Թող իմանայ ուրեմն չարսիրտ ամբարիշտն .

Որ՝ վերը կայ աղքատներուն պաշտպան Տէր:

Այդարն իրեն ունեցածով սակաւիկ,
Փան հարուստ ճոխն է աւելի երջանիկ.

Պիտի ջաղխեն ամբարըշտաց ձեռքն երկինք,

Մինչ արդարոյն Աստուած է տէր՝ զօրավիգ:

Ամբիծ մարդկանց կեանքը Տիրոջ է յայտնի.

Նոցա տուն տեղն Նա կը պահէ հաստատուան

Սովի ատեն կարօտ չեն մնար չոր հացի.

Եւ գոհ սըրտով կը կըրեն վիշտ նեղութիւն:

Այլ ամպարիշտք կը մատնուին ի կորուստ.

Ինչպէս որ ճարպն մօտենալով կըրակի

Կը ճենճերի՝ մուխ կը դառնայ, ապա շուտ

Կը փըճանայ և օդոյն մէջ կը ցըրուի:

Դրամ փոխ կ'առնու մեղաւորն ու յետ չի տար,

Մինչդեռ արդարն ողորմութիւն կը բաշխէ.

ԶԱստուած օրհնողք կը վայելեն այս աշխարհ,

Անիծողներն՝ չըքուին երկրիս երեսէ:

Աստուած կ'ուղղէ մարդուն զընացքը ոտքին

Նա ինքն կ'օրհնէ ամէն նորա ճանապարհ,

Չեռքէն բըռնած կ'առաջնորդէ ի բարին.

Թէ զայլմակղի՝ չի թողուր որ ինկնայ վար:

Տըղայ էի՝ արդէն եկայ ծերացայ,
Այլ չըտեսայ բընաւ եբբէք կեանքիս մէջ
Որ՝ արդարոյն զաւակ դըռներն հաց մուրայ
Եւ ինքը՝ նա արհամարուի, լինի խեղճ:

Ողորմութիւն բաշխէ արդարն ամէն օր,
Այն պատճառի Աստուած կ'օրհնէ նորա տունն: ...
Չարն՝ մէկդի դիւր, բարի գործեր արա որ՝
Այժմ՝ և յաւէտ երջանկանաս նոյնպէս դուն:

Տէր իրաւունք և զըթած սիրտ կը սիրէ,
Իրեն սուրբերն կը պահպանէ անսասան.
Ամբարըշտաց տուներն հիմէն կը քակէ,
Իսկ արդարոց ամուր պահէ յաւիտեան:

Իմաստութիւն խօսի բերան արդարոյն,
Լեզուն կ'ասէ ճըշմարտութիւն անաչառ.
Տիրոջն օրէնք սըրտին խորեր ունին բոյն.
Շիտակ ճամբով կ'երթան ոտքերն անմուար:

Արդարոյն դէմ կը դարանի մեղաւորն,
Ըսպաննելու հընարք՝ միջոց կը փընտռէ.
Այլ չի թողուր զնա դատաւորն երկնաւոր,
Եւ դատելով՝ դատէն արդար կ'արձակէ:

Յուսա՛յ յԱստուած, պահէ նորա ճանապարհ,
Քեզ կ'օգնէ Տէր, որ սիրտ առնուս, բարձրանաս,
Եւ ժառանգես երկրիս բարիք: Անպատճառ
Դու կը տեսնաս մեղաւորաց պատուհաս:

Աչքովս տեսայ ամբարըշտին փառք չըքեղ,
Նա ինչպէս մայրն լիբանանու բարձրացած.

Դարձայ եկայ, չէր երևել նա մէջ տեղ,
Զինք փընտուեցի, տեղն անգամ էր կորսուած:

Դիտէ ըզգաստ 'ւ արդարախոհ մարդկանց կեանք,
Եւ տես ինչպէս խաղաղ կ'ապրին որդւոցմով.
Մինչ անօրէնք ճետով լինին չարսատակ,
Անցընելով կեանք ալէկոծ իբրեւ ծով:

Այլ փըրկութիւն արդարներուն Աստուծոյ
Շուտ կը հասնի, ժամանակի նեղութեան.
Կ'օգնէ նոցա Տէր, 'ւ ի չարէն կը փըրկէ,
Քանզի նոքա յԱստուած եղան ապաստան:

Լ Է*

Բարկութենէդ, Տէր, սոսկամ.
Ողորմելով յիս դարձիր:
Ի՞նչպէս առաջըդ կենամ,
Զի ես հող եմ և մոխիր:

Սուր սուր նետերդ իմ վերայ
Արագ արագ թափեցան,
Թէ ձեռքդ այլ ևս ծանրանայ,
Ոգիս բերանըս կ'իյնայ:

Քանի որ իմ միտքս կու գայ
Քու բարկութիւնըդ արդար.
Հիւանդոտ սիրտս դող կ'ելլայ
Բըժըշկութեան չունիմ ճար:

* Այս յարասութիւնն ալ 1886ի Բագուալիպի մէջ տը-
պուած կայ. էջ 227. Գ.

Մեղքերս առաջս են կեցած,
Խըղճմըտանքս տակն ու վըրայ.
Յաւը հասաւ ոտկերացս.
Վայ ինձ, Տէր իմ, ողորմեա:

Իմ անօրէն պիղծ մեղքեր,
Գըլխէս շատ վեր բարձրացան.
Եւ իբրեւ թէ մեծ բեռներ
Ուսիս վըրայ ծանրացան:

Հընցած վէրքերս փըտեցան.
Քանի որ ես կը յիշեմ
Մեծ մեծ մեղքերս մանկութեան,
Արիւն կ'անցնի իմ սըրտէն:

Տըրտում, տըխուր, սևերես
Մարմինս վէրքով ծածկուած.
Որո՞ն արդեօք դիմեմ ես,
Թէ չողորմիս դուն Աստուած:

Կը տանջըլիմ չարաչար,
Ողորմելի մընացի.
Արդեօք չըկա՞յ մի դեղ, ճար՝
Սըրտիս խորէն հառչեցի:

Իմ փափաքներս, ցանկութիւն
Տէր իմ, քեզի յայտնի է.
Յաւերս, կըսկիծք, հեծութիւն
Ծածուկ չեն դարձեալ քեզմէ:

Տակն ու վըրայ սիրտս, հոգիս
Ոյժ, զօրութիւնըս հատաւ.

Վա՛յ անճարակ, իմ գըլխիս
Աչքերուս լոյսն հալեցաւ:

Իմ ընկերներս մերձաւոր
Պաղ պաղ վըրաս նայեցան.
Բարեկամներըս բոլոր
Հեռու ինձմէ քաշուեցան:

Մահուանս, արեանս ծարաւով
Դաւ՝ որոգայթ լարեցին.
Թըշնամիներս, չար լեզուով
Հազար տեղ խօսք խառնեցին:

Այլ ես իբրեւ խուլ դարձած
Չըլըսելու միշտ զարկի,
Կամ կարծես թէ պապանձած
Բերանս անգամ չըբացի:

Իբրեւ թէ խուլ լինէի,
Որ երբէք խօսք չէ լըսած.
Կամ ի ծընէ համր իսկի,
Որոյ լեզուն չէ բացուած:

Յոյսըս միակ դու ես, Տէր.
Անշուշտ ականջդ կը հասնին
Իմ հառաչանքս, աղօթներ.
Տես արցունքներս դառնագին:

Ասացի թէ մի՛ գուցէ
Վըրաս խընդան թըշնամիք.
Նոցա փափաքն ալ այն է
Որ կորսըլիմ, դառնամ չիք:

Ես չեմ փախչիլ տանջանքէ,
Ֆաւերս աչացըս դիմաց.
Եթէ կ'ուզես՝ զիս պատժէ,
Չեմ կենար դէմ՝ քու կամաց:

Մեղքերս՝ յայտնի բաց կերպով,
Կը պատմեմ ես քու առջև.
Եւ կը ցաւիմ՝ յուսալով.
Մի՛ հաներ յոյսըս դերև:

Թըշնամիներս՝ որ զոյր տեղ
Ատեցին զիս չարաչար,
Զօրաւոր են և ուժեղ
Եւ բազմաթիւ անհամար:

Որոնք ինձի բարոյ դէմ
Շատ չարիքներ հատուցին.
Արդարութեանս փոխարէն
Սուտ մուր վըրաս քըսեցին:

Մի՛ թողուր զիս, Աստուած իմ,
Մի՛ հեռանար դու ինձմէ.
Հասն օգնութիւն, պաղատիմ,
Փըրկէ զիս չար մարդոցմէ:

Լ Ը

Միաբըս դըրի հաստատուն,
Ըզգոյշ լինել հանապաղ
Որ՝ չըլինի իմ լեզուն
Խօսի աւել կամ պակաս:

Բերնիս դըրի պահապան,
Այն միջոց երբ՝ դէմս կանգնած
Խօսեցաւ չարն անըզգամ՝
Թիւր՝ և ներհակ իմ կամաց:

Ինչպէս մի համր-մունջ և խուլ.
Չը հանեցի խօսք բերնէս.
Այլ նեղութիւն, ցաւ անդուլ
Տանջեց սաստիկ զիս ներսէս:

Սիրտըս տաքցաւ ի ծոցիս,
Բորբոքեցան խորհուրդներս.
Քակուեցաւ կապը լեզուիս,
Եւ հարցուցի ես այսպէս:

« Յըցուր, յայտնէ Աստուած իմ,
« Ի՞նչ է իմ վերջս և վախճան.
« Օրերս կ'երթան ու կ'անցնին
« Ո՞ւր է նոցա կէտն՝ սահման:

« Չափուած, հաշուած են օրերս,
« Փուճ է իմ կեանքս Քու ղիմաց.
« Առ հասարակ շուքի պէս
« Կ'ոչընչանան կեանք մարդկանց »:

Իբր ուրուաւիպ պատկերներ,
Վէր վար մարդիկ անդադար,
Կը ժողովեն մեծ գանձեր.
Բայց ի՞նչ վախճան, ո՞ւմ համար:

Այլ ես, աչքերս դէպ ի Քեզ
Յառած, Տէր իմ, կը յուսամ:

Դու քա՛նէ իմ չար մեղքերս,
Չընեղէ՞ զիս անըզգամս:

Երբոր Դու Տէր իմ վերայ
Դարձար աչօք խիթալի,
Ես չիմացող ձեւացայ,
Իսկի բերանս չըբացի:

Ա՛հ, դադրէ, Տէր, մի՛ պատժեր
Իմ թերութիւնքս չարաչար,
Թէ՛ այլ կըրկնես հարուածներ,
Դիմանալու չունիմ կար:

Եթէ մարդկանց մեղքերուն՝
Արդար պատիժն ուզես տալ,
Ինչպէս ոստայն սարդերուն
Կը փըճանան ամէնքն այլ:

Տէր իմ, լըսէ աղօթքիս,
Խընդրուածքիս ականջ դիւր,
Եւ արտասուաց իմ աչքիս
Անկարեկիր մի՛ լինիր:

Պանդուխտ, նըժդեհ և օտար,
Երկրիս վերայ անցաւոր,
Պիտի երթամ այլ աշխարհ,
Ինչպէս իմ հարքըս բոլոր:

Այլ քանի որ ես աստէն
Կ'ապրիմ կենօք վըշտազին,
Շունչ քաշելու տո՛ւր ատեն.
Գըթա՛մ վըրաս, Աստուած իմ:

Լ Թ

Համբերելով ըսպասեցի շատ ատեն,
Վերջապէս Տէր լըսեց ձայնին աղօթքիս,
Եւ դուրս հանեց տառապանաց զիս փոսէն,
Ուր մեղաց տիղմը պատել էր իմ չորս դիւս:

Կանգնեցոյց զիս քարի մ' վերայ հաստատուն,
Արդարութեան ճամբան ցըցոյց ոտքերուս.
Դըրաւ բերանս երկնազդեցիկ օրհնութիւն,
Լի հաւատով՝ որ կը շնչէ սէր և յոյս:

Զայն տեսնալով շատեր պիտի տագնապին,
Եւ ա՛յլ շատեր պիտի դառնան առ Աստուած:
Երանելի՛, այո՛, կ'ասեմ այն անձին,
Որ նոր կ'ապրի յոյսըս առ Տէր հաստատած:

Նանրահաւատ մարդկանց խօսքին չի նայիր,
Կ'երթայ շիտակ արդարութեան ճանապարհ,
Միայն իրեն վարուցը խիստ ուշադիր,
Սուտէ հեռու, նա վարէ կեանք անմոլար:

*
* *

Շատ հըրաշքներ ցըցուցիր մեզ, Տէր Աստուած,
Քու խորհուրդներդ անպատում են, անհամար.
Ոչ ողջակէզ, զոհ քառութեան մեղանաց
Կը պահանջես, այլ ունիլնդիր սիրտ խոնարհ:

Այնոր համար, ասացի ես, — « Պատրաստ եմ
« Կատարելու Քու ամէն կամքդ, հըրաման.

« Ինչպէս արդէն սուրբ զըրոց մէջ զըրուած են.
« Նոյն սըրտիս խորն փու օրհնքներդ տըպուած կան »:

Բազմութեան մէջ՝ արդարութիւնդ համարձակ
Հըռչակեցի, առանց մարդէ քաշուելու.
Ուր տեղ որ կար քարոզելու պէտք կամ հարկ,
Լուռ չը կեցայ. զոր լաւ զիտես Տէր իմ Դու:

Վըկայութիւնդ չափեցի ես թագուն.
Ճըշմարտութիւնդ պատմեցի ամենուն.
Նոյնպէս յայտնի Քու մեծամեծ զըթութիւն
Բացատրեցի՝ առաջի մեծ ժողովոյն:

Դու Տէր այժմիկ, ցըցուր խընամքդ իմ վերաս,
Ողորմութիւնդ, ճըշմարտութիւնդ յարածամ
Տուր որ լինին պաշտպան անձիս, անպակաս.
Եւ չը թողուն որ կորսըլիմ անգուման:

Փըրկէ զիս Տէր, ինձ օգնութեան շոյտ հասիր:
Ամօթ իրենց որոնք ինկան ետէս,
Կորսընել զիս աշխատեցան անձանձիր.
« Վա՛շ, վա՛շ » ասին, թող որ մընան սեւրես:

Ընդհակառակն տուր որ ցընձան, Տէր, փեզմով,
Հաւատարիմ Քու ծառաներդ ու ասեն.
« Մե՛ծ է Աստուած, որ կը փըրկէ ապահով,
« Զինքը սիրողն ու յուսացողը իրեն »:

Աղքատ տընանկ մընացի ես գումարած,
Փութա՛ օգնել, պաշտպան լինել իմ անձիս.
Ապա թէ ոչ կը կորսուիմ ես յանկարծ,
Պէտք ատենին թէ օգնութեան չըհասնիս:

Խ

Երնէ՛կ նորա որ՝ աղքատին, տընանկին
Վրայ խորհելով, սիրտ կը մաշէ կը հոգայ.
Անտարակոյս նորա նեղ՝ պէտք ատենին,
Աստուած վերէն, տէր և պաշտպան կը կենայ:

Կը պահէ զինք, կը պարգևէ կեանք անցաւ,
Երկրիս վերայ կու տայ օրեր երջանիկ,
Եւ չի թողուր որ զինք նեղեն անիրաւ.
Եւ անողորմ չարեացապարտ վատ մարդիկ:

Եթէ յանկարծ հիւանդանայ նա սաստիկ,
Տէրը շուտով կը հասցնէ օգնութիւն,
Զի թողուր որ ներքև փրտին անկողինք.
Տալով դարման նորա ցաւոցը իսկոյն:

Ես ասացի, « Մեղաւորիս ողորմէ,
« Հիւանդ հոգւոյս վերայ նայէ գըթալով.
« Թըշնամիներս՝ չար կը խօսին վերաս թէ՛
« Երբ կը մեռնի՝ կ'անճիտի նա տուն-տեղով »:

Նոցամէ մին ինձ մօտ գալով՝ հիւանդտես,
Դըրսէ ի դուրս ասաց խօսքեր փուճումուն.
Այլ սիրտը չար թունով լեզուն, օձի պէս,
Դուրս ելնալով թափեց լեզու չարաշունչ:

Զիս ատողներ փրփրօսացին իրենց մէջ,
Մուր քրտնելով սուտ խօսեցան. « Չարաչար
« Վըրան տիրած է բոլորովին դէն անգեղջ
« Անկողինէն ամենեւին նա չելնար »:

Նոյնպէս իմ հետս խաղաղութեամբ ապրող մարդ,
Որ՝ կարծէի հաւատարիմ սըրտացաւ,
Եւ որ կ'ուտէր իմ սեղանէս հաց առատ,
Կից արձակեց, և թըշնամի ինձ դարձաւ:

Յիս Տէր գըթա, Դու տո՛ւր ինձ ոյժ, զօրութիւն
Որ՝ ես դոցա հատուցանեմ պէտքին պէս.
Անտի ճանչնամ Գու դէպ առ իս հաճութիւն,
Երբ թըշնամիքս կը խոնարհես իմ առջև:

Այլ զիս անփորձ պահէ Դու, Տէր, չարէն յետ
Որ՝ ծառայեմ ուղիղ սըրտով Գու դիմաց:
Այժմ և միշտ և յաւիտեան և յաւէտ,
Օրհնեալ ես Դու իսրայելին Տէր Աստուած:

Խ Ա

Ինչպէս ծարաւ եղջերուն՝
Պապակելով կը դիմէ
Դէպ ի վագուկ ջրերուն,
Այնպէս հոգի իմ կըրէ
Ծարաւ՝ փափաք Գու տեսոյն:

Աստուած հըզօր՝ կենդանի,
Պիտի լինի՛ այն վայրկեան
Որ՝ ես լինիմ արժանի
Սուրբ երեսացդ տեսութեան,
Այն ի՛նչ վայրկեան հրաշալի:

1. Մարգարէն կը յայտնէ սրտին մեծ ցաւը. Ինք զինքը
տեսնալով հեռացած Աստուծոյ տաճարէն:

Աչքիս արցունք ինձ եղան
Գիշեր, ցորեկ հացի տեղ,
Ո՛ր մէկուն տամ պատասխան
Հարցանողաց ամէն հեղ,
« Ո՛ւր է Աստուածդ, ո՛ւր պաշտպան »:

Տատամսեցայ վայրկեան մի
Այդ սիրտ ծակող խօսքերէն,
Այլ միտքս գալով մի առ մի
Անցած խընամքըդ ամէն,
Նոր ոյժ ներսէս ըզգացի:

Օր մի ասի, դարձեալ ես
Դէպ ի տաճարդ հրաշագեղ,
Փառաբանել Տէր ըզքեզ,
Ժողովըդոց հետ մէկ տեղ
Կու գամ երգել չէն՝ սըրտէս:

Դու ո՛վ անձն իմ, մի՛ տըրտմիր,
Մի՛ խըռովիր վայրապար,
Յոյսդ Աստուծոյ վերայ դիր,
Ճանչցիր նորա փըրկարար
Ողորմութեան առատ ձիր: —

Թէ խըռովիմ վեր ի վայր,
Միտքս կու բերեմ ես շուտով
Քոյ զըթութիւնք հրաշափառ
Յորդանանու գետին քով,
Եւ Հերմոնին լեռնավայր:

Անցած օրերս, իմ կարճ կեանք
Խըռովայոյզ ալէկոծ,

Ինչպէս ջուրի մի հոսանք
Ի ծոց խորին անդընդոց
Շառաչելով շոյտ՝ արագ:

Կայծակնաստտ բարկութիւնդ
Սահեց անցաւ վըրայէս,
Ինչպէս ալիք խորանդունդ
Որ խաղաղի վերջապէս.
Տեսայ ապա ես փոյ գութդ:

Այո՛, երբեմն ես փու Տէր
Ողորմութիւնդ օրն ի բուն
Վայելելով, ողջ գիշերն
Կ'երգէի երգ օրհնութիւն
Հանգիստ սըրտով անվեհեր:

« Դու ես պաշտպանս, ասացի
« Ինչո՞ւ թողիր երեսէ.
« Անոք, անտէր մընացի.
« Երբ թըշնամիս զիս նեղէ,
« Որո՞նք դիմեմ ես պիտի »:

Կը վարանիմ վըշտահար,
Երբ թըշնամիք օձի պէս
Կը հարցընեն անդադար
Խոցելով սիրտս ոսկորներս
« Ո՛ւր է Աստուածդ, չերենամ »:

Այլ դու անձն իմ, մի տըրտմիր,
Մի՛ խըռովիր վայրապար,
Յոյսդ Աստուծոյ վերայ դիր,
Ճանչցիր նորա փըրկարար
Ողորմութեան անբաւ ձիր:

Խ Բ

Դատէ գործերս, Աստուած իմ,
Ողորմութեամբդ գըթալի,
Թող իրաւունքս յայտնուին
Ամենեցուն առաջի:

Անտուրբ և վատ նենգաւոր
Ազգէն՝ զիս, Տէր, ազատէ.
Եւ մարդկանցմէ մեղաւոր
Անվրտանգ զիս պահպանէ:

Դու իմ անձիս զօրավիգ
Ինչո՞ւ այսպէս զիս մոռցար.
Երբ նեղեն զիս թըշնամիք
Տըրտմած կ'երթամ ճանապարհ:

Ճըրմարտութիւն ֆոյ և լոյս
Ղըրկէ Դու ինձ առաջնորդ
Որ դէպ ի լեռնըդ, հոգւոյս,
Ֆըցնեն ճամբան ինձ ուղղորդ:

Կանգնիմ հանդէպ սեղանիդ,
Երկիր պագեմ հաւատով.
Տո՛ւր որ բերկրիմ խընդամիտ
Իբր մանուկ շէն ֆեզմով:

Խոստովանիմ Տէր ըզֆեզ,
Երգ օրհնութեան ի բերան
Զի դու իմ տէր Աստուածս ես,
Եւ պահպանիչս յարաժամ:

Խ Գ

Արդ մի տըրտմիր, ո՞վ անձն իմ,
Մի խըռովիր վայրապար,
Յուսա յԱստուած սըրտագին
Կը փըրկուիս անպատճառ:

Աստուած, հայրերս պատմեցին,
Մէք չըսեցինք աւանջով,
Ինչ որ արիր մեր ազգին,
Հին պապերուս օրերով:

Ազգերն որ ֆեզ չըճանչան՝
Արմատներով խըլեցիր,
Եւ իբրեւ խոտ անպիտան,
Հովին տուիր ցան և ցիր:

Իբրեւ այգի պատուական
Բերիր մեր հարք տընկեցիր.
Ժառանգութիւն սեփական
Տալով իրենց այս երկիր:

Նոքա իրենց ո՞չ սուրով
Այս հողերուն տիրեցին,
Եւ ոչ բազկացը ուժով
Հալածեցին թըշնամին:

Քու աջըդ, Տէր, փառաւոր,
Եւ երեսիդ պայծառ լոյս.
Արին գիրենք զօրաւոր,
Տալով միշտ սիրտ խըրախոյս:

Դու Աստուած մեր, միշտ նոյնն ես,
— Մեծ թագաւոր գերագահ. —
Մեր խեղճ վիճակ նայէ տես,
Տո՛ւր փըրկութիւն Յակովբայ:

Մեր թըշնամեաց Քեզմով, Տէր,
Կարնանք յաղթել ապահով,
Եւ մեր վերայ եկողներ
Յետ դարձընել ամօթով:

Ո՛չ մեր աղեղն, ո՛չ մեր սուր
Զմեզ փըրկելու չեն կարնար,
Կը կորսըւինք մէք ի զո՛ւր,
Թէ ձեռք կըտաս կամակար:

Մեր բուն պարծանք Դու ես Տէր.
Մեք Քո անուան անխափան
Եւ անդադրում՝ զօր — գիշեր՝
Փառք տամք, լինիմք խոստովան:

Բայց այժմիկ Տէր, ինչո՞ւ Դու
Զմեզ երեսէ ձըգեցիր.
Մեր զօրքերուն օգնելու
Զիջար ի գաշտ մարտադիր:

Մեր թըշնամեաց դիմացէն
Զմեզ ի փախուստ դարձուցիր,
Կողոպտեցին հինօրէն
Զմեզ ատելիք ձիրածիր:

Ինչպէս ոչխար զմեզ ի սպանդ՝
Քաշեց տարաւ թըշնամին,

Եւ ցըրուեցանք աստեանդ
Հեթանոսաց յաշխարհին:

Հանեցիր Քու ժողովուրդ
Առանց զընոյ ի վաճառ.
Կ'աղաղակեն յամենուստ
Փըրկանաց մի չըկայ ճար:

Նախատեցին թըշնամիք,
Նաղը, կատականք, այպանումն,
Շրջաբընակ վատ ազինք
Թափեցին մեր զըլխուն:

Թողիր ըզմեզ նըշաակ,
— Իբրեւ ծաղու առարկայ, —
Կ'արհամարեն օտար ազգք
Գլուխ շարժելով մեր վերայ:

Բիւր նախատինք, ամէն օր,
Աչքովս տեսնամ, կը լըսեմ.
Շառագունած եմ բոլոր,
Վատ եւ անարգ ամօթէն:

Զի չարախօս ժանտ մարդիկ
Երեսս ի վեր գողացին,
Նոյն վատչուէր թըշնամիք
Սուտեր վըրաս բարդեցին:

Այս ամէն բան մեր զըլխուն
Եկան, այլ մեք անըկուն
Պահեցինք ուխտդ հաստատուն
Մեր սըրտին խորը թագուն:

Քոյ սըրբազան օրէնքներ
Ձըթողուցինք ոչ մի տեղ.
Արդար ուղղորդ ճամբայէդ
Ձըշեղեցանք ոչ մի հեղ:

Նոյն և յերկրին վիշապաց՝
Ուր ձըգեցիր Դու ըզմեզ,
Ի մէջ մահուն արհաւրաց
Ձըմոռացանք մեք ըզՔեզ:

Դու մեր սըրտից խուզարկու,
Պատիւ պաշտօն մեք երբէք
Մի՞թէ օտար կուռքերու
Գիտե՞ս արդեօք, տուե՞լ ենք:

Քու անունիդ, համար Տէր,
Կը մորթուինք իբր ոչխար.
Ձարթիր, զարթիր մի նընջեր.
Ի՞նչ, մեր քաշածն չես տեսնար:

Ինչո՞ւ երեսդ մեզմէ դուն
Կը դարձընես մեկուսի.
Մեր քաշած վիշտն՝ նեղութիւն
Ծածկուիլ չէ՛ կարելի:

Խոնարհեցանք մինչ ի հող.
Մարդու նըշան չի մընաց.
Իբրև որդեր երկրասող
Մէջքերս երկրիս է կըսած:

Հոգւով, մարմնով վըշտահար,
Քեզ կը դիմենք հասիր շուտ.
Քու անունիդ, Տէր, համար
Յըցուր մեզ սիրտդ բաղմագութ:

Խ Դ

Սըրտէս հեղած կը զեղու՝
Խօսք ցընծութեան սիրային,
Կ'ուզեմ՝ ասել՝ երգելու
Գործերը մեծ Արքային:

Ինչպէս գըրիչ իմ լեզուն
Արագագիր մի դըպրի,
Սիրտըս ինչ որ կու տայ տուն
Պէտք է առնու ի գըրի:

Աղամորդւոց մէջ մի հատ
Գեղեցիկ ես աննըման,
Շըրթունքներէդ, իբրև վարդ,
Շընորհք ընդհանուր սըփոեցան:

Այնոր համար ինքն Աստուած,
Իւր օրհնութիւնն գըթառատ,
Իբրև պըսակ մի ծաղկանց
Դըրաւ քոյին ի ճակատ:

Արդարութեան սուր հատոյ
Կապէ քու մէջքը հըզօր,

1. Ներկայս մի երգ է հարսանեաց, զոր Ս. Հաբե Քրիստոսի և Եկեղեցւոյ կը պատշաճեցնեն: Կը կարծուի որ Սողոմոնի Եզիպտացւոց արքային գտտեր հետ ամուսնութեան առթիւ. գրուած լինի այս երգս որ յիշուի Սաղմոսաց մէջ, գեղեցիկ քնարերգական ներշնչմունք մի է:

Վայելչութեան և գեղոյ
Է՛ այն նըշան փառաւոր:

Թագաւորէ փառօք դուն
Ճըշմարտութեան, հեղութեան,
Արդարութեան և սիրոյն
Թող բանա՛ աշդ քեզ ճամբան:

Ազգք, ժողովուրդք Քոյ դիմաց
Թող խոնարհին գըլխակոր.
Անցնին նետերը՞ թափանց
Քոյ թըշնամնաց սըրտին խոր:

Քեզ պատրաստել է Աստուած
Աթոռ փառաց անասան.
Արքայական ուղղութեանց
Ունիս յաշիդ գաւազան:

Արդարութեան դուն պաշտպան
Եղիր, անգորն սիրելով,
Անօրինաց չար ճամբան
Ատէ, մեղքէ խորշելով:

Տես դու ահա ինքն Աստուած
Ուրախութեան սուրբ օծումն
Զըտալով Քու ընկերաց,
Թափեց վերայ Քոյ Գըլխոյն:

Զըմուռս, ըստաշխն, կասիա
Ըզգեստներէդ կը բուրեն.
Բընակարանդ փըղոսկրեայ
Շըքեղաշուք տաճարք են:

Օրիորդներ արքայծին
Քեզ տան յանգանք և պատիւ.
Կանգուն յաշիդ դըշխունին
Ոսկիճամուկ հանդերձիւ:

« Լըսէ դըստրիկ բաղդաւոր,
« Մոռցիր ազգդ, տունդ, հայրենիք
« Վասըն զի մե՛ծ թագաւոր
« Սիրեց քու տեսքդ գեղեցիկ:

« Նա է քու Տէրդ և փեսայ
« Նորա դիմաց պագ երկիր.
« Քեզ ևս դըստերքը խորայ
« Կը նուիրեն ձօն և ձիր:

« Նոյնպէս ազգիս մէջ մեծեր
« Փափաքելով քեզ հաճոյ
« Լինել, կու տան շատ նուէր,
« Ինչպէս հըզօր թագուհւոյ »:

Այլ փառք դըստեր արքային
Ազնուագոյնն է ներքին,
Առաքինի սիրտ նորին
Որ՛ բաբախէ ի ծոցին:

Դըրսէն հագուստը շըքեղ
Վերջաւորօք ոսկէհիւս,
Թագաւորին հետ մէկ տեղ
Ելած բազմի ի գահոյս:

Գահին չորս կողմը պատրաստ
Ըսպասարկու կանգնած են,

Օրիորդներ կուսանք շատ
Որ' նորա կամք կատարեն:

« Թագաւորին տունն' տաճար
« Քուկդ է, Դըշխոյ նազելի.
« Դու կը լինիս հարսն և մայր,
« Եւ կ'ունենաս շատ որդի:

« Նորա իշխանք աշխարհաց
« Կը լինին օր մ'առանձին.
« Քու յիշատակդ անմոռաց
« Յազգաց ի յազգ կու յիշուին:

« Որով ազգեր բազմազան
« Քեզի կու տան երանի'.
« Քոյ յիշատակդ յաւիտեան
« Պիտի մընայ յաշխարհի »:

ԽԵ

Աստուած է մեր ապաւենն,
Կը լինի մեզ օգնական,
Եւ կը փրկէ նեղ օրէն
Տալով ոյժ՝ սիրտ յարաժամ:

Այնոր համար չեմք վախնար
Երբ սասանի երկրիս հիմն՝
Լեռներ ի ծով խորատակ,
Դըրդրդելով թէ սահին:

Երբ ծովուն ջուրք բարձրացած
Ահեղագոշ մըռնէն,

Եւ բախելով կարծր լեռանց
Իրենց տեղէն տատանեն:

Ի քաղաքի Բարձրելոյն
Պայծառ մեղմիկ վըտակք չէն,
Իրենց ալեօք կարկաշուն,
Անդորրաւէտ կը վազեն:

Քանզի ուր որ՝ անպատում
Աստուծոյ փառքն կը տիրեն,
Ոչ տարերաց բըռնութիւն,
Ոչ մարդ, խռովել կարող չեն:

Բարձրեալն յերկնից որոտաց.
Սասանեցան երկրիս խորք.
Հեթանոսներ չըփոթած,
Խոնարհեցան թագաւորք:

Մեր հետն է Տէր զօրութեանց,
Աստուած պաշտպան Յակոբայ.
Ազատ ամէն վըտանգաց
Է՝ որ ի Տէր կը յուսայ:

Ի՞նչ մեծ հըրաշք, ի՞նչ զարմանք,
Դողայր երկիրս ի սասան.
Երկնաւորին մի ակնարկ
Հանդարտեցոյց ամէն բան:

Պատերազմաց վերջ տալով
Փըշրեց աղեղն ու գէնքեր,
Այրեց մըրկեց կըրակով
Մարտիկ կառքերն վահաններ:

— Արիք տեսէք, ես եմ՝ Տէր,
Տիեզերաց ըստեղծող,
Թող իմ առաջըս ազգեր
Կըրեն սարսափ ահ ու դող: —

Մեր հետն է Տէր գորութեանց,
Որոյ ոյժին չափ չըկայ.
Արքայ անմահ յաւիտեանց,
Պաշտպան ազգին ֆակոբայ:

Խ Զ

Ծափ զարնելով հեթանոսք,
Դէպ ի յերկինս առ Աստուած,
Երգ ցընծութեան և սաղմոսք
Երգեցէք բարձր և սըրտանց:

Քանզի բարձրեալըն հըժկու
Տէր է՝ երկրիս բացարձակ,
Եւ թագաւոր ահարկու
Տիեզերաց բովանդակ:

Ժողովուրդներ մեր առջև
Հնգանդեցոյց կամակար,
Եւ մեր ոտիցը ներքև
Հեթանոսներն դըրաւ վար:

Ընտրեց իրեն և առաւ
Ժառանգութիւն մեր ազգն Նա,
Եւ սիրելով հաճեցաւ
Գեղեցկութեան ֆակոբայ:

Զայնիւ երգոց օրհնութեան
Համբարձաւ Տէրը փառաց,
Հընչեցին փողք յաղթական՝
Գովեստ նորա քաջութեանց:

Սաղմոսելով քաղցրալուր,
Աստուծոյ դուք տուէք փառք.
Թողէք հընչէ ընդհանուր,
Զեր երգերուն արձագանգք:

Ամէն ազգաց աշխարհի
Թագաւորեց Տէր Աստուած,
Եւ բազմեցաւ յաթոռի
Արքայական գերամբարձ:

Իշխանք ազգաց ժողովեցան
Աբրահամու որդւոց քով.
Նոցա տիրոջ անսասան՝
Մեծ գորութիւն տեսնալով:

Խ Է

Մեծ է փառք Տեառն, անդադրում
Կ'ելնէ նըմա օրհնութիւն
Երուսաղէմ՝ քաղաքէն՝
Եւ Սիոնի սուրբ լեռնէն:

Գեղադիտակ այդ սուրբ լեռ,
Երկնից տըրուած մեզ նուէր,
Ուր ի հիւսիս դարևանդ՝
Մեծ արքային է պալատ:

Այն տեղը նա՛, ապահով
Կը վարէ կեանք մեծ շքով,
Զի հովանի աջն հըզօր
Կը պահէ զինք զիշեր-զօր:

Նախանձելով թագաւորք
Վըրան եկան շատ զօրօք.
Այլ տեսնալով ամբողջիւնն,
Վախը տիրեց սըրտերուն.

Տըղայաբեր ինչպէս կին
Ֆաւերու մէջ մընացին,
Նոցա նաւերն ի թարսիս
Փըշրեց մանրեց խիտ հիւսիս:

Մէք մեր լըսածն ատենով՝
Այժմիկ տեսանք աչքերով.
Զի Տէր կ'ուզէ յաւիտեան
Պահել Սիրովն անսասան:

Մեծ անունիդ, Տէր, յաւերժ
Տիեզերք կու տան փառք անվերջ.
Արդարութիւնդ է անչափ,
Լի է քոյ աջդ գըթութեամբ:

Ուրախ կեցիր լեառն Սիրն,
Դըստերք Յուդայ շէնցիք, օհ.
Զի իրաւանց Տէրն՝ պաշտպան
Զձեզ կը փըրկէ յարաժամ:

Օհ, ման եկէք շուրջ բոլոր
Սիրն բերդիւ ի թափօր,

Համարեցէք մի առ մի
Աշտարակներն գեղանի:

Ու զըննեցէք ուշադիր
Ամբողջիւններն քարուկիր,
Որ՝ կարենաք ատենին
Ատել՝ պատմել ձեր թողին:

Աստուած է մեր Տէրն պաշտպան,
Այժմ՝ և միշտ, յաւիտեան,
Նա՛ առաջնորդ մեր ազգի
Մինչև ի վերջ աշխարհի:

ԽԸ

Ինձ լըսեցէք ամենայն ազգք և ազինք
Երկրիս բընակք, աղքատ, հարուստ, մեծ պըզտիկ.
Զի իմ երկար մըտածութեանցըս պըտող,
Երգի ձևով, իբր օրհնութիւն սըրտաբողիս

Ահաւասիկ ձեզ կը զըրեմ ի խըրատ,
Դուք ուշ դըրէք՝ մըտօք արթուն և ըզգաստ:
Ինչո՞ւ համար ես ահ քաշեմ, տազնապիմ.
Տեսնալով նենգ, դաւ և պատրանք իմ չորս դին,

Եւ թէ ահա դարանակալ թըշնամին
Կ'ուզէ կարճել թելը կենաց իմ անձին: —
Միթէ կա՞յ մին, հարըստութեամբ կամ ուժով
Որ՝ կարենայ ընդ միշտ լինել ապահով.

Անձամբ պէտք է կըրէ տանի ամէն մարդ
Վիշտ նեղութիւն. մեռնելէ մէկն չէ ազատ:

Կը տեսնանք մեր որ՝ անխըտիր օրն ի բուն՝
Մեռնին կ'երթան անմիտն, չարսիրտն 'ւ իմաստունն:

Որոնք թողլով իրենց գանձեր օտարաց
Կ'իջնան ի հող, մուծ փոսին մէջ, նեղ ու լալաց.
Մինչդեռ նոցա գեղեր պալատք զարգարուն
Այլք կը վայլեն: Ո՛ւր նոցա փառքն, ո՛ւր անուն:

Զի հողածին մարդուն երկար չէ աստ փառք.
Կը մեռնի նա իբր անասուն մի անարգ.
Մի նոյն ճամբով նորա որդիք և թոռներ
Պիտի երթան՝ իբրև անբան ոչխարներ:

Երբ կը փակուի նոցա վերայ գերեզմանն
Պատէ զիրենք զիշեր անյոյս մահական:
Եւ առաւօտ դեռ չըծագած լուսարփի,
Նոցա քնչից՝ արդարն ստացող կը լինի:

Այլ երբ հասնի և իմ վախճան, Տէր Աստուած,
Կ'ազատէ զիս գերեզմանին արհաւիրաց:
Այնոր համար երբոր տեսնաս դու մի մարդ
Ճոխութեամբ լի, արհամարող և հըպարտ,

Մի՛ խռովիր. Նա ևս այսօր կամ վաղիւ
Կը մըտնայ փոսն, թողլով իւր գանձն և պատիւ:
Քանի որ նա կ'անցընէր կեանք լի բարեօք
Ունէր իրեն շատ խընկարկու շողորորթք:

Այլ երբ գընաց իւր նախորդաց խաւար տունն,
Զինքը յիշելն խելքին չեկաւ ոչ մէկուն:
Ունեւոր մարդն եթէ չունի խելք զըլխոյն,
Կը կորսուի ինչպէս անբան անանուն:

Ի Թ

Աստուած փառաց, Տէր զօրութեանց, խօսեցաւ,
Յարեւից մինչև ի մուտս արևու,
Հիսիսական կողմէն մինչև ի հարաւ,
Նա ձայն տուաւ, բոլոր երկրիս, ահարկու:

Եւ Սիոնի վայելչագեղ լեռներէն
Երևեցաւ, իւր անպատում փառքերով,
Մըրբրկալից՝ հուր կը վառէր առաջէն.
Յերկնից ի վայր՝ Նա զայս ասաց մեծ ձայնով:

« Թող ժողովին բոլոր սուրբերս իմ առջև,
« Որք ուխտադիր՝ ինձ պատարագ մատուցին.
« Արդարութիւնս Երկինք կ'անեն ակներև,
« Զի Աստուած եմ, և դատաւոր ամենքին:

« Լքօ՛ւ ձայնիս ժողովուրդ իմ Իսրայէլ,
« Ես եմ քու Տէրդ, Աստուած, փըրկիչ, ըստեղծող.
« Կ'ուզեմ խօսածս վկայութեամբ հաստատել,
« Որ հասկանաս երբ լաւ լինիս մըտախոհ:

« Զեմ կըշտամբել երբէք ըզքեզ ի զուր տեղ,
« Հաճոյական են ինձ նուէրդ, պատարագդ.
« Ողջակէզներդ՝ զոր մատուցիր սիրագեղ,
« Առջևս են միշտ կեցած ամէն ժամանակ:

« Բայց քու տունէդ՝ չեմ ընդունիլ զուարակ,
« Եւ ոչ նոխազ քու հօրանէն նուիրած,

1. Ոմանք կ'իմանան գողութիւն. այլ իմանալի է Ու երբև
քուկդ՝ սեփական:
Հ. Ք. Քշ.

« Անտառներուն կենդանիներ և գազանք
« Իմ են բոլոր, անասուններն և լերանց .

« Վայրի թրռչունք, զանազան հաւք օդայինք,
« Խոտաճարակ երէ վայրիք դաշտական.
« Թէ քաղցենամ, չուզեմ քեզմէ ուտելիք,
« Իմ է բոլոր տիեզերքիս ինչ որ կան :

« Զուարակացդ միսը երբէք ուտել չեմ.
« Դուն օրհնութեան սուրբ պատարագ ինձ մատո՛ւ .
« Եւ ոչ արիւնն նոխազներուդ կը յարգեմ.
« Քոս սըրտագին՝ ջերմ ուխտերդ են ինձ հաճոյ :

« Նեղութեանդ մէջ առ իս դիմէ հաւատով,
« Ես կը փըրկեմ ըզքեզ ամէն վնասնգէ .
« Երախտագէտ այն ժամանակ դուն սըրտով
« Երգ գոհութեան, երգէ քաղցրիկ ի սըրտէ » :

Մեղաւորին կ'ասէ Աստուած, — « Դուն ի՞նչպէս
« Համարձակիս իմ պատուերներս սըրբազան,
« Արդարութիւնըս պատմելու դուն կ'իշխե՞ս,
« Ուխտ և դաշինքս առած քուկին պիղծ բերան :

« Դուն ատեցիր և մերժեցիր խըրատներս,
« Զրուցած խօսքերս չըլըսելու զարկիր միշտ .
« Գողին եղար դուն զողտարան ծածկապէս,
« Շընացողին մեղաց տուիր ևս առիթ :

« Զար խօսելու միշտ պատրաստ է քու բերան,
« Իսկ քու լեզուն կը նիւթէ միշտ նենգութիւն .
« Նըստած ասիր չարիք եղբօրդ վերան,
« Զխնայեցիր և ոչ քու մօրըդ որդւոյն :

« Տեսայ, այո՛, քու մեղքերուդ մեծ վընաս .
« Համբերեցի որ՝ դուն գառնաս ու զըղջաս,
« Այլ երբ այդպէս յամառ, անգեղջ կը մընաս
« Յայտնի պատիժդ՝ պէտք է չուտով ըստանաս :

« Ըզգաստացի՛ք, դուք, որ զԱստուած մոռցել էք .
« Եթէ յանկարծ իմ բարկութեանս հանդիպիք .
« Անհընարին կը պատժուիք . ոչ երբէք
« Ազատելու չէք զըտնել ճար կամ տեղիք » :

* * *

« Ով նըւիրէ ինձ պատարագ օրհնութեան,
« Եւ փառք տալով զիս կը պատուէ սըրտագին,
« Եւ ով կ'երթայ արդարութեան սուրբ ճամբան,
« Նոցա Աստուածն փըրկիչ ես ինքս կը լինիմ » :

Տ*

Ողորմէ ինձ, Տէր Աստուած,
Ողորմութեամբ մեծագոյն .
Քաւէ, սըրբէ, Տէր զըթած
Իմ մեղքերուս բազմութիւն :

Զար, անօրէն իմ գործեր
Քանի գնացին աւելցան,
Այլ ողորմած, դու իմ Տէր,
Եղիր մեղացս սըրբարան :

Լաւ գիտեմ ես յայտնի են
Քեզ՝ վատ մեղքերս զազրալի,

* Տպուած էր 1886ի Բազմավիպոսւմ, էջ 227. Դ :

Եւ ոչ իմ վարքս անօրէն
Ծածկել քեզ չէ՛ կարելի:

Մեղայ, մեղայ, Տէր իմ Տէր,
Քու դիմացդ եմ յանցաւոր.
Արդարութեամբ մի՛ դատեր,
Եղի՛ր զըթած դատաւոր:

Գիտես արդէն որ մեղքով
Աշխարհք բերաւ զիս մայրիկ.
Աչքըս բացի, և լալով
Տեսայ մեղքեր ես հերիք:

Այլ դու ծածուկ խորհրդով
Յայտնեցիր քու կամքդ արդար.
Եւ ցըցուցիր ինձ մեղմով
Ճըմարտութեան ճանապարհ:

Յօդէ մըշտկաւ զոսպայի,
Լըւա մեղքերս, սուրբ լինիմ,
Զինէն ճերմակ թող փայլի
Ազատ մեղքէ՛ իմ հոգին:

Տօւր իմ սըրտիս կենարար
Ուրախութիւն, ցընծութիւն,
Թող ոսկորներս վըշտահար
Ըստանան նոր զօրութիւն:

Դարձուր աչքերդ, Ողորմած,
Մի՛ նայիր իմ մեղքերուն,
Եւ իմ հոգւոյս խաւարած
Ծագէ յուսոյ քաւութիւն:

Սիրտ սուրբ մարութի ծոցիս
Դի՛ւր, կ'աղաչեմ տէր Աստուած,
Եւ թող լինի իմ հոգիս
Ուղիղ, արդար ի մեղաց:

Զըլլայ որ զիս երեսէ
Մէկդի ձըգես մի վայրկեան,
Եւ սուրբ հոգիդ իմ սըրտէ
Բաժնես, հանես յաւիտեան:

Տըկարութեանս՝ քաջութիւն
Տուր ինձ քեզմով ըստանալ.
Եւ սուրբ հոգւովդ հաստատուն
Յարգարութեան կալ մընալ:

Անօրինաց՝ սուրբ ճամբու
Տուր ինձ լինել առաջնորդ.
Ամպարիշտներ՝ դէս ի քու
Ճամբան հանեմ ես ուղղորդ:

Արեան գործէ զիս հեռու
Պահէ, փըրկէ, տէր Աստուած.
Արդարութիւն զովելու
Համար, բերանս լեզուս բաց:

Թէ իմ շըրթանց այդ շընորհ
Տալու լինիս, Տէր իմ Տէր,
Քեզ օրհնութիւն երկնաւոր
Պիտի երգեմ զօր գիշեր:

Չեն քեզ հաճոյ ողջակէզ
Ոչ պատարագ, ոչ սեղան.

Զի դուն սուրբ սիրտ կը փընտռես
Հոգի խոնարհ զըղջական:

Հաճոյական պատարագ
Քեզ՝ խոնարհ հեզն է հոգւով,
Մարդկանց դիմացը անարգ,
Այլ քեզ ընտիր ապահով:

Դէպ ի Սիոն, Տէր, դարձիր,
Երուսաղէմ նորոգէ,
Նոր Խորայէլդ ուխտադիր
Ի ծոց նորին ժողովէ:

Անդ բիւրաւոր սուրբ սըրտեր
Խոնարհ և հեզ՝ ինքնակամ
Քեզ ողջակէզ սիրանուէր
Թող նըւիրին յարաժամ:

Ծ Ա

Ինչո՞ւ, ո՞վ մարդ, կը պարծիս,
Քու չարութեանցը համար,
Գիշեր ցորեկ կը տըքնիս,
Նենգ խորհելով անդադար:

Ինչպէս մի սուր ածելի,
Թոյնով սըրած քու լեզուն,
Կը խօսի չար ո՞չ բարի,
Խոցելով սիրտ ամենուն:

Կը կործանէ շատին տունն
Քուկին լեզուդ նենգաւոր:

Զի խընայել ո՞չ մեկուն՝
Ո՞չ արդարն՝ ո՞չ մեղաւոր:

Այդոր համար ինքն Աստուած՝
Պիտի քու տունը քանդէ.
Արմատներովդ ոստաքանց
Պիտի ջընջէ գքեզ յերկրէ:

Արդարներ զայն տեսնալով
Պիտի վախնան Աստուծմէ,
Ու պիտ' ասեն խընդալով.
« Ինքնահաւան այդ մարդն է

« Որ՝ Աստուծմէ չէր վախնար.
« Նա կը յուսար, ճոխ կերպով,
« Անցնել օրեր ընդ երկար.
« Կորաւ ահա տուն տեղով »:

Այլ ես ինչպէս ձիթենի,
Երկնաւորին այգւոյն մէջ,
Ծըլած, ծաղկած. պըտղալի
Պիտի վայլեմ մինչ ի վերջ:

Յոյսըս վըրադ դընելով
Պիտի երգեմ անընդհատ
Ողորմութիւնդ. գիտնալով
Որ՝ կը փըրկես Քու ծառայդ:

Ծ Բ

Ասաց սըրտէն անըզգամն.

« Աստուած չըկայ ». մեղքերով

Բոլոր մարդիկ պըղծեցան.

Խիղճ չըմընաց մէկուն քով:

Աստուած դիտեց երկընքէն

Տեսնալու թէ՛ մէկը կա՞յ

Որ՝ մըտածէ ինքն իրեն,

Ու Արարիչը զըտնայ:

Մէկը միւսէն անըզգամ՝

Մէկուն զըլուխ չըկայ խելք.

Վարքերը պիղծ՝ անպիտան,

Բոլոր գործերն են մեծ մեղք:

— « Արդ մինչև ե՞րբ, ասաց Տէր,

« Այդ անզգաստ, լիրբ մարդիկ,

« Պիտի՞ գործեն պիղծ մեղքեր,

« Բա՛ւ է, եղաւ արդ հերիք:

« Իմ ժողովրդըս դոքա,

« Ինչպէս իրենց ըստրուկներն,

« Կեղեքեցին անխընայ,

« Ու լեցուցին որկորներն:

« Դոքա որ զիս չուզեցին

« Ճանչնալ գիտնալ. 'ւ աներես

« Հազար բիւր մեղք գործեցին.

« Զիրենք պատժեմ ահա էս:

« Իրենց խըղճէն, մոլեբար,

« Հալածական թո՛ղ չըրջին,

« Գիշեր ցորեկ անդադար

« Յընտրքներով տանջուին:

« Հանգիստ բընաւ, ոչ երբէք.

« Ուր որ չըկայ վախի բան,

« Թող սարսափին ահաբեկ

« Ոգիներէն խօլական:

« Եւ նոքա՝ որ ինձ ըմբոստ

« Եղան, ապա կամովին

« Մարդկանց շընթող շողոքորթ,

« Պիտի ցրուեմ ոսկորնին:

Անարգաբար մարդկանց մէջ

Պիտի չըրջին ամօթով.

Մինչև իրենց կենաց վերջ

Միշտ անպատիւ լինելով:

Սիովնի՝ Դու ի բարձանց

Հասիր Տէր, մեզ յօգնութիւն.

Տուր որ դառնանք գերեզարձ

Ի հայրենիս, ի մեր տուն:

Սըրբած աչքին արցունքն, ողբ.

Ժողովուրդ Գոյ Խօրայել,

Ուրախ սըրտիւ շէն Յակօբ

Թո՛ղ ըսկըսի զԳեզ օրհնել:

Ծ Գ

Սուրբ անունիդ, Տէր, համար
Պահէ, փրկէ Բու ծառայդ.
Եւ զօրութեամբըդ արդար
Տես իրաւամբ իմին դատ:

Լքսէ սրբաւոր աղօթքներս.
Օտարք չորս դիս են առել.
Զօրաւոր մէկն ետեւս
Ինկած կ'ուզէ զիս մեռցնել:

Սիրտը նորա քար դարձած,
Արած թողածն չի գիտել.
Մոռացել է նա Աստուած,
Կ'ուզէ արիւնքս թափել:

Ամ Դուն եղիր օգնական
Եւ ապաւէն եղիւլոյս.
Եւ չար հընարքն ամենայն
Դարձուր ի զուխ թըշնամոյս:

Ես կամաւոր պատարագ
Կը նուիրեմ քեզ յայնժամ,
Քոյ սուրբ անուանդ զովեստ՝ փառք,
Փըրկէիդ Աստուած իմ, կու տամ:

Զի փըրկեցիր նեղ օրէն
Հաւատարիմ Բու ծառայդ.
Եւ թըշնամիքս անօրէն,
Տեսայ ինկած դատապարտ:

Ծ Դ

Լքսէ, Աստուած, աղօթքիս
Իմ խընդրուածք լսէ, տես.
Տակն ու վերայ է հոգիս.
Որո՞նք արդեօք դիմեմ ես:

Թըշնամիներս ահարկու
Բորբոքած են խոռվայոյզ.
Վըրէժ կ'ուզեն խընդրելու
Իմ չըգործած մեղքերուս:

Տըխուր է սիրտս, կը վախնամ.
Մութ՝ կոխած է աչքերուս.
Պատած չորս դիս կը տեսնամ
Մահուան շուքերն սեւ, անլոյս:

Սըրտիս խորէն հառչեցի.
« Ո՛հ թէ մէկն ինձ տայր թեւեր,
— « Ինչպէս ունի աղանին, —
« Ու թըռչէի ես ի վեր:

« Եւ իջնայի ապա վայր
« Յանապատին հեռաւոր,
« Անդ առնուի ես դադար
« Մէկդի մարդոց նենգաւոր:

Նոցա խորհուրդքն անօրէն
Արգիլէ, Դու, գըթած Տէր,
Եւ խառնակէ լեզունին
Քաղաքացւոցն աննուէր:

Ձի քաղքէն դուրս, քաղքէն ներս
Գիշեր ցորեկ հանապազ՝
Կը գործեն չար, մեղք պէտպէս,
Վաշխ, նենգութիւն անսակաս:

* * *

Թէ նախատէր թըշնամիս,
Համբերութիւն. — ի՞նչ անել.
Արհամարէր ատելիս,
Ինձ կը վայլէր՝ լուռ լինել:

Իսկ դու քնկերս, ատենով
Իմ բարեկամս քաջ ծանօթ,
— Ի՞նչ է վախճանդ, այդ կերպով,
Ձիս նեղելուդ, անամօթ:

Ձէ՛ որ քեզի հետ մէկ տեղ
Կերուխումի նըստել ենք,
Եւ միաբան խիստ շատ հեղ
Աստուծոյ տուն գընացել: —

* * *

Տո՛ւր որ լինին մահակուլ,
Վերնա՛ այդ ազգը յերկրէ.
Թող գերեզմանն մութ և խուլ
Դոցա հետքերը ծածկէ:

Ես Աստուծոյ զիմեցի
Առտու, գիշերն և ցորեկ.
Կոտրած սըրտիս ձայնն իսկի
Անտես չարաւ Նա երբէք:

Աղաչեցի փըրկել զիս —
Անըզգամացը ձեռքէն.
« Խաղաղութիւն տո՛ւր սըրտիս,
Ասի, « Պահէ զիս չարէն »:

Գիտեմ՝ Աստուած կը լըսէ
Իմ պաղատանքս սըրտագին.
Անօրէններն կը պատժէ
Որ՝ հասկընան չափերնին:

Քանզի նոքա խրդա՛րտանք
Ի՞նչ ասել է չեն գիտել,
Եւ Աստուծոյ հակառակ
Կ'ուզեն գործել անարգել:

Բարւոյն փոխան միշտ չարիք —
Կ'անեն առանց քաշուելու.
Նոցա համար ուխտ, դաշինք
Խօսք են օգին ցըրուելու:

Արդէն սըրտից չարութիւնն
Երեսներէն կ'երևայ.
Սուտ է և կեղծ հեգութիւնն
Նոցա՝ սըրտին մէջ օձ կայ:

Կակուղ՝, անոյշ կը խօսին,
Որ ձէթի պէս մեղմ վազէ,
Այլ լըսողին սիրտն, հոգին
Ինչպէս մի սուր կը խոցէ...

Դո՛ւն երկիւղած մարդ արդար,
Քու ամէն հոգդ յանձնէ Տեառն.

— Նոցամէ շատ մի՛ վախնար. —
Նա քեզ պահէ անսասան:

Արդարադատ Դու իմ Տէր,
Արիւնհեղ նենգաւոր
Մարդկանց՝ կարճէ շուտ օրեր,
Իջնան ի գուբ խորախոր:

Զի մի՛ գուցէ արդարոց,
— Որոնք ի քեզ յուսացան, —
Տեսնալով չարը անփորձ,
Հաւատքն և յոյս թուլանան:

ԾԵ

Ողորմէ ինձ, Տէր Աստուած,
Զիս ոտքի տակ առաւ մարդ,
Ամէն օր նոր ի նորանց
Արաւ զիս այսպն և նախատ.

Թըշնամիներս բազմաթիւ
Կըռուի ելան ինձի գէմ.
Կ'անցնի գեշերն կու գայ տիւ
Կը բաբախէ սիրտս ներսէն:

Այլ սակայն ես քու վերայ
Յոյսըս դըրած, քեզ կ'օրհնեմ.
Մարդը ո՞վ է, ի՞նչ կարնայ,
Ինչո՞ւ պիտի ես վախեմ:

Նոցա համար ամէն բանս
Ծուռ են անարգ. կը խորհին

Կը մըտածեն որ՝ վընաս
Հասուցանեն իմ անձին:

Նըստած ծածուկ ի դարան
Ելըս և մուտս կը դիտեն.
Կ'ուզեն որ զիս կորըստեան
Գուբը տանին գըլորեն:

Այլ դու, Տէր իմ, մի՛ թողուր
Անպատուհաս այդ չարեր.
Ժողովըրդոց պատիժ տուր
Որ՝ հասկընան ճիշտ չափեր.

Դու իմ քայլերս կու համբոս,
Աչքիս արցունք առջևդ են.
Խածկելու բան չունիմ ես.
Քեզ մօտ գըրուած է ամէնն:

Ահա առ քեզ սըրտագէտ
Կը պաղատիմ արցունքով,
Տուր թըշնամեացս դառնալ յետ
Նտխատալից, ամօթով:

Գիտեմ, այո, դու Աստուած,
Զես անտեսել քու ծառայդ.
Յուսով կ'օրհնեմ զքեզ սըրտանց,
Ի՞նչ կարող է անել մարդ:

Ամէն ուխտերս անխաբան,
Ըստ պատշաճին, պէտքին պէս
Բոլոր սըրտովըս կու տամ,
Օրհնելով Տէր իմ ըզքեզ:

Մահուանէ զիս փըրկեցիր
Ուրբերս չանկած յորոգայթ
Աւքիս արցունք սըրբեցիր,
Որ օրհնեմ փեղ անընդհատ:

ԾԶ

Ողորմէ, Տէր, ողորմէ.
Դու ես իմ յոյսս անսասան,
Զիս Գու թեիդ տակ պահէ
Մինչև չարիք հեռանան:

Բարձրեալ Տիրոջս դիմեցի,
Իմ Աստուծոյ բարերար,
Յերկնից օգնեց նա ինձի,
Պատժեց ոսոխքս չարաչար:

Ճըշմարտութիւնն, զըթութիւն
Հասոյց ինձի ապաւէն,
Աւիւծի պէս չար մարդուն
Անփորձ պահեց զիս ձեռքէն:

Ազամորդւոց ատամներ
Ինչպէս զէնք նետ են ցըցուած.
Նոցա անգութ լեզուներ
Սուսերի պէս են սըրուած:

Եւ բարձրացիր, ո՛վ Աստուած,
Յըցուր Գու փառք աշխարհի:
Որոգայթներ են լարուած,
Ես շուարած մընացի:

Փորեցին ինձ խորխորատ
Որ՝ մէջն ձըգեն յեղակարծ,
Այլ նոյն՝ ինքեանք դիտապատ
Գըլորեցան դէպ ի ցած:

Իմ սիրտս առ քեզ միշտ պատրաստ
Կ'ուզէ սաղմոս երգելու,
Եւ օրհնութիւն գերիմաստ
Գահիդ առջեւ սըփռելու:

Զարթիք, զարթիք ո՛վ փառք իմ
Սաղմոսարանս և քընար
Կանուխ առտու, իմ փըրկչին,
Հընչեցէք դուք քաղցրալար

Երգ օրհնութեան՝ բազմաթիւ
Ժողովըրդոց առաջի
Սաղմոսելու քաղցր ձայնիւ
Որ՝ լըսեն ազգք դըրացի:

Ողորմութիւնըդ հասաւ
Մինչև երկնից ի կամար,
Ճըշմարտութիւնըդ անբաւ՝
Ելաւ մինչև ամպոց ծայր:

Ի վեր յերկինս բարձր ես Տէր,
Եւ Գոյ մեծ փառք անսպառ
Տարածուած են վարն և վեր
Տիեզերաց մէջ անծայր:

ԷԾ

Արդարութեան կայ նըշան
Ձեր խօսքին՝ մէջ, ո՞վ մարդիկ.
Շիտակ արէք դատաստան,
Թէ ոչ՝ խըստիւ կը պատժիք:

Չար է սըրտերդ, և անգեղջ
Կը գործէք մեղք և չարիք,
Անիրաւ էք և անխիղճ.
Պակաս են ձեր չափն՝ կըշիռք:

Յարգանդէ մօր մեղաւորք
Կը հետեւին ծուռ ճամբու.
Մոլորական սըտախօսք
Կ'երթան առանց դառնալու:

Օձի պէս են թունաւոր.
Նըման իժի և քարբի
Կը խըցեն միշտ ականջ որ՝
Չըլըսեն ձայնը թովչի:

Փըշրէ, մանրէ ո՞վ Աստուած
Նոցա ատամն թունալից,
Երբ յարձակին յեղակարծ
Իբրև կատղած մի առիւծ:

Ինչպէս որ ջուրն դարն ի վայր՝
Վազեն լինին թող անհետ.
Թուլացուր Տէր նոցա լար,
Եւ բըթացուր սըրուած նետ:

Ինչպէս խըխունջ զազրալի,
Թող զուրկ լինին յարեւ.
Իբրև վիժածն յարգանդի,
Մութ գերեզմանն թող կըլլէ:

Նոցա կաթսայն կիսայրեաց,
Անեփ՝ բոցովը փուշի,
Թող որ հովէն ինկնայ ցած,
Մընան սոված անօթի:

Իրաւակշիռ այդ Քոյ դատ՝
Արդարն տեսնայ ու խընդայ.
Եւ իւր ուղքին կեղտն ու աղտ
Նոցա արեան մէջ լըւայ,

Ու ասէ թէ՝ «Կայ իրաւ
« Արդարոյն վարձ յաշխարհի,
« Զի մեղաւորն ըստացաւ
« Իրեն պատիժն արժանի»:

ԾԸ

Պահէ, Աստուած, զիս փըրկէ
Իմ թըշնամեացըս ձեռքէն,
Պատերազմէ, արիւնէ.
Եւ մարդկանցմէ անօրէն:

Որոգայթի մէջ ձըգել
Կ'աշխատին անձըս անպարտ.
Յանցանք կամ մեղք չեմ գործել,
Կ'ուզեն կազմել վըրաս դատ:

Հասիր Աստուած զօրութեանց,
Իսրայելին ապաւէն,
Մի՛ համբերեր չարութեանց,
Պատուհասէ անօրէնն:

Անըզգամներն ի քաղաք
Իրիկուան դէմ դառնալով՝
Ինչպէս քաղցած շանց վռնմակ
Կը պըտըտին ոռնալով:

Եւ համարձակ կը հենգնեն
Սուր խօսքերով անդադար,
« Ո՛վ է Լըսողը », կ'ասեն,
Կ'երթան, կու գան վեր և վայր:

Այլ դու Տէր զայն կը լըսես.
Արհամարտ մի նայուած
Բաւական է, թէ ուզես,
Քանդել նոցա տունն հիմանց:

Դու սըրտիս ոյժն զօրութիւն,
Աստուած միակ ապաւէնս.
Իմ թըշնամեացս խորտակումն
Տուր որ աչքովս տեսնամ ես:

Այլ կ'աղաչեմ ես ըզքեզ,
Մի՛ բնաւ ջընջել այդ չարեր.
Բայց թէ ցըրուես և ընկճես
Կը խըրատուի մեր ազգն, Տէր:

Իրենց մեղքով թող տանջին,
Հալածական ցիր ու ցան,

Թող որ ինկնան խոնարհին
Զի մեծամեծս խօսեցան:

Անիծապարտ այդ ազգի
Տակաւ չըքուի յիշատակ.
Արդար սաստիգ առաջի
Փըռուի նոցա չարստակ:

Որ հասկընան իմանան
Թէ՛ մեծ Աստուածն Յակովբայ,
Տէր է բնաւից և իշխան
Տիեզերաց գերակայ:

Դարձեալ նոքա սովամահ,
Իրիկուան դէմ, իբրեւ շուն
Պիտի քըծնին որ՝ մէկն տայ
Իրենց ապրուստն՝ ուտելուն:

Եւ ժողոված հացն ի մուր
Երբոր նըստին ճաշակել...
Եթէ պակսի կերակուր՝
Պիտի դառնան տըրտընջել:

Այլ ես կ'երգեմ օրհնութիւն,
Առաւօտուն վեր կանգնած,
Փառաւորեմ Քոյ մեծ գութ.
Զոր ցըցուցիր ինձ, Աստուած:

Զի նեղ օրիս հասար դուն,
Եւ եղեր ինձ Տէր պաշտպան,
Տալով ինձ ձեռք, օգնութիւն.
Ես գթեզ կ'օրհնեմ յաւիտեան:

Ծ Թ

Մերժեցիր մեզ, Տէր Աստուած,
Ու երեսէդ ձրգեցիր.
Բաւ է փոյին բարկացածդ՝
Ողորմէ մեզ և դարձիր:

Դող հանեցիր երկրագունդ.
Սասանեցաւ հիմէն նա.
Թէ չըհասնի օգնութիւնդ
Կը կործանի ու կ'ինկնայ:

Դու խիտ ճամբայ բըռնեցիր
Ժողովրդեանդ ուղղելու
Թշմարեցուցիչ մեզ տուիր
Դառըն գինի խմեւիւ:

Երկիւղածաց Քեզմէ, Տէր,
Տուիր նըշան փըրկութեան.
Որ երբ լաբուին աղեղներ
Անխոց ազատ միշտ մընան:

Քու սիրելիքդ կը փըրկես,
Աջըդ նոցա պահապան.
Կ'աղաչեմ Քեզ լըսէ մեզ,
Ու պահպանէ անսասան:

Իւր սըրբութեան աթոռէն
Խօսեցաւ Տէր. Սիրտս ծըխաց.
Ես կը բաժնեմ ըզՍիւրբեմ
Եւ կը չափեմ Զորն—յարկաց.

Մանասէ և Գաղաադ,
Այն երկուքն ևըս իմս են.
Եփրեմ ինչպէս սաղաւարտ
Գըլխոյս վերայ կը դընեմ.

Յուդայ է իմ մեծ իշխան,
Մովաբ՝ լուացման աւագան:
Երբոր յեղոմ ես երթամ.
Այլազգիք իմ ոտքս կու գան:

Ո՞վ ցոյց կու տայ ինձ ուղղորդ
Ամուր քաղքին ճիշդ ճամբան.
Ո՞վ ինձ լինի առաջնորդ,
Մըտնալ յեղոմ յաղթական.

Եթէ ոչ դու, Տէր Աստուած
Որ մերժեցիր զմեզ երբեմն,
Եւ օգնութիւն մեր զօրաց
Զըտուիր մեզ պէտք առեն:

Այլ այժմիկ Տէր, հասիր դուն,
Նեղը ինկած եմք սաստիկ,
Եւ մարդկանցմէ օգնութիւն
Յուսալու տեղ մի չունիմք:

Միայն Քեզմով մեր կ'ենամք
Պատերազմէս յաղթական.
Տուր թըշնամին հակառակ
Լինել ոտից մեր կոխան:

Կ

Լըսէ, Աստուած, աղօթքիս.
Յիս դարձիր, Տէր, ողորմէ.
Սիրտըս կոտրած է. հոգիս
Յերկրէ յերկինս կը գոչէ:

Դուն կարող ես զիս պահել
Իբրեւ ի բերդ անառիկ,
Եւ աշտարակ ինձ լինել
Որ՝ կը նեղեն թըշնամիք:

Տուր բընակիւ յաւիտեան
Քու տանըդ մէջ ապահով,
Եւ ծածկէ զիս սըրբազան
Քոյին թեոցըդ շուքով:

Այլ դու իմ ձայնս լըսեցիր,
Եւ անունէդ երկիւղած
Ծառայիցդ հետ՝ ինձ տուիր
Ժառանգութիւն, ստացուած:

Աւելցուցիր շատ օրեր
Թագաւորին օրերուն.
Հոյն և երկար տարիներ
Որդւոց որդին թողներուն:

Արքայի գահն հաստատուն
Դու պահէ, Տէր, յաւիտեան,
Ճըշմարտութիւնդ, զըթուրիւն
Լինին նըմա պահապան:

Իսկ ես կ'երգեմ անդադրում
Քեզ երգ, սաղմոս հոգևոր,
Եւ իմ ուխտերս և խոստում
Կը վըճարեմ օրէ օր:

Կ Ա.

Լուռ համբերէ, ու Աստուծոյ սուրբ կամաց
Հըպատակէ, զիտցիր անձն իմ անկասկած՝
Որ Աստուծմէ զատ չըկայ մէկը հասնող
Քու նեղ օրիդ. և վըշտերուդ դարմանող:

Այո՛, դու Տէր, իտրայելին ապաւէն,
Որո՞նք երթամ և ո՞ւմ արդեօք ես դիմեմ:
Եթէ դու ինձ օգնես, պաշտպան Տէր կենաս
Եւ ոչ մի մարդ կարնայ անել ինձ վընաս:

Այս մինչև ե՞րբ, դուք մէկուն դէմ կը կըռուիք
Միաբանած, ո՞վ անօրէն՝ չար մարդիկ:
Կը կարծէք որ՝ զիս ինչպէս պատ ծըռած, թեք,
Կամ ինչպէս ցանկ խարխուլ, յերկիր կործանէք:

Գահէս զիս վայր կործանելու ամէն ջանք
Բանեցուցիք, և սուտ միջոցք և հընարք.
Դըրսէն օրհնենք ինձ կու տայիք կեղծ կերպով,
Այլ չարաչար զիս կ'առէիք դուք սըրտով:

* * *

Սակայն անձն իմ, յոյսդ առ Աստուած, համբերէ.
Զի նա ըզքեզ ամէն չարէ կը փըրկէ,

Ու չիթողուր որ՝ սասանիս ինկնաս ցած,
Կու տայ քեզ ոյժ և օգնութիւն՝ անկասկած:

Դուք ժողովուրդք, յոյսերդ դըրէք առ Աստուած,
Գացէք սըրտերդ խոնարհելով իւր դիմաց.
Նա կը լինի ձեզ ապահով ապաւէն,
Ու չիթողուր որ՝ հասնին ձեզ չարիք, զէն:

* * *

Աղամորդւոց վարքն և գործքն են ընդունայն,
Կըշիւքի մէջ կ'անիրաւեն, կը գողնան,
Եւ ի զո՛ւր տեղ կը խաբխըբեն մէկն զմէկ.
Արդարութեամբ գործ չեն տեսնել ոչ երբէք:

Դուք մի՛ յուսայք շահուիլ ճամբով անիրաւ,
Մերձաւորինն՝ յափըշտակել մի՛ բընաւ.
Թէ՛ ճոխութիւն վազէ ձեզ մօտ իբր առու
Չըթողուր ձեր սիրտն այնոր հետ կապուելու:

* * *

Այս երկու բանքս ասած է ինքն Աստուած,
Թէ՛ նա Տէր է ամենազօր և զըթած,
Դ՛ւ ամէն մարդկանց, իրենց գործոց համեմատ
Կամ պատուհաս և կամ կու տայ պատիւ բաղդ:

..»~*~«...

Կ Բ

Ո՛վ Աստուած իմ, դէպ ի քեզ՝
Կանուխ կանուխ առաքանց
Մարում հոգւով դիմեմ ես,
Մարմինս հիւծած և մաշած:

Յանապատիս անջըրդի
Ուր որ չըկայ ճանապարհ,
Մոլորական մընացի,
Անօգնական և անճար:

Ա՛հ, ե՛րբ պիտի արժանի
Լինիմ՝ տեսնել Քու մեծ փառք
Եւ զօրութիւն, առաջի
Քու Սըրբութեանց առած կանգ:

Ողորմութիւնդ՝ լաւ է ինձ,
Քան թէ կենացքս օրեր.
Եւ իմ սըրտիս փափագն, իղձ
Է՛ գովել զքեզ զօր գիշեր:

Այո՛, իմ կեանքս բովանդակ
Կը նուիրեմ սրբութեանդ,
Չեռքս վեր կ'առնում համարձակ
Տալով միշտ փառք սուրբ անուանդ:

Եթէ ուտեմ, յագենամ
Համեղ պարարտ կերակրով,
Կ'երգեմ քեզ երգ ցըծութեան
Ուրախ զուարթ շրթներով:

Եթէ յիշեմ յանկողնիս
Ըգքեզ Աստուած իմ և Տէր,
Մինչև ի լոյս, միտքս հոգիս,
Քեզ հետ լինին, ողջ գիշերն:

Զի եղար ինձ օգնական,
Եւ քու թևոց շուքին տակ
Ապաստանած կը ցընծամ,
Հեռուն թողլով վիշտ վըտանգ:

Անբաժան հետդ է հոգիս,
Աջըդ վըրաս իբր վահան:
Զո՛ւր թըշնամիք փընտոեն զիս
Ձըգել ի գուր կորըստեան:

Նոքա ինքեանք թաւալզլոր
Աըրով կ'ինկնան, յեղակարծ,
Կեր լինելու երկրիս խոր
Աղուեսուց այլ գազանաց:

Ի Քեզ յուսայ թագաւոր.
Նորա անուամբ երդունցողք
Թող որ ցընծան: Եւ տուր որ
Փակուին բերանք չարախօսք:

Կ Գ

Կողկողագին աղօթքիս
Կ'աղաչեմ, Տէր, ձայն լըսէ.
Փըրկէ, պահէ իմ հոգիս
Զար թըշնամեացըս ահէ:

Կը վախնամ, Տէր, ծածկէ զիս
Զարաժողով մարդկանց դէմ.
Զըլինի թէ իմ հոգիս
Որոգայթի մէջ ձըգեն:

Ինչպէս մի թուր սուր ծայրով,
Իրենց լեզուն սըրեցին,
Եւ թունաւոր նետերով
Լայն աղեղնին լարեցին:

Եւ ծնունդեցան մի անկիւն
Որ՝ մարդ բընաւ չը տեսնայ
Խոցելու սիրտ արդարոյն.
Յանկարծակի անվըկայ:

Զարութեան մէջ կամակոր
Թագուցին գաղտ որոգայթ,
Եւ իրենց մէջ ասին որ՝
« Զայն չի տեսնար ոչ մի մարդ »:

Անարդար գործ կը փընտոեն.
— Խուզարկութիւնք նորանոր. —
Մարդուս ներքինն կ'որոնեն,
Մինչև նորա սըրտին խոր:

Այո տես, յանկարծ Տէրն վերէն
Կ'արծակէ իւր սուր նետեր.
Նոցա լեզուն անօրէն
Իրենց լինի մահաբեր:

Ամենայն մարդ նոցամէ
Հեռու հեռու կը քաշուի.

Եւ ամէն կողմ կը տիրէ
Վախ և սարսափ ահուելի:

Ձի ամէն մարդ կը տեսնայ
Մատն Աստուծոյ գործոյս մէջ.
Որ կը պատժէ անխընայ
Չարագործները անզեղջ:

Արդարն ուրախ կը լինի
Ձի յուսացել էր ի Տէր.
Կ'արժանանան գովեստի
Որոց ուղիղ են սրբաւեր:

Կ Դ

Քեզ կը վայլէ օրհնութիւն
Սիրովնի մէջ, Տէր Աստուած,
Յերուսաղէմ՝ կատարումն
Կ'առնուն ուխտերն՝ Քեզ սըրտանց:

Ամէն կողմէ ի Սալէմ
Ուխտաւորաց բազմութիւն
Ձերմ հաւատով կը դիմեն.
Տուր Տէր, մեղաց քառութիւն:

Իմ մեղքերս եւս, բեռան պէս,
Ծանրացած են ուտերուս.
Եթէ դու Տէր չըքաւես,
Կը կորսուիմ ես անյոյս:

Երնէ՛կ այնոնց, զորքս դուն
Ընտրեցիր և մօտդ առիր.

Եւ գաւթիդ մէջ իրենց տուն՝
Բընակելու տեղ տուիր:

Տուր եւրս մեզ յազենալ
Բարութեամբք լի քոյին տան.
Ձի այն շքեղ՝ սըրբափայլ
Ըսքանչեւեաց է կայան:

Լըսէ, Աստուած, մեր փըրկիչ,
Յոյսն աշխարհիս բովանդակ:
Հեռու ծովուն բընակիչ,
Եւ նոցա յոյսն դու միակ:

Որ մեծամեծ լերանց հիմն
Երկրիս խորերը դըրեր,
Որոց հասակն ահագին —
Հասնին յերկինս ամպածիր:

Անծայր, դու, ծովն ալէխոր
Կու տատանես վերիվայր.
Նորա շառաչն ահաւոր
Կու ցածցընես կամակար:

Եւ երբ ազգեր զանազան
Ի կռիւ կ'ելնան ապըստամբ,
Քոյ բարկութեան մի նըշան
Կ'անէ զիրենք զինաթափ:

Այլ հաշտ նայուածքդ ի խոնարհ
Բոլոր երկրիս կու տան կեանք.
Կանանչագեղ ի դալար
Չարդարին դաշտք անապատք.

Աստուծոյ գետն յաղթաշուր
Խոխոջալով կը վազէ.
Ակօսներուն ընդհանուր,
Անձրեւ յերկնից կը ցօղէ:

Յորենն առատ կը բուսնի.
Այլ արմըտեաց կոյտն և շեղջ,
Կը պըսակեն լիուլի,
Աշխատալից տարւոյն վերջ:

Դաշտք խուրձերով դէզ առ դէզ,
Անապատներն խոտաշատ.
Գեղեցիկ են առ ի տես.
Տեսարան է յոյժ պարարտ:

Բըլուրք հագուած զարդարուն
Արօտական հօտերով
Ուր խոյք, մաքիք գէր, սիրուն
Կը տարածին արծելով:

Յաճ հովտից մէջ, դեռ ցորեանն,
Ծըղոտներով երերուն.
Քեզ, Տուողիդ, ի ծածան
Կու տան նոր երգ, օրհնութիւն:

ԿԵ

Երգ օրհնութեան բարձրաձայն
Հընչէ, Երկիր, առ Աստուած.
Գովեստ նորա սուրբ անուան
Տուր, և հըռչակ սուրբ փառաց:

Ասէք, «Քանի՜ անեղ են
«Քու ամէն գործքդ և զօրեղ».
Թըշնամիներդ վախերնէն
Մընացել են խիստ նեղ:

Բոլոր Երկիրս Քու դիմաց
Կը խոնարհի գըլխակոր.
Սաղմոսք և երգք օրհնութեան
Կ'երգէ ի ձայն նորանոր:

Նա ծովն դարձոյց ի ցամաք,
Հեղեղուկ գետն՝ ի գետին.
Ուստի անցան մեր նախնարք
Անթաց ոտքով միւս դին:

Ուրախ եղիր Խորայէլ,
Ձի Քու Աստուածդ կը տիրէ
Տիեզերաց անարգել.
Յաւիտենից՝ Տէր նա է:

Նորա աչերը հըսկող
Ազգաց վերայ կը դիտեն.
Ապըստամբներ չեն կարող
Գլուխ վեր առնուլ նորա դէմ:

Օրհնութիւնք Տեառն, ո՞վ ազգեր
Հըռչակեցէք ընդհանուր.
Ձի կենսատու նա է Տէր,
Մեզ սասանիլ չի թողուր:

Դու փորձեցիր զմեզ, Աստուած,
Ինչպէս բովին մէջ արծաթ.

Ծանրացաւ բեռն մեր թիկանց .
Պատեց ըզմեզ որոգայթ :

Գլուխներուս վըրայէն
Մարդիկ անցան կոխելով :
Անցանք ջուրէն կըրակէն ,
Հանգիստ տուիր զըթալով :

Տուր ինձ Քո՛ տունդ մըտնալով՝
Հատուցանել ուխտն սրբախօս ,
Զոր խոտացայ ես բերնով
Տառապագին նեղ օրիս .

Խունկ անուշից պատարագ ,
Նուէր սիրոյ ողջակէզ ,
Գէր նոխազ , խոյ , գուարակ
Թող ճենճերին սիրակէզ :

Ո՛վ Աստուծմէ վախցողներ ,
Եկէք ինձ մօտ լըսեցէք ,
Ինչ որ արար ինձի Տէր
Պիտի պատմեմ այն ամէնք :

Բերնովս առ ինքն ձայնեցի ,
Բարձրացուցի գինքն լեզուով .
Թէ մեղք լինէր յիմ սըրտի ,
Նա չէր անսար զըթալով :

Այլ Նա լըսեց իմ ձայնիս ,
Աղաչանքներս զուր չելան :
Օրհնեալ փըրկողն իմ անձիս ,
Որոյ գութն է անսահման :

Կ Զ

Գըթա ի մեզ , Տէր Աստուած ,
Օրհնէ ըզմեզ երկնքէն ,
Եւ լոյս պայծառ երեսացդ
Թող մեր խաւարն փարատեն :

Որպէս զի Քոյ ճանապարհն
Տեսնանք ճանչնանք , հետեւինք ,
Եւ զընալով անմոլար
Փըրկըին ազգք և ազինք :

Առ Քեզ լինին խոստովան
Ազգք , ժողովուրդք Տէր Աստուած ,
Եւ Քեզ պատիւ և փառք տան ,
Գլուխ յերկիր խոնարհած :

Ուրախ և չէն թող ցընձան ,
Զի կը դատես դու ուղղորդ ,
Եւ ամենուն փըրկութեան ,
Կը լինիս Տէր առաջնորդ :

Առ Քեզ լինին խոստովան
Ժողովըրդոց բազմութիւն ,
Եւ գոհ սըրտով միաբան
Վերառաքեն օրհնութիւն :

Երկիրս պըտուղ կը բերէ
Կ'օրհնէ ըզմեզ ինքն Աստուած .
Պէտք է վախնան նորամէ
Երկրիս ամէն արարած :

Զ Ե

Բարձրութենէդ ի խոնարհ
Ունկն դիր, Տէր, իմ ձայնիս.
Աղքատ տընանկ և տըկար
Մընացի ես եղկելիս

Պահէ՛, փըրկէ Բու ծառայդ,
Զի յոյս դրած է Բոյ վրայ.
Մի՛ թողներ որ տարապարտ
Վարանելով խեղճ մընայ:

Գիշեր ցորեկ անդագրում
Կ'աղաղակեմ՝ դէպ ի Բեզ.
Տուր ծառայիդ խընդութիւն.
Զի միակ տէրըս դու ես:

Դու քաղցրութեամբ ամենուն
Ուղիղ ճամբան ցոյց կու տաս.
Որք կը խնդրեն գըթութիւն,
Կը վայելեն անպակաս:

Լըսէ ուրեմըն ձայնիս,
Աղաչանքիս ականջ դիր.
Նեղ օր պատեց իմ չորս դիս,
Հաս օգնութիւն՝ մըտադիր:

Զի Բեզի պէս, Տէր Աստուած,
Զըկայ բընաւ ոչ ուրէք,
Եւ Բոյ բոլոր ստեղծած,
Հըրաշալիք են ամենք:

Ազգ և ազինք ամենայն,
Որք Բեզմով կան ու կ'ապրին.
Երկըրպագու՝ Բու անուան,
Փառաբանիչք պի՛ լինին:

Մեծ ես դու Տէր, և հըրաշք
Դու անպակաս կը գործես.
Անսահման են Բոյին փառք.
Զի դու միայն Աստուած ես:

Ճանապարհիդ անխոտոր
Տուր ինձ գընալ, սըրտագէտ,
Ուրախ լինի սիրտս բոլոր
Վախնալով Բու անունէդ:

Լինիմ առ Բեզ խոստովան,
Փառաւորեմ Բոյ անուն.
Փըրկեցիր զիս անխափան
Ի դըժոխոց ներքնագոյն:

Անօրէն չա՛ր մարդիկներ,
Որ ըգԲեզ Տէր, չը ճանչցան.
Նոյն՝ բազմաթիւ հըզօրներ,
Խըրոխտալով դէմս ելան:

Այլ դու իմ Տէրս ողորմած,
Եղար խեղճիս ապաւէն.
Ճըշմատութեամբդ, անկասկած
Պահեցիր զիս վըտանգէն:

Տուր ծառայիդ զօրութիւն,
Փըրկէ որդին աղախնոյդ.

Այս բարութիւնըդ անհուն.
Լինի նըշան մեծ սիրոյդ:

Ձայդ տեսնալով ատելիք,
Թող ամաչեն սեւերես.
Ձի եղար ինձ զօրավիգ
Եւ մըխիթար նեղ ատենս:

Ճ Ա *

Աղօթքիս ձայն աղաղակ
Կ'աղաչեմ, Տէր իմ լըսէ.
Ձիս կը նեղեն վիշտք, վըտանգ.
Մի՛ դարձըներ դէմքդ ինձմէ:

Երբ հառաչեմ վըշտակիր
Նեղ օրերու մէջ ինկած,
Խոնարհելով ականջ դի՛ր
Շուտ լըսէ ձայնս, Տէր Աստուած:

Իմին օրերս մուխի պէս
Բսպառեցան չիք դարձան,
Ինչպէս խըռիւ՝ ոսկորներս
Խիտ բարակցան ու չորցան:

Իբրեւ հընձուած փունջ խոտի
Յամքեցաւ սիրտս ի ծոցիս,
Ես կիսամեռ — կենդանի
Մոռցայ ուտել և հացիկս:

* Հրատարակուած էր 1886ի Բաղմավիպի մէջ, էջ 228. Ե:

Կըպան ոսկորքըս կաշւոյս,
Անոք, միակ մընացի,
Իբրեւ տըխուր հաւալուս
Յանապատին ամայի:

Ինչպէս մի բու տըխրադէմ
Աւերակացը մէջէն,
Որպէս ճընճղուկ կը հեծեմ
Անքուն՝ տանեաց վըրայէն:

Նոր ի նորոյ, ամէն օր,
— Թըշնամի թէ ընտանի —
Նախատինքներ բիւրաւոր
Շատ մարդկանցմէ լըսեցի:

Հաց դառնութեան մոխրահամ
Եղաւ իմ ճաշ կերակուր, —
Եւ արցունքներս խառնեցան
Իմ բաժակիս մէջն ի ջուր:

Դու, Տէր, երբեմն ինձ տըլիր
Բարձ և պատիւ ինքնակամ.
Հիմայ ի վայր ձըգեցիր
Ձո՛հ՝ քու արդար բարկութեան:

Անցան օրերս շուքի պէս,
Ես իբրեւ խոտ ցամքեցայ.
Եթէ դու, Տէր, մեզ չօգնես.
Մարդն ի՞նչ է որ դիմանայ:

Դու, Տէր, մինչև յաւիտեան
Պիտի մընաս ազգէ յազգ.

Քո փառք չունի վերջ վախճան,
Յաւերժ է Քու յիշատակ:

Դարձիր, դարձ Տէր, ու գըթա՛
Սուրբ քաղաքիդ Սիովնի,
Հասած է ժամը որ նա
Քու գըթութեամբ նորոգուի:

Նորա քարերը, ծառայքդ
Համրած հաշուած, կը սիրեն.
Հողը նորա ու յատակ
Դըթած սըրտով պիտ' կոխեն:

Հեթանոսները վախցան
Քու անունիդ մեծ ուժէն,
Եւ թագաւորք ամենայն
Կու սարսափին քու փառքէն:

Սիովնի բերդն ամրակուռ
Զարդարէ, Տէր. աւելի
Առաջուանէ ամրացուր.
Փառացդ վըկայ թող լինի: —

Հեզ խոնարհաց աղօթքներ
Յօժարութեամբ Տէր լըսեց,
Նոցա արցունք և լացեր
Չարհամարհեց, չըմբօժեց:

Թող որ գըրուած այս մընայ
Գալու ազգաց գիտութիւն.
Ժողովուրդն այն ապագայ,
Պիտի տայ Տեառն օրհնութիւն:

Իւր սըրբազան աթոռէն
Վերէն ի վայր նայեցաւ,
Բարձրեալ Աստուած, երկընքէն
Բոլոր երկրիս աչք տըւաւ:

Լըսեց կապուած խեղճերու
Լացն ու ողբեր, հեծութիւն,
Եւ ազատեց ի մահու
Մահապարտած բազմութիւն:

Որպէս զի գան ու պատմեն
Սիովնի մէջ իւր անուն,
Յերուսաղէմ հընչեցնեն
Նորա երգոց օրհնութիւն:

Ազգ ժողովուրդք միաբան
Թագաւորներ նոցա հետ՝
Նստայելու պիտի գան
Տեառն Աստուծոյ այժմ յաւէտ:

Քու որ տիրես ազգէ յազգ,
Տըկար եմ ես թէպէտ և,
Այլ կ'աղաչեմ՝ մի՛ արագ
Կըտրել ընդ մէջ զիմ արև:

Ըսկըզբանէ գուն դըրիր
Երկըրիս հիմն հաստատուն,
Ապա ձեռք գըծեցիր
Երկնից կամար կապտագոյն:

Այլ այդ ամէն ըստեղծուած,
Պիտի օր մի չերենան,

Սակայն դու, Տէր, Տէր փառաց.
Պիտի մընաս յաւիտեան:

Իբրեւ թէ ձորձ ըզգեստու՝
Պիտի մաշին հընանան.
Կամ թէ ինչպէս վերարկու
Պիտի փոխես ամէն բան:

Դու անփոփոխ անվախճան.
Հոյն և սերունդ ծառայիցդ
Պիտի լինին անխափան
Ժառանգ քո սուրբ քաղաքիդ:

Ճ Ժ Բ

Անմեղ մանկունք սիրասուն՝
Շըրթունքներովդ անարատ
Օրհնեցէք միշտ սուրբ անուն
Երկնաւոր Հօրն զըթառատ:

Թող որ աննուն Աստուծոյ
Բոլոր աշխարհ միշտ օրհնէ,
Խունդ օրհնութեանց, ի սիրոյ,
Հանապազորդ նըւիրէ:

Արեւելքէ արեւմուտք՝
Ամէն անկիւն աշխարհի
Կը հընչեն Տեառն օրհնութիւնք
Եւ գովութիւնք բերկրալի:

Բոլոր ազգաց կը տիրէ
Աստուած փառաց ի բարձանց.

Յերկինս նորա փառք մեծ է,
Փառաւորեալ հրեշտակաց:

Ո՞վ է ինչպէս մեր Աստուած
Որ՝ վեր յերկինս բընակի.
Տիեզերք ամէն իւր դիմաց
Բաց կեցած են և յայտնի:

Աղբատներուն զըթալով
Կը վերցընէ դէպ ի վեր.
Աղբիւսներէն հանելով
Մըխիթարեց շատ խեղճեր:

Արհամարեալ խեղճն՝ անգօր
Հա բազմեցուց իբր իշխան,
Ժողովըրդոց դատաւոր,
Իւր օրինացը պաշտպան:

Ամուլ մարիկն՝ անորդի
Սիրտը ուրախ Աստուծմով,
Իւր տանը մէջ բընակի,
Ինչպէս շէն մայր որդւոցմով:

Ճ Ի

Անքըս ի վեր համբարձի
Դէպ ի լեռներն՝ ամպերուն.
Կը յուսայի որ անտի
Հասնի ինձ մի օգնութիւն:

Այլ օգնութիւն Տիրոջմէ
Պէտք է յուսանք մեր միակ.

Զի ըստեղծող նա տէր է
Երկնի, երկրիս բովանդակ:

Եւ չի թողուր որ զուր տեղ
Մարդ. սասանի վար ինկնայ,
Այլ կը պահէ ամէն հեղ
Ո՛վ որ իրեն կը յուսայ:

Իսրայէլի նա անքուն
Պահապանն է, զօր գիշեր
Որ՝ չըլինի թընամուռն
Վնասեն նըմա դարաններ:

Ինքը Աստուած կը պահէ
Ըզբեզ անփորձ ապահով,
Եւ հովանի կու սըփռէ
Ամենակալ իւր աջով:

Անպէս որ քեզ արեգակ
Զի վնասեր ցերեկի
Եւ անվըտանգ միշտ լուսնակ
Կը լինի քեզ գիշերի:

Քուկին առջեզ կը հարթին
Ամենայն չար արգելք խուժք.
Ազատ արձակ կը լինին
Այսկէ վերջ քու ելդ ու մուտք:

Հ Ի Թ*

Խորունկ և փոս անդունդէ,
Ուր մեղքերովս սահեցայ,
Սիրտըս առ քեզ կը գոչէ.
Լըսէ ձայնիս, Տէր, զըթա:

Տէս իմ վըշտերս չարակիր,
Տառապեցայ բաւական.
Կ'աղաչեմ քեզ, ականջ դիր
Աղօթքներուս զըղջական:

Իմ անօրէն գործերս վատ
Եթէ քըննես, Տէր Աստուած,
Քուկին դիմաց այն ռը մարդ
Կարնայ կենալ չամաչած:

Ողորմութիւնդ յիշելով
Կը համբերեմ ցաւերու.
Քու խոստմունքիդ յուսալով
Կարնամ դեռ ևս կըրելու:

Առաւօտէ մինչ իրկուն
Իսրայէլ, Տէր, Քու վըրայ
Յոյսը դըրած հաստատուն
Ըստասելով կը յուսայ:

Ողորմութեանց դու Տէր ևս,
Եւ փըրկութիւնդ անարգել,
Ողորմելով կը փըրկես
Նեղութենէ զիսրայէլ:

ՀԼԶ

Բաբելացւոց գետին քով
Տըրտում նըստած կու լայինք
Երբոր Քոյին, սո՛ւրբ Սիոնը,
Վաղանցուկ փառքդ յիշէինք:

Մեր ջախջըխած քննարներ,
Ուռեաց ճիւղէն կախուած վար,
Երբոր քամին կու փռէ՛ր՝
Տատանէին հողմավար:

« Երգ երգեցէք », կ'ասէին
Մեր գերեվարք, « ինչո՛ւ լուռ
« Կը նըստիք դուք տըխրագին
« Քըթերդ կախած և տըխուր:

« Դուք ունէիք ձեր քաղաք
« Երուսաղէմն և Սիոնը,
« Նոցա երգերն ներդաշնակ
« Արգ երգեցէք դուք մեզ, օ՛ն »:

Իսկ մեր բերանն կը բացուի՞,
Օտար երկիր աքսորուած,
Ի՞նչպէս երգենք մեք պիտի
Սիոնի երգն օտարաց:

Եթէ մոռնամ քեզ երբէք
Երուսաղէմ սուրբ քաղաք,
Թո՛ղ զիս մոռնայ իմ աջ ձեռք,
Թո՛ղ որ բերանս մընայ փակ:

Լեզուս քըմքիս թող կըպչի
Թէ որ ըզքեզ նախ չերգեմ,
Ուրախութիւն իմ սըրտի
Օրհնեալ քաղաքըդ Սալեմ:

Մինչ դու պայծառ էիր՝ շէն,
Եղովմացիք ուզեցին
Որ՝ զքեզ հիմանց կործանեն:
Յիշէ, Տէր իմ, զրուցածնին:

« Կործանեցէք, քակեցէք
« Թող ջընջուի այդ քաղաք.
« Մինչև ի հիմն հասուցէք,
« Վերնայ դորա յիշատակ »:

Բաբելացւոց՝ ուխտազանց
Եւ անըզգամ վատ աղջիկ,
Երնէ՛կ այնոր որ՝ կարաց
Հատուցանել քեզ չարիք:

ՀԼԷ

Բոլոր սըրտովըս, Աստուած,
Կը լինիմ քեզ խոստովան.
Եւ առաջի հրեշտակաց
Կ'երգեմ սաղմոս ցընծութեան:

Դու իմ աղօթքս լըսեցիր
Ողորմութեամբըդ անչափ,
Պագնեմ առաջըդ երկիր
Ճըշմարտութիւն սուրբ անխաբ:

Քուկին անուանդ մեծութիւն
Արժանաւոր է ամէն դին
Տուիր ինձ ոյժ՝ զօրութիւն,
Լըսելով իմ աղօթքին:

Թագաւորներ աշխարհի
Լըսելով Քու բերնի խօսքդ,
Խոստովանին Քեզ պիտի,
Եւ պի՛ գովեն ամէն գործքդ:

Մեծ են Քու փառք, դուն բարձր ես.
Քեզ չըկայ մեծ կամ փոքրիկ.
Եւ հաւատար կը տեսնես
Թէ՛ հեռուէն թէ՛ մօտիկ:

Թէ նեղութեանց մէջ ինկած,
Մընամ տըխուր և տըրտում,
Կը փըրկես զիս անկասկած
Բարկութենէն թըշնամոյն:

Ձեռքդ առ իս ձըգեցիր.
Աջքդ հասաւ օգնութիւն.
Իմ իրաւանց մըտադիր՝
Տուիր արդար հատուցում:

Ողորմութիւնդ չափ չունի.
Քու ձեռքիդ են ըստեղծուած.
Տէս մեր վիճակն եղկելի.
Մի՛ անտեսեր զմեզ, Աստուած: . . .

Ճ Խ Բ *

Լըսէ, Տէր, իմ աղօթքիս.
Թէպէտ լինիմ մեղաւոր.
Ականջ դի՛ր իմ խընդիւրբիս,
Ճշմարտութեանց թագաւոր:

Արդար գըթով ինձ լըսէ՛
Ձիս դատելու մի՛ ելնար.
Ձի ո՛վ է մարդ՝ որ ելնէ
Դատաստանէդ սուրբ, արդար:

Հալածեց զիս թըշնամին,
Ոտքերուն տակ զիս առաւ.
Ինչպէս թողուած մեռել հին՝
Կոխեց վըրաս ու անցաւ:

Ես հոգիէս ձանձրացայ,
— Այս ի՛նչ օրեր, տէր Աստուած, —
Սիրտս ի ծոցիս կը դողայ
Տակն ու վըրայ խըռոված:

Անցած օրերս յիշեցի,
Գըթութիւնքդ միտքս եկան,
Արարածներդ դիտեցի.
Փառք տըրողիդ. գոհանամ:

* Տպուած էր 1886ի Բագրատիկի մէջ: Գտիր էջ 229.
Է յարատւութիւնը:

Ինչպէս ծարուած չոր գետին
Կը թալկանայ իմ հոգիս:
Շուտ լըսէ ինձ, Աստուած իմ.
Անցուր ծարաւը սըրտիս:

Մի կ'աղաչեմ դարձընել
Ինձմէ երեսդ գըթութեան.
Թէ չէ՝ իբրև մի մեռել,
Ի գուր թաղուած կը մընամ:

Ողորմութիւնդ իմ վըրայ,
Ինչպէս առտու արեգակ,
Տուր որ պայծառ երեւայ.
Զի յոյս իմ ես դու միակ:

Յըցուր ինձի մի ճամբայ
Որով երթամ ես շիտակ.
Իմ յոյսս ու աչք Գու վըրայ
Են, Տէր, ամէն ժամանակ:

Ազատէ զիս, Տէր, փըրկէ
Իմ թըշնամեացըս ձեռքէն.
Նեղ օրերուս ինձ օգնէ.
Զի դու ես իմ ապաւէն:

Սովորեցուր, Տէր, ինձի
Քո սուրբ կամքըդ կատարել.
Եւ մի թողուր ինձ իսկի
Քեզմէ մեկնիլ՝ բաժնուել.

Քոյին Հոգիդ սուրբ բարի.
Դէպ ի յերկնից կայարան,

Թող առաջնորդ ինձ լինի
Հասանելու անխափան:

Քու անունիդ համար, Տէր,
Պահէ, փըրկէ զիս չարէ.
Զիս պատեցին նեղ օրեր
Արդարութեամբդ ազատէ:

Տէր իմ, կորցուր ու ջընջէ
Թըշնամիներս անօրէն,
Աշխարհք բոլոր թող հընչէ
Թէ ես քուկին ծառայդ եմ:

Օրհնութիւն Մովսիսի և որդւոցն
Իսրայէլի՝

Օրհնեմք ձայնիւ ցընծութեան
Իսրայէլի Տէր Աստուած,
Փառաւորեալն յաւիտեան
Զի ինքն է Տէր զօրութեանց:

Զիանք իրենց հեծելով,
Փարաւոնի զօրութիւն՝
Ամաց թափեց Կարմիր ծով,
Հասնելով մեզ յօգնութիւն:

Սա է փըրկիչ իմ և Տէր,
Աստուած իմոցըս նախնեաց.
Երգ օրհնութեանց դէպ ի վեր
Բարձրացընեմ քեզ սըրտանց:

Ահեղ կըռիւ բորբոքած
Զիրեար կ'ուտեն թըշնամիք.
Նորա մի ծուռ հայեցուած
Դարձոյց զամենքը ի չիք:

Ըսպառագէն հեծեալներ
Ընտիր, կառքեր ձիերով
Փարաւոնի քաջ զօրքեր
Տարաւ խեղդեց ի խոր ծով:

Անդունդք ծովուն խորախոր
Փարաւոնի քաջ բանակ
Կըլլեց ախիւը բոլոր
Կորան իբր քար ծովուն տակ:

Փառաւորեալ աջ Քոյ Տէր,
Զիք զօրութեանըդ սահման.
Քոյին աջովդ անվեհեր
Թըշնամիներ ջարդեցան:

Քու մեծութեանըդ փառքէն
Հակառակորդք փրճացան,
Ինչպէս եղէզն հըրոյ դէմ
Բարկութենէդ այրեցան:

Ամենազօր Քու հոգւով
Ծովուն ջրեր պատռեցան.
Ալիք վեր վեր ելնալով
Քարէ պարիսպ ձեացան:

Զայս տեսնալով թըշնամին
Խեղը կորոյս ասեւրով,

« Օ՛ն ետեէն շուտ հասնիմ
« Ու ճոխանամ աւարով:

« Սուրիս ճարակ թող լինի.
« Իսրայելի վատ բանակ,
« Դարձեալ տիրեմ այդ ազգին
« Գերի վարեմ ձեռքիս տակ»:

Հով փըչեցիր սաստկաբար,
Մըռնչեց ծոցն ալէխոր.
Եզիպտացիք իբր կապար
Սատակեցան անդ բոլոր:

Ո՛վ նըման է քեզ, Աստուած,
Փառաւորեալդ սուրբերով,
Դու միակ տէր տարերաց,
Քեզ հընազանդ, երկինք ծով:

Քեզի համար շատ դիւրին
Բան է՝ գործել մեծ հրաշք.
Ջրգեցիր ձեռք ի ծովին,
Եկաւ ծածկեց իւր յատակ:

Դու խընամօտ իբրեւ հայր
Եղիր ազգիս առաջնորդ,
Եւ ցըցուցիր ճանապարհ
Յանապատին մեզ ուղղորդ:

Ջըթողուցիր, ապերախտ
Մեր նախահարքը, անտես
Ի յանջըրդին յանապատ,
Այլ գըզուեցիր մի հօր պէս:

Լըսեցին ազգը շըրջակայ.
Փըղըշտացիք սարսեցին,
Դատաւորներ Եղովմայ
Շըւարեցան մընացին:

Իշխանը ազգին Մովաբու
Դողով սկսան մահագոյժ,
Իսկ բընակչաց ֆանանու
Սիրտն հալեցաւ, կորաւ ոյժ:

Թող սարսափին, թող վախնան,
Մեծ է քու ահդ Տէր Աստուած.
Նոքա՝ փայտ քար թող դառնան,
Զեւնան աչքիդ ֆոյ դիմաց

Թող ժողովուրդդ՝ անցնի
Երթայ իրեն ճանապարհ.
Զի սեփական ազգ քեզի
Մեր ժողովուրդն ըստացար:

Տար դուն տընկէ ըզնոսա
Սիոն լերին գագաթան.
Ժառանգութիւն է ֆոյ սա
Իսկզբանէ յաւիտեան:

Գընաց մըտաւ փարաւոն
Ընտիր զօրքով կարմիր ծով,
Եւ թաղուեցաւ մընաց հօն
Ըսպառազէն քաջերով:

Մինչ իսրայէլ չոր ուտրով
Ելաւ ցամաք ի ծովէն,
Փարաւօն իր բանակով
Խըղդուեցան անդ ամէնն:

Օրհնութիւն Մովսէս Մարգարի

Բորբոքած է, ինչպէս հուր,
Այդ ազգին դէմ իմ զայրոյթ.
Պիտի այրէ ընդ հանուր,
Մինչ դըժոխքին խոր անդունդ:

Նոցա երկիրն՝ բոյսերով
Պիտի վառի տոչորի.
Լեռներն իրենց խոր հիմով՝
Պիտի դառնան կոյտ մոխրի:

Ամէն տեսակ աղէտներ
Նոցա զըլխուն պիտի՝ թափեմ,
Եւ սայրասուր իմ նետեր
Պիտի նոցա ճեւն շընջեն:

Մաշուած սովէ և հիւծած,
Պիտի ինկնան մահացած,
Լինելու կեր զագանաց,
Երկնից թըռչնոց գիշախանձ:

Ինչպէս լարուած աղեղներ՝
Պիտի զըրկեմ նոցա դէմ՝
Երկարասող զարշ իժեր
Որ՝ նոցա դին քաշքըշեն:

Թըշնամույ սուրը դըրսէն
Զիրենք ջարդէ, կոտորէ.

Տըներուն մէջը՝ ներսէն
Ահ և սարսափ թո՛ղ տիրէ:

Երիտասարդք և կուսանք
Պիտի երթան ոտքի տակ,
Նոյն կաթնասուն փոքր տըղայք,
Եւ ծերն մօրուօք ըսպիտակ:

Անդաստական թո՛ղ շըրջին
Յօտար երկիր անտէրունջ,
Յիշատակնին, անանուն
Գետին անցնին, երթան յունջ:

Այլ կասկածիմ, մի՛ գուցէ
Դոցա յիմար թըշնամիք
Ելնան պարծին, գրուցեն թէ՛
« Այդ ազգը մեք շընջեցինք »:

Այլ իսրայէլ բըթամիտ,
Չուզէր խորհիլ՝ մըտածել
Թէ՛ իրեն բարքն խըստասիրտ
Գըլխուն ինչէր է բերել:

Ամթապարտ լինին թող
Որ՝ լաւ հասնի խելքերնին.
Ես եմ գիրենք չարչարողն,
Եւ ոչ դըսէն թըշնամին:

Մինը միթէ հագարին
Կարելի՞ է դընէ գէմ,
Եւ բիւրատր թըշնամին
Երկուք ի՞նչպէս հալածեն:

Եթէ Աստուած չի թողուր
Թըշնամույն ձեռքը մեր ազգ,
Նոցա հընարք լինէր զուր,
Չէինք հասնիլ յայս վիճակ:

Ո՛ւր մեր Աստուածն և ո՛ւր դէք...
Մեր թըշնամիքը խելքով,
Թէ խորհէին սակաւիկ
Կ'իմանային ապահով:

Զի նոցա որթն Սողոմայ
Այգիներուն է նըման.
Տունկերն կարծես Գոմորայ
Երկրէն եկած են բընան:

Նոցա խաղողն դառնահամ
Եւ ողկոյզներն են լեղի,
Գինին նոցա է նըման
Թոյնի օձի և իժի:

Աստուած ամէն բան տեղով
Գիտէ ծածուկն ու յայտնին,
Վըրէժ կ'առնու նա շուտով,
Երբոր նոցա ոտք սահին:

Կորըստեան ժամը արդէն
Հեռու չէ այլ մօտեցած.
Պիտի պատիժը կըրեն,
Ի հատուցումն փոխադարձ:

Եւ գըթալով, Տէր, յայնժամ
Ազգիս ցաւոցը վերայ,

Որ տառապեալ գերութեան
Սիրտը կոտրած կը տըքայ,

Պիտի գրուցէ հեզնօրէն,
Դառնալով մեր թըշնամեաց .
« Զեր աստուածները ո՛ւր են ,
« Որոց վերայ յոյս դըրած ,

« Զոհ և մատաղ ինքնակամ
« Նուիրէիք և զինիք ,
« Այա բազմած ի սեղան ,
« Կ'ուտէիք ու խըմէիք :

« Արդ թող էլնան իմ առջև ,
« Եթէ ուժով կարող ե՞ն ,
« Թող ձեզ լինին թիկուք թև
« Որ՝ ազատեն իմ ձեռքէն » :

* * *

« Տես իսրայէլ, լեր ըզգաստ ,
« Ես եմ Աստուած , ես միակ ,
« Զըկայ այլ Տէր ինձմէ զատ ,
« Տիեզերաց բովանդակ :

« Զեռքըս յերկինք վերցուցի ,
« Աջիս վերայ երդունցայ ,
— « Կենդանի եմ ես , ասի ,
« Աջըս ահա ձեզ վըկայ :

« Իբրև փայլակ սուրս սըրած ,
« Վըրէժ պիտի պահանջեմ ,

« Վա՛ն անըզամ թըշնամեաց
« Որոնք խեղճերն խըւել են :

« Նետերս պիտի արբենան ,
« Վիրաւորաց արիւնով ,
« Գերի , ազատ թէ՛ իշխան ,
« Պիտի ջարդեմ ես սըրով » : —

Ուրախ եղիք արդարներ ,
Յերկնից հրեշտակք թող բերկրին ,
Վըրէժխընդիր եղաւ Տէր ,
Տառապանաց իւր ազգին :

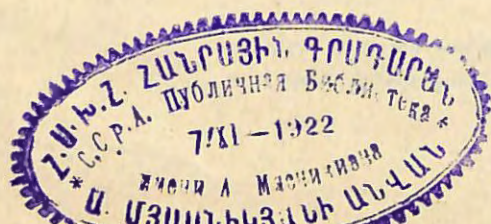
Հալածական ցըրուեցան
Մեր աշխարհէն թըշնամիք .
Քաղաքք և դաշտք սըրբեցան ,
Զի խնայեցին մեզ Երկինք :

ՅԱՆԿ ՆԻՒԹՈՅ

Ա.

	Էջ
Ազահ և երկու Աղբատք. ԿԳ	159
Ազահին կորսուած գանձը. ճԻԸ	317
Ազուա և Աղուէս. ԺԸ	83
Ազամանդ. Ծ	140
Աղամորդի, Առիւծ և Կատու. ճԺԲ	272
Ահա Այրդ. ճԶԲ	423
Աղբերակն և Ազահ. ԳԵ	233
Աղունի և Կաչաղակ. ԽԳ	130
Աղուէս և Այծ. ԺԳ	73
» և Խաղող. ԿԹ	172
» և Շուն. Խ	118
Աղօթք. ճՀԸ	415
Ամպ և Դաշտ. ճԲ	252
Ամպեր. ճԿԸ	388
Այգեպանի կտակը. ճԻԴ	304
Այծ և Որոջ. ճԼԳ	328
Այս առաջին գիշերն է. ճԿԳ	379
Անծեղ. ԾԴ	146
Անաստուածք. ճԻԷ	348
Անտառ և Լոյս. ճԼԶ	335
Անտառ և Կրակ. Հ	173
Անտառին Աղբերք. ճԾԹ	371
Աշնան Հովիկ. ճԾԶ	366
Աշուղ և Մեծատուն. ԿԲ	157
Առագաստ. ճԿԹ	389
Առակախօսներու վրայ	30
Առիւծ Գայլ և Աղուէս. ԺԵ	77
» և Մուկն. ԼԳ	108
» և Մուն. ՀԳ	181

Առիւծ ծերացեալ և էշ. 2.	62
Առիւծն յորսի. Ե	60
Առ սերմանահանս. ճղթ	441
Առ Տղայս. ճծԱ	359
Ատեղահամայ. ԿԴ	160
Արագիւ. ՂԶ	235
Արարատայ. Զիւնը. ՂԵ	238
Արեգակն, Խօսնայր և Գորտք. ճԼԲ	326
Արծիւ և Արեւ. ճԶ	259
Արջին Թոժիւնը. ԶԶ	213
Արտոյտ, Զագերն և Գեղապետ. ճԺԱ	268
Աքլոր և Աղուէս. ԽԱ	124
Աքլոր և Մարգարիտ. Դ	59
» Կատու և Մուկն. ՀԵ	188

Բ.

Բաղեղ և Երկու Բարտիք. ԼԸ	116
Բարտի Շանթահար. ճԸ	263
Բոժոժիկ. ճԹ	264
Բոչայք. ճԶԴ	427
Բոց և Մուխ. ԼԵ	115

Գ.

Գայլ, Այծ և Ուլ. ԻԱ	87
Գայլ և Աղուէս. Ը	65
Գայլ և Գամիւռ. ԶԵ	210
Գայլ և Մուկն. ՀԵ	184
Գառնուկ և Այծք. ճԼԱ	325
Գառնուկ և Գայլ. ԽԴ	132
Գառնուկ և Գայլ. ԿԵ	163
Գառնուկն պնդողիճ և Գայլ. ԻԵ	96
Գեղացի և Օձ. Ժ	68
Գեղացի և Մուհ. ԶԴ	267
Գիշեր Արիանիկէլ. ճԶԹ	437
Գիտելիք	52

Էժ	337
Գորտ և Եզն. ճԼԸ	243
Գորտ և Մուկն. ճ	329
Գորտք խնդրեն Թագաւոր յԱրամազդայ. ճԼԴ	

Դ.

Դաշտեր. ճԾԸ	370
Դատաստան Գայլոյ. ճԼԵ	336
Դարձ հօր Խ տուն. ճԿԵ	382

Ե.

Եղնիկին Եղջիւրներն. Ի	85
Ետովպոս և Պլատոն. ճԽԴ	346
Երգ Բանարգելոյ. ճԿԴ	381
Երկաթ և Ուռն. ՀԹ	193
Երկու Աղանիք. Զ	194
Երկու բնկերք. ճԺԵ	279
Երկու ճամբորդ ճԺԵ	287
Երկու ճնճողուկներ. ԼԲ	106

Զ.

Զանգակ և Սարեակ. ԼԱ	104
Զապել. ճԿԱ	375

Է.

Էշ և Կող և Զի. ԼԴ	111
Էշ և Շնիկ. ԶԹ	221
Էշ և Սոխակ. ճԼ	323
Էշ և Վարսակ. ԽԵ	134
Էշ և Փայտահար. ԾԵ	149
Էշ խորհրդատու. ՀԲ	177

թ.

Թիթեոնիկ և ճանճ. ԼԹ	117
Թռչնիկ. ճՂ	439

Ի.

Ի մահ քրոջս Սրբուհւոյ Եւգինեայ	379
Ինքնապանծ էջը. Լ	102

Լ.

Լուծ եղանց և տրմուղ ձին. ձԵ	258
Լուկասին կորսուած էջը. Կ	153

Խ.

Խալիֆա. ձԻԳ	301
Խաղթղթէ շինած բերդ. ձԺԳ	276
Խաղողի Ողկոյզը և Այգեպան. ձԺԳ	278
Խայտիտին յափշտակուած բոյնը. ձԾԷ	367
Խղունջ. ՂԲ	228
Խորհուրդ կենդանեաց. ՀԶ	185
Խորհրդածութիւն սաղմոսաց.	451

Ծ.

Ծաղիկ — Վաշտաց. ԻԵ	93
Ծաղիկ Վաշտաց. Ղ	223
Ծաղկունք. ԿԶ	165
Ծիծեռնակ. ձԾԳ	362
Ծղրիդ. ԺԱ	63
Ծղբիդ և Փոսուռայ. ԻԸ	98
Ծննդական լեռը. ԿԸ	171
Ծովահեղձ ոչխարները. ձԳ	253

Կ.

Կաթնավաճառ Մարթան, ԿԱ	155
Կաղնի և Եղէզն. Բ	56
Կաղնին և Եղէզն. ձԻԹ	321
Կայծակն ի Գորաք. ՂԴ	232
Կապիկ էջ և Խլուրդ. ԼԵ	112
Կապիկին Մոգական լապտերը. ԿԷ	168
Կատու դատաւոր. ԽԲ	128
Կատուն և Սոխակ. ԺԷ	81
» և Մկներ. Է	64
Կարմիր խնձոր. ՂԴ	229
Կարօն, Կաղնին և դռումն. ձԻԵ	306
Կենդանիք ըմբռնեալք ի ժանտամահէ. ձԽ	340
Կինն Սոկրատայ. ձԽԸ	350
Կոկան. ԾԵ	147
Կտակ երկրագործի. ձԻԹ	290
Կոչկակար և Սեղանաւոր. ձԻ	291

Հ.

Հայ առակախօսին Հայ Կրիտիկոսը. ձԱ	246
Հայրենիք. ձԿԶ	386
Հայր Գերովբէ Վ. Քուչներեան.	11
Հանգէս բացման ջրմուղին Թէոդոսիոյ. ձՆԶ	411
Հառաչանք. ձՀԵ	410
Հառ, Աղուէս, և Որսորդ. ԺԴ	76
Հեղեղ. ԾԹ	151
Հեղեղ և վտակ. ԺԹ	84
Հիւանդ Գայլն, Կռունկ բժիշկ. ՀԸ	191
Հիւանդ աղայ. ձՀԴ	409
Հնարագիւտ Սարեակը. ԽԹ	139
Հովիւ և Արեւածաղիկ. ԾԸ	150
Հրեշտակ. ձԿԷ	387
Հրեշտակ և մանկիկ. ձԾԴ	364

Զ.

	Էջ
Զի և Էջ. ԼԶ	113
Զին առ Արամազդ. ձԼԷ	333

Ճ.

Ճանճեր. ԽԸ	137
Ճշմարտութիւն և Առասպել. Ա	53
Ճպուռն և Մըջիւն. Գ	58
ՃՂԶ	445

Մ.

Մահ կենդանեաց. ԶԱ	198
Մամուկ և Շերամ. ԾԶ	148
Մանկան լացողի մայր գայլակոչ. ՃԽԳ	345
Մանկիկ և թռչնիկ. ՃԾԲ	361
Մասեաց ճանապարհորդը. ՃԺԶ	285
Մատղաշ ծառը. ԾԲ	143
Մարգարէ. ՃՀԹ	416
Մարիաննա. ՃՀԱ	394
Մարի և Արտոյտ. Թ	66
Մեղու և թիթեռնիկ. ԻԶ	94
Մեխակ և Ամպ. ԽԷ	136
Մեղու և Մանկիկ. ԾԱ	141
Մեծատուն անմիտ և Աղքատ իմաստուն. ՃԺԸ	288
Մեծատուն և Ղազարոս. ՃԾ	355
Միաք. ՃԶԸ	435
Մկներու և Աքիսներու կռիւը. ԶԳ	205
Մտածութիւն. ՃԶԷ	433
Մըջիւն և Տատրակ. ԶԸ	220

Յ.

Յանձաւոր Շուն. ԶԲ	202
Յարասութիւն ի Հայր մեր. ՃՂԱ	440

Էջ

Յարասութիւն Սաղմոսաց. ՃԶԱ	418
Յարասութիւն Սաղմոսաց Դաւթի.	457-621
Յիշատակ մահու. ՃԶԳ	425

Ն.

	7
Նախաբան.	90
Նապաստակք. ԻԳ	71
Նշտարի և Լուբիա. ԺԲ	417
Նուագ. ՃԶ	444
Նուագ ի մահն Քրիստոսի. ՃՂԵ	

Շ.

Շէվչենքոյի Համալիա ոգելից գրուածէն պաւ	406
տառիկ մը. ՃՀԲ	256
Շիկահաւ և խայտիտ. ՃԴ	428
Շինականն Դանուբի. ՃԶԵ	344
Շուն ազահ. ՃԽԲ	

Ո.

Ողորմութեան հրեշտակը. ՃԿ	373
Ոչխար և շուն. ՀԱ	176
Որդին Անառակ. ՃԽԹ	351
Որովայն և Անդամք. ԳԸ	240
Որովայն և Անդամք. ԳԸ	443
Ուղերձ. ՃՂԴ	180
Ուղտը և Էջ. ՀԳ	408
Ուրիշ նմուշ մը Թ. Շիվչենքոյէ. ՃՀԳ	

Պ.

	209
Պախրձի և Կաղնի. ԶԳ	377
Պատրոյգ Առկայծեալ. ՃԿԲ	299
Պետիկի կորստած Որոջը. ՃԽԲ	242
Պճնասէր Անծեղ. ԴԹ	79
Պոչատ Աղուէս. ԺԶ	

Զ.

	Էջ
Զաղաղական, Որդին և Էջը. ձԻԱ.	296

Ս.

Սայլորդ Կիկոն. ձԻԷ	314
Սիրամարգ և Սոխակ. ԽԷ	133
Սկիզբն վերջին երգոց Նեքրասովի. ձՂԳ.	442
Սնապարծ Զորին. ԻԲ	89
Սոկրատ և Բարեկամք. ձԽԷ	347

Վ.

Վարդ և Կաղամբ. ձԷ	261
» և Մանուշակ. ԻԳ.	92
» և Մացառ. ԻԹ.	100
Վերտառութիւն մանկան մը շիրմին վրայ. ձՀԷ	413

Տ.

Տերեւ. ձՆԵ	365
Տղայ և ձրագ. ՆԳ.	145
Տնաշէն Ատտիկեցին. ձԽԶ.	348

Փ.

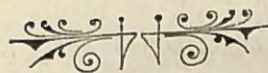
Փիղ և Շնիկ. ձԽԱ.	343
Փռքրիկ Սավոյեացին. ձՀ.	390

Ք.

Քաղաքացի և Գեղացի մկներ. ԶԷ	215
Քառաձայն նուագ. ՂԱ.	226
Քարաժայռ և Եղեւին. ձԼԹ.	339
Քարեղէն քարոզիչ. ձԻԶ.	308

Օ.

	Էջ
Օրհասական ոմն. ձԶԶ.	432
Օրհնութիւն Մովսիսի և որդւոցն Իսրայէլի.	621
Օրհնութիւն Մովսէս Մարգարէի.	625

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0165513

600